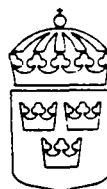

Riksdagens protokoll

1989/90:42

Fredagen den 8 december

Kl. 9.00–18.29

Protokoll
1989/90:42

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

*Kommunalt
huvudmannaskap
för lärare m.fl. på
skolområdet*

1 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 30 november.

2 § Hänvisning av ärende till utskott

Föredrogs och hänvisades
Redogörelse
1989/90:10 till finansutskottet

3 § Kommunalt huvudmannaskap för lärare m.fl. på skolområdet

Föredrogs
utbildningsutskottets betänkande
1989/90:UbU9 Kommunalt huvudmannaskap för lärare m.fl. på skolområdet (prop. 1989/90:41).

ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Herr talman! Utanför riksdagshuset delas just nu ut ett flygblad. Jag vill läsa upp vissa delar av det så att det finns med i protokollet från dagens debatt. Jag vill läsa upp några av rubrikerna.

”Kan svenskar få nobelpris i framtiden? Nej, inte med det kunskapsförakt som präglar svensk skolpolitik!

Vem vill nu utbilda sig?

Undervisning och elevvård kommer att försämrats!

Skall utbildade undervisa våra barn i framtiden?

Kunskapsskillnaderna ökas!

Regeringens förslag innebär att eleverna får ännu sämre kunskaper!

Vi lärare vill

– att utbildning skall löna sig och värdesättas av samhället

– att kunskapsnivån inte skall sänkas hos elever och lärare

- ha tid för kontakter med elever och föräldrar
- ha tid till förberedelse och efterarbete för att kunna ge undervisning med kvalitet
- att alla elever skall få gå i lika bra skolor, oavsett var de bor
- att alla elever i Sverige skall få möjlighet till en internationellt gångbar utbildning.”

Herr talman! Ett hafsverk som forcerats fram och ett kraftigt och otillbörligt inbrott i avtalsrörelsen – det är vad vi är tvingade att debattera och besluta om i dag. Därtill är det ett hafsverk som skapat kaos i skolan och avgrunder av misstro mellan lärare och politiker och som även sått split och söndring mellan olika lärargrupper.

Frågor som det ankommer på riksdagen att fatta beslut om *får* inte kopplas samman med avtalsförhandlingar. Redan detta att propositionen utnyttjas som ett påtryckningsmedel i pågående avtalsrörelse och avtalsrörelsen som ett argument för propositionens förslag är skäl för avslag.

Genom att föra in kommunalisering av lärtjänsterna som en förutsättning för avtalen har man velat låsa de avtalslutande parterna i ett positivt ställningstagande i denna fråga som över huvud taget aldrig borde ha aktualiserats i avtalsssammanhang. Det är en renodlat politisk fråga som det ankommer på riksdagen, och endast riksdagen, att fatta beslut om.

Men skolministern har också genom sitt agerande försatt riksdagen i en tvångssituation. Dagens debatt – och tidpunkten för debatten – är bevis som talar sitt mycket tydliga språk.

Genom att hävda att riksdagen måste fatta beslut om kommunalisering för att de hittills träffade avtalen skall bli giltiga, försätter regeringen riksdagens partier i en utpressningssituation. Detta bekräftas av medlarnas till talmanen framförda önskan om ett tidigare riksdagsbeslut.

Ett avslag på regeringens förslag i dag innebär att förslagen till avtal faller och att förhandlingar om 1989 och 1990 års löner får börja om på nytt.

Att vi politiker, särskilt vi skolpolitiker, på detta sätt har blivit spelbrickor i avtalsrörelsen är otillständigt. Att därtill tvingas behandla en så känslig och viktig fråga som kommunaliseringen på så dåligt underlag som proposition 41 är förödmjukande.

Framforcerandet av beslutet om kommunalisering skapar motsättningar och förtroendeklyftor, som det kommer att ta mycket lång tid att överbrygga.

Vårterminen 1989 *började* med lärardemonstrationer och höstterminen 1989 *slutar* med stor konflikt, bitterhet och vrede. När kommer såren att läkas?

Jag känner en mycket stark oro inför detta. Det kommer att gå ut över eleverna och över deras möjligheter att undervisas av lärare som känner glädje och engagemang för uppgiften. Om det är något som hade behövt öka är det lärarnas arbetsglädje, yrkes stolthet och vilja till samarbete! Risker är nu uppenbara att lärarnas bitterhet och vrede leder till en mycket allvarlig och långvarig skolkrisis.

Regeringen och främst skolministern tar på sig ett tungt ansvar!

Det finns dock *en* positiv sak i denna debatt, och det är att debatten äntligen handlar om det som vi moderater i alla år försökt lyfta fram men som

endast lett till ett förstrött intresse, nämligen *innehållet* i skolan, lärarutbildningen och fortbildningen. Debatten handlar nu äntligen om *värderingen av kunskaper* och om *skolans huvuduppgift att ge kunskaper och färdigheter*.

Vi moderater har gång på gång försökt föra en debatt om skolans mål och innehåll, om kunskapssynen, i stället för om diverse byråkratiska teknikaliteter.

Theodor Kallifatides skrev i Svenska Dagbladet häromdagen under rubriken Lärarna hjältar: "Den underförstådda meningen är uppenbar: den här gången skall lärarna knäckas. Men vad är det man vill knäcka? Man vill knäcka det enda kvalitetsmomentet i den svenska skolan. Man vill knäcka de enda lärare som är i stånd att lära ut något. De enda lärare som är lite bättre än sina duktigare elever."

En rad kulturpersonligheter, ja vårt lands kulturelit, har uttalat sitt stöd för denna kunskapssyn.

För tydlighetens skull vill jag dock markera att jag självfallet anser att *alla* lärare på *alla* stadier har denna uppgift.

I gårdagens Expressen skev Sven Delblanc: "Ett land som föraktar och ringaktar lärarkåren bereder vägen för barbari.

En skolklass består inte av en grupp schimpanser, som ska lära sig en cirkuskonst. För det krävs bara en dressör. En skolklass består av unga människor med vitt skiftande intressen, önskningar och behov. Sådana kan bara en 'överkvalificerad' lärare tillgodose.

För att få sådana lärare måste yrket ges prestige och hederlig lön. Så behandlar man ännu läkaryrket, eftersom politiker gärna vill ha sina blindtarmar skurna av yrkeskunniga händer. Ungdomens fostran är det inte så kinigt med.

Men den stat som föraktar sina lärare och sina unga bereder sin egen undergång. En sådan stat är Sverige. Vi är på god väg."

Herr talman! Det har inte bevisats att en kommunalisering har något värde för elevernas kunskaper eller för utvecklingen av skolans kvalitet i övrigt. Ett ökat politikerinflytande på lokal nivå leder inte till att skolan blir bättre för vare sig elever, föräldrar eller lärare.

För att åstadkomma bättre kvalitet i undervisningen och ge fler elever bättre kunskaper och färdigheter, är det nödvändigt att fullt ut tillvarata lärarnas professionalism och föräldrarnas intresse för sina barn. Vi skall helt enkelt lita på lärare och föräldrar, inte styra in i minsta detalj. Vi skall släppa loss allt det engagemang och all den kunskap och kompetens som finns. Vi skall klart ange skolans mål, ge frihet att välja skola, minska regleringen av arbetet i skolan och överlåta åt skolans personal att genomföra undervisningen i de former den finner bäst.

I våras lovade skolministern en bred analys av konsekvenserna av en kommunalisering av lärtjänsterna. Denna utlovade analys har inte riksdagen fått ta del av. I stället föreslår regeringen en mängd nya utredningar och analyser. Det är närmast en förolämpning mot riksdagen att hantera frågan på det sättet. Självklart borde resultatet av dessa utredningar och analyser ha redovisats, innan man föreslår en förändring.

Vi hade förväntat oss att en analys skulle ge svar på vad en eventuell kommunalisering av lärtjänsterna skulle betyda för elever, lärare, skolor och

Prot. 1989/90:42
8 december 1989

*Kommunalt
huvudmannaskap
för lärare m.fl. på
skolområdet*

*Kommunalt
huvudmannaskap
för lärare m.fl. på
skolornådet*

kommuner och på vilket sätt en förändring skulle ge fler elever bättre kunskaper och ge lärarna bättre arbetsmöjligheter.

Nu skall förändringen ske *utan* att sakskalen har redovisats.

I stället finns stora oklarheter på viktiga punkter. Inga fördelar med ett förändrat huvudmannaskap redovisas. Inga minskningar av den i dag hårda centralregleringen föreslås.

Vad menar egentligen skolministern med att kommunerna skall ha större möjligheter att välja vägar och medel för att nå de nationella målen? Vad innebär detta för lärarna och för eleverna?

Resonemangen om den likvärdiga utbildningen är ofullständiga. Det är visserligen steg i rätt riktning när propositionen konstaterar att det krävs olika lösningar för olika elever, men hur långt är man beredd att gå? Enligt vår mening innebär likvärdig utbildning att man skall ge varje enskild elev möjlighet att utvecklas efter sina egna förutsättningar och anlag så långt det är möjligt.

I propositionen talas om målstyrning, men utan att detta preciseras och utan att kunskaper och färdigheter nämns. Enligt vår mening skall skolans mål formuleras så, att skolans huvuduppgift att ge kunskaper och färdigheter betonas och så att lärarnas uppgift blir tydlig och möjlig att genomföra.

När det gäller utvärdering förbigår regeringen som vanligt betygets självklara roll.

Beträffande lärarutbildningen tvekar regeringen redan om den fyller sitt syfte. Enligt vår mening ger inte den nya lärarutbildningen tillräckliga kunskaper och färdigheter för att klara av det krävande arbetet i skolan. I så måtto är den ett svek mot alla som nu deltar i denna utbildning och som alltför sent kommer att bli varse att deras utbildning inte givit dem tillräckliga kunskaper för att klara arbetet i skolan. Endast kunskap ger den säkerhet som gör att läraren blir trygg och effektiv i sitt arbete.

Ja, eftersom analysen saknas är oklarheterna stora på de flesta punkter. Att besluta om en kommunalisering innan man vet förutsättningarna för det fortsatta arbetet i skolan är som att köpa grisen i säcken!

Kommunaliserade lärartjänster är ingen förutsättning för förändringar och förbättringar av skolan. En kommunalisering kan kanske ha ett värde den dag skolan arbetar med helt andra förutsättningar. Den dagen kanske även lärarna ser fördelar med ett ändrat huvudmannaskap. *Låt oss vänta med ett beslut om kommunalisering tills den dagen är inne!*

Herr talman! Moderat skolpolitik syftar till att ge alla elever möjligheter att utvecklas utifrån sina förutsättningar. Vi har vid många tillfällen i våra motioner och här i kammaren redogjort för huvudpunkterna i vårt program för en bra skola.

Vi kråver bl.a.:

- Klara mål som sätter kunskaper och färdigheter i centrum.
- Betyg som redovisar kunskaper och färdigheter i relation till läroplanens krav.
- Ett nytt system för statsbidrag som följer elevens val av skola, vare sig detta är en fristående skola eller en skola inom det offentliga skolsystemet.
- Ökade möjligheter för eleverna att välja inriktning och studiekurs efter intresse.

– En fristående organisation för utvärdering av skolresultaten.

Ingen av dessa förutsättningar är för handen. De utlovade analyserna föreligger inte. Utskottsbehandlingen har inte heller givit klarhet. Vi kan endast avslå propositionen.

För att få igenom sitt förslag om kommunalisering, har regeringen gått med på ett krav från vpk, innebärande att staten skall kompensera de kommuner som försummat sitt skolorunderhåll. Övriga krav från vpk innebär i sak ingenting nytt. Det är ovärdigt med en sådan kohandel.

Frågor av detta slag bör för övrigt behandlas i samband med riksdagens årliga budgetbehandling eller i annat sammanhang som är mer lämpligt. Att fatta beslut i frågor som i och för sig är angelägna, men som pressas fram i en kohandel för att få igenom ett beslut om kommunalisering, är synnerligen otillfredsställande. Det är sannerligen inte en grund för goda beslut.

Vi moderater har därför i reservation 1 föreslagit avslag på mom. 1–4. I vårt särskilda yttrande utvecklar vi vår syn på såväl propositionen som på utskottets hela betänkande och momenten i hemställan.

Vad beträffar lärarfortbildningen vill jag betona att goda ämneskunskaper mer än något annat ger lärarna den säkerhet och den trygghet som gör att man både kan undervisa på ett bra sätt och stödja elevernas sociala trygghet och utveckling. Fortbildning och annan utbildning för ökad kunskap hos lärarna är därför synnerligen viktiga inslag i skolans personalutveckling. Fortbildning av grundskolans lärare bör i första hand avse ämnesfördjupning.

Vad beträffar statsbidragssystemet har vi denna vecka redan behandlat detta och röstat om det med anledning av UbU3. Vi moderater har upprepade gånger krävt ett elevrelaterat statsbidrag för grundskolan.

En av de viktigaste kvalitetsfrågorna är att elever och föräldrar kan välja skola. Statsbidraget måste kunna följa eleven till valfri skola, fristående eller offentlig. Självfallet måste statsbidraget utformas så att kommuner i glesbygd kan behålla sina små skolor. Om vi haft ett elevrelaterat statsbidragssystem och rätt att välja skola, hade situationen för de fristående skolorna i dag varit helt annorlunda. Många av dem kämpar med stora ekonomiska svårigheter.

Regeringen har på sistone ibland talat om valfrihet och profilering av skolan. Om man nu menar allvar med detta så måste man öppna för frihet att välja skola. Statsbidraget måste avregleras och kunna följa eleven. Rätten för föräldrar att välja skola, fristående eller offentlig måste slås fast.

Tyvärr har erfarenheten lärt oss att inte fästa tilltro till regeringens vackra ord.

Kan vi få klarhet i dag? Kommer statsbidraget att kunna följa eleven? Kommer de fristående skolorna att få en likvärdig ställning? Kommer föräldrarnas rätt att välja skola att säkerställas?

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 1 vad beträffar mom. 1, 2 och 4. Beträffande mom. 3 avstår jag från att yrka bifall till reservation 1. Jag håller visserligen fast vid att frågor av detta slag skall behandlas i samband med den årliga budgetbehandlingen eller i annat lämpligt sammanhang. Vi har också så sent som i går röstat i denna fråga.

Prot. 1989/90:42
8 december 1989

*Kommunalt
huvudmannaskap
för lärare m.fl. på
skolorådet*

Nu finns det dock en reservation, nr 2 av Lars Leijonborg m.fl. i statsbidragsfrågan, och denna reservation stämmer med den moderata synen på statsbidragen. Moderata samlingspartiet kommer därför att rösta ja till denna reservation.

Herr talman! Sammanfattningsvis vill jag säga: Vår uppgift – politikers uppgift – är som jag ser det, att med minsta möjliga styrning åstadkomma så goda förutsättningar som möjligt för att fler elever skall få mer kunskaper och färdigheter. Det gör man inte med administrativt trixande som kommunalisering av lärartjänster – inte heller genom otillbörliga inbrott i avtalsrelationer. Man gör det genom att visa uppskattning, förtroende och respekt för kompetens och kunskap!

Jag yrkar därför självfallet också bifall till reservation 3, som innebär avslag på propositionen.

I detta anförande instämde Erik Holmkvist, Ingrid Hemmingsson, Margareta Gard, Birgit Henriksson, Karin Falkmer, Ivar Virgin, Gullan Lindblad, Arne Andersson i Ljung, Hans Nyhage, Jens Eriksson, Hugo Hegeland, Lars Ahlström, Nic Grönvall, Knut Wachtmeister, Sven Eric Lorentzon, Bertil Persson, Rolf Clarkson, Bertil Danielsson, Ulf Melin, Carl G Nilsson, Göran Allmér, Birger Hagård, Inger Koch, Birgitta Rydle, Jerry Martinger, Göran Åstrand, Alf Wennerfors och Margit Gennser (alla m).

LARS LEIJONBORG (fp):

Herr talman! Det tar ofta år för riksdagsbeslut att slå igenom. I dag har vi den unika möjligheten att fatta ett beslut som får en omedelbar och positiv effekt. Vi kan göra den svenska skolan bättre till på måndag genom att avslå proposition 41 om kommunalisering.

Propositionen bör avslås därför att den är slarvigt förberedd och illa förankrad. Om kommunerna någonsin i framtiden skall ta över ansvaret för lärarna, skall det ske sist, inte först, i en process där kommunerna steg för steg visar att de kan leva upp till ett växande ansvar för skolan. Propositionen är det senaste exemplet, i en alltför lång rad, på att regeringen gravt missköter skolpolitiken.

Om det är osäkert var majoriteten ligger i kommunaliseringsfrågan, finns det i varje fall en klar majoritet här i kammaren som anser att den fråga vi nu behandlar är mycket illa skött. Det framgår av utskottsbetänkandet.

Socialdemokraterna måste någon gång lära sig att utveckla den svenska skolan *med* lärarna, och inte oavbrutet försöka göra det *mot* lärarna.

Göran Persson brukar säga att när den pågående lärarkonflikten är slut måste vi ta upp ett resonemang om etik. Det är säkert bra. Då föreslår jag att man börjar med att skärskåda regeringens eget agerande.

Låt mig ta ett par exempel. Göran Persson säger ständigt i intervjuer att det inte är han som ansvarar för förhandlingarna. Hur etiskt är det, när alla vet att det är Göran Persson som från början har regisserat den föreställning vars tragiska följder vi nu ser?

SÖ-chefen Erland Ringborg, nu djupt bekymrad över konflikten följder, intervjuades häromdagen. Jag kan läsa upp ett par rader ur tidningen: "Det

unika med Göran Perssons grepp var att samköra fackliga och politiska frågor, säger Erland Ringborg diplomatiskt. Det var en okonventionell metod, som har lett till en olycklig sammanblandning av politiska och fackliga beslut.

Uttrycket okonventionella metoder har ju en särskild klang efter Ebbe Carlsson-affären. När man ser ödeläggelsen efter skolministerns försök att vara okonventionell, önskade man, i denna affär som i den andra, att regeringen innan den blir okonventionell blir något duktigare på de konventionella metoderna. Prova att spela enligt spelreglerna nästa gång – det kan vara riktigt spännande som omväxling.

Till etikdiskussionen bör också föras frågan om kontakter med vissa fackliga organisationers ledningar, där andra hålls utanför. Jag följer Göran Perssons uttalanden och intervjuer mycket noga, men jag har inte upptäckt någon dementi av de uppgifter som presenterades i tidningen Expressen för en tid sedan om förspelet till årets avtalsrörelse.

Referatet av intervjun med Erland Ringborg i Expressen i förrgår fortsatte så här: "Samtidigt påpekar han att Göran Persson redan i våras samlade både riksdagspartierna och facken. Då avslöjades att han tänkte föra över lärarna till kommunerna. Svaren blev både ja, jo, ja så och nja. Några partier har ändrat sig sen dess."

Folkpartiet tillhörde inte dem som var bjudna. Jag beklagar inte det för folkpartiets vidkommande. Att välja sina samtalspartner är naturligtvis inte oetiskt. Möjligen hade skolministern suttit något bekvämare i dag om han hade valt att förankra sin skolpolitik någon annanstans än där det nu skedde. Med viss sannolikhet hade det varit bättre för skolan.

Folkpartiet säger nej till proposition 41 av några olika skäl. För det första är inte kommunalisering den decentraliseringsreform som skolan mest behöver. Visst är det bra om lokala politiker intresserar sig mer för skolan, och visst kan det behövas ett kommunalt skolkontor för en del samordningsfrågor. Men det är inte den nivån i skolsystemet som det är viktigt att stärka. Det är bestämmanderätt på den verkligt lokala nivån, alltså på varje skola, som skulle ge lyftet i skolutvecklingen. Det är genom att släppa loss lärarna och släppa in föräldrarna som vi frigör de fonder av energi och arbetsglädje som den svenska skolan mest av allt behöver.

Folkpartiet ser gärna en decentralisering i den betydelsen att beslutsrätt flyttas från riksdag, regering, SÖ och länskolnämnder till de nivåer i systemet som brukar kallas de lägre. Men några sådana förslag finns inte i propositionen. I praktiken innebär den bara att rätten att skriva på läraravtal flyttas 700 meter, från Slottsbacken, där arbetsgivarverket ligger, till Hornsgatan, där Kommunförbundet ligger. Den angelägnaste decentraliseringen inom skolan – jag upprepar det – handlar inte om att flytta beslutsbefogenheter inom ett politiker- och byråkratkollektiv, utan om att ge lärare, elever och föräldrar mer att säga till om.

Det som behövs är en kraftig rensning i regelrabatten och ett nytt schabloniserat statsbidrag, helst byggt på elevpengsprincipen. Det skulle göra det möjligt att skapa självstyrande skolor med mindre klasser. Så länge regeringen inte lyckas få fram det sedan länge utlovade nya statsbidragssystemet, förtjänar inte dess decentraliseringsiver att tas på allvar.

Prot. 1989/90:42
8 december 1989

*Kommunalt
huvudmannaskap
för lärare m.fl. på
skolområdet*

*Kommunalt
huvudmannaskap
för lärare m.fl. på
skolorrådet*

Det har sagts att kommunalisering borde kunna ses som ett steg på vägen mot folkpartiets självstyrande skolor. Vi tror inte på det. Om propositionen bifalls innebär det ett antal förlorade år i arbetet för en bättre skola. Det innebär en signal att det fr.o.m. nu är kommunalpolitikerna som skall bestämma över den svenska skolan.

Vi står inför ett vägval: skall vi öka politikerinflytandet i skolan eller skall vi släppa loss lärare och in föräldrar? Regeringen liksom nyligen den socialdemokratiska 90-talsrapporten väljer den första vägen. Vi väljer den andra vägen. Jag vill också påpeka att det är den andra vägen som nu dominerar i den internationella skolutvecklingen. I flera länder, bl.a. Danmark, England och USA, satsar man nu på självstyrande skolor.

För det andra säger vi nej till en kommunalisering för att Sveriges lärare inte vill ha den. Självfallet kan ingen grupp ha vetorätt mot samhällsförändringar som är angelägna. Vi har minsann intagit ståndpunkter som lärarfacken inte alltid har gillat. Men i skolpolitiken är det, sedan lång tid tillbaka, faktiskt en prioriterad uppgift att försöka överbrygga den förtroendeklyfta som finns mellan lärarna och politikerna. Vi kan inte år efter år bedriva en skolpolitik som gör att de som skall genomföra politiken mer än några andra ständigt blir frustrerade, konfunderade och besvikna. Allt tyder på att en klar majoritet, 75 % enligt en opinionsundersökning häromdagen, av Sveriges lärare är emot en kommunalisering. Det är ett löftesbrott från vpk när partiet trots det stöder en kommunalisering.

För det tredje är vi emot en kommunalisering för att frågan är outredd. I och för sig utreddes den förra året av styrningsberedningen. Problemet var att den kom till slutsatsen att man inte skulle kommunalisera lärarna.

Huvudargumentet för en kommunalisering är att, som man brukar säga, dubbelkommandot skall upphöra. Formuleringen är orimlig, alla rikspolitiker anser nämligen att staten, riksnivån, skall ha ett stort inflytande också i framtidens skola. På flera punkter vill socialdemokraterna och vpk t.o.m. öka statens inflytande, bl.a. genom att införa ett sanktionssystem mot kommuner som inte gör som staten vill.

En detalj som illustrerar hur outrett detta är, är formerna för den statliga tillsynen över skolan. I Göran Perssons tankevärld, och jag följer den som sagt noga genom att läsa många intervjuer, spelar läns skolnämndernas tillsyn en central roll i detta sammanhang. De skall verkligen bli statens förlängda arm i skolsystemet runt om i landet och garantera den likvärdighet som kritikerna efterlyser.

Men problemet är att bostadsutskottet i förrgår justerade ett betänkande om samordnad länsförvaltning som innebär att läns skolnämnderna avskaffas. Det blir frivilligt att inrätta läns skolnämnder. Och även om man väljer att inrätta sådana nämnder är det de lokala politikerna från länet som bestämmer vilka som skall sitta i dem. Vips, så är en av hörnstenarna i Göran Perssons skolbygge borta.

Jag kunde väl inte veta att riksdagen skulle ändra i vår fina regeringsproposition, svarar kanske Göran Persson. Nej, men det är just det som är felet, att Göran Persson ideligen glömmer bort riksdagen i sin reformiver. Det här visar ju bara att kommunaliseringen är slarvigt förberedd. Som sagt: Prova regelboken nästa gång, som omväxling!

Kommunerna skall ta över ansvaret för lärarna, men vi vet ingenting, eller mycket litet, om vilka regler som skall gälla för framtidens skolpolitik.

Vi har jämfört med barnomsorgen för att illustrera denna problematik. Den är ju redan kommunal. Men det innebär inte att kommuner som t.ex. vill införa Pysslingendagis får statsbidrag till det eller att kommuner som vill ha Uppsalamodellen får statsbidrag till det. Det beror på riksdagsbeslut. Vi tycker att kommunerna skall få större frihet, och vi vill avskaffa en hel del sådana regleringar, både på barnomsorgsområdet och på skolområdet. Men några sådana förslag på skolområdet har vi inte fått.

Det här illustrerar vår ståndpunkt i kommunaliseringsfrågan. Det viktiga är att få reda på vilka regler som skall gälla. Om man prompt skall föra över lärarna till kommunerna, hade den rimliga tidpunkten naturligtvis varit när man är färdig med det regelsystem som skall gälla, t.ex. för statsbidragen. Det har man filat på under åtskilliga år utan att komma till skott.

Jag förstår lärarnas oro inför en kommunalisering. Jag har tidigare med Göran Persson diskuterat de synpunkter som Kommunförbundets ordförande Lars Eric Ericsson framfört om att klasserna borde bli större. Jag har en utskrift av intervjun, men skolministern har i en tidigare debatt hävdat att jag har missförstått Lars Eric Ericssons uttalanden.

Jag vill därför ta upp en annan punkt som alla tidningar skrev om i går. Det kan därför inte vara någon missuppfattning. Lars Eric Ericsson, som ordförande i en enhällig arbetsgrupp i Kommunförbundet, föreslog att det specialdestinerade statsbidraget till skolan skall tas bort och att pengarna skall bakas in i ett stort statsbidrag. Kjell-Olof Feldt har tidigare varit inne på samma tanke.

Det här rör alltså ett annat verkligt fundament i det bygge som Göran Persson nu försöker bygga. Och i den uppgörelse mellan socialdemokraterna och vpk som föreligger i utbildningsutskottet sägs det att ett specialdestinerat statsbidrag skall finnas kvar. Men frågan är vilken trovärdighet ett sådant uttalande har.

Lars Eric Ericsson brukar få som han vill. Han har kört över de socialdemokratiska landstingspolitikerna och så att säga fått primärvården från landstingen, och han har nu lyckats köra över motståndet när det gäller skolan, och han skall så att säga få lärarna av staten om socialdemokraterna får som de vill.

Nu kommer kanske Lars Gustafsson att svara att riksdagen ju i dag beslutar att ett specialdestinerat statsbidrag skall vara kvar.

Det skulle vara gott och väl om lärare och andra hade förtroende för de beslut som fattas och de löften som ges. Men den tilltron är tyvärr mycket anfränt. I våras beslutade riksdagen t.ex. att lärarna inte skulle kommunaliseras.

När överenskommelsen mellan socialdemokraterna och vpk hade träffats sade Ylva Johansson och Björn Samuelson på en presskonferens att det nu skulle bli högst ca 25 elever i varje klass. Men Göran Persson sade på TV samma kväll att det inte alls var så säkert.

Jag skulle vilja be Lars Gustafsson, och gärna även vpk-företrädarna här i debatten, att på ett begripligt sätt reda ut vad utskottet egentligen har sagt om klasstorlekarna. Utskottets majoritet skriver att riktmärket skall vara att

klasserna skall ha högst 25 elever. Men sedan skriver utskottets majoritet: "Detta riktmärke får inte ses som ett delningstal." Själva begreppet delningstal betyder att om en klass blir större än delningstalet skall den delas. Nu sägs det att klasserna inte skall ha fler elever än ca 25. Vad innebär det att detta inte får ses som ett delningstal? Jag inser att det ligger en viss uppmjukning i "ca 25". Men vad innebär det därutöver att riktmärket "ca 25" inte får ses som ett delningstal? Skall klasserna få ha 26, 27, 28, 29 eller 30 elever? När skall en klass delas?

En annan nog så intressant detalj är att när vi från folkpartiet under många år har argumenterat för att storleken på klasserna borde bli mindre, har vi fått höra att det är alldeles för dyrt. Därför skulle det vara mycket intressant att i dag få veta vilken kostnadsberäkning som ligger till grund för socialdemokraternas och vpk:s uppgörelse.

Det egendomligaste inslaget i denna uppgörelse är det nya statsbidraget till skollokaler. Vi har inte gått emot det, för vi tycker inte att det är vår uppgift att i detta läge beröva lärare och elever de inslag av tröst som de möjligen kan få, men sakligt sett är detta naturligtvis oerhört märkligt.

Kommunerna har haft ansvaret för skolans lokaler i årtionden. Men nu när skolan skall kommunaliseras, skall detta ansvar delvis plötsligt lyftas bort. Kommuner som inte har skött skollokaler på det sätt som staten vill skall få extra bidrag. Och än en gång får kommunerna signalen, att om de inte sköter sig som staten vill, kommer staten med bidrag. Det är ett hån mot de många kommuner som har satsat på sina skollokaler och skött dem exemplariskt. I stället för ett förenklat statsbidragssystem som vi alla talar om införs nu ännu ett specialbidrag. Vi talar ju om att allt skall läggas i en stor påse i stället för i många små. Men nu får vi ännu en liten extrapåse. I stället för det renodlade ansvaret som det har talats så mycket om blir det ett hopblandat ansvar.

När taket rasar in i någon skola blir det naturligtvis Göran Persson, eller kanske snarare hans efterträdare, som kallas till Svar direkt eller Magasinet och får svara på frågan varför statsbidraget till skollokaler inte är högre, så att taken inte rasar in. Som sagt, i stället för ett avskaffande av dubbelkommandot införs ett nytt.

Jag skulle vilja sluta med ett par frågor till några riksdagskolleger. Jag vill först ställa en fråga till Claes Roxbergh. Jag har läst i tidningen att han funderar på att avstå från att rösta i den avgörande voteringen i dag och därmed kanske bli den som hjälper igenom det här kommunaliseringsförslaget. Vi har här i riksdagen under de tre terminer som miljöpartiet har suttit här vant oss vid okonventionella metoder från detta parti, och vi vet att miljöpartiet ofta har ganska stor partisplittring. Men nu råkar det vara på det sättet att just Claes Roxbergh var den av de 20 miljöpartisterna som tjänstgjorde i utbildningsutskottet när denna fråga avgjordes i utskottet. Och Claes Roxbergh reserverade sig för ett avslag på propositionen. Det skulle vara litet egendomligt om just han var den som medverkade till att detta förslag gick igenom. Nu kanske han säger att han har en särskild reservation där det står att miljöpartiet vill ha en betygsfri grundskola. Det är det enda problemet med den reservationen – annars hade vi allihop från de borgerliga partierna kunnat rösta på den, tror jag. Men det står alltså i reservationen att man vill

ha en betygsfri grundskola. Det har inte ett skvatt med det här att göra. Det röstade vi om i går, och ni var med om att kräva en utredning av betygsfrågan. Att blanda in den i detta sammanhang är helt irrelevant.

Sedan skulle jag vilja ställa ett par frågor till Ylva Johansson om "mutpengarna", som de har kallats, de godsaker som vpk har utverkat för att stödja regeringsförslaget. Frågan är vilken trovärdighet och substans det verkligen finns i de löftena. Jag har redan talat om mindre klasser.

När det gäller statsbidraget har vpk fått igenom att utskottsmajoriteten nu skriver att det bör vara reellt oförändrat som det är vid ingången av budgetåret 1991/92. Jag vill ställa två frågor, och Lars Gustafsson får gärna kommentera detta från den andra avtalslutande parten: Vilken varaktighet har detta löfte? Har det samma varaktighet som det särskilda anslaget till skolkaler, alltså tio år?

Två budgetpropositioner skall ju läggas fram innan det här löftet så att säga börjar gälla. Hur kommer vpk – för att statsbidraget skall vara reellt oförändrat som det är den 1 juli 1991 – att anse att det är ett brott mot uppgörelsen om regeringen i någon av budgetpropositionerna i januari 1990 och januari 1991 genomför sänkningar av statsbidraget till skolan?

Herr talman! Det är naturligtvis så att skolan behöver en rad positiva åtgärder och beslut från riksdagen, men i dag är det faktiskt så att ett negativt beslut är det mest positiva vi kan göra för skolan. Ett nej till kommunaliseringpropositionen vore med det väldiga symbolvärde som den här frågan också har kommit att få en mycket kraftfull markering av Sveriges riksdag, att vi slår vakt om kunskap och att vi lyssnar på Sveriges lärare. Därför yrkar jag bifall till reservationerna 2 och 3 i utbildningsutskottets betänkande.

I detta anförande instämde Ulla Orring, Gudrun Norberg, Hugo Bergdahl, Isa Halvarsson, Lars Ernestam, Lars Sundin, Kenth Skärvik, Ingela Mårtensson, Erling Bager, Margareta Fogelberg, Kerstin Ekman, Siw Persson, Margitta Edgren, Kjell-Arne Welin, Bengt Harding Olson, Ingrid Hasselström Nyvall, Ingrid Ronne-Björkqvist, Carl-Johan Wilson, Lola Björkqvist, Karl-Göran Biörsmark, Barbro Sandberg, Kjell Johansson, Anne Wibble, Ylva Annerstedt, Maria Leissner, Birgit Frigebo, Jan-Erik Wikström och Barbro Westerholm (alla fp).

LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag skall inledningsvis försöka nyansera den här debatten och försöka uppehålla mig vid det som beslutet egentligen handlar om. Den som har följt massmedierna de senaste månaderna kan befara att allmänheten har fått en ganska förvirrande bild av vad det egentligen handlar om. Uttryck som "nu skall staten överlåta ansvaret för skolan till kommunerna"; eller "nu skall staten överlåta lärarna till kommunerna", eller "fr.o.m. nu skall staten låta kommunerna anställa lärare" är exempel på sättet att beskriva vad det handlar om. Därför är det viktigt att slå fast vad som de facto gäller.

Det är faktiskt så nu att kommunerna anställer sina lärare, och så har det varit sedan den 1 juli 1982. Det är kommunen som utlyser tjänster, meritvärderar de sökande och anställer lärarna. Fr.o.m. den 1 juli i år gäller det förhållandet också för skollädaerna. Under perioden från 1982 och fram till nu

*Kommunalt
huvudmannaskap
för lärare m.fl. på
skolorrådet*

har det ansetts lämpligt att länsskolnämnden har varit sista instans i det anställningsförfarandet för att staten den vägen skulle ha en styrmöjlighet på skolan. De som sysslat med sådana här frågor vet av erfarenhet att länsskolnämnderna i 99 % av fallen har anställt de skolledare som kommunerna har förordat. Därför var det ett logiskt beslut som riksdagen fattade i våras att också skolledarna på det här sättet anställs av kommunen.

Detta innebär att det också är kommunen som har personalansvaret för lärarna i skolan, inkl. anpassningsärenden i sådana fall där någon behöver hjälp och t.o.m. kanske syssla med något annat än läraryrket. Fram till slutet av 70-talet delade staten det ansvaret genom särskilda bidrag till kommunerna för s.k. omplaceringsfall. De pengarna försvann emellertid vid den tidpunkten, och därefter är det kommunerna som har det hela och fulla ansvaret, inkl. kostnadsansvaret.

Kommunerna har också sedan 1982 fortbildningsansvaret för sin personal. Det innebär att det är kommunerna som bestämmer vem som skall fortbildas, när vederbörande skall fortbildas och vilka ämnesområden eller annat som fortbildningen skall avse. Man kan visserligen säga: Ja, men staten betalar ju lärarnas löner. – Inte heller det är en korrekt beskrivning. Staten bidrar med statsbidrag till lärarlönerna, men det bidraget täcker i dagsläget i genomsnitt för Sveriges kommuner ungefär 83 % av kostnaderna, resten betalar kommunerna redan i dag.

Staten har ett ansvar för lärarnas pensioner. Det har varit ett av argumenten genom åren för att inte låta kommunerna anställa lärare till vilket antal som helst. Men inte heller påståendet att staten har detta pensionsåtagande är helt riktigt, eftersom pensionerna byggs upp under åren med de avgifter som betalas och staten bidrar till kommunernas lönebikostnader, idag med ungefär knappt hälften av den faktiska kostnaden. Även när det gäller lärarnas pensionering betalar alltså kommunerna en stor del.

För att ta upp en annan fråga, som Lars Leijonborg aktualiserade i sitt anförande, vill jag säga att det faktiskt inte är länsskolnämndernas förtroendevalda styrelse som har tillsynsansvaret för skolan utan de anställda tjänstemännen med den länsskolnämndsinstruktion som gäller för den statliga skoladministrationen.

Vad beslutet de facto gäller är huruvida lärarnas löne- och anställningsvillkor i fortsättningen skall regleras med statliga avtal, där staten är avtalsslutande part, eller om kommunerna skall vara den avtalsslutande parten. Om man vill kan man negligera det och säga att det bara skulle innebära att man flyttar själva beslutsfattandet ett antal hundra meter. Men det innebär också att man flyttar det slutliga ställningstagandet till Kommunförbundets förhandlingsdelegation, som består av förtroendevalda kommunalpolitiker från hela landet som representerar allas våra partier.

I det sammanhanget skulle jag vilja ta upp en annan fråga. Många av oss, kanske de allra flesta, har under de senaste månaderna fått väldigt många brev och telefonsamtal. En del av dessa brev borde nog inte ha skrivits, men om man bortser från formuleringar som kanske har varit litet förhastade – det kan ju vara förståeligt när det gäller partsinlagor, även om en del av uttrycken därmed inte är förlåtliga – måste man konstatera att ett genomgående tema i alla dessa brev, i varje fall de som jag har fått, har varit att

misstänkliggöra landets kommunalpolitiker.

Dessa förklaras vara inkompetenta och illvilliga. Man säger också att de inte tar något ansvar för skolan. Då vill jag ta tillfället i akt och mycket skarpt protestera mot den sortens beskrivning. Jag tror mig våga påstå att jag har ganska god erfarenhet av landets ansvariga skolpolitiker. Jag hävdar mycket bestämt att de är såväl kunniga och ambitiösa som dugliga.

I varje fall vi i centern har ett stort förtroende för våra lokala kommunalpolitiker. Jag tror att man har det i övriga partier också.

Vi i centern har under årtionden strävat mot en ökad decentralisering, också på skolans område. Vi tycker att ett ökat lokalt beslutsfattande och därmed ökat lokalt ansvar är bra. Men om man skall ge kommunerna ett vidgat ansvar, är det naturligtvis också mycket viktigt att man ger dem likvärdiga förutsättningar när det gäller att ta detta ökade ansvar. Det är en av de allra viktigaste frågorna i den här s.k. kommunaliseringsdebatten.

Herr talman! Jag vill återupprepa några saker som jag har tagit upp i denna kammare under de senaste åren men som nu återigen blir mycket tydliga och aktuella. Vi har kunnat konstatera att det under 80-talet har varit en betydande kostnadsövertäring, från staten till kommunerna. I början av 80-talet bar stat och kommun ungefär 50 % vardera av kostnaderna för skolan. I dag närmar vi oss, raskt den tidpunkt då kommunerna får bära 60 % och staten bara 40 % av kostnaderna. Alla som har erfarenhet av hur en sådan här kostnadsövertäring fungerar vet att statliga besparingar – besparingar i fråga om statsbidragen till kommunerna för skolverksamhet – slår igenom i form av kommunala besparingar. Den av staten föreskrivna verksamheten har ju inte tillåtit minska. Den möjlighet till kompensation som kommunerna har haft har varit att göra motsvarande besparingar i den kommunala delen av skolans kostnader. Det har i sin tur fått till följd att statliga besparingar i realiteten har blivit besparingar när det gäller lokalunderhåll, läromedel, skolmåltider, skolskjutsar osv. Det är faktiskt på det viset.

Därför har vi i centern motsatt oss sådana här besparingar och hävdar att staten i stället borde tillskjuta mer pengar till skolan just för att undvika effekter på den kommunala verksamheten.

Dessutom vill jag nämna att besparingarna under 80-talet i fast penningvärde kan uppskattas till ungefär 3 miljarder. Nu väljer man i stället en modell som innebär att ett nytt specialdestinerat statsbidrag går till just lokaler. Man kan ha mycket olika åsikter om huruvida det är bra eller inte. Men just tekniken att under tio års tid återföra 300 miljoner kronor i fast penningvärde råkar bli ganska precis 3 miljarder, som vi tidigare har talat om.

Vi för vår del tycker kanske att det här inte är det allra bästa sättet att fördela pengarna. Man får inte den fördelningsprofil som man skulle önska. Men man har nu alltså valt den här modellen, och vi har då inte motsatt oss att kommunerna tillförs dessa extra resurser.

Det kan vara på sin plats att göra en jämförelse här. Vi i centern har nämligen under de senaste två budgetåren föreslagit ett särskilt stimulansbidrag till kommunerna om 50 milj. kr. för inköp av läromedel. Det handlar då om exakt samma konstruktion som nu föreslås när det gäller bidrag till lokaler. Men riksdagsmajoriteten har avslagit våra förslag av principiella skäl. Man

har inte ansett det vara möjligt att staten skulle bidra när det gäller rent kommunala kostnader. Nu är den principen så att säga bruten i och med det beslut som riksdagen är beredd att fatta. Vi ser naturligtvis med viss spänning fram emot nästa budgettillfälle, då vi kan återkomma med vårt förslag till stimulansbidrag till just läromedel.

Vi i centern har också under ett antal år drivit tesen att det skall vara högst 25 elever i varje klass. Vi tycker att det är ett enkelt och, skulle jag vilja säga, lättfattligt mål när det gäller att försöka få mindre skolklasser. Kvaliteten blir ju bättre om läraren har färre elever att undervisa. Att tala om högst 25 elever är naturligtvis att på ett mycket schablonartat sätt ge uttryck för det här problemet. Förhoppningsvis vet alla att det är mycket olika när det gäller detta med klasstorleken. I en mycket stor del av landets skolor har klasserna oftast mindre än 25 elever. Men på många håll är klasserna betydligt större. Vi har valt att ge uttryck för målsättningen på detta sätt.

Jag är en av dem som tycker att det i och för sig är positivt att den här frågan har tagits upp i samband med behandlingen av detta betänkande. Men det är klart att man uttrycker sig mycket diffust när man säger att riktmärket skall vara högst ca 25 elever. Eftersom den frågan också har aktualiserats tidigare måste jag korrigera en uppgift till för att någon missuppfattning inte skall spridas. Det är nämligen inte så, att delningstalet – som i dag är 25 på lågstadiet och 30 på mellanstadiet – betyder att klassen skall delas när detta delningstal överskrids. Att ha delningstal är ett sätt för staten att mäta ut resurser. Man får en resurs, dvs. en basresurs, per påbörjat 25- respektive 30-tal elever på skolenheten.

Redan i dag är det kommunen som fattar beslut om sammansättningen av klasser och undervisningsgrupper. Det är alltså kommunen som fattar beslut om hur stora klasserna skall vara och om huruvida det skall inrättas fler klasser.

Vidare noterar vi med tillfredsställelse att man i betänkandet också tillmötesgår ett krav som vi i centern har sedan ett par år tillbaka – dvs. kravet på ett avskaffande av det särskilda basresursmedeltalet på mellanstadiet, som många gånger har upplevts som ett hinder när det gäller att åstadkomma en organisation i skolan som inte bara förverkligar ett ekonomiskt mål utan som också uppfyller pedagogiskt ställda krav på en bra undervisning i skolan.

Allt det som jag nu har redovisat är positivt. Det är bra för skolan, även om det kan finnas tveksamheter i fråga om konstruktionen i en hel del fall.

Men samtidigt måste man också konstatera att det slutbud till avtal som arbetsgivarverket har presenterat och som har accepterats av en av organisationerna men som gjort att den andra organisationen har gått ut i konflikt kommer – om eller när detta genomförs – att innebära en betydande kostnadsökning för skolan på både kort och lång sikt. Höjda slutlöner innebär att de här kostnadsökningarna efter hand börjar så att säga ticka ut. Minskad undervisningsskyldighet, med samma konstruktion, som successivt genomförs, innebär också efter hand betydligt ökade kostnader. Om man förverkligar de intentioner som också finns inbyggda i avtalet, kommer det att successivt ställas ökade krav på lokalerna i skolan. Även det medför kostnader. Men samtidigt – jag tycker inte det är fel att understryka det i detta sammanhang, för det har åtskilliga av oss gjort under senare år – är det helt nödvändigt att vi för skolans del är beredda att betala konkurrenskraftiga löner. Om

vi inte gör det, finns det inte några som helst möjligheter att konkurrera med andra verksamheter om kompetent personal.

Allt detta sammantaget kommer rimligen att leda till relativt stora kostnadsökningar för verksamheten totalt, och vi har då från centerns sida mycket starkt markerat att det inte får leda till kostnadsövertäckningar på kommunerna. Vi tycker inte att propositionen har gett tillräckliga garantier för att så inte kommer att ske. Det som vpk har lyckats åstadkomma är vällovligt, men det ger inte tillräckliga garantier. Det har inte heller vid utskottsbehandlingen varit möjligt att få dessa garantier att bli så pass bärkraftiga.

Vi har då i vår reservation konstaterat att det allra bästa hade varit om det samtidigt med denna proposition också hade kommit ett fullständigt förslag till ett nytt statsbidragssystem, som ändå måste komma så småningom. Då hade man slutgiltigt kunnat göra bedömningen av huruvida dessa garantier hade funnits eller inte.

Det är mot denna bakgrund som vi har yrkat avslag på propositionen.

Vi har tidigare under hanteringen och i våra motioner riktat kritik mot regeringen i hanteringsfrågan, dvs. sammanblandningen av de politiska besluten och avtalsrörelsen. Den kritiken kvarstår, och det har vi markerat i ett särskilt yttrande.

Samtidigt är det så, att om vi från riksdagens sida skall kunna hävda att riksdagens uppgift i första hand är att fatta det politiska beslutet, dvs. att avgöra om tjänsterna i skolan fortsättningsvis skall vara statligt eller kommunalt reglerade, är det naturligtvis den frågan som vi först och främst skall diskutera, för att försöka komma fram till om vi tycker att det är bra eller dåligt för skolan att denna förändring kommer till stånd. Om man hävdar den principen att det är det politiska beslutet som riksdagen skall fatta i denna fråga och som det är riksdagens sak att avgöra, får man naturligtvis inte göra själva procedurfrågan till huvudfråga i beslutsprocessen. Därmed har ju riksdagen också blandat sig i avtalsrörelsen på ett sätt som vi tidigare har fördömt.

Mot denna bakgrund, herr talman, vill jag yrka bifall till centerreservationen nr 4.

I det beslut som vi så småningom kommer att fatta är momenten 5 och 6 i betänkandet sammankopplade. Det är naturligt att det är på det sättet, då mom. 6 handlar om själva kommunaliseringsfrågan och mom. 5 ger en del av förutsättningarna för den.

Jag vill ändå i detta sammanhang passa på att understryka att vi i centerpartiet självfallet inte vänder oss mot det som finns noterat i mom. 5, som handlar om fortsatt meritvärdering, fortsatta behörighetsregler och annat, men med den koppling som nu är gjord innebär avslagsyrkandet alltså att man yrkar avslag på både mom. 5 och mom. 6. Jag har, herr talman, velat göra den markeringen och upprepar att jag yrkar bifall till centerreservationen nr 4.

CLAES ROXBERGH (mp):

Herr talman! Vilken skola vi vill ha i framtiden, det är viktigt, det är en ödesfråga för oss. När barnen börjar skolan är de jätteintresserade de första

två åren. Ögonen lyser på dem när de skall gå till skolan. Men vad händer senare? Jo, ljuset i deras ögon slocknar, de tappar lusten. Vi hetsar ungarna, rätt igenom hela skolan.

I miljöpartiet vill vi inte ha en sådan skola. Vi vill ha en skola som är baserad på andra grunder och delvis andra värden.

Lars Leijonborg! Betygen är inte oväsentliga. De har en central betydelse i den här frågan. Vi försöker se skolan i sin helhet. Vi tycker inte att kommunaliseringsfrågan kan brytas ut som en enstaka fråga, utan den hör till helheten.

Vi har ett mål för och en vision av hur skolan skall se ut. Det är den skolan som skall förverkligas. Sedan må vi diskutera vilka medel vi skall använda för att förverkliga den här skolan. I miljöpartiet tror vi inte att man kan behålla betygen i en sådan skola, inte i grundskolan. Det leder till konkurrens, till att eleverna delvis slås ut på ett tidigt stadium, till att de tappar läslusten.

Det finns andra saker som behöver föras in i skolan. Och vilka är det som kan göra det? Jo, det är lärarna som kan göra det. Det är lärarna som är den viktiga resursen i skolan tillsammans med barnen och tillsammans med föräldrarna

Vad är miljöpartiets medicin mot detta? Jo, det är ett ökat inflytande för lärare, ett ökat inflytande för elever och ett ökat inflytande för föräldrar. Mindre politikermakt och mer makt åt folket – det tror vi på. Men då kommer vi till frågan: Hur skall detta förverkligas? Vi tror att det finns en rad förutsättningar som måste förändras för att detta mål skall uppnås.

Vi tror att statsbidraget måste förändras. Vi tror att det statliga regelsystemet måste förändras. Vi tror att politiken i kommunerna måste förändras. Vi tror inte att man kan lösa detta genom att detaljreglera från riksdagens sida hur skolan skall se ut. Det tror vi förkväver initiativet ute hos lärarna, hos föräldrarna och hos eleverna.

Vad är den första förutsättningen som vi vill uppnå? Jo, det är att avskaffa en rad statliga regler som komplicerar tillvaron, och det är kommunaliseringen.

Men detta räcker inte. Detta är en liten bit för att uppnå en skola som är värd namnet. Till detta behövs ett annat statsbidragssystem. Vi menar att ett statsbidrag som Kommunförbundet har skisserat inte tillgodoser skolans behov. Vi tror att det måste vara ett statsbidrag som är baserat på eleven, ett statsbidrag som även kommer de fristående skolorna till del, ett statsbidrag som underlättar och stimulerar olika typer av pedagogik i skolan.

Vi tror att målstyrningen från statens sida måste se annorlunda ut, men för att detta skall fungera måste kommunerna fortsätta att föra ut ansvaret. Det får inte bli så att, när riksdagen och staten släpper ansvaret, kommunerna centralstyr verksamheten, utan detta måste återigen föras ut på de enskilda skolorna.

Det är ingen lösning att kommunerna och kommunpolitikerna tar över detta ansvar och denna makt. En del av makten skall ges till lärarna, till föräldrarna och till eleverna. Då tror jag att vi kan få en bra skola, men vi måste också ha kvar vissa statliga regler för att garantera en något så när lika skola i landet.

Staten måste ha ett uppföljningsansvar, ett kontrollansvar och samtidigt

ett visst bestraffningsansvar gentemot kommunerna. Men kommunerna måste ha en stor frihet, ta den här friheten under ansvar och använda den för att få en utveckling av skolan.

Till den proposition som kom skrev vi i miljöpartiet en motion. Vi saknade en rad frågor i propositionen: Hur skall ansvaret föras vidare ut till de enskilda skolorna för att inte stanna i skolstyrelserna i kommunerna? Hur skall statsbidragen se ut? Hur går det för de fristående skolorna? Hur går det med målstyrningen? Vi pekar också på möjligheten för lärarna att kunna överklaga sina tjänstetillsättningar.

Detta var vår utgångspunkt i denna diskussion. Vi har reserverat oss till förmån för de här idéerna i våra två reservationer. Jag yrkar bifall till de här två reservationerna. Jag vill deklarera att miljöpartiet kommer att stödja moderaternas och folkpartiets reservation i slutvoteringen, för vi menar att regeringen får komma tillbaka med ett nytt förslag som tillgodoser de här punkterna.

Vi vill också passa på tillfället att kritisera handläggningen av den här frågan. Vi menar att kommunaliseringsbeslutet borde ha fattats först. Efter kommunaliseringsbeslutet skulle förhandlingar om övergångsavtal tagits upp med parterna. Vi anser att det har skett en hopblandning av avtalsrörelsen och riksdagens beslut.

I detta anförande instämde Inger Schörling, Carl Frick, Kent Lundgren, Kaj Nilsson, Gösta Lyngå, Hans Leghammar, Kjell Dahlström, Anita Stenberg, Lars Norberg, Anna Horn af Rantzien, Eva Goës, Per Gahrton och Marianne Samuelsson (alla mp).

LARS GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Det har blivit mycket ståhej i kommunaliseringsfrågan. En av orsakerna är givetvis att man har spekulerat om utgången här i riksdagen. Genom den överenskommelse som har träffats mellan socialdemokraterna och vpk i utbildningsutskottet kan spekulationerna nu upphöra.

Jag vill bara, på tal om spekulationer, säga att det vore bra om man i framtiden på olika håll inte tolkar utskottets preliminära beslut alltför fristående, utan inväntar den justerade utskottstexten. Då skulle vi kanske slippa en del onödiga missförstånd.

Jag skall först ta upp en procedurfråga, som moderaterna väckte i utskottet. Man begärde nämligen förslag om att ärendet skulle remitteras till konstitutionsutskottet. Det stöddes av folkpartiet i utskottet. Motivet, som det har utformats i moderaternas särskilda yttrande, nr 1, är att det är "anmärkningsvärt, att en så stor och väsentlig fråga som kommunalisering av den obligatoriska skolan inte blir föremål för direkt lagstiftning." Sedan efterlyser moderaterna en redogörelse för vilka författningsändringar som måste ske.

För det första innebära det förslag vi nu diskuterar inte en kommunalisering av den obligatoriska skolan. Den är i ett antal mycket betydelsefulla avseenden redan kommunal. Det är kommunalisering av vissa tjänster, med avseende på rätten att sluta avtal om löner och anställningsvillkor, som vi behandlar.

För det andra har vi en grundskoleförordning, en gymnasieskoleförordning, en skolförordning och statsbidragsbestämmelser. I dessa finns vissa

Prot. 1989/90:42
8 december 1989

*Kommunalt
huvudmannaskap
för lärare m.fl. på
skolområdet*

personalfrågor behandlade. De här förordningarna måste givetvis ses över och i förekommande fall ändras. De är alla, som framgår av namnet, förordningar. Det tillkommer inte riksdagen att besluta om dem, det är alltså regeringens sak. Jag utgår från som självklart att regeringen under 1990 fattar erforderliga beslut beträffande förordningskomplexet och gärna kommer till riksdagen och informerar om det i lämpligt sammanhang.

För det tredje har vi en s.k. ställföreträdarlag. Den innebär i det här fallet att staten sluter avtal för lärare, skolledare och syo-funktionärer, vilka alla emellertid är kommunalt anställda. Staten är alltså ställföreträdare för kommunerna i de här fallen. Lagen är generell. Den gäller inte bara skolan. Den skall inte upphävas. Den blir bara inte längre tillämplig på lärare, skolledare och syo-funktionärer vid en kommunalisering.

För det fjärde har vi en skollag. Där regleras bara att det skall finnas en skolchef i kommunen. Skolcheferna är redan kommunaliserade. Några andra personalgrupper nämns inte i skollagen. Skollagen berörs således inte i det här avseendet av en s.k. kommunalisering.

Jag går sedan över till sakfrågan. Jag vill då först konstatera att kommunaliseringen inte är någon stor principfråga. Hos de partier som nu har yrkanden om avslag på förslaget om kommunalisering motiveras ingenstans avslagsyrkandena med principskäl. Tvärtom finns det i flera av dessa motioner uttalanden som tyder på att motionärerna kan tänka sig en kommunalisering, men det är lämplighets- och tidsaspekter som motiverar avstyrkandena.

Skälen för den socialdemokratiska gruppen att stödja propositionens förslag om avveckling av den statliga regleringen av tjänster som lärare, skolledare och syo-funktionärer är i huvudsak följande:

Den offentliga sektorn behöver öka decentraliseringen. Både medborgarna och de anställda vill det. Det är också önskvärt att graden av målstyrning ökar och att graden av regelstyrning minskar. De här strävandena skulle enligt vår uppfattning underlättas om kommunerna får ett samlat driftansvar för skolan. I det inkluderas ett samlat personalansvar.

Sedan tycker vi att kommunerna i sin tur bör delegera inflytande och ansvar till rektorsområden och skolenheter. Flera talare har varit inne på det tidigare, senast Claes Roxbergh. Det kanske också skall erinras om att skolchefstjänsterna, som jag sade, redan har kommunaliserats. Att det skall vara en kommunal tillsättning av lärare och skolledare har redan beslutats. Det erinrade Larz Johansson om i sitt inlägg. I längden blir det nog litet märkligt att ha kommunalt tillsatta tjänster över hela fältet, men med statlig reglering av löne- och anställningsvillkoren.

Det finns faktiskt också ett antal skäl som man skulle kunna kalla för negativa. Det delade huvudmannaskapet har lett till vissa oklarheter i ansvarsfördelningen. Stat och kommun har kunnat skylla på varandra. Ett bra exempel är lokaler och läromedel. Det delade huvudmannaskapet har vidare lett till dubbla administrativa system för statligt och kommunalt reglerade tjänster. Det har lett till en ökad byråkrati. Det har för övrigt påpekats av moderaten Margit Gennser i hennes enskilda motion. Det delade huvudmannaskapet har inte heller främjat samarbetet med andra närliggande förvaltningar i kommunen, t.ex. socialförvaltning, kulturförvaltning och fritidsförvaltning. Det är i huvudsak våra skäl.

På grund av det emotionella sätt på vilket Ann-Cathrine Haglund – och i någon mån Lars Leijonborg, fast på något lägre emotionell nivå – gjorde sina inlägg, måste jag säga ett par ord om detta moraliserande som speciellt Ann-Cathrine Haglund var inne på. Man säger att det är ovärdigt med kohandeln mellan socialdemokraterna och vpk. Kohandel var redan på 30-talet ett skällsord, som sedan har blivit ett hedersord. Nu utgår jag naturligtvis från att Ann-Cathrine Haglund fortfarande använder ordet kohandel i nedsättande mening. Men för oss är det inte så. Man kan nämligen tolka om detta ord.

Lars Leijonborg spädde på med att tala om mutpengar, i det här fallet för vpk. Jag tycker att moderaternas och folkpartiets representanter skall sluta moralisera på detta sätt över en överenskommelse mellan partier. Ni gör själva upp med vpk i en del frågor. Om majoriteten är den minsta möjliga vet vi inte ännu. Omröstningen har ju inte skett än, så vänta med de bedömningarna! Under vissa borgerliga regeringsår fattades faktiskt många beslut i den här kammaren med mycket liten majoritet, ibland med just minsta möjliga majoritet, dvs. en röst. Så moralisera inte över det heller!

För övrigt lyssnar ni i moderaterna och folkpartisterna i utskottet mycket noga på vad vpk-arna säger. Och finner ni en chans att haka på ett vpk-yrkande för att försätta oss i minoritet, så gör ni det. Om det är ingenting att säga, det hör till det parlamentariska spelet. Men moralisera inte nu över det i det här sammanhanget!

Det är väl förresten bra att det finns större frihet i riksdagen att göra överenskommelser åt olika håll. Ni talar ofta om betydelsen av att värna riksdagens makt. Sett ur riksdagens synpunkt är det väl bra med uppgörelser som metod. Det ger ju olika oppositionspartier inflytande. Men då får inte de som för tillfället är utanför i en fråga bli sura och ledsna – det hör också till spelet.

Sedan till uppgörelsens innehåll. Eftersom det ändå talas om en uppgörelse mellan socialdemokraterna och vpk vill jag säga några ord om den.

Vi beställer ett program för fortbildning och ett stipendiesystem för individuell fortbildning, dvs. den del av fortbildningen som skall svara för lärarna som individer. Det finns ju två nivåer till, den lokala nivån och den nationella.

När det gäller den fysiska miljön, som har varit föremål för litet sötsura kommentarer från folkpartiet och även från moderaterna, innebär ju uppgörelsen att vi tänker oss ett stimulansbidrag till kommunerna på 300 milj. kr. per år under tio år i 1990 års prisläge. Detta stöd skall börja utgå 1991, och det är alltså tidsbegränsat. När det gäller den exakta utformningen föreslår vi att regeringen skall återkomma till riksdagen med ett förslag under 1990. Det är alltså en beställning som vi gör nu, liksom i flera andra avseenden.

Det är förvånande, tycker jag, att moderaterna nu reserverar sig i utskottet på den här punkten. Det står i moderatreservationen nr 1, att många av de förslag som anförs i anslutning till propositionen är angelägna. Kan man räkna med att denna välvilja även omfattar förslaget om stimulansbidrag beträffande skolans fysiska miljö? Om så är fallet, varför skall man då invänta ett mera lämpligt tillfälle? Vi tycker faktiskt för vår del att det är ett lämpligt tillfälle nu.

Moderaterna, och även folkpartiet, har ju länge kritiserat socialdemokratien för att inte göra någøt konkret, bl.a. när det gäller skollokalerna. Vi minns ju alla vilka angrepp och vilket skall det var efter den förra socialdemokratiska partikongressen för att vi inte gjorde någøting. När vi nu lägger fram ett konkret förslag – och det är faktiskt konkret till volym och tidsperiod – så är inte moderaterna beredda att stödjå det. Man undrar ju om de menar allvar med sin kritik. När det nu finns en chans att stödjå ett konkret förslag, varför då inte göra det?

Sedan tycker jag naturligtvis att det är bra att folkpartiet stödjå förslaget. Men det var väl onödigt att göra de här ironiska slångarna i det särskilda yttrandet.

Folkpartiet säger dessutom i debatten att det är sakligt märkligt att man nu lyfter bort ansvar från kommunerna, att det är ett hån mot många kommuner, och att det här innebär ett nytt dubbelkommando. Det är mycket emotionella värderingar som Lars Leijonborg staplar i det här sammanhanget. Det lyfts inte bort någøt ansvar. Lars Leijonborg skulle kanske vänta tills det konkreta förslaget kommer och se hur det är utformat. Eftersom vi använder ordet stimulansbidrag kan jag mycket väl tänka mig att det innehåller den klausulen att om staten ger kommunerna ett bidrag, så skall kommunerna själva också vara beredda att satsa. Det är ju en ganska rimlig lösning. Förslaget finns emellertid inte utformat än, och jag tycker att det är för tidigt att säga någøting om detta. Men innan ni fäller domen över konstruktioner, vänta tills den exakta konstruktionen kommer! Det är en beprövad metod – att vänta tills man har ett förslag och ser vad det innehåller.

När det gäller statsbidragen innehåller uppgørelsen en rad punkter. Vi menar att statsbidraget skall vara specialdestinerat, och vi menar att det skall ha minst samma storleksnivå som vid tidpunkten för det fulla kommunala huvudmannaskapets ikrafttrådande.

Frågan huruvida vi är trovärdiga eller inte kan ju aldrig lösas på förhand, den får lösas i efterhand.

Jag har några kommenterar till det som Larz Johansson var inne på när det gäller statsbidraget. Uppenbarligen har han egentligen inte någøting att invända mot de förslag och de beställningar som nu föreligger. Han slutar med att säga att det som nu står inte innebär tillräckliga garantier. Eftersom arbetsmetoden är den att riksdagen gör beställningar till regeringen om sådana här saker – riksdagen själv utformar ju inte statsbidragsförslagen – så undrar jag om man kan begära mera preciseringar. Man kan ju säga att dessa beställningar innehåller alla parametrar som är av betydelse för statsbidragets omfång och utformning. Vi säger nämligen att man skall ta hänsyn till regionala skillnader, alltså skillnader mellan olika landsdelar, och att man skall ta hänsyn till geografiska skillnader mellan olika kommuner. Vi pekar i det sammanhanget på glesbygden som en viktig faktor. Vi pekar också på kommunikationsproblem som kan finnas i olika delar av landet, bl.a. i skårgården.

Vi pekar även på att det skall finnas elevrelaterade faktorer. Det skall givetvis gälla antal elever, och det skall gälla antal och andel elever med särskilda behov. Vi talar därvidlag om de handikappade och också om elever som har annat hemspråk än svenska. Det är alltså hänsyn som man skall ta.

Om dessa aspekter tror jag egentligen inte att det råder så mycket delade meningar.

Dessutom säger vi att vid utformningen av statsbidraget för grundskolan i en kommun skall man som riktmärke ha en klasstorlek på högst ca 25 elever, och det riktmärket får inte ses som ett delningstal. Vi talar också om att man skall avveckla normeringen av medeltalet elever per basresurs för mellanstadiet. Den samlade skolläresresursen skall heller inte understiga nuvarande nivå.

Det är alltså ett stort antal preciseringar i beställningen till regeringen som vi gör på det här sättet. Men självfallet har vi inte utformat alla detaljer, för det har inte ett riksdagsutskott möjlighet att göra.

När det gäller sanktioner begär vi ett förslag om ett program för sanktioner mot de kommuner som bortser från de mål och regler som skall gälla för skolverksamheten, för undervisningen och driften av skolan. Vi säger alltså att det skall finnas sanktionsbestämmelser. Regeringen skall nu komma med förslag om hur de skall utformas.

I fråga om behörigheten tycker vi att det är viktigt, om man inför kommunalt reglerade tjänster, att det skall finnas behörighetsregler för dessa tjänster. Jag kommer tillbaka till det något senare.

Detta är alltså den huvudsakliga innebörden i den överenskommelse som s och vpk har gjort.

Låt mig säga några ord om klasstorleken och statsbidragen, eftersom Lars Leijonborg tog upp den frågan. Den skrivning som man nu ger regeringen till känna i utskottets hemställan, p. 3, innebär en beställning, liksom de andra skrivningarna i betänkandet, och skall alltså vara en riktlinje för regeringen när den skall utforma sitt förslag till statsbidrag, som sedan skall underställas riksdagen. Skrivningen innebär därför inte en beställning av ett delningstal. Det betyder med andra ord att klasstorleken inte låses till högst 25. En läsning skulle ju kunna medföra en del detaljregleringar som vi inte är särskilt pigga på. Man kan alltså inte slå fast att det här generellt leder till mindre klasser.

Jag vill ta upp några saker som rör lärarnas oro. Liksom de flesta andra riksdagsledamöter har jag fått ett stort antal brev från lärare – enskilt eller i grupp – där de tar upp olika ting i samband med det här förslaget. De har oftast uttryckt oro över förslaget och de följer de anser att det för med sig. Jag har funderat över detta, och vad som kan ligga under oron. Då kan jag förstå att vissa uttalanden från enstaka skolstyrelseordförande och -ledamöter – jag nämner inga namn – har retat lärarkåren. Jag tycker inte heller att en del av de här uttalandena borde ha gjorts; det hade varit bättre om de hade varit ojorda.

Men liksom Larz Johansson vill jag säga: Dra nu inte allt förtroendevärdt kommunstyrelse- och skolstyrelsefolk över en kam! Som Larz Johansson också påpekade är den alldeles övervägande delen också på den kanten ganska omdömesgillt folk. Ta därför inte till mer våld än nöden kräver!

Jag har förstått att man när det gäller tillsättningen av tjänster har målat upp risken för mannamån och otillbörliga inflytelser. Nu är ju tillsättningen

Prot. 1989/90:42
8 december 1989

*Kommunalt
huvudmannaskap
för lärare m.fl. på
skolorrådet*

redan kommunal, som också har påpekats här. Utskottet skriver att det alltför skall finnas regler för behörighet som lärare, skolledare och syofunktionärer – staten skall fastställa dem – och att det skall finnas meritvärderingsbestämmelser.

Sedan påpekar utskottet också att skolstyrelserna liksom andra kommunala organ faktiskt är förvaltningsmyndigheter och skall iakttå vad som stadgas i regeringsformen om saklighet och opartiskhet. Det gäller självfallet även tjänstetillsättningsbeslut. Det verkar i en del uttalanden från lärarhåll som om en kommunalisering skulle betyda nära nog rättslöshet. Sådana överdrifter är debatten inte betjänt av.

Lärarnas inflytande kan man också diskutera. Jag har förstått att en del lärare är rädda för att inflytandet skall minska genom otillbörliga intrång från kommunalpolitikernas eller kommunaltjänstemännens sida. Jag vill då erinra om vad riksdagen vid flera tillfällen tidigare uttalat, senast i våras i samband med besluten om skolans styrning och utveckling. Där gjordes det en klar boskillnad mellan lärarnas uppgifter och de förtroendevaldas. Skolstyrelsen skall inte gripa in i metodiska och pedagogiska frågor av professionell karaktär. Det skall självfallet alltför gälla.

Däremot skall politikerna ha rätt att följa och låta utvärdera verksamheten och kräva att målen fullföljs, precis som nu. Kommunaliseringen medför alltså inga större förändringar för lärarna när det gäller lärararbetet. Det finns faktiskt ingen grund för påståendena i debatten om att lärarna skulle kunna åläggas att arbeta inom barnomsorg, hemtjänst eller andra kommunala aktiviteter. Det är betydande överdrifter.

En enligt min mening intressantare och mer kontroversiell fråga kan i framtiden bli avvägningen mellan lärarnas inflytande och elevers och föräldrars inflytande. Några talare har här varit inne litet grand på det men tagit upp det från en annan synvinkel än jag nu gör.

Man kan säga att en fortsatt decentralisering och delegering från stat till kommun och inom kommunen till skolenheter tenderar att öka lärarnas inflytande. Men elevers och föräldrars krav på inflytande tenderar ju att minska lärarnas inflytande. Folkpartiet ropar här: Släpp in föräldrarna! Det är väl bra – det är ingen som har någonting emot det, men litet grand kan man väl ändå problematisera sådana här saker: Det reser ändå frågan om omfånget av inflytandet från å ena sidan föräldrar och elever och å andra sidan lärarna. Hur de här tendenserna kommer att förhålla sig till varandra är mycket svårt att förutsåga. Jag skall inte alls gå vidare i det problemet nu, men i alla händelser tror jag att det är ett problem som är väl så viktigt, och det kommer vi att stå inför alldeles oavsett om kommunaliseringen blir av eller inte.

Jag har också förstått att lärarna inför en kommunalisering känner oro för olika materiell standard i kommunerna. De tänker väl då närmast på lokaler, utrustning, läromedel och måltider. Redan nu är emellertid standarden olika i olika kommuner. En kommunalisering av de tjänster vi nu diskuterar är naturligtvis inte i sig någon garanti för minskade olikheter. Å andra sidan är det svårt att se att beslutet skulle leda till ökade olikheter i materiell standard.

Däremot tycker jag att det skulle vara ohederligt att undanskyla att allmän

decentralisering, som vi nu alla här i kammaren verkar vara tillskyndare av, kan medföra ökade skillnader mellan kommuner. Det ligger faktiskt i decentraliseringens väsen att det skall få vara olika.

Många ser i den statliga regleringen av anställnings- och lönevillkoren garantier för likvärdighet. Jag tror för min del inte att den statliga regleringen spelar så stor roll för likvärdigheten. Det finns andra faktorer som har större betydelse, och de tas upp i propositionen. Vi stryker i utskottet under dem och preciserar i flera fall skrivningarna.

Vi tycker att läroplanen bör preciseras. Vi anser att lärarutbildningen bör bli mer likvärdig mellan de olika högskolorna.

Jag kan när det gäller lärarutbildningen inte låta bli att göra någon kommentar till moderaternas resonemang om lärarutbildning. I deras särskilda yttrande, som Ann-Cathrine Haglund högläste ur och som för övrigt går långt utöver vad särskilda yttranden egentligen skall vara, talas det mycket om kunskap. Jag tycker också att goda kunskaper är nödvändiga för alla lärare. Men det finns från moderat sida en övertro på att kunskaper löser alla problem. Några exempel ur moderattexten:

”Endast kunskap ger den säkerhet som gör att läraren blir trygg och effektiv i sitt arbete.”

”Goda ämneskunskaper ger mer än något annat åt lärare den säkerhet som gör det möjligt för dem att även stödja elevernas sociala utveckling.”

”Fortbildningen av grundskolans lärare bör i första hand avse ämnesfördjupning.”

Det verkar på moderaterna som om den pedagogiska förmågan inte betyder någonting alls – för att inte tala om personlig lämplighet i övrigt. Det är två faktorer som moderaterna tydligen helt bortser från: De stirrar sig blinda på kunskap. Det tycker jag är en något ensidig syn på vad som behövs för att vara en bra lärare.

En del av fortbildningen skall vara knuten till behov på nationell nivå. Det borgar också för likvärdighet. Behörigheten har jag nämnt förut – den skall vara densamma över hela landet. Utvärderingen skall användas mer systematiskt. Det är en förutsättning för decentralisering och likvärdighet. Den skall också omfatta skolans ekonomi och organisation. Den blir alltså mer total. På den punkten har det tidigare funnits en tveksamhet, som enligt min mening inte har varit särskilt bra för skolan.

Moderaterna säger sedan att utvärdering skall göras av ett fristående organ. Jag tycker att de organ som kommer att föreslås är fristående. Staten är faktiskt fristående i förhållande till kommunerna, så de kan mycket väl ha hand om den externa utvärderingen.

När det gäller uppföljning, kontroll och sanktioner vill jag säga att det, inte minst när det gäller skollokaler och arbetsmiljöer i övrigt, är viktigt att en uppföljning och kontroll görs. Här har det också rått osäkerhet om hur den statliga styrningen skall ske. Nu blir det alldeles klart att den skall gälla även de här sakerna. Det tycker jag är en vinst, och det kan kanske lugna en del lärare.

Herr talman! Många av dem som är inblandade i konflikten utanför det här huset har ju uttalat åsikter om det som vi har att behandla i riksdagen, och det lär väl ingen vare sig vilja eller kunna hindra dem från. Sedan har ett

Prot. 1989/90:42
8 december 1989

*Kommunalt
huvudmannaskap
för lärare m.fl. på
skolområdet*

antal ledamöter före mig i debatten här uttalat åsikter om avtalsrörelsen och parternas agerande. Företrädesvis är det arbetsgivarpartens agerande som blivit föremål för kommentarer, och då i mycket negativa ordalag. Ingen har hindrat dem från det, även om avtalsfrågor inte hör till riksdagens arbetsområde.

Det vore mot den bakgrunden ganska frestande att anlägga några synpunkter på avtalsrörelsen. Men både av tidsskäl och av arbetsfördelningsskäl skall jag avstå från det. Däremot kan jag inte underlåta att säga att en del av det som har hänt på gator och torg – där ett icke försumbart antal lärare varit i aktion – visar på ett synnerligen omoget beteende. Det är ett dåligt föredöme för eleverna. En lärare skall inte bara lära ut kunskaper utan också lära ut hur man beter sig i sådana här situationer. Det tycker jag att lärarna skulle kunna ta till sig.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Herr talman! Jag har mycket stor respekt för utbildningsutskottets ordförande Lars Gustafsson, för hans kunnande och kompetens. Men i dag har han en omöjlig uppgift: han skall *för det första* försvara något som är ett synnerligen otillbörligt inbrott i avtalsrörelsen och som tvingat oss i riksdagen till inblandning.

För det andra skall han driva igenom något så känsligt som en kommunalisering av lärartjänsterna på så dåligt underlag med så många oklarheter. Det var därför vi krävde att den formella aspekten av frågan skulle prövas i konstitutionsutskottet. Typiskt för behandlingen av frågan är att man uppenbarligen inte vet att det redan finns ett sanktionssystem i och med att SÖ kan innehålla statsbidrag. Men detta är som sagt typiskt; man lägger ett förslag i en fråga utan att veta vad som redan gäller.

För det tredje skall Lars Gustafsson driva igenom någonting mot en majoritetsuppfattning bland lärarna.

Politikers uppgift är ju att med minsta möjliga styrning åstadkomma så goda förutsättningar som möjligt för att fler elever skall få kunskaper och färdigheter. Då krävs tydliga mål som betonar kunskaper och färdigheter, frihet att välja skola, ett statsbidrag som följer eleven, en fristående utvärdering och förtroende för att skolans personal kan organisera och genomföra undervisningen. Detta åstadkommer man inte med administrativt tricksande som exempelvis kommunalisering av lärartjänster.

Kan Lars Gustafsson säga att en kommunalisering av lärartjänsterna gör skolan bättre för lärare och elever? Får eleverna mer kunskaper och färdigheter? Blir lärarnas arbetsmiljö och lärarnas förhållanden bättre av att tjänsterna kommunaliseras?

Ni litar ju inte själva på kommunerna, eftersom ni skall införa ett nytt statsbidrag som skall gå till de kommuner som hittills har försummat att vårda sina skollokaler. Det är inte att undra över att vi moderater kritiserar socialdemokraternas uppgörelse med vpk!

I mitt anförande ställde jag frågor om statsbidraget. Av det som Lars Gustafsson sagt har jag inte fått någon klarhet. Kommer statsbidraget att följa

eleven? Kommer de fristående skolorna att få en likvärdig ställning? Kommer föräldrarna att ha rätt att välja skola – kommer deras självklara rätt att välja skola att säkerställas?

Prot. 1989/90:42
8 december 1989

*Kommunalt
huvudmannaskap
för lärare m.fl. på
skolområdet*

LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Herr talman! Jag skall försöka hålla detta inlägg kemiskt fritt från emotioner – om det kan bidra till en mer meningsfull dialog med utskottets ordförande.

Vänta tills ni får se konstruktionen av statsbidraget till skollokaler, sade Lars Gustafsson. Ja, det är ju precis det vi vill! På punkt efter punkt är det ju oklart vad detta förslag konkret innebär.

Vi säger: Utarbeta de lagar och regler som behövs så att vi får se vilka förändringar totalt sett som detta kommer att innebära för skolan! Det är det rätta sammanhanget att resonera om vilka förändringar som behövs inom skolan.

Det är ju en gång för alla på det sättet med statsbidrag att om de en gång införs, så läggs ansvaret i praktiken på staten. Med statsbidraget följer regler. Med statsbidraget följer också att kommunerna vet att om de följer reglerna så får de pengar – om de inte följer reglerna så får de inga pengar. Detta resonemang leder till att kommunerna följer reglerna.

Lars Gustafsson har varit med mycket länge i politiken, och han talar mot bättre vetande när han låtsas att han inte förstår att statsbidraget till skollokaler i praktiken kommer att innebära att kommunernas känsla för sitt ansvar på detta område minskar.

Det är väl bra med uppgörelser sade Lars Gustafsson. Ja, verkligen! Det här landet skulle inte kunna styras utan uppgörelser mellan partierna, för det finns inget parti som har egen majoritet i riksdagen. Vi har nyligen träffat en mycket omfattande och bra uppgörelse med socialdemokraterna på skatteområdet. Felet med den här uppgörelsen däremot är ju innehållet och det förhållandet att den träffas med vpk.

Uppgörelsen innebär nämligen att regeringen och socialdemokraterna är moraliskt bundna för en tid framöver att utforma statsbidrag och regler i samråd med vpk. Det kommer inte att leda till ökad valfrihet i skolan. Det kommer inte att leda till större handlingsutrymme och fler profilsolor, vilket Ann-Cathrine Haglund berörde. Det kommer inte att innebära rimligare villkor för de skolor med enskilda huvudmän som nu kämpar för att hålla huvudet ovanför vattenytan så att säga.

Lars Gustafsson tog avstånd från Gösta Brodin i Åstorp och andra som har förolämpat lärarna. Men med sin avslutning, där han i praktiken solidariserade sig med Stig Malms beryktade s.k. värsting-uttalande, tycker jag att Lars Gustafsson ändå bidrar till att behålla den klyfta som har skapats. Det är den klyftan som vi måste överbrygga om vi någonsin skall få en bättre skola här i landet.

LARS JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag skall bara göra ett kort förtydligande med anledning av Lars Gustafssons resonemang om garantier för statsbidragen fortsättningsvis.

Jag redovisade de betänkligheter som vi har beträffande den här frågan och konstaterade att detta förslag inte ger de garantier som Lars Gustafsson påstår.

Att jag är speciellt oroad på denna punkt beror bl.a. på att jag i går deltog i en debatt på kommunalekonomiska mässan i Malmö tillsammans med bl.a. kommunförbundets ordförande Lars Eric Ericsson, som tidigare varit ordförande i en programgrupp som föreslår ett mycket mer generellt statsbidrag till kommunerna. Vi förde en ganska ingående debatt om skillnaden mellan generella bidrag och specialdestinerade bidrag.

Detta understryker ytterligare det som vi har framfört i vår reservation, där slutsatsen är att det skulle ha varit bättre om det redan nu funnits ett färdigutarbetat förslag till statsbidragssystem för skolan samtidigt som riksdagen ju skall fatta beslut om förändring av reglering av tjänsterna.

Detta är alltså skälet till vårt avslagsyrkande.

LARS GUSTAFSSON (s) replik:

Herr talman! Låt mig först få anknyta till Larz Johanssons replik.

Han sade att det skulle ha varit bättre med ett färdigt förslag. Jag menar att detta förslag till beställning hos regeringen är så pass konkretiserat att det borde ha räckt för att centern skulle kunna ansluta sig till det. Såvitt jag har förstått delar nämligen centern på alla väsentliga punkter vår inställning till inriktning av de beställningar som vi gör. Då borde det kunna vara lätt för centern att ansluta sig till vår ståndpunkt.

Så några ord om det resonemang som Larz Johansson tydligen fört med Lars Eric Ericsson om generella statsbidrag. Jag deltog inte i debatten så jag kan inte ge några kommentarer till diskussionen. Jag får nöja mig med att hänvisa till det som sägs här och till den beställning som vi gör hos regeringen.

När det gäller Lars Leijonborg och det han sade om statsbidrag och ansvar och sanktioner, så är det till att börja med på det sättet att vi vet att de statliga skolmyndigheterna har vissa möjligheter att ingripa. Det är riktigt. Men vi beställer nu ett sanktionssystem som är mera klarläggande på denna punkt. Som framgår av andra avsnitt i överenskommelsen kommer staten nu – samtidigt som man gör en mer fullständig utvärdering i mer total mening – att kunna genomföra sanktioner. Det är alltså en skärpning visavi de kommuner som inte sköter sig, så att säga.

När det gäller ämnet ansvar och statsbidrag verkar det som om Lars Leijonborg har en mycket enkel filosofi – enligt min mening alldeles för enkel –, nämligen den att om man stimulerar kommuner genom att inrätta särskilda statsbidrag, då är det ett incitament för dem att inte sköta sig; de får ju ändå pengar på något sätt. Det resonemanget är faktiskt en undervärdering av kommunalmännen.

Som jag antytt i mitt anförande kommer detta stimulansbidrag med stor sannolikhet att utformas på så sätt att kommunerna själva får göra en insats. Det går ju inte att bara kvittera ut pengar från staten. De måste göra en insats själva också.

Uppföljning, utvärdering och sanktioner sammantagna ger staten en möjlighet att se till att det verkligen blir resultat av detta.

Herr talman! Jag vet inte om det på den halva minut jag har kvar är så meningsfullt att föra ett samtal med Ann-Cathrine Haglund. Jag betvivlar det faktiskt. Hon staplar ju bara okvädingsord, antingen från sin egen fatabur eller citat från författare och upprop – ord som är så oerhört överdrivna att jag inte ser någon möjlighet att föra en meningsfull debatt om detta. Det skulle behövas längre inlägg för att nyantera detta, så jag avstår från att bemöta den typen av vokabulär.

LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Herr talman! Lars Gustafsson har som sagt lång erfarenhet som rikspolitiker, och såvitt jag vet också som kommunalpolitiker. Jag är övertygad om att han vet – detta är ju en allmänt accepterad sanning – att statsbidragssystem har en mycket starkt styrande effekt på kommuner.

Ibland vill vi ha det så. Ibland tycker vi här i riksdagen att vi vill ha en speciell verksamhet utförd på ett speciellt sätt, och just därför inför vi ett statsbidrag.

Men nu är ju poängen att kommunalpolitikerna skall få mera inflytande. Det är därför det är så snurrt att man för att få vpk med på att staten skall lämna över lärarna, skall staten ta tillbaka ansvaret för skollokaler. Det är egendomligt. Och vi hörde ju också i ett annat inlägg att detta tas till intäkt för att staten också bör ta tillbaka ansvaret för läromedel och införa ytterligare en liten påse till läromedel.

Jag tror att det här är en mycket olycklig utveckling. Vi bör gå åt andra hållet, med mer generella statsbidrag.

Jag ställde ett par frågor till Lars Gustafsson i mitt första inlägg. En av dem var vilken varaktighet han anser att löftet om oförändrat värde av statsbidraget har. Det kommer ju att läggas fram åtminstone en budgetproposition innan det här löftet skall börja gälla. Då är frågan: När löftet väl har börjat gälla, den 1 januari 1991, för hur lång tid gäller löftet?

Den andra frågan gäller klasstorlekarna. Jag uppskattar i och för sig att Lars Gustafsson svarade på min fråga, men jag hade preciserat den så att jag ville att han skulle svara på ett begripligt sätt, och tyvärr anser jag inte att svaret uppfyllde det kriteriet; jag lyssnade mycket noga.

Utgångspunkten är ju att vpk säger att detta innebär att det blir högst ca 25 elever i varje klass, klasserna minskar. Göran Persson säger däremot att det inte alls är säkert att klasserna minskar, och det säger nu också Lars Gustafsson. Men vad innebär då det här? Det sägs att riktmärket skall vara högst ca 25 elever i varje klass, men det skall inte vara något delningstal. Vad är det då?

Och vad kostar det? När vi har sagt samma sak, har vi fått höra att det är för dyrt, men nu går det tydligen. Då måste ni alltså ha fått fram en ny kostnadsberäkning. Det är en av de många, många detaljer som vi inte har fått reda på i den här processen. Det vore jättespännande att få veta vad det kostar att sänka klasstorlekarna i mellan- och högstadiet till högst ca 25 elever.

ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Herr talman! Lars Gustafsson har inte ord och argument för att bemöta

mig. Det är just precis det som allt det här handlar om: det finns inte ord, argument och förklaringar. Vi skall gå till beslut i en kommunaliseringsfråga som upprör så många och som så många är oroliga för, utan att ha fått analyser och utan att ha fått förutsättningarna klargjorda.

Jag tycker att Lars Gustafsson skall lyssna på lärarna. I onsdags hade vi en betygsdebatt. Då sade jag: Lyssna på Hem och Skola! Lyssna på vad föräldrarna vill i betygsdebatten! Jag tycker man skall lyssna på lärarna och höra deras oro.

Det är klart att debatten i mycket har varit känsloladdad, även här i kam-maren. Men det är svårt att förmedla den ilska och den vrede som så många har kommit till oss med. Det är inte utan att man känner en mycket stor oro för vad det här kommer att leda till. Den vrede och den bitterhet som vi märker finns ute hos lärarkåren fruktar jag kommer att leda till en mycket, mycket lång skolkris.

Vår uppgift som politiker är ju i stället att öka lärarnas arbetsglädje, att stärka deras yrkesroll och göra att de känner att de har kompetens som lärare. Det gör vi inte genom att driva igenom ett beslut i denna fråga mot så stora lärargrupperns vilja.

Jag vill också bemöta det som Lars Gustafsson sade tidigare om ämneskunskaper och yrkeskunskaper för lärarna. Egentligen är det ju det som den här debatten handlar om. Det positiva med den här debatten – om man nu kan finna något – är att vi nu äntligen har fått en debatt om kunskaper. Lars Gustafsson kritiserar det som vi har skrivit om att ämneskunskaper är viktiga. Då skulle jag vilja fråga om Lars Gustafsson har varit ute och undervisat i en grundskoleklass någon gång och blivit testad på det sätt som man blir som lärare. Då förstår man nämligen hur viktigt det är med goda kunskaper, därför att det är de kunskaperna som ger den säkerhet som gör att man kan fungera som en god pedagog.

Till sist, fru talman! Vår uppgift som politiker är inte att hålla på med administrativt tricksande som kommunalisering av tjänster. Den är inte heller att göra otillbörliga inhopp i avtalsrörelser. Nej, vår uppgift som politiker är att visa uppskattning, förtroende och respekt för kompetens och kunskap.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kam-marens förhandlingar.

LARS GUSTAFSSON (s) replik:

Fru talman! Jag har i mitt huvudanförande talat om vilka skäl socialdemokraterna har för att stödja den här propositionen. Det uppehöll jag mig ganska utförligt vid. Jag hoppas att Ann-Cathrine Haglund lyssnade på detta – det behöver jag väl inte upprepa en gång till?

Det jag reagerar mot i Ann-Cathrine Haglunds hela framtoning är att hon använder uttryck som att socialdemokratin vill "knäcka lärarna", att vi har "kunskapsförakt" och att vi "ser ner på" och "ringaktar" lärarna.

Ann-Cathrine Haglund, jag tycker att man i en utbildningspolitisk debatt skall vara noga med orden. Det är en viktig sak i skolan att vara noga med orden, och det tycker jag att Ann-Cathrine Haglund också borde vara. Dessa uppenbara överdrifter ständigt och jämt om vad socialdemokraterna

vill när det gäller lärare, skola och kunskaper går mig faktiskt på nerverna. Det är orättvist!

Kunskaper – ja visst! Jag sade att jag är för att lärarna skall ha goda kunskaper. Det gäller på alla nivåer. Det var era måttlösa överdrifter och exempel på att kunskaper skulle lösa alla problem som jag reagerade mot. Det är inte så att jag tycker illa om kunskaper i sig själva, men moderaternas sätt att beskriva vad goda kunskaper kan användas till går långt utöver det rimliga gräns. Det var den aspekten på goda kunskaper som jag tog upp.

Nej, Ann-Cathrine Haglund, jag har inte testats i grundskolan, för jag är inte grundskolelärare. Däremot har jag testats på universitetet som lärare där på vad det vill säga att ha goda kunskaper, så jag har respekt för goda kunskaper. Det är detsamma i alla skolformer, att en lärare skall ha goda kunskaper. Kom inte och säg att jag är emot goda kunskaper – det är helt fel! Men i den sättning som moderaterna tar upp saken överdriver de enormt och säger att enbart kunskaper löser skolans problem i alla situationer. Lärare behöver faktiskt ha också andra kvaliteter som är nog så viktiga. Jag har därmed inte sagt att de är viktigare än kunskaper. Jag tycker alltså att moderaterna skall inse att det finns andra egenskaper än enbart kunskaper som är viktiga för lärarna i deras yrkesroll.

Förste vice talmannen anmälde att Lars Leijonborg och Ann-Cathrine Haglund anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

YLVA JOHANSSON (vpk):

Fru talman! 1980-talets sista skolpolitiska debatt här i riksdagen sker inför fullsatta åhörarläktare. Intresset för det beslut vi skall fatta här i kammaren i dag är intensivt från lärarna, men också från de elever som drabbas av den pågående konflikten.

Vi som är engagerade i utbildningspolitiken önskar naturligtvis att riksdagens debatter och beslut ständigt skall locka till samma intresse som denna fråga har gjort. Men vi vet alla att en av anledningarna till det minst sagt intensiva intresset i dag är att frågan om kommunaliseringen blandats in i avtalsrörelsen och skrivits in som en "förutsättning" i budet från statens arbetsgivarverk.

Vpk har hela tiden kritiserat denna sammanblandning. Politiska avgöranden skall självfallet inte ingå i avtalsrörelsen. Det är vi i riksdagen som har ansvaret för den statliga regleringen av tjänsterna, och det är här i riksdagen som frågan om en kommunalisering skall avgöras. Den sammanblandning som har skett har försvårat riksdagens arbete, och det blir bara än tydligare av att det just är medlarna i den pågående konflikten som väddat om ett snabbt beslut här i kammaren.

Fru talman! Dagens debatt är alltså 1980-talets sista skoldebatt, och då finns det anledning att tala litet om det årtionde som nu går mot sitt slut. Många av de lärare som jag har talat med har besvikna sagt att de känner sig nedvärderade och utbrända. Hur har det kunnat bli så?

Under 1980-talet har staten vid åtskilliga tillfällen skurit ned resurserna till skolan. Sammantaget har det blivit stora kostnader som har övervältrats på

Prot. 1989/90:42
8 december 1989

*Kommunalt
huvudmannaskap
för lärare m.fl. på
skolornådet*

kommunerna eller helt enkelt resulterat i nedrustning av skolor. Den mest absurda formen av nedskärning har kanske varit den s.k. "cash-limit", som nu har tillämpats i två år för gymnasieskolorna. Lärarnas löneökningar har medfört inställd undervisning i vissa språk och tillval, större undervisningsgrupper och inbesparingar av läromedel.

Jag skulle vilja påstå att skolan under 1980-talet fått ta emot en hel del stryk i den allmänna debatten, där offentlig verksamhet av olika högerkrafter framställts närmast som en belastning för samhället. I budgetbehandlingen här i riksdagen har regeringen med hjälp av borgerliga partier kunnat göra nedskärningar på skolans bekostnad för att i stället ägna sig åt spektakulära skattesänkningar för de grupper som är röststarkare än eleverna.

För att spetsa till det litet kan man säga att de reformer som har beslutats och de nya krav som har ställts på skolan har fått genomföras av befintlig personal, med befintlig utbildning, i befintliga lokaler och inom befintliga budgetramar.

Om man jämför skolans vardag med de bankpalats och inglasade köpcentra som tycks växa upp ur stadskärnornas asfalt likt svampar ur jorden, inser man att det inte är konstigt att många i skolans värld känner sig besvikna och nedvärderade.

Den arbetsmiljö som fastighetsspekulanter och finansvalpar har att arbeta i är ljusår från den arbetsmiljö som många elever och lärare tvingas att arbeta i. Vart tredje barn har i dag allergiska besvär, och en av de viktigaste orsakerna är troligen skolmiljön. I vissa av Stockholms skolor är arbetsmiljön så dålig att yrkesinspektionen har tvingats att konstatera att lokalerna är hälsovådliga att vistas i.

Även om det är långt ifrån alla skolor som har en usel arbetsmiljö, kan jag som vpk-are inte känna annat än helig ilska över de stora orättvisor som finns i vårt land. Utbildningens och skolans roll i samhället måste uppvärderas, för elevernas skull, för de anställdas skull, för allas vår skull och för framtidens skull. Ett samhälles utveckling avspeglas faktiskt i stor utsträckning i dess skolsystem.

Att lära sig är en aktiv och skapande process. Att bedriva undervisning är ett kreativt arbete som förutsätter att skolan ger utrymme för personligt engagemang, samarbete, flexibilitet och frihet.

En skola som fungerar som en utbildningsfabrik eller en förvaringsplats för elever och lärare är en dålig skola. För att skolan skall fungera väl krävs respekt och utrymme för det kreativa arbete som både elevernas lärande och lärarnas undervisning innebär. Lärarna och eleverna måste ha stora möjligheter att tillsammans påverka innehåll och arbetssätt i skolan.

Fru talman! Arbetarrörelsen har under hela sin existens kämpat för en god utbildning likvärdig för alla. I dag har vi en obligatorisk nioårig grundskola för alla barn, och nästan alla elever fortsätter sedan två eller tre år i gymnasieskolan. Men fortfarande finns orättvisor. Skolan fungerar inte så att den ger alla elever en bra och likvärdig utbildning.

Vpk arbetar för att alla elever skall få en likvärdig utbildning oavsett var eleven bor, vilken samhällsklass hon eller han kommer från eller vilket kön eleven tillhör. Vi arbetar för en kvalitativt bättre utbildning, en skola där elever och lärare tillsammans deltar i en kreativ kunskapsprocess. Vi vill

skapa en skola som det är roligt att arbeta i.

Vi tror inte att huvudmannaskapet för skolans personal är avgörande vare sig för de brister som i dag finns i skolan eller för möjligheten att genomföra en skola som i större utsträckning än i dag bygger på demokrati, kritiskt tänkande, kreativitet och jämlikhet.

Vilka konsekvenser en förändring av huvudmannaskapet kommer att få i skolans verklighet beror på vilka beslut och åtgärder ett sådant beslut kombineras med. Därför innehåller utskottets betänkande, som vpk tillsammans med socialdemokraterna står bakom, också en mängd andra ställningstaganden utöver propositionens yrkanden.

Jag ser ett samlat kommunalt driftansvar som ett led i en ökad decentralisering och demokratisering av den offentliga sektorn. Men samtidigt har vi i vpk känt oro inför vad en kommunalisering av skolans tjänster skulle kunna innebära. Den oron har vi delat med många lärare.

De lärare jag har talat med, och de är åtskilliga vid det här laget, har framfört oro när det gäller likvärdigheten mellan olika kommuner och vem som skall anställas som lärare. Man har sagt: "Titta på skolans lokaler, vår arbetsmiljö, se hur dåligt vissa kommuner sköter detta ansvar". Man har varit rädd för att ett ändrat huvudmannaskap skall innebära kostnadsövertäckningar på kommunerna och ett statsbidrag som inte är specialdestinerat eller kostnadsrelaterat. Vi i vpk har delat denna oro. Därför kunde vi inte acceptera regeringens proposition så som den var; vi var rädda för att köpa den berömda grisen i säcken.

Det betänkande som nu ligger på riksdagens bord innehåller emellertid åtskilligt utöver propositionen, och det är faktiskt vpk:s förtjänst. Vi har fått gehör för våra krav. Hela frågan om kommunaliseringen hamnar därmed i ett annat läge. Den oro som vi i vpk, tillsammans med många lärare, känt kan nu stillas genom konkreta riksdagsbeslut, som enligt min mening samlat innebär ett stort lyft för skolan.

En kvalitativt bra utbildning för alla är nödvändig för att vårt land i framtiden skall klara de uppgifter det står inför. Skolan är också ett viktigt fördelningspolitiskt instrument. Genom att satsa resurser på dagens barn och ungdomar och genom att sträva efter att ge alla en så bra uppväxt och god utbildning som möjligt, kan man möjliggöra för större jämlikhet och ökad demokrati i morgondagens samhälle.

Om man tvärtom minskar satsningarna på skolan och utbildningen, låter skollokaler förfalla och försämrar lärarnas möjligheter att göra ett bra jobb, då drabbas just de elever som redan har det sämsta utgångsläget hårdast. Det är elever ur arbetarklassen som i första hand far illa om skolan försämras.

Den dåliga arbetsmiljön är ett problem för både elever och lärare. Det kanske allvarigaste problemet är dålig ventilation. Men även dålig städning, fukt och mögel är vanliga problem i skolan. Andra allvariga brister är avsaknaden av ordentliga personalutrymmen och vettiga uppehållsrum för eleverna, buller, urusel belysning, farliga kemiinstitutioner, maskiner utan lagstadgade skydd etc.

Det finns inte någon som helst anledning att ställa lägre krav på elevernas och skolpersonalens arbetsmiljö än på andra arbetstagares. De problem som i dag finns måste lösas.

Prot. 1989/90:42
8 december 1989

*Kommunalt
huvudmannaskap
för lärare m.fl. på
skolorrådet*

Bristen på likvärdighet mellan kommunerna är i dag speciellt påfallande när det gäller arbetsmiljön och skollokalerna. Vi menar att det är ett nationellt ansvar att bidra till att de arbetsmiljöproblem som i dag finns i vissa skolor snarast kan lösas. Detta säger också utskottsmajoriteten i betänkandet. Det är det som moderaterna reserverar sig mot.

Därför innehåller utskottets betänkande en hemställan till regeringen om ett stimulansbidrag till kommunernas upprustning av skolornas fysiska miljö om 300 milj. kr. om året i tio år. Dessa pengar kommer att ge påtagliga resultat. Genom att ta itu med en av de faktorer där skillnaderna är som störst mellan kommunerna visar vi att vi menar allvar med en likvärdig utbildning.

Utskottets betänkande och det beslut riksdagen förhoppningsvis skall ta i dag innebär också att behörighetsreglerna för lärarna, syo-funktionärerna och skolledarna liksom nu skall fastställas centralt. Detsamma gäller beträffande meritvärderingen. Det här innebär att lärarutbildningen, som staten ansvarar för, skall kunna användas som ett styrinstrument för skolan. Det är också en markering från riksdagens sida för att slå vakt om lärarnas professionalism.

Ett samlat program för lärarnas fortbildning skall utarbetas. Tre olika behovsnivåer skall tillgodoses: den enskilde lärarens behov, de behov som är typiska för en viss skola eller en viss kommun och de behov som betingas av nationella mål och beslut.

Högskolans roll i lärarnas fortbildning skall vara betydande. Ett stipendiesystem för lärarnas individuellt motiverade fortbildning skall utarbetas. När det gäller statsbidragen, som faktiskt är det mest effektiva instrumentet, tillsammans med läroplan och lärarutbildning, för att nå en likvärdig skola, kan vi i dag här i riksdagen besluta om att statsbidragen till kommunerna för skolverksamheten även fortsättningsvis skall vara specialdestinerade till skolan och att någon kostnadsövertäring på kommunerna inte skall ske. Det specialdestinerade statsbidraget skall vara på minst samma nivå som före kommunaliseringen. Detta innebär att det inte blir aktuellt med någon samlad s.k. kommunsäck med statsbidrag till både skolan och annan verksamhet, som t.ex. Kommunförbundets ordförande nu önskar.

När det gäller hur detta statsbidrag skall vara konstruerat ger utskottet vissa riktlinjer. Det gäller riktlinjer för en jämlik fördelning. Statsbidraget skall vara relaterat till det faktum att det kostar olika mycket att bedriva undervisning i olika kommuner och för olika elever. Vi ger också riktlinjer för kvalitetskrav som klasstorlek och skolledarresurs.

Vi är i vpk ganska nöjda med att dessa riktlinjer lockat fram ont blod hos de partier som vill införa någon form av elevpeng, som kan användas fritt i privatskolor. Jag har svårt att förstå Lars Leijonborgs logik när han å ena sidan kritiserar uppgörelsen om statsbidragen för att den är allt för luddig och oklar, å andra sidan är mycket upprörd över att vpk får ett inflytande över statsbidragssystemet och säger att detta inflytande gör att folkpartiet känner kalla kårar utefter ryggen.

Några ytterligare kommentarer till vad Lars Leijonborg och Ann-Cathrine Haglund här har sagt. Lars Leijonborg säger att han vill avskaffa styrinstrument för skolan. Ja, så har inte heller folkpartiet gjort sig känt för att värna om en likvärdig utbildning. När det gäller uttalanden i pressen om

maximalt 25 elever i klassen eller inte tycker jag att Lars Leijonborg kan läsa betänkandet. Där redovisas den uppgörelse som socialdemokraterna och vpk är överens om. Vad tidningarna sedan skriver kan vi faktiskt inte ha något ansvar för.

Ann-Cathrine Haglund ojar sig över en ovärdig kohandel. Också jag vill fråga Ann-Cathrine Haglund hur hon egentligen tror att politik går till. Ann-Cathrine säger själv att en kommunalisering kan vara bra, om Ann-Cathrine Haglund samtidigt får beslut om några av de frågor som är Ann-Cathrine Haglunds hjärtefrågor. Inget parti har majoritet i kammaren. Inte ens om de borgerliga partierna skulle enas i någon fråga, räcker det för ett riksdagsbeslut. Vi har ställt villkor på de punkter där vi känt oro för ett kommunaliseringsbeslut. På dessa punkter har vi blivit tillgodosedda, och därmed deltar vi i utskottets majoritet, som yrkar bifall till propositionen.

Avslutningsvis vill jag säga att de brister som finns i skolan och de förbättringar som behövs kräver åtskilliga ytterligare insatser, både av oss politiker och av dem som har sin dagliga verksamhet i skolan. Frågan om huvudmannaskapet för skolans personal är i det sammanhanget underordnad, men jag är glad över att så många lärare har visat sig så engagerade i frågan om skolans framtid. Det bådär gott inför kommande beslut.

I detta anförande instämde Lars Werner, Margó Ingvardsson, Bo Hammar, Ingrid Burman, Jan Strömdahl, Elisabeth Persson, Alexander Chrisopoulos, Björn Samuelson, Bertil Måbrink och Jan Jennehag.

LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Fru talman! Ylva Johansson har varit lärare i matematik. Jag skulle vilja be henne reda ut detta med "majoritet av lärarna". Det står nämligen i vpk:s motion att vpk tycker att man inte kan genomföra en kommunalisering, om en "majoritet av lärarna" är emot den. Vi fick häromdagen resultat av en SCB-undersökning, som visar att 75 % av lärarna är emot och 10 % är för en kommunalisering. Nu undrar jag om det enligt Ylva Johanssons matematikundervisning är så att 75 % är mindre än 10 %?

Sedan detta med klasstorlekar. Jag läser inte tidningen, utan jag ser på TV och jag lyssnar på kammardebatterna. Jag har hört Göran Persson säga i TV och jag har hört Lars Gustafsson säga här att det inte alls är säkert att denna uppgörelse leder till mindre klasser. Då vill jag gärna veta vilken åsikt Ylva Johansson har om uttalanden av denna typ.

Såsom ofta är fallet var det ett bra anförande som Ylva Johansson höll. Jag förmodar att utskottets ordförande tycker att det också fanns vissa emotioner i det, vilket jag till skillnad från Lars Gustafsson tycker är ganska bra. Bl.a. var Ylva Johansson mycket upprörd över bristerna i de skollokaler som finns runt om i landet.

Då vill jag fråga: Kan Ylva Johansson förstå att människor på läktaren och andra människor som tar del av debatten i denna fråga tycker att det är något egendomligt att de som har ansvar för denna situation, nämligen detta lands lokalpolitiker, såsom belöning för sina insatser nu skall få ansvaret också för landets lärare? Logiken är inte kristallklar. Det vore värdefullt om Ylva Johansson kunde knyta ihop detta på något begripligt sätt.

Prot. 1989/90:42
8 december 1989

*Kommunalt
huvudmannaskap
för lärare m.fl. på
skolområdet*

Mycket var bra i Ylva Johanssons anförande, men yrkandet, att hemställan i detta betänkande skall bifallas, stämmer inte med den argumentation som Ylva Johansson för.

Jag har inte sagt att staten skall avhända sig alla styrmöjligheter på skolområdet. Det är en intressant fråga vad riksdagen skall styra och vad vi skall lämna över till kommunerna att styra. Nu blir det emellertid en total förvirring. Kommunerna skall inte längre ha det fulla ansvaret för skollokalerna. Många menar att kommunerna inte längre skall ha det fulla ansvaret för läromedlen. Jag såg härnäst i tidningen att utbildningsdepartementet funderar på att införa en lag som reglerar kommunernas handhavande av skolmåltiderna. Allt detta är sådant som kommunerna har haft ansvaret för men som tydligen staten nu skall ta över. Om det bara är vi här i riksdagen som kan fatta kloka beslut – som det verkar – varför skall då just ansvaret för den viktigaste biten, nämligen lärarna, överlämnas till kommunalpolitikerna?

ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Fru talman! Vpk ställde villkor för att gå med på en kommunalisering av lärarna. Vpk gör ett stort nummer av att man har fått igenom en massa saker. Men ingenting är nytt. Bara statsbidraget till kommuner som har försummat sina lokaler är nytt.

Jag vill ställa samma fråga till Ylva Johansson som jag ställde till Lars Gustafsson: Litar man inte på kommunerna? Å ena sidan skall man kommunalisera lärarna, å andra litar man inte på kommunerna när det gäller den fysiska arbetsmiljön. Jag håller helt med Lars Leijonborg om att detta innebär en total förvirring.

Inte heller när det gäller de andra punkterna råder det någon vidare klarhet. Man undanröjer inte de undranden som vi har haft inför denna proposition. Det finns redan ett sanktionssystem, men det finns inte något färdigt statsbidrag. Jag tycker att vpk har sålt ut lärarna för lätt.

YLVA JOHANSSON (vpk) replik:

Fru talman! Först om räkneövningarna! Det är riktigt, Lars Leijonborg, att en stor majoritet av lärarna i en SIFO-undersökning har uttalat sig emot en kommunalisering. Jag förutsätter att man gjort det ställningstagandet med anledning av den proposition som legat till grund för det beslut vi i dag skall fatta. Vi i vpk kände också oro. Vi har talat med många lärare och tagit del av deras oro. Den oron har, som jag sade i mitt anförande, gällt vissa bestämda saker, och oron har hos alla lärare jag talat med gällt i stort sett samma saker. Men om man på samtliga dessa punkter kan komma till rätta med det som förorsakat oron, faller ju också de argument man haft mot kommunaliseringen. Vi i vpk anser att i och med den uppgörelse som träffats och det betänkande som vi nu skall ta ställning till har frågan kommit i ett annat läge.

Som jag sagt tidigare kan frågan om kommunalisering av lärartjänsterna inte betraktas som en principfråga. Den är inte avgörande för skolans framtid, vare sig i den ena eller andra riktningen. Frågan är vilka konsekvenserna blir, och det beror på vilka ytterligare beslut vi här i riksdagen kommer att fatta.

Så till det som sagts om att arbetsmiljön i skolan är dålig trots att detta är en kommunal angelägenhet. Larz Johansson sade i sitt anförande att det faktiskt är statliga nedskärningar på skolans områden som gjort att kommunerna har fått allt svårare att ta ansvaret för skollokaler. Och, Lars Leijonborg, vilka partier är det som bär ansvaret för dessa statliga nedskärningar? Inte är det vpk i alla fall.

Till sist till Ann-Cathrine Haglund! Dagens beslut innebär inte att det statliga ansvaret och de statliga reglerna försvinner. Det har heller inte varit vår önskan. Vi i vpk tycker att det skall finnas ett statligt ansvar – statliga mål och statliga regler – för skolan. Vi tycker också att det är bra om genomförandet inom dessa ramar och med dessa medel blir en angelägenhet för kommunerna att besluta om.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i dess helhet och avslag på samtliga reservationer.

LARS LEIJONBORG (fp) replik:

Fru talman! Jag tror att den senaste opinionsundersökning vi fått ta del av är gjord av SCB, och den gjordes efter det att uppgörelsen mellan socialdemokraterna och vänsterpartiet kommunisterna träffades i utbildningsutskottet. Jag menar självfallet inte att vi skall låta opinionundersökningar styra vår verksamhet. Men jag tror att den som har någon verklighetsförankring vet att det som skett inte stillat lärarnas oro. De lärare som i dag köar från Centralen – eller var kön nu slutar – har inte blivit lugnade av den uppgörelse som träffats. Det vet i själva verket Ylva Johansson.

Och visst är det väl någonting konstigt att staten skall överta ansvaret för skollokaler därför att lärartjänsterna skall kommunaliseras. Detta är ju en snurrihet som ytterst få utanför den mycket trånga krets som genomfört den här kohandeln kan förstå. Jag tror alltså inte att Ylva Johanssons förklaringar imponerar på någon.

ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Fru talman! Vpk har känt oro, sade Ylva Johansson. Lärarna har känt oro, sade hon också. Lärarna känner fortfarande oro, eftersom det på väsentliga punkter som de känner oro för inte har givits någon klarhet.

Lärarna känner oro bl.a. därför att de inte tycker kommunerna har skött sina uppgifter. De känner oro för att lämnas över till kommunerna. Jag förstår inte hur ni i vpk, Ylva Johansson, vågar lämna över ansvaret för lärarna till kommunerna, när ni inte litar på kommunerna utan vill ha ett särskilt statsbidrag för att kommunerna skall kunna sköta sina lokaler bättre. Lokalfrågan är en prioriteringsfråga i kommunerna. Det är främst storstäderna och då framför allt Stockholm som misskött sina lokaler. Men det finns ju trots allt pengar i vissa kommuner till lokalerna. Se t.ex. på Norra Latin! Där fanns det pengar.

YLVA JOHANSSON (vpk) replik:

Fru talman! Till Lars Leijonborg! Det är inte alls märkligt att staten nu tar över ansvaret för skollokaler, samtidigt som lärarna kommunaliseras. Det

hänger samman med att vi fortfarande vill ha statligt ansvar och statlig styrning. Hur detta skall gå till kan vi diskutera. Kanske är det så, som jag tror, att en statlig reglering av tjänsterna i skolan inte är något särskilt bra styrmedel för det vi vill uppnå med den del av ansvaret som vi vill att staten skall ta.

I motsats till Ann-Cathrine Haglund känner jag inte någon oro för vad kommunerna kommer att göra och inte heller något förakt för kommunerna. Jag har stort förtroende för våra kommunalpolitiker, ett förtroende som flera talare före mig gett uttryck för. Men jag anser att det fortfarande skall finnas ett statligt ansvar och en statlig styrning. Dessa ståndpunkter står inte i motsättning till varandra. Frågan är vem som skall ta ansvar för vad. Staten skall ta ansvar för läroplanerna, regler och förordningar och se till att det finns tillräckliga resurser för en viss del av skolans verksamhet. Kommunerna skall ha ansvar för genomförandet och det ekonomiska ansvaret för den del som staten inte svarar för.

Förste vice talmannen anmålde att Lars Leijonborg och Ann-Cathrine Haglund anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

CARL BILDT (m):

Fru talman! "Ett land som föraktar och ringaktar lärarkåren bereder vägen för barbari."

Detta är Sven Delblances mycket hårt formulerade ord i gårdagens Expressen.

"Kan svenskar få Nobelpris i framtiden? Nej, inte med det kunskapsförakt som präglar svensk skolpolitik!"

Det är de lika hårt formulerade orden i det upprop som lärare från Stockholm i dag delat ut utanför riksdagshuset.

Det är dramatiska formuleringar, som bär vittnesbörd om känslorna i denna konflikt och om vad den konflikten ytterst kommit att handla om.

Statsrådet Göran Persson har i tio månader haft ansvaret för den svenska skolpolitiken. På kort tid har han åstadkommit mycket. Sällan har ett statsråd på så kort tid skapat så mycket av kaos och så mycket av konflikter som han har lyckats med. Det innebär inte alls att jag vill anklaga honom för att vara inkompetent – tvärtom. Jag ser honom som en kompetent företrädare för en socialdemokratisk skolpolitik som blir alltmer felaktig.

Historien om hur denna konflikt skapats kommer så småningom att skrivas med hjälp av bl.a. den granskning som riksdagens konstitutionsutskott på vår begäran kommer att göra. Men huvuddragen känner vi redan ganska väl.

Med sin i grunden mycket administrativa syn på skolan har Göran Persson strävat efter att göra olika administrativa förändringar. Att så snabbt som möjligt föra över huvudmannaskapet för lärarna till kommunerna har för honom varit det allra viktigaste av allt.

Här i riksdagen talade han i våras om att man allsidigt borde titta på frågan. Vi skulle väga fördelar mot nackdelar på ett balanserat sätt. Vi tyckte att det var en rimlig och riktig uppläggning av frågan.

Men när vi nu vet vad som har hänt, kan vi inte dra någon annan slutsats än att han inte menade allvar med det han då sade. Ty det han började med var alls inte en förutsättningslös analys utan snarare ett målmedvetet myglande för att med hjälp av avtalsrörelse och med hjälp av fackliga ledningar skapa ett faktum i denna fråga som ingen, t.ex. här i riksdagen, skulle kunna ifrågasätta.

Jag tillhör dem som tycker att staten skall ha rätt att uppträda med viss kraft också i sin roll av arbetsgivare och att regeringen har ett ansvar för hur staten uppträder som arbetsgivare. Detta gör att en regering har både en rätt och en skyldighet att i olika frågor ge instruktioner till statens arbetsgivarverk. Men det vi har sett i denna fråga är någonting annat. Det vi sett här är ett misslyckat maktspel som har slutat i kaos.

Alla vet att det finns en mycket bred och numera också mycket bitter läraropinion som reagerar mot det som skett och som nu håller på att ske. Att den finns bland gymnasie- och högstadielärarna vet alla och envar. Att den också finns hos låg- och mellanstadielärarna – trots vad deras fackliga ledningar säger – vet nog också alla och envar.

Jag förstår bitterheten, och jag är djupt oroad över de känslor som denna hantering från regeringens sida har skapat och de konsekvenser som detta kommer att få under lång tid framöver.

Jag har vid olika tillfällen talat om de problem som finns och som håller på att växa sig större och större i den svenska skolan. Det handlar om krisen för lärarutbildningen. Det handlar om flykten från läraryrket, som vi har sett under tidigare år. Det handlar om urvattningen av ämnena i undervisningen, något som vi har sett under decennier. Det handlar om effekterna av ett uselt betygssystem. Det handlar om den tilltagande byråkratiseringen av skoladministrationen, också det något som pågått under lång tid. Det handlar om den ringaktning för kunskap – jag säger det i medvetande om att Lars Gustafsson inte kommer att tycka om att jag säger det – som faktiskt har lyst igenom i socialdemokratisk skolpolitik under lång tid. Och det är här, enligt min mening, som den yttersta roten till dagens konflikt och dagens känslor ligger.

För mig är det en självklarhet att skolan är någonting av det allra viktigaste vi har i samhället. Det handlar ju om att överföra erfarenheter och kunskaper från en generation till en annan. Det handlar därmed faktiskt om hela vårt samhälles möjligheter att fortleva som ett högt utvecklat och som ett högt bildat samhälle av den typ vi alla vill ha.

Ett gott samhälle måste ha en bra skola, och en bra skola är omöjlig utan bra lärare. Bra lärare får bara det samhälle som förmår att uppskatta och värdesätta läraren och lärarens betydelse i skolsystemet. Det har funnits under decennier i socialdemokratisk skolpolitik en udd riktad mot vad jag vill kalla det klassiska läraridealet. En gång gick det t.o.m. så långt att man uttalade att man inte kunde förverkliga sin uppfattning av skolan innan den s.k. gamla lärargenerationen hade dött ut.

Nu är vi snart där. Den gamla lärargenerationen försvinner av rena åldersskäl. I den nya lärargenerationen ser vi flykten från skolan. Många söker sig tyvärr bort från den skola de hoppats så mycket på, det yrke som de känt sådant engagemang för. Och på lärarhögskolorna gapar nu en stor del av

platserna tomma.

Utan lärare faller skolan samman, det är en självklarhet. Göran Persson kan göra vilka administrativa förändringar, reformer och förbättringar – eller vad han vill kalla det – som helst, men när lärarna flyr skolan kommer skolan att förfalla, hans administrativa reformer till trots.

Det finns andra samhällen som bättre än vårt förmår att värdera lärarnas betydelse. Jag besökte nyligen ett land som ligger långt borta, den del av Kina som heter Taiwan. Det är ett samhälle som är präglad av ett gammalt och för oss annorlunda, konfucianskt bildningsideal. Det är ett samhälle som just därför värderar sina lärare så högt att de faktiskt – hädiska tanke i denna kammare! – befriats från inkomstskatt. Man har t.o.m. en speciell nationell helgdag, då alla tar ledigt och alla – dagens elever, f.d. elever, föräldrar och t.o.m. politiker – hyllar och vördar sina och nationens lärare.

Nu är våra traditioner litet annorlunda i olika hänseenden, men skall vi ha någon möjlighet som nation att hävda oss i framtiden, tror jag att vi måste lära litet också av detta och att vi måste vända den administrativa skolpolitik ryggen som Göran Persson har gjort sig själv till främste företrädaren för. Vi måste värdera kvaliteten i kunskaperna högre än vad vi gör i dag, och vi måste värdera lärarna högre än vad vi gör i dag.

Nu uppfattas skolpolitiken – och det med rätta – som om den i stället går åt det motsatta hållet, att man har tonat ner kunskapernas betydelse, att det under lång tid har funnits en strävan att pressa ned lärarna, och så har vi fått dagens konflikt som kulmen på en lång och smärtsam utveckling.

Nu är bitterheten stor. Vi vet hur det har blivit på det här sättet. Vi vet känslorna, och vi vet att denna bitterhet också kommer att göra det svårare att vända utvecklingen i skolan till det bättre.

Sedan knappt fyra veckor har konflikten nu drabbat ca 300 000 elever, allt medan det man sett av skolministern i TV har gett intrycket av att han nog tycker att det håller på att gå ganska bra. Att barnen inte mått bra av detta är milt sagt en självklarhet.

Regeringen har suttit passiv, trots att det är regeringen som har orsakat denna konflikts låsningar. Det var därför jag i tisdags skrev ett brev till statsministern och vädjade till honom att vidta åtgärder för att snabbt få ett slut på konflikten. Något svar har jag inte fått, men jag såg i TV att han tyckte att det där brevet var politik. Och sådant sysslade tydligen inte han med.

Jag förde fram två förslag i brevet. Det första var att skjuta på frågan om kommunalisering. Den behöver faktiskt inte avgöras nu. Allt står att vinna på att låta dagens känslor – mot, kanske också för – ersättas av en balanserad analys, av eftertanke, av ett provande av vad som möjligen skulle kunna göras, vilka för- och nackdelar som finns, av en strävan efter samförstånd i stället för en strävan efter strid i denna fråga.

Hade regeringen varit beredd till detta, är jag övertygad om att denna konflikt hade varit över praktiskt taget på sekunder. Och oavsett vad Solweig Paulsson måhända säger, är jag övertygad om att det hade gått en våg av tillfredsställelse även genom låg- och mellanstadie lärarnas led.

Nu blev utvecklingen i stället den motsatta. Riksdagsbehandlingen skulle forceras. I stället för att fatta beslut i denna fråga onsdag nästa vecka anses det nu nödvändigt att fatta beslut denna vecka.

Talmannen vet – ja, talmannen vet mycket väl – att vi moderater har motsatt oss denna ordning. Avtalsrörelser är en sak, och den demokratiska beslutsprocessen i Sveriges riksdag skall vara en annan. Det förvånade mig att man så snabbt beslutade att lägga om riksdagens ordning, med allt det trassel även i övrigt som denna förändring har ställt till.

Mitt andra förslag gick ut på att se till att statens arbetsgivarverk visade medgörlighet i den viktiga frågan om regleringen av arbetstiden. Även här tror jag att det finns förutsättningar för att lösa den skadliga konflikten.

Om denna fråga skulle förvisso mycket kunna sägas. Hela den administrativa tanke som ligger bakom detta krav på noggrann reglering av lärarnas arbetstid i skolan vittnar om att man inte riktigt har förstått vad lärarrollen egentligen går ut på.

Att vara lärare är inte riktigt något taxameterjobb. Det kräver engagemang och förberedelser lika väl som känslor och kunskaper. Det lämpar sig därför sällsynt illa för den typ av fyrkantig reglering man nu vill driva fram.

I det förslag staten – arbetsgivarverket – nu vill driva igenom förutsätts dessutom helt sonika att kommunerna skall se till att lärarna får arbetsplatser i skolan så att de kan sitta där och uppfylla de krav på reglerad arbetstid som nu skall pressas fram.

Sådana arbetsplatser finns som bekant inte på många skolor i dag. Nu är det uppenbart att kommunerna för att detta skall bli möjligt måste ta pengar som annars skulle avsättas för exempelvis läroböcker eller upprustning av skolans lokaler, och detta för att bygga någonting som man egentligen inte vill ha.

Andra partier må tala för sig, men jag kan säga att moderata kommunal- och borgarråd runt om i landet med ansvar för hanteringen av skolans pengar inte kommer att vara beredda att ta pengar från annat för att göra ett genomförande av detta beslut möjligt. För oss finns det mycket annat som är långt viktigare i skolan. Och vi skall då, inom de ramar kommunerna har när det gäller att se till att kommunals kommunalskattpengarna ger en så bra skola som möjligt, se till att satsa dessa pengar på det som elever, föräldrar och lärare menar ger en bättre skola i stället för att genom ett framtvingat, under konflikt åstadkommet avtal pressa på kommunerna och skolan.

Om andra partier agerar på samma sätt som vi moderater på det kommunala planet, kommer i realiteten förutsättningarna för genomförandet av denna arbetstidsreglering till stor del att falla. Och därmed borde det stå än klarare än vad som nu är fallet hur oklokt det är att driva denna fråga med den dogmatism man nu förefaller vara beredd att ta till.

Det är min innerliga förhoppning att denna konflikt på det ena eller andra sättet kan få ett snabbt slut, ett slut som är acceptabelt för de lärare som politiken nu – som det har kommit att uppfattas – har haft sin udd riktad mot. Denna konflikt behöver ett snabbt slut som gör det möjligt för elever att återgå till det skolarbete som de, trots de klagomål som elever alltid har – man klagade ju själv när man gick i skolan – trots allt älskar och längtar efter.

Jag tror emellertid inte att det räcker med ett slut på konflikten. Jag tror ärligt talat inte att regeringen kan återvinna något förtroende för sin politik på detta område så länge Göran Persson sitter kvar som ansvarigt statsråd.

Prot. 1989/90:42
8 december 1989.

*Kommunalt
huvudmannaskap
för lärare m.fl. på
skolområdet*

Hans manövrer under dessa månader har helt enkelt varit för många. Konsekvenserna av detta resonemang skall inte jag dra, det överlåter jag åt landets statsminister.

Men även om statsministern skulle göra samma bedömning som jag, kommer inte heller det att räcka för att bereda vägen för en bättre skola. Det krävs enligt min mening ett brott med hela den socialdemokratiska skolpolitiken som vi har sett under de senaste decennierna. Och ju tydligare och snabbare vi får det brottet, desto bättre för landet.

Jag inledde med att citera Sven Delblancs dramatiska formuleringar. Jag vill på samma sätt som Ann-Cathrine Haglund avsluta med att citera honom en gång till:

"Men den stat som föraktar sina lärare och sina unga bereder sin egen undergång. En sådan stat är Sverige. Vi är på god väg."

FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Meningsyttringar från åhörarna är inte tillåtna.

YLVA JOHANSSON (vpk) replik: -

Fru talman! Carl Bildt ägnar sig här åt ett brett upplagt angrepp på regeringen, och det har jag ingen anledning att lägga mig i. Men jag måste reagera när Carl Bildt hävdar att kraven på kunskap i skolan har blivit lägre. Detta är inte sant. Tvärtom har kraven på skolan blivit allt högre. Detta gäller även kraven på mer kunskap och högre kvalitet i undervisningen. Skälen till att kraven har blivit högre är flera.

Hemmens och traditionens roll för barns och ungdomars utveckling och kunskapsinhämtande har minskat i betydelse. Det har resulterat i krav på att skolan skall lära eleverna att t.ex. kritiskt granska TV, film och video, äta och laga näringsriktigt mat, skydda sig mot sjukdomar, ha förståelse för andra länders kulturer osv.

Arbetslivets krav på skolan har ökat. Den tekniska utvecklingen, en mer flexibel arbetsmarknad, internationalisering, ett ständigt högre tempo osv. ställer krav på en hög kunskapsnivå i skolan.

En fungerande demokrati kräver att alla medborgare har en reell möjlighet att utnyttja sina demokratiska rättigheter och att de har kunskap om viktiga samhällsfrågor. Det krävs därför att skolan ger alla elever kunskaper och självförtroende som gör att de kan kräva sin rätt att vara med och påverka samhällsutvecklingen.

Till sist: I hela samhället finns en ökad medvetenhet om de brännande samhällsproblem som det uppväxande släktet förväntas lösa. Det gäller miljöproblemen, energiförsörjningen, utvecklingen av gentekniken m.m. Också i dessa frågor förväntas skolan ge grundläggande och användbara kunskaper. Det har således under senare år tillkommit många områden där det ställs berättigade krav på att skolan skall ge kunskaper, detta samtidigt som just inga tidigare kunskapskrav har kunnat avfärdas. Därmed vill jag säga till Carl Bildt att det faktiskt inte gagnar skolans utveckling att sprida falska uppgifter om att kraven på kunskap i skolan har minskat.

BENGT WESTERBERG (fp):

Fru talman! "Visa ansvar, Göran Persson! Dra tillbaks ditt förslag. Släng

prestigen i väggen.”

Så skrev signaturen Dr Gormander (Gunnar Ohrlander) i Aftonbladet i tisdags. Och han fortsätter:

”Om du vinner den här striden så blir det en dyrköpt seger. Inte för dig. Utan för eleverna. För lärarna. Och för skolan. Vi behöver lärare som känner att deras jobb uppskattas. Men den strejk som nu genomförs kommer ur stor bitterhet. Eldsjälarna – de bästa lärarna – funderar på att sluta.”

Gunnar Ohrlander uttrycker det som många känner. Prestigen har gått för långt. Priset är för högt. Regeringens behandling av lärarna, och därmed indirekt eleverna, har passerat gränsen för det som är rimligt och acceptabelt. Det bästa riksdagen i dag kan göra för den svenska skolan är att ge regeringen en rejäl bakläxa.

Det här har, fru talman, inte varit något bra år för socialdemokratisk skolpolitik.

Vårterminen 1989 inleddes med att Sveriges elever och lärare, bokstavligen och bildligt, tågade till utbildningsdepartementet i protest mot regeringens besparingar på skolområdet. Motiveringen för besparingarna ter sig i dagens perspektiv, med den miljardrullning som har kommit i gång under hösten, närmast komisk: lärarna hade fått ut mer än 5 % i lönehöjning. Och de skulle straffas för det.

Men raseriet som utlöstes i januari berodde inte i första hand på den ogenhet som låg i själva besparingarna utan, som så ofta, på klyftan mellan ord och handling. Lärare och elever ansåg sig, kort och gott, lurade av socialdemokraterna. De mindes nämligen det utspel som statsministern gjorde på den socialdemokratiska partikongressen något år före valet: Nu skulle det satsas på skolan.

När det i verkligheten, ett halvår efter valet, visade sig bli nedskärningar, blev det droppen som fick bägaren att rinna över hos många.

Höstterminen 1989 avslutas med att lärarna, trots att de nu erbjudits flerdubbelt större lönehöjningar, strejkar och visar ännu större förbittring mot arbetsgivaren.

Någonstans har det gått rejält fel.

Om Göran Persson och hans politiska medarbetare skulle man kunna säga att sällan har så få på så kort tid rört till så mycket för så många. Jag ser att Bengt Göransson sitter här i kammaren och lyssnar. När vi på Bengt Göranssons tid sade att det hände för litet i skolpolitiken, visste vi inte vilket alternativet var. Då hade säkert vår kritik mot Bengt Göransson varit betydligt mildare.

Läget i den svenska skolan är bekymmersamt. Sverige satsar mer än något annat land på skolan, men mycket tyder på att vi på grund av den klyfta som har skapats mellan lärarna och arbetsgivarna – ytterst alltså politikerna – inte får full valuta för de pengarna.

En stor undersökning bekräftade nyligen bilden att lärarna uppfattar den politiska och administrativa ledningen som det största problemet i jobbet. Den här höstterminen är det tydligare än någonsin. Göran Persson har fördjupat klyftan.

Det är inte svårt att förstå den vrede som många lärare känner. Genom

Prot. 1989/90:42
8 december 1989

*Kommunalt
huvudmannaskap
för lärare m.fl. på
skolområdet*

förslaget om nya arbetstidsregler vill Göran Persson tvinga dem alla till kollektiv kvarsittning efter lektionernas slut. Hans agerande vittnar om att han saknar respekt för lärarnas ämneskunskaper och förmåga att själva planera sitt arbete.

Socialdemokratin tycks ha en mycket komplicerad relation till lärare. Sårande uttalanden, som etsat sig fast i minnet hos många lärare, har kommit då och då. Många minns det yttrande som en ledande socialdemokrat fällde på 60-talet om att skolan kan bli bra först när vi fått en ny lärargeneration. Många minns också skolstyrelseordföranden i Åstorp, Gösta Brodin, som redan har figurerat i debatten i dag, som blivit riksbekant för sina påståenden om att lärarna borde arbeta mera.

Sådana uttalanden gör sig naturligtvis påmind när LO-ordföranden, och ledamoten av socialdemokraternas verkställande utskott, Stig Malm, uttrycker sådan misstro mot lärarkåren att han säger sig tveka att skicka sina barnbarn till skolan.

Den lärargeneration som måste bytas ut på 60-talet är i dag till stor del pensionerad och ersatt med yngre lärare. De nya tycks inte duga de heller – de är "värstingar".

Till raden av socialdemokrater som minskat arbetsglädjen och ökat politikerföraktet bland lärarna sällar sig nu också Göran Persson. Sättet att sköta kommunaliseringsfrågan är minst sagt klantigt.

För en utomstående betraktare förefaller det som om Göran Persson, för att tala klartext, har försökt köpa sig stöd hos TCO:s lärarorganisationer för att därmed kunna köra över motståndarna till kommunalisering.

Det kanske var smart uträknat. Han kan dock inte ha varit omedveten om de risker det innebär. Lärare ställs mot lärare. Den splittring inom lärarkollektivet som han därmed har åstadkommit riskerar att försvåra samarbetet mellan olika lärarkategorier och leda till konflikter i kollegierummen.

Fru talman! I ett långsiktigt perspektiv tycker jag att det som känns mest oroande med det som nu sker, är att socialdemokraterna valt att driva sin skolpolitik enbart tillsammans med kommunisterna. Traditionellt har svensk skolpolitik förts med mycket bredare majoritet.

Göran Persson hade kunnat välja en annan väg. Han hade kunnat välja att i stället föra en skolpolitik exempelvis tillsammans med folkpartiet. Vi har inte stängt dörren för ett sådant samarbete, utan tvärtom medvetet gjort öppningar. Det gällde t.ex. den skolrapport som vi presenterade i somras där vi föreslog en kompromiss i statsbidragsfrågan. Den 24 november ordnade vi en skolkonferens här i riksdagshuset. Jag uppmanade då Göran Persson att dra tillbaka propositionen och återförvisa kommunaliseringsfrågan till utredningskvaren med förhoppningen att lärarna därmed skulle kunna komma tillbaka till skolan. Carl Bildt har sedan instämt i denna propå. Göran Persson har fortfarande möjlighet att bli hjälte bland lärarna. Ta den möjligheten, Göran Persson!

Hade han tagit den utsträckta handen hade vi, det är jag övertygad om, varit i ett bättre läge i dag. Kanske hade vi sluppit strejken och i dag, i stället för att så split i skolan, varit i färd med att bygga en bättre skola för 90-talet.

Eftersom det är Göran Persson som bär skulden för att tusentals elever står utan undervisning, vilar det ett tungt ansvar på honom att snabbt återge

skolan arbetsro. Det är ett krav som jag framför inte bara som ansvarig politiker i denna kammare utan också som en av tusentals andra föräldrar, som nu med stor oro ser hur dagarna går utan att våra ungdomar får undervisning.

Om Göran Persson misslyckas med den uppgiften bör han inte kvarstå som den högste ansvarige för landets skolor. Jag tror att det är många som delar min uppfattning om att han inte har lång tid på sig.

Fru talman! Bra lärare är skolans viktigaste resurs. Jag är säker på att vi alla som är samlade här har gjort följande erfarenhet. En bra lärare kan göra de tråkigaste ämnena riktigt roliga, medan en dålig lärare kan förstöra de roligaste ämnena.

Vi måste satsa mer på lärarna så att vi får behålla bra lärare och kan locka bra lärare till skolan. Vi måste visa lärarna större uppskattning och tilltro om det skall bli möjligt. Inte minst därför är det så trist att årets avtalsförhandlingar hanterats så illa att misstron i stället har ökat hos många lärare. Risken finns att skolministerns agerande har rivit upp sår som det kommer att ta år att läka. Det vore i så fall en tragedi av mycket stora mått.

En bättre skola kan vi bara få om vi har lärare som trivs och känner stöd från omgivningen, inte minst från oss politiker. Flykten från läraryrket är redan stor. Risken finns nu att ännu fler av de bäst utbildade och mest engagerade lärarna väljer att lämna skolan.

Jag skall bara ta ett exempel. I går besökte jag gymnasieskolan i Vänersborg. Rektorn, Gunnar Henriksson, berättade för mig att han bara under den gångna veckan hade fått skriva tjänstgöringsintyg till tre av de bästa lärarna på skolan som nu var på väg att lämna sitt yrke. Det är bara *en* konkret illustration till vad vi nu dagligen kan läsa om i tidningarna.

Det finns ett alternativ till den socialdemokratiska skolpolitiken av vpk-snitt. Jag kan sammanfatta den i några punkter, som i dag känns mer aktuella än någonsin.

- Låt oss satsa på lärarna. Deras professionalism, yrkesstolthet och arbetsglädje är skolans största tillgång.
- Låt oss satsa på kunskap. Vi behöver på högstadier och gymnasier ämneslärare med gedigna kunskaper, vi behöver bra läroböcker och välskötta ämnesinstitutioner.
- Låt oss släppa in föräldrarna. I många andra länder spelar de en mycket större roll i skolan än i Sverige. Här är föräldrarna fortfarande en outnyttjad resurs.
- Låt oss öka valfriheten. Vi skall ha likvärdiga skolor, men inte nödvändigtvis likadana skolor.

Fru talman! Valet för var och en av oss i denna kammare – där vi representerar Sveriges folk – gäller den här eftermiddagen följande: Skall vi genom våra röster för överskådlig tid framöver öka eller minska problemen i den svenska skolan? Den som vill minska problemen skall i huvudvoteringen trycka på den röda knappen och rösta på reservation 3.

(Applåder)

Prot. 1989/90:42
8 december 1989

*Kommunalt
huvudmannaskap
för lärare m.fl. på
skolområdet*

OLOF JOHANSSON (c):

Fru talman! Utbildning är den viktigaste investeringen för framtiden. De satsningar vi gör på utbildning och forskning avgör vårt lands förmåga att möta framtiden. De lägger grunden för vårt framtida näringsliv, vårt kulturliv och humanismen i morgondagens samhälle. Kunskap är en viktig förutsättning för individernas frigörelse.

Vi står i dag på tröskeln till informationssamhället, ett samhälle där utbildningen får en ännu mer fokuserad roll. Skall vi kunna ge 2000-talets barn och ungdomar goda möjligheter att forma sin egen framtid och bli delaktiga i sitt samhälle, måste vi i dag spänna bågen ytterligare och satsa på skolan. Skolan, dess lärare och elever, måste få arbetsro och arbetsglädje. Det avgör nämligen resultatet. Vi måste satsa på barnen, på personalen, på läromedlen och på skolans arbetsmiljö. Mindre klasser har länge varit ett centerkrav. Det är därför centerpartiet sedan 1985, till skillnad från en del andra partier, har vägrat att skära ner resurserna till skolan. För oss är skolan inget besparingsobjekt. De resurser som kan frigöras med minskande ungdomskullar skall användas för att höja kvaliteten i skolan.

Centern driver som ett decentralistiskt parti kravet på att beslut skall fattas så nära människorna som möjligt. Vi vill bryta ner hierarkierna och begränsa byråkratins makt. Besluten skall ligga på "rätt nivå", först och främst hos människorna själva och därefter i den lokala beslutsfären. Det innebär inte att riksdagen kan avsäga sig sitt ansvar för utvecklingen. Det gäller inte minst resurstilldelning och resursfördelning.

I går hade vi en debatt om landsbygdens utveckling. Det är självklart att riksdag och regering måste ta ansvar för att fördela resurserna så att vi skapar likvärdiga livsvillkor i alla delar av landet. Där utgör skolan en omistlig del. Vi måste skapa goda förutsättningar för den lokala beslutsfären att forma sina lösningar utan att övergripande samhällsmål åsidosätts. Det gäller i hög grad skolan, den skola där alla skall ha sin chans.

Vi ser nu hur regeringens löfte om barnomsorg till alla från 1991 är på väg att kapsejsa. Ansvar för detta vilar tungt på regering och riksdag, som inte givit likvärdiga förutsättningar för kommunerna att nå målet. Det förslag som vi nu behandlar på skolans område riskerar att möta samma öde.

Majoriteten här i kammaren har under tidigare årtionden centraliserat, förlängt beslutstrappan och format styrsystem efter denna struktur. Dessutom har man skurit ner resurserna till skolan. När vi nu möter det ena förslaget efter det andra, som har decentralistiska förtecken, finner vi dock alltför att det inte är en sammanhållen helhetssyn bakom förslagen. Det har i stället, under hela 80-talet, dolts betydande kostnadsövervältringar till kommun- och landstingssektorn i kombination med nya krav från riksdagen. Denna statliga kamrerssyn, på ett utomordentligt sätt företrädd av finansdepartementet, har bäddat för den kostnadskris som vi nu ser ute i kommunerna. Kommunerna har fått ta över kostnader motsvarande 5 kr. i kommunalskatt under 80-talet. Skattehöjningarna har inte uteblivit. De har dock kunnat stanna på 50 öre. De kommunala budgetarna har pressats, kapital har omsatts för att hjälpligt klara 80-talet.

Nu hör vi dock från den nyligen avslutade kommunalekonomiska mässan att betydande skattehöjningar väntar på 90-talet, utan nya beslut, åtaganden

eller ambitionshöjningar. Bortåt 4 kr. anger Kommunförbundet i sin prognos. Detta är skattehöjningar som kommer att slå väldigt olika över landet, beroende på kommunernas olika skattemässiga kraft. Det är ju så att vi har helt olika inkomster i olika delar av landet. Vi har dessutom olika åldersfördelning i olika delar av landet. Det är vad bärkraft handlar om. Det är i detta perspektiv som centern kräver en rejäl reformering av den kommunala skatteutjämnningen och en noggrann granskning av skattereformens effekter, inte minst fördelningspolitiska. Det är i det här sammanhanget intressant att se hur bidraget till skolan utvecklas. I dag talar mycket för att det kommunala huvudmannaskap som föreslås bara blir ännu en åtgärd i raden av kostnadsöverföringar.

Vi har lärt oss genom åren att vara misstänksamma mot finansdepartementet. Jag saknar finansministern här på de ansvarigas stolar. Det är mycket som sägs från finansdepartementet till de olika fackdepartementen som ibland borde lyftas fram i offentlighetens ljus, så att man vet vad fackansvariga statsråd egentligen har för möjligheter att styra och vad regeringen som helhet egentligen står för. Från centerns sida har vi dragit våra slutsatser av den utveckling som har ägt rum på skolområdet – otidsenliga läroböcker, flagnande målning i skolsalar, dålig städning och arbetsmiljö och en alltmer pressad utbildningssituation för lärare och elever. Vi har därför avvisat de besparingar som regeringen har velat driva igenom och i stället föreslagit vidgade statliga anslag till skolan, till lärarnas fortbildning, till egna läroböcker och till högst 25 elever per klass i grundskolan.

Centern vill investera i utbildning och inte nedrusta skolan. Detta är ett genomgående drag i hela den europeiska politiken i dag, att man inser att vi står inför ett paradigmskifte. Vi måste satsa på kunskaper som investering i framtiden och inte fortsätta med den gamla politiken, som nöden ofta leder till, nämligen exploatering av såväl natur som människor. Vi vill göra denna satsning på skolan, kunskaper och utbildning utifrån vår övergripande målsättning – likvärdig utbildning i hela landet. Medlen för att uppnå likvärdig utbildning måste vi diskutera och fortlöpande vara beredda att pröva. Kommunalt eller statligt huvudmannaskap är ingen huvudfråga i detta perspektiv, det är ett medel.

Dagens proposition föreslår ett ändrat huvudmannaskap, men återigen saknas helhetsbedömningen. Hur skall den likvärdiga utbildningen uppnås? Litet allmänna ord och några utdragna löften kan lätt bli som kejsarens nya kläder. Det är ingen utveckling som vi i centern är beredda att medverka till. Regeringen har tidigare visat en tendens till att strunta i riksdagens tillkännagivanden. Det är onekligen ett risktagande som vpk här ägnar sig åt. Vi har självfallet ingenting emot att stödja många av de förslag vi tidigare har framfört. Men vi har ingen garanti för att de också kommer att fullföljas när finansens tar fram rödpennan. När finansdepartementet får råda blir det lätt så att kamrerssynen tar över.

Skolan, dvs. eleverna, har drabbats av en utdragen konflikt. Jag tillhör, precis som Bengt Westerberg, föräldrakretsen. Vi beklagar från centerns sida att eleverna har drabbats. Eleverna utgör här tredje part. En del kanske anser att konflikten inte är så allvarlig, då den inte slår mot ekonomiska områden. Det är en oacceptabel inställning. Skolkonflikten slår mot en strategisk sektor, utbildningen. Därför måste den bringas till ett slut. Här måste

*Kommunalt
huvudmannaskap
för lärare m.fl. på
skolområdet*

parterna sträva efter att finna varandra vid förhandlingsbordet, för elevernas skull. Det är viktigt vilken bild vi i vuxensamhället skapar för de barn och ungdomar som går i skolan.

Regeringen har ett stort ansvar för den konflikt som har uppstått. Den har blandat in riksdagsbeslut i avtalsrörelsen. Olika beslutsroller har rörts ihop till en märklig soppa. Frågan om hur vi skall garantera en likvärdig utbildning i hela landet hör hemma i riksdagen. Den skall behandlas med förtur. Det måste finnas garantier för resursfördelningen, förpliktelser, inte enbart ord, inte enbart tillkännagivanden som ger finansdepartementet möjlighet att styra och ställa efter dess kamrersfilosofi. En huvudmannaskapsförändring hör således hemma i riksdagen, utan bindningar till arbetsmarknadens avtal. Det har uppenbarligen inte regeringen insett. Dessutom är riksdagen inget transportkompani för en minoritetsregering.

Det var helt fel att från början blanda in kommunaliseringen i avtalsrörelsen. När regeringen så småningom insåg att riksdagen borde fatta beslutet bytte den infallsvinkel. Då blev avtalsbudet kopplat till förutsättningen att riksdagen godkänner en proposition – ånyo en omöjlig sammanblandning av roller och beslutsområden. Regeringen har sökt göra riksdagen till murbräcka i avtalsrörelsen. Det är mycket illa, och jag utgår ifrån att regeringen nu drar vissa slutsatser av det som hänt, så att vi inte på nytt får se denna exempellösa sammanblandning. Låt oss slippa en korporativistisk utveckling i beslutsfattandet!

Det här är ju för övrigt inte första gången. För ett par år sedan diskuterades den s.k. SAMAK-rapporten här i riksdagen. Finansministern förfäktade en korporativistisk linje, trepartsuppgörelser mellan statsmakterna – företrädare av regeringen – samt arbetstagar- och arbetsgivarorganisationerna. Uppgörelsen skulle sedan antas eller förkastas av riksdagen. Jag, liksom andra partiföreträdare, argumenterade hårt mot den modellen. Nu kommer modellen tillbaka i annan tappning och förklädnad. Den är lika oacceptabel nu som då. Det är ytterligare ett skäl till att jag egentligen önskade att även finansministern, vid sidan av civilministern, skulle vara närvarande i denna debatt.

Centern motsätter sig den föreslagna kommunaliseringen – observera att jag säger den föreslagna kommunaliseringen. Det gör vi utifrån det underlag som ligger på riksdagens bord. Där finns inga garantier för en likvärdig utbildningsstandard i hela landet. Vi tar inte ställning beroende på arbetsmarknadens parter. Riksdagen skall inte göras till slagträ i en strid mellan fackliga organisationer på arbetsmarknaden. Vi gör så att säga ett rent ställningstagande. Det är viktigt för riksdagens anseende att vi fattar beslut på självständiga grunder. Det gör centerpartiet!

(Applåder)

YLVA JOHANSSON (vpk) replik:

Fru talman! Olof Johansson säger att vi i vpk ägnar oss åt ett betydande risktagande. Jag vet inte om centerpartiet i och med sitt ställningstagande i denna fråga ägnar sig åt ett säkrare politiskt liv. Men jag måste säga att den syn som Olof Johansson ger uttryck för vittnar om en märklig syn på digniteten av de beslut som vi fattar här i riksdagen. Jag vet inte var besluten skall

fattas i det här samhället för att Olof Johansson skall bli nöjd och anse att de gäller.

Prot. 1989/90:42
8 december 1989

OLOF JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Det är möjligt att vpk-företrädaren här har svårt att skilja mellan vad som är politiskt och vad som är fackligt. I så fall är det att beklaga. Det var den distinktionen jag gjorde klarast och tydligast.

Dessutom tror jag att det är viktigt att ledamöterna i denna kammare är medvetna om att tillkännagivanden till regeringen hittills inte har varit någon garanti för verkställighet från regeringen. Jag hoppas, inte minst på vpk:s vägnar, att när det beslut som vi skall fatta verkställs kommer det att ske i enlighet med uttalandena. Men det återstår, minst sagt, att se.

EVA GOËS (mp):

Fru talman! Claes Roxbergh sade tidigare att vi i miljöpartiet vill ha en skola där ögonen tindrar på barnen. Vi vill att barnens ögon skall fortsätta att tindra. Men vi vill också ha en skola där lärarnas ögon tindrar.

Miljöpartiet de gröna är det parti som ända från början har krävt att propositionen om kommunalt huvudmannaskap för lärare och syo-konsulenter m.fl. skulle dras tillbaka och omarbetas. Propositionen är ett hastverk, ett fuskbygge utan ritning. Vi i miljöpartiet har krävt ett nytt och genomarbetat förslag om bl.a. decentralisering och avreglering inom skolområdet, med andra ord, styrelser på de enskilda skolorna och ett nytt elevrelaterat statsbidragssystem, som även skall omfatta de fristående skolorna. Vi anser också att det är nödvändigt att vi får svart på vitt på vad målstyrningen skulle innebära och hur den skall gå till. Vi i miljöpartiet vill helt enkelt ha en färdig ritning före byggstart, helst, med våra mått mätt, med vår konstruktion. En förutsättning måste vara att en ritning åtminstone presenteras för att byggherret över huvud taget skall påbörjas. Det är det minsta man kan påstå att uppkastet till propositionen visar. Varför är det så bråttom? Vad ligger bakom denna forcering av ärendet? Flera partier efterlyser den analys som skulle ha gjorts om kommunaliseringens konsekvenser. En beställning av en djup analys gjordes av riksdagen så sent som i våras. Detta har regeringen struntat blankt i. Det är ingen underdrift att säga att den beställda analysen lyser med sin frånvaro, i varje fall i riksdagen.

Göran Persson påstår på s. 5 i propositionen att han har grundat propositionen på ett analysarbete som har gjorts i departementet. Fem sidor senare i samma proposition säger han att hans avsikt är att återkomma till regeringen med anledning av den analys som pågår i departementet. Över huvud taget säger Göran Persson att han vill återkomma eller att det pågår ett arbete. Man kan möjligen ana analysen. Man kan, om man är snäll, påstå att Göran Persson lägger ut dimridåer. Jag kallar det politiskt falskspel, där Göran Persson gömmer essen i ärmén.

Vi går i väntans tider. Vad väntar vi på? Jo, vi väntar på att riksdagen som en surrogatmamma skall nedkomma med regeringens oäkta kommunaliseringarnas barn. Även på utbildningsdepartementet behöver man ha denna tilldragelse verkställd, säger en tillfrågad tjänsteman som jag har varit i kontakt

*Kommunalt
huvudmannaskap
för lärare m.fl. på
skolområdet*

med, för att man skall kunna börja utforma förutsättningarna för underhållet, m.m., dvs. utforma nya statsbidrag till skolan, m.m. Kommunaliseringsbeslutet måste alltså fattas, och det till vilket pris som helst. Genom att använda lärarna som tillhygge och riksdagen som språngbräda skall beslutet fattas. Det gäller för regeringen att utnyttja sin makt och sin ställning, att få alla inblandade i gungning så att alla slår på alla och att undergräva demokratin och döda arbetsglädjen för alla.

Alla känner vid det här laget till hur hanteringen har gått till. F.d. skolministern Bengt Göransson lyfte ut kommunaliseringsfrågan ur styrningspropositionen så sent som i början av 1989. Sedan utsågs en ny skolminister för att genomdriva frågan om kommunalisering. SAV tog upp frågan i avtalsförhandlingarna. Strax därefter drog SAV ut kommunaliseringen ur avtalsrörelsen. Men då var skadan redan skedd. Oaviserad poppade frågan upp på riksdagens bord i form av en proposition, utan sedvändig remissrunda hos de direkt berörda. Grunden till en strejk var lagd.

SFL/SL hade under tiden lyckats förhandla sig till ett avtal. Men eftersom kommunaliseringen är ett villkor för att detta avtal skall gå igenom är detta således en utstuderad utpressningssituation från statens sida. Blir riksdagsledamöterna indragna i en avtalsrörelse mot sin vilja? Riksdagen har nu försatts i en utpressningssituation genom regeringens handlande. Och för att få slut på LR-lärarnas strejk har ärendets behandling dessutom tidigare lagts i kammaren. Vad har vi riksdagsledamöter med detta att göra? Jag undrar: Vart tog Saltsjöbadsandan vägen, då parterna i lugn och ro fick göra upp? Kunde regeringen inte ha undvikit det vågsvall som den har piskat upp? Onödig energi har spillts. Det hade varit bättre att kanalisera denna energi till skolan genom att uppvärdera skolan och lärarnas roll.

Hanteringen är oetisk. Frågans avgörande har utnyttjats i en tvångssituation. Hanteringen är också omoralisk, eftersom den innebär att en hel yrkeskår körs över genom att någon remissbehandling inte har skett. Tredje man drabbas. Vi i miljöpartiet ser det som ytterst olyckligt att eleverna drabbas av detta schackrande. Eleverna har rätt till sin undervisning, men tror socialdemokraterna att det är på detta sätt det skall gå till? Gynnar detta skolan? Nej, det går inte att sätta tvångströja på människor, inte heller på lärare. Uppifrån och utifrån skall de tvingas ta skeden i vacker hand. Detta är en tragedi för demokratin och ovärdigt riksdagen! Vi i miljöpartiet vill inte delta i denna process. Det liknar snarast ett häxprocess, men där måste jag också säga att lärarna ibland har uppfört sig som häxor.

Om det skall bli en skola med kvalitet, måste vi ha lärarna, alla lärare, med oss – inte mot oss!

Ett dråpslag mot skolan. Bitterhet. Depression. Arbetsglädjen borta. Höjer detta attraktionen för läraryrket? – Det är röster från gräsrotterna.

En skola som fylls av kreativa elever och lärare, där arbetsglädjen finns, där man tycker att det är så roligt att vara så att man t.o.m. kan tänka sig att arbeta på obekväm arbetstid – helger och kvällar – en skola där elever och lärare känner att de har reellt inflytande över sitt dagliga arbete, det är målet för miljöpartiets skolpolitik. Vi ville ha en självstyrande skola, en skola som lär för livet, där hänsyn tas till helheten, jordens överlevnad, lyfter fram framtidsfrågorna – miljön och den globala solidariten – en självstyrande

skola, där man tror på att elever och lärare kan och vill ta ansvar. Just därför måste man släppa inflytandet över arbetet in i klassrummet. Då kan vi börja tala om decentralisering.

Vems talan för vi riksdagsledamöter? Att hantera frågan om kommunalisering på detta otillståndiga vis ökar inte förtroendet för politiker. Det enda rätta hade varit att dra tillbaka propositionen. Socialdemokraterna har lyckats att blanda ihop avtalsrörelse och riksdagsbeslut. Det är inte för sent att ångra sig.

Fru talman! Nils Ferlin sade så här:

Rolige bror
Trött på betyg och gräl
tog vår rolige bror farväl
Tör vi tända ett ljus
för hans eventuella själ.

Fru talman! Frågan om kommunalisering har *misshandlats* och inte *behandlats*! därför yrkar jag avslag på propositionen och bifall till våra reservationer.

(Applåder)

I detta anförande instämde Gösta Lyngå, Elisabet Franzén, Claes Roxbergh, Carl Frick, Ragnhild Pohanka, Inger Schörling, Lars Norberg, Paul Ciszuk, Krister Skånberg och Anna Horn af Rantzien (alla mp).

Statsrådet GÖRAN PERSSON:

Fru talman! Dagens debatt rör en viktig proposition. Den kommer att reglera den framtida styrningen av skolan. Den kommer också att reglera det framtida arbetsgivaransvaret för skolans personal.

Vi har redan lyssnat till en lång debatt kring propositionen och utskottsbetänkandet. Den debatten har sönderfallit i två delar.

Den första delen av debatten har omfattat utskottets mer sakliga genomgång av de skolpolitiska inslagen. Där tycker jag att utskottets ordförande Lars Gustafsson men också Larz Johansson från centern har gjort en insats som har visat de proportioner som propositionen faktiskt har. Man talat om de sakliga förhållandena, lagt saker och ting till rätta, visat vad förslagen egentligen innebär.

Efter att ha lyssnat till utskottsföreträdarnas genomgång här i kammaren kan jag också konstatera att en god del av kammarens ledamöter principiellt ställer sig bakom ett renodlat kommunalt driftansvar för skolans verksamhet. Det är bra, och det är viktigt att den saken framgår, för det kan verka som om sakfrågan, nämligen det renodlade driftansvaret, det renodlade personalansvaret, är det som splittrar debatten. Så är det uppenbarligen inte, utan vad som har splittrat och vållat motsättningar är formfrågan, hur saken har behandlats och den eventuella koppling som finns till avtalsrörelsen.

Den andra delen av debatten har förts med partiledarna i förgrunden, och den har handlat om kopplingen till avtalsrörelsen. Låt mig säga att också jag tar väldigt illa vid mig av den situation som vi just har med en pågående konflikt. Den drabbar eleverna. Den drabbar naturligtvis också många lärare. Den drabbar fackligt arbetande lärare men också arbetsgivarrepresentanter.

Prot. 1989/90:42
8 december 1989

*Kommunalt
huvudmannaskap
för lärare m.fl. på
skolområdet*

Många vill få slut på konflikten, och många gör vad de kan för att den skall komma till ända. Nu pågår en medling, som är inne i ett ytterst känsligt läge. Ordningen på vår arbetsmarknad är den, att när medlare är tillsatta skall de få göra sitt jobb utan yttre inblandning. Den situation som vi har är också ett resultat av att vi har en konflikträtt för de offentligtanställda. De som startar en konflikt skall naturligtvis också vara beredda att sluta den. De skall också vara på det klara med att de skall ha ansvaret att ta sig ur konflikten.

Här har rests krav på att regeringen skulle gå in och i det skede då medling pågår ge sådana direktiv till en av parterna att konflikten skulle lösas. Att i varje sådan situation lägga över ansvaret på regeringen vore att indirekt ta ifrån de offentligtanställda deras konflikträtt. Arbetsgivarverket uppträder självständigt. Så gör också den fackliga parten. De måste ta sitt ansvar och tillsammans med medlarna se till att konflikten kommer till ett slut.

Jag tycker att det också finns anledning att framhålla att den konflikt, den strejk som nu pågår, inte har sin grund i det riksdagsbeslut som vi skall fatta. Det har Lärarnas riksförbund varit mycket noga med att framhålla. De vet nämligen att vi i det här landet inte strejkar mot politiska beslut. Konflikten gäller löner, arbetstider – renodlat fackliga frågeställningar. Jag tycker att det är ansvarsfullt och moget från den förbundsledningens sida att ha gjort de markeringarna och ha gjort den typen av ställningstaganden. Jag tycker också att det vore ansvarsfullt och moget av de partiledare som nu går upp i debatten och, i ett skede då medling pågår, begär ingripande från regeringen, att iakttä samma hållning som de har gjort som har hållit isär den politiska frågeställningen från de pågående avtalsförhandlingarna.

Den proposition som nu behandlas i kammaren skall bedömas utifrån sina skolpolitiska utgångspunkter. Det resultat som kammaren kommer fram till får ge de förutsättningar som avtalsrörelsen har att rätta sig efter. Något annat kan inte gälla.

Propositionen är förankrad i en skolpolitik som riksdagen ställde sig bakom i februari i år.

Den s.k. styrningsberedningen, som ledde fram till skolpropositionen, talade ju om att vi skulle arbeta för en skola som var målstyrd och decentraliserad och där vi successivt avreglerade det tunga och mycket omfattande regelverk som svensk skola är utrustad med. Det var den principiella inriktningen av vårens riksdagsbeslut. Det var det uppdrag som vi fick att hantera och det var också dent uppmaning som vi vid det tillfället fick av riksdagen – att komma tillbaka med konkreta förslag till åtgärder – som gjorde att den målstyrning och decentralisering som riksdagen principiellt ställde sig bakom också fick praktisk, konkret innebörd.

Tyvärr är det på det viset – vi talar om utvecklingen av den gemensamma sektorn i allmänhet men när det gäller skolan talar vi om utvecklingen i *synnerhet* – att när vi skall gå över från de principiella riktlinjerna till det praktiska, konkreta, handlandet kommer motsättningarna fram. Då har vi hittills alltid valt att inte handla, att inte göra någonting. De intressepolitiska motsättningarna har varit så starka att de har blockerat handlandet. De intressepolitiska motsättningarna har varit så starka att det partipolitiska fältet har

rättat sig därefter. Ett mycket tydligt uttryck för den linjen är dagens frågeställning. Vi har under väldigt många år i svensk skolpolitik och svensk skoldebatt haft en diskussion om det rimliga i förhållandet att ha en sådan delning av ansvaret för skolans personal att det är kommunerna som är arbetsgivare men att det är staten som fastställer löner och anställningsvillkor.

Den 30 år gamla debatten har vi ständigt försökt ta upp. Men vi har aldrig vågat ta fram den för beslut. Det har lagt en trött hand över skolans organisation och utveckling. Jag vill påstå att detta är en anledning till att vi har haft en dålig utveckling för skolans personal under den gångna 15–20-årsperioden. Ingen kan komma och påstå att skolans personal har lett löneutvecklingen eller utvecklingen vad gäller personalvård, personalutveckling eller fortbildning – tvärtom. Många andra yrkesgrupper har gått förbi, de har gått om och dragit ifrån.

Det har blivit så, att egentligen ingen fullt ut har tagit ansvaret för den viktigaste resursen i skolan, dess personal. Alla som har sysslat med verksamhet inom privat näringsliv eller offentlig sektor vet att man, om ansvaret för en så viktig resurs som personalen delas på två, riskerar att få en passivitet som gör att man ständigt skyller på varandra. Det är den situationen som vi nu har i skolan, och det är den situationen som propositionen vill råda bot på. Det är alltså den situationen som vi bör komma bort från genom att skapa en situation där vi har ett tydligt arbetsgivaransvar för skolan och på så sätt ge maximalt goda förutsättningar för skolans viktigaste resurs – lärare och skolledare. Det är bakgrunden, och den diskussionen tycker jag att vi någon gång borde våga föra utan att ständigt hamna i ett läge där detta kopplas till intresseorganisationer och andra aspekter. Men nu är vi alltså där.

Jag tycker att det är bra att frågan kommer till ett avgörande, så att vi får ett utslag. Jag tror också att det är bra för skolans del, för det kommunala driftansvaret, om vi får ett utslag som innebär att vi renodlar personalansvaret. Det här är kontroversiellt också från den utgångspunkten att många har sagt att detta skulle innebära att den nationellt likvärdiga skolan skulle sättas i fråga. Om vi överger den statliga regleringen av lärarnas tjänster, får vi en situation där det nationellt likvärdiga i skolsystemet sätts i fråga, äventyras. Så har invändningen i sak mot förslaget låtit. Jag har hela tiden sagt att jag inte tror på den invändningen. Jag tror att det är fel att säga så.

Det är inte hur vi fastställer löner för lärargruppen som avgör om skolsystemet är nationellt likvärdigt eller inte. Det är andra, betydligt viktigare, faktorer som skall lyftas fram och göras tydliga i det perspektivet. Men vilka är då dessa? Vad bygger propositionen på i det avseendet? Ja, det är sex faktorer:

Den första och viktiga faktorn är naturligtvis en tydlig läroplan – riksdagens och regeringens sätt att lägga fast innehåll och metoder i skolans arbete. Den läroplan som vi har i dag antogs nyligen av riksdagen i stor politisk enighet. Det är en bra läroplan. Jag tänker då på läroplanen för grundskolan. Den är omfattande till sin natur. Den är skriven från den utgångspunkten att den också stöttas av ett omfattande regelverk. Men om vi alla i en framtid vill ha färre regler, mindre av förordningar och mindre av styrning, hur skall då en läroplan se ut som uppfyller kravet på att den skall vara ett målstyrningsdokument? Det tittar vi just nu på inför den framtida gymnasieskolans

Prot. 1989/90:42
8 december 1989

*Kommunalt
huvudmannaskap
för lärare m.fl. på
skolområdet*

läroplan. Där kommer man läroplanstekniskt att visa, och få visat, hur en läroplan formuleras i en situation där vi har en målstyrning av skolans verksamhet som inte stöttas av en omfattande regelstyrning. Det är den första utgångspunkten för en nationellt likvärdig skola – en tydlig läroplan, som fastställs av riksdag och regering.

Den andra utgångspunkten är naturligtvis lärarutbildningen, som är likvärdig över landet och som utbildar i läroplanens anda – yrkesutbildningar som syftar till att förse skolans verksamhet med kunniga, professionella anställda. Det är ett oerhört viktigt instrument för att garantera en nationellt likvärdig skolverksamhet.

Den tredje faktorn som stöttar den nationellt likvärdiga skolan är fortbildningen. I dag har vi en fortbildningsverksamhet i skolan som inte alla gånger upplevs som konstruktiv och meningsfull. Det är få saker som vi satsar så mycket pengar på men som av dem som får ta del av den bemöts med skepsis. Då finns det faktiskt anledning att fråga sig om vi skall hålla fast vid en sådan hantering av fortbildningen – för så är det ju i dagens skola.

När vi talar om läraryrkets status tror jag att det, vid sidan av lönefrågor och arbetsmiljöfrågor, naturligtvis är det sätt på vilket vi erbjuder fortbildning som är en av de mest avgörande faktorerna när det gäller att hävda yrkets status. Fortbildningsverksamheten måste få växa i betydelse. På arbetsmarknaden i övrigt under 90-talet kommer fortbildningen att växa kraftigt. Det vet vi. Om då lärargruppen skall hävda sin status, i jämförelse med andra yrkesgrupper, är det viktigt att också skolans fortbildningsverksamhet får växa i fråga om volym och kvalitet.

Det är också viktigt att en sådan fortbildningsverksamhet utformas utifrån vad den nationella likvärdigheten kräver. Även om lärarutbildningen är viktig är det på det viset att den grupp som arbetar i skolan huvudsakligen alltid kommer att bestå av lärare som finns där sedan några år tillbaka. Möjligheterna för dem att ta till sig nya arbetssätt och ytterligare kunskaper som gör deras arbete mera meningsfullt och innehållsrikt ligger i fortbildningssystemet.

Fortbildningssystemet i en framtida decentraliserad skolverksamhet med ett kommunalt driftansvar måste bygga på den bedömning som läraren som enskild individ gör av vad han eller hon behöver ha för fortbildning. Det måste också bygga på vad man i det lokala sammanhang som läraren arbetar i, dvs. skolan, rektorsområdet eller kommunen, bedömer behövs i fråga om fortbildning för personalgruppen för att den skall kunna arbeta och nå de mål som riksdag och regering har lagt fast. Vidare bör fortbildningen användas för att vi från denna församling skall kunna skicka ut signaler till skolans verksamhet som påverkar den vardag som elever och lärare vistas i.

Därför är fortbildningsinsatserna en av de mest centrala faktorerna när det gäller att hävda en nationellt likvärdig skola.

Den fjärde faktorn i sammanhanget är ett statsbidragssystem som är specialdestinerat för skolans verksamhet. Jag skall ägna den saken litet extra uppmärksamhet, eftersom det tidigare här i debatten har pekats på uttalanden som nyligen har gjorts.

Varför bör skolan ha ett specialdestinerat statsbidragssystem? Ja, det be-
hövs av två skäl. För det första har skolan en särskild uppgift i den gemen-
samma sektorn, en uppgift som skiljer den från annan verksamhet. Den upp-
giften består i att skolan skall fostra en ny generation till dugliga samhälls-
medborgare. Det är den viktigaste uppgiften i den gemensamma sektorn,
och bara det motiverar att vi ser till att kommuner, oavsett vilken bärkraft
de har i övrigt, har ekonomiska förutsättningar att klara uppgiften. Allt an-
nat vore en oerhörd förlust för skolan i ett nationellt perspektiv.

För det andra bör skolan ha ett specialdestinerat statsbidragssystem därför
att skolan är förknippad med en pliktlagstiftning. Om vi i denna församling
har bestämt att föräldrarna skall se till att deras barn kommer till skolan vid
sju års ålder är det också rimligt att vi ser till att kommunerna, oavsett vilka
förutsättningar de har i övrigt, just för skolans verksamhet har ekonomiska
möjligheter att leva upp till den pliktlagstiftningen.

Det är de två utgångspunkterna som motiverar ett specialdestinerat stats-
bidrag för skolan. De är starka, och de ligger fast, och på den utgångspunk-
ten bygger den proposition som är framlagd för riksdagen.

Statsbidragssystemet i övrigt är moget för en reformering – det är inget
tvivel om det – men om man skall reformera statsbidragssystemet i skolan
vet alla som har sysslat med detta att knäckfrågan, grundfrågan, är hur man
ser på tjänsterna, om de skall vara statligt eller kommunalt reglerade. Det
är två helt skilda statsbidragssystem, beroende på vilken reglering man väl-
jer. Det är därför som det är viktigt också i det avseendet att den frågeställ-
ning som nu ligger på riksdagens bord kan avgöras, så att vi vet i vilken rikt-
ning statsbidragssystemet kan utformas.

Den målsättning som läggs fast i propositionen är att statsbidragssystemet
skall ta hänsyn till de geografiska skillnader som finns i landet och till gles-
bygdskommunernas speciella bekymmer. Man skall i statsbidragssystemet
fånga upp de handikappade elevernas speciella krav och också ta hänsyn till
exempelvis hemspråkselever.

Den typen av kvalitativa, fördelningspolitiska inslag i dagens statsbidrags-
system vill vi inte överge. Det är viktigt att kommunerna sinsemellan får den
rättvisan för att kunna bedriva en vettig skolverksamhet. Men målsättningen
är att i nästa skede, i nästa fas av statsbidragens hantering, när man väl har
räknat upp pengarna till den kommunala verksamheten, kommunerna fritt
skall få hantera de resurser som ställs till förfogande för skolverksamhetens
bedrivande. Det är naturligtvis en dialog som skall föras mellan de professio-
nella i verksamheten och de lokalt ansvariga tillsammans med elever och för-
äldrar.

På så sätt skall statsbidragssystemet hanteras. På så sätt vill vi garantera
att kommunerna får likvärdiga förutsättningar sinsemellan men ändå en
frihet att utifrån lokala förutsättningar möta de behov som man ser vid den
egna skolenheten. Det är inte någon lätt sak att hantera – det inser säkert
alla som sitter här – och när vi kommer tillbaka med det förslaget kommer
vi säkert också att möta en omfattande och ganska upphetsad debatt, där
man tycker att vi skulle ha valt en annan lösning eller en annan utgångs-
punkt. Så är det alltid när vi skall gå från ord till handling i skolpolitiken.

Vi kommer ändå aldrig, i hanteringen av en så stor verksamhet, att kunna

undgå att fatta den typen av beslut. Vi måste faktiskt, om inte skolan totalt sett skall hamna vid sidan av samhällsutvecklingen, förändra den organisation och den administration som skolan nu dras med.

Det som jag nu har sagt gäller alltså statsbidragssystemet som den fjärde utgångspunkten för en nationellt likvärdig skola.

Den femte utgångspunkten är ett utvärderingssystem och en uppföljning av skolans verksamhet, som i dag saknas. Vi vet inte varför man lyckas bra med skolverksamheten i en kommun och misslyckas i en annan. Vi har svårt att följa upp skolverksamheten i en skola jämfört med en annan skolenhet. Vi har t.o.m. svårt att jämföra klasser. Betygssystemet fungerar inte särskilt bra – det känner vi alla till.

Någon gång måste vi också ta tag i de frågorna, och om vi vill decentralisera driftsansvaret ut till skolenheter, rektorsområden och kommuner måste staten, riksdag och regering, om vi gör anspråk på att företräda ett nationellt likvärdigt skolsystem, se till att få signaler tillbaka, impulser från fältet, om hur insatserna för barn och ungdomar lyckas. Det vet vi inte i dag, och det är en brist.

Det är inte bara pedagogiska och sociala mål som skall fångas upp i ett sådant sammanhang. Det finns också organisatoriska lösningar som bör kunna föras från en kommun till en annan och från en skola till en annan. Där bör de ekonomiska insatser som görs av kommunerna i svenskt skolväsende fångas upp.

Jag tror att skolan har allt att vinna på att man lokalt får till stånd en omfattande debatt om varför just en kommun väljer att satsa mindre på skolans verksamhet jämfört med grannkommunen. "Varför är vi snålare med läromedel och med skolmat? Varför har vi en sämre skolskjutsorganisation?" Den typen av jämförelser går i dag sällan eller nästan aldrig att göra, beroende på att den typen av utvärdering och uppföljning inte görs.

I en tid då alltmer av människors politiska engagemang utgår från vad som händer i den egna hembygden, är det en fördel om också skolan får vara med och blir bedömd i ett sådant sammanhang. Det är en fördel om skolans politiker lokalt ställs till ansvar för de beslut som de faktiskt har fattat och som i så stor utsträckning påverkar den vardag som lärare och elever arbetar i.

Ingen skall få mig att tro att utvecklingen kommer att gå i en riktning mot att alltmer återigen centraliseras – tvärtom. Decentraliseringen fortsätter av sin egen kraft, beroende på att den är kopplad till kunskaps- och kompetensuppbyggnad. Människor kan och vet mycket. De lägger sig i och ställer krav. Det gäller både de professionella och föräldrar och elever i skolans värld. De kommer att kräva inflytande, och vi måste anpassa våra system efter de förutsättningarna. Då är det viktigt att vi bygger upp en utvärdering och en uppföljning av samhällets största verksamhet, dvs. skolan, som i dag saknas.

Jag menar att ett naturligt tillfälle att göra detta är när vi nu renodlar driftsansvaret mellan stat och kommun. Då får vi också klart för oss vem det är som skall bära ansvaret för vad. De som är anställda i skolan får också tydliga möjligheter att rikta sina krav mot en arbetsgivare som faktiskt är synlig och finns på plats. All erfarenhet från all annan verksamhet tyder på

att en sådan situation är till fördel för verksamheten. Utvärdering, uppföljning är alltså den femte hörnstenen i en nationellt likvärdig skola.

Den sjätte hörnstenen är behörighetsregler. Om jag hävdar att lärarutbildningarna är viktiga gäller det naturligtvis också centrala behörighetsregler. De skall givetvis gälla också i fortsättningen. Det finns anledning, tycker jag, att understryka att den typ av mycket konstiga argument som har florerat – att om man fick en kommunal reglering av tjänsterna skulle vem som helst kunna bli lärare, tillsättningar skulle göras där hänsyn tagits till sådant som inte var relevant eller riktigt – är felaktiga påståenden. De är också kränkande påståenden gentemot landets kommuner, som faktiskt är Sveriges största arbetsgivare och klarar det arbetsgivaransvaret på ett utomordentligt bra sätt, precis som Larz Johansson sade förut i sitt försvar för den kommunala arbetsgivaren. De har tagit ansvaret på ett bra sätt för de grupper i skolan som man fått ett tydligt kommunalt arbetsgivaransvar för. Den senaste gruppen i det sammanhanget har varit våra skolchefer. Vi har också fått en överföring av tillsättningsförfarandet för vissa personalgrupper. Även det har gått på ett utomordentligt bra sätt. Behörighetsregler och meritvärdering skall naturligtvis gälla också i fortsättningen. De hör hemma i det här resonemang. Där har vi de sex utgångspunkterna för en nationellt likvärdig skola. Detta skall politiken naturligtvis bygga på.

Hela detta resonemang, hela denna process, hämtar sin drivkraft i decentraliseringen. Vad står det för? Ja, decentralisering i gemensam sektor står för en situation där människor genom kompetensuppbyggnad, genom goda kunskaper faktiskt lägger sig i och har synpunkter på det vi presterar. Det är resultatet av en satsning på att lyfta hela befolkningen kunskaps- och kompetensmässigt. Det har vi gjort i vårt land. Resultatet låter inte vänta på sig. Man ser inte längre det skolan presterar som en nådegåva, något som man böjer sig inför och tacksamt tar emot. Tvärtom, det är en demokratisk rättighet och på den ställer man krav. Där lägger man sig i, och den processen har sin grund i kunskaps- och kompetensuppbyggnaden. Den kommer inte att sluta, den kommer att fortsätta med oförminskad kraft.

Om vi då inte förstår detta, utan tror att skolan också i fortsättningen, till skillnad från all annan verksamhet i samhället, skall kunna vara in i minsta detalj reglerad, ned till 20 minutersnivån, av den här församlingen, skolöverstyrelsen eller utbildningsdepartementet, kommer vi att få se att den styrorganisation vi har byggt upp för skolan överges på fältet för att den inte fungerar som det var tänkt i den vardag som läraren, eleven och föräldern möter ute i den enskilda skolan. Detta måste vi förstå och ta till oss. Om vi skall medverka i en sådan process, måste vi någon gång gå från dessa stolta deklamationer och vackra ord över till praktisk handling. Vi måste renodla ansvar, sätta upp mål och kräva utvärderingar.

Då säger någon: Kan vi inte göra detta på en gång? Varför bara ta fram en del och ha det andra i säcken, eventuellt köpa grisen i säcken? Det är inte så svårt att se, att om vi skall lyckas med att decentralisera driftsansvaret, måste vi faktiskt ta fasta på de beslut som riksdagen fattade i februari månad i år, vilka gav regeringen konkreta uppdrag att göra vissa saker: ett nytt statsbidragssystem, en ny statlig skoladministration samt en utvärdering och uppföljning av skolans verksamhet. Om allt detta skulle bakas ihop till en jättelik ny reform, somt är regeringsfrågor och somt är riksdagsfrågor, skulle vi

Prot. 1989/90:42
8 december 1989

*Kommunalt
huvudmannaskap
för lärare m.fl. på
skolområdet*

återigen hamna i ett ändlöst utredande. Vi skulle ständigt tvingas komma tillbaka och tillsätta nya delegationer och grupper som skulle få se över exakt i vilken riktning saker och ting skulle gå. Vi måste någon gång i denna verksamhet våga ta fram frågor till avgörande, våga begära votering och våga se var majoriteten finns.

Samma sak gäller för gemensam sektor i övrigt. Skall vi orka utveckla, orka förändra måste vi inse att sådan förändring inte alltid sker utan motsättning, utan motstånd. Då är det de goda argumenten som skall få tillfälle att mötas och mätas. Jag tycker att det är rimligt, när vi diskuterar propositionen och dess innehåll, att det är de skolpolitiska utgångspunkterna som skall få vara avgörande för vad debatten skall handla om.

Den här debatten har tillförts ytterligare ett inslag. Det är att det i utskottsbehandlingen har tillkommit ett stimulansbidrag för att förbättra arbetsmiljöerna ute i skolorna. Någon av de tidigare debattörerna har ondgjort sig över detta och kritiserat det. Låt mig säga att jag tycker att utskottets initiativ på många sätt är bra. Det finns ingen anledning att blunda för att vi på en lång rad orter har bekymmer med arbetsmiljön. Jag brukar säga att det lyckligtvis inte alltid är de fattigaste kommunerna som sköter detta sämst, utan det är många gånger t.o.m. ganska välbeställda kommuner som hanterar detta på ett dåligt sätt. Då borde man kanske fråga sig varför det är på det viset. Kan det faktum att vi inte har tydliggjort var ansvaret för skolans drift liggerge samtliga möjlighet att inte ta sitt ansvar fullt ut? Så är det faktiskt om vi tittar på annan verksamhet och studerar organisationsteori, både för gemensam sektor och privat sektor. Det vore konstigt om det inte också gällde för skolan. Jag menar att då föräldrar, väljare, lokalt får möjlighet att värdera vad kommunerna gör för den egna skolverksamheten, är det en möjlighet för skolan att få en rejäl behandling jämfört med andra kommunala sektorer, en behandling man i dag många gånger inte har en chans att på en rättvis grund komma i åtnjutande av. Då kommer arbetsmiljöpengarna in. Det är ett stimulansbidrag. Hur detta skall utformas får vi fundera närmare på, men låt mig säga att jag utgår från att det handlar om arbetsmiljöerna i skolan.

Jag har också tagit starkt intryck av astma- och allergiutredningens betänkande, som kom för några veckor sedan. Många av de miljöer som vi har i skolan i dag är i ett sådant perspektiv mindre bra och bör naturligtvis, när vi använder stimulansbidraget, sättas i förgrunden. Eftersatt lokalunderhåll då det gäller yttre faktorer, som tak och fönster, är naturligtvis sådant som kommunerna alltid skall stå för. Stimulansbidragen skall inte användas för att lösa upp sådana gamla synder. Det är min uppfattning. Däremot behöver arbetsmiljöinsatser av annat slag göras, och det vore en fördel för barnen och för lärarna om det snabbt kom till stånd en positiv utveckling i ganska många av landets kommuner.

Ingen av oss som fattar detta beslut i dag vill genomföra det i strid. Ingen av oss har en sådan önskan. Tvärtom är de flesta av oss fostrade i en politisk tradition som utgår från samförstånd, den svenska modellen.

Många av oss har sin erfarenhet från praktiskt kommunalt arbete, där det alltid handlar om att ta hänsyn till varandra. De flesta av oss har också insikten att vi inte alltid kan hamna i beslutslägen som innebär att vi avstår från

beslut om vi inte är överens på varje punkt. Man måste då se till var majoriteten ligger. I den här frågeställningen, som är så tydligt skolpolitiskt och så tydligt förknippad med förnyelse av gemensam sektor, menar vi att det är bra om vi får ett sådant ställningstagande från riksdagen.

Stöd för dessa tankegångar som jag redovisat har ju funnits. Jag tycker att man skall notera att föräldraorganisationen Hem och skola har uttryckt de här tankegångarna, att elevorganisationer har gjort det, att de två kommunförbunden enhälligt – över alla partigränser – har gjort det, att LO och TCO har gjort det. Man skall också notera att från att ha haft en situation då samtliga fyra pedagogiskt inriktade fackliga organisationer i skolans verksamhet kraftigt har motsatt sig den här åtgärden, har vi i dag situationen att det är en som är kraftigt för, nämligen skolläraorganisationen, två som accepterar den, nämligen de två TCO-facken, och en som inte accepterar den, Lärarnas riksförbund inom SACO. Så ser ju faktiskt situationen ut, med alla de olika grupperingar som på ett eller annat sätt har intresse i den här frågan. Det är bra att ha detta som utgångspunkt och erinra sig det när man skall diskutera vilket stöd och vilken förankring propositionen har.

Fru talman! Låt mig sluta mitt anförande så här:

När jag träffar ungdomar i dag, finner jag att de inser att utbildningen är viktig. Det är en annan situation än vi hade för tio år sedan. Då var många präglade av den dysterhet som arbetslösheten förde med sig. Det var många som inte trodde att de skulle få ett jobb, att de skulle behövas. När jag i dag pratar med 15- och 16-åringar på grundskolans högstadium, säger de att det är nödvändigt att man sköter sig i skolan, "annars får jag inget bra jobb, annars kommer jag inte att få den plats i vuxenlivet som jag vill ha". Alla hittar inte dit, men situationen är radikalt annorlunda i dag än vad den var för tio år sedan. Förändringen på arbetsmarknaden har bidragit, men också förändringen i arbetssätt på grundskolans högstadium. Och värderingen i ungdomsgruppen sprider sig – att utbildning är viktig.

Den värderingen möter jag också när jag reser i landet och träffar dem som kämpar för sina regioner och bygder. Jag kommer ingenstans i dag utan att man säger: "Du har kommit till en skolkommun, välkommen." Det är inte alltid sant, det vet vi ju. Men det blir allt oftare sant. Och engagemanget går inte att ta miste på. Allt fler på det lokala planet inser att skall den här orten vara attraktiv, skall människor trivas och vilja bo här, så måste vi ha en skola som är bra, en utbildning som fungerar. Man satsar i dag betydande kommunala resurser för att bygga upp en sådan verksamhet, och det sker också med betydande framgång. Den processen kommer vi inte att kunna stoppa, den processen sker av egen kraft eftersom dessa människor förstår hur sambandet ser ut och känner värderingen i ungdomsgruppen och i ungdomsgruppens föräldragrupp. Det innebär ett tryck på de lokala beslutsfattarna och de i sin tur vill förbättra och utveckla. Det är en oerhörd tillgång för skolan. Vi skall låta dem få den möjligheten, för hos dem finns naturligtvis mycket av kompetens som kommer skolan till del i den meningen att de många gånger bäst kan bedöma, tillsammans med dem som är professionella i skolans värld, vad som är bäst för utvecklingen just på deras ort.

Detta är värderingen lokalt och regionalt. Höj det till nationell nivå! Många talare har sagt detta förut i dag. Om man i ungdomsgrupper är klar

över att utbildning är viktig, om man lokalt och regionalt allt oftare ser detta som den avgörande frågan för att hävda ortens eller regionens intressen, så är det ju också så på nationell nivå. Vi är alla medvetna om att detta är den faktor som bär nationen in i 2000-talet. När det gäller billig energi, billiga råvaror och allt sådant som förut har gett oss en särställning, har detta mer eller mindre upphunnits eller passerats av andra. Vad som blir nationens viktigaste resurs är naturligtvis de människor som lever och verkar här och de kunskaper de har, den förmåga och villighet de har att ta på sig nya arbetsuppgifter, möta nya uppmaningar, erövra nya världar. Där ligger naturligtvis fundamentet för skolpolitiken och för utbildningspolitiken. Det är utifrån ett sådant synsätt som renodlingen av driftansvaret för skolan skall ses – från utgångspunkten att detta är samhällets viktigaste verksamhet. Den förlorar på att vi har otydliga signaler om vem som gör vad. Den vinner på, har allt att tjäna på, att vi samlar oss till ett beslut där vi gör tydligt var ansvaret ligger.

(Applåder)

CARL BILDT (m) replik:

Fru talman! Skolministern höll ett anförande som måhända var mera lämpat för en kommunaladministrativ konferens än för en riksdagsdebatt i ett laddat konfliktläge.

Den enda tes han hade när det gällde själva konflikten var att dagens fråga inte har något samband med den konflikt som pågår utanför detta hus, att det inte finns något samband mellan regeringspropositionen och konflikten eller läget på arbetsmarknaden. Detta är självfallet i grunden alldeles felaktigt. Och i den mån Göran Persson skulle tro vad han säger, är han förmodligen den ende i landet som tror att så skulle vara fallet.

Sakläget är ju att det var han som bröt mot den ordning som diskuterades i riksdagen tidigare. Vi fick ingen analys av den här frågan, vi fick plötsligt en proposition, vi fick ett inbäddande av denna fråga i avtalsrörelsen på ett sätt som har skapat konflikt och bitterhet. Den konflikten och den bitterheten har skapats av den soppa som Göran Persson har ställt till med. Det var han som pressade fram kommunaliseringsfrågan, och det var det som ledde till allt detta.

Ord kan vara avslöjande. Det var ett ord som återkom flera gånger i vad Göran Persson sade, och det störde mig litet. Jag är inte van vid den skoladministrativa jargongen – det kan kanske vara anledningen.

Göran Persson talar hela tiden om att detta handlar om driftansvaret för skolan, att driftansvaret måste renodlas.

Ja, det finns områden där driftansvar är viktigt. Men skolan är nu inte någon mekanisk verkstad. Och jag har aldrig upplevt att lärare tycker att de har driftansvaret för sin klass, att rektorer har driftansvaret för sin skola – eller att ens kommunalråd eller borgarråd har driftansvaret för skolpolitiken. Det är ett administrativt synsätt, hämtat från en annan värld, som då det omsätts på skolan hamnar alldeles fel. Jag vill inte att någon skall ha driftansvaret för våra barn. Jag vill att lärarna skall ha engagemang för att ge barnen kunskaper. Och ett statsråd som bara talar om driftansvar men som aldrig talar om kunskaper är ett statsråd ur takt med de krav som ställs.

Det enkla skulle kanske i denna situation vara att säga: Statsminister, förlåt honom, för han verkar inte veta vad han gjort! Men det är för enkelt. Ett statsråd skall veta vad han gör, och det verkar faktiskt inte som om Göran Persson klarar detta ganska elementära krav på ett statsråd.

(Applåder)

BENGT WESTERBERG (fp) replik:

Fru talman! Jag fick en annons från Dagbladet i Sundsvall med min post i morse. Den visar att det finns kommuner som redan har börjat förbereda sig, för den händelse att riksdagen i dag skulle bifalla propositionen. Det är komvux i Sundsvall som ordnar utbildning "för dig som vill vikariera i grundskolan". Utbildningen är förlagd till en kväll i veckan och pågår i fem veckor. Dessutom ingår en praktikdag.

Jag tycker det är uppseendeväckande när Göran Persson säger att den här propositionen skall behandlas alldeles oavsett den avtalsrörelse som nu pågår. Han säger att den skall vara en förutsättning – han använde det ordet – till avtalsrörelsen, medan det i själva verket är så att förslaget har utgjort en förutsättning för den avtalsrörelse som till stora delar redan är avslutad.

Vi har som riksdagsledamöter fått ett brev från Sveriges Lärarförbund där de ber att få informera om bl.a. följande. De redovisar att regeringen den 4 april meddelade parterna på den statligt reglerade sektorn att man avsåg att under den treåriga avtalsperioden framlägga en proposition om kommunalisering. Sedan står det att Sveriges Lärarförbund och Sveriges Facklärarförbund "utgick ifrån att frågan om kommunalisering var väl förankrad i riksdagen, varför intresset inriktades på att lämna synpunkter på innehållet i propositionen". Därefter förs en del andra resonemang.

Detta är alltså vad som har förespeglats en av de stora fackliga organisationerna och möjligen den andra också.

Lars Leijonborg redovisade tidigare i debatten vad Erland Ringborg har sagt i en intervju i Expressen, där han konstaterar: "Det unika med Göran Perssons grepp var att samköra fackliga och politiska frågor ---. Det var en okonventionell metod, som har lett till en olycklig sammanblandning av politiska och fackliga beslut."

Hur kan Göran Persson förneka att det ärende som vi har att göra med i dag har ett mycket starkt samband med den pågående konflikten på arbetsmarknaden? Det var faktiskt så att när vi samlades här i riksdagen i höstas aviserades inte ens den mycket avgörande proposition som vi nu diskuterar, som ändå skulle vara en förutsättning för avtalsförhandlingarna.

Jag läste en insändare i Östgöta Correspondenten häromdagen där en lärare i samhällskunskap säger att hon har lärt sina elever att när ett ärende skall beredas börjar det med en offentlig utredning med representanter för de berörda. Därefter blir det remissförfarande, och så blir det en förutsättningslös beredning i regeringen och sedan en proposition till riksdagen.

Men så skriver hon att Göran Perssons nya modell är "hemlig överläggning mellan regering och särintressen" – i det här fallet TCO-S – "avtalsbud från arbetsgivarverket i september, lärarprotester, snabberedning där en del av avtalsbudet omvandlas till proposition". Hon frågar – och jag vidarebefordrar frågan till Göran Persson – hur de skall göra som samhällskunskapslärare i fortsättningen. Vilken modell skall de undervisa om?

(Applåder)

OLOF JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Göran Persson sade för en stund sedan att skolpolitiska utgångspunkter skall vara avgörande. Om man tar det som mått för den debatt som följt med anledning av propositionen om kommunalisering av lärarna, får Göran Persson inte högt betyg. Debatten har ju kommit att styras in på helt andra saker.

Jag tycker uppriktigt sagt att det är obegripligt hur en begåvad – jag utgår ifrån det – skolminister bara kan bortse ifrån vad regeringen som helhet står för. I den reviderade finansplanen för 1989 står det på s. 34:

”En mer grundlig analys av innebörden och konsekvenserna av en kommunalisering har inte gjorts på länge. Mot bakgrund av vad som nu har införts är det viktigt att en sådan analys genomförs för att t.ex. få klarhet i hur de nationella målen om kvalitet och likvärdighet skall kunna garanteras också vid ett eventuellt kommunalt huvudmannaskap. En viktig del i ett sådant analysarbete blir att klarlägga hur övriga, för staten viktiga styrinstrument kan utvecklas, preciseras och göras mer aktiva för att garantera de nationella målen.”

Detta har alltså Göran Persson redogjort muntligt för nu.

Detta understryker hur viktigt det är att man följer sina egna riktlinjer när man går till riksdagen för beslut, dvs. har parallellitet mellan de skolpolitiska avgörandena och utgångspunkterna samt ställningstagandena i andra frågor som berör fackliga organisationer i en pågående avtalsrörelse.

Detta var vår huvudinvändning för att yrka avslag på propositionen. Vi begriper inte hur det hela kan hanteras i så bakvänd ordning. En parallellitet hade varit det minsta. Det viktiga hade varit att sätta de skolpolitiska utgångspunkterna först och därefter dra slutsatser om vad detta innebär för det s.k. driftsansvaret. Detta hade varit rimligt, och då hade debatten fått en annan framtoning.

Litet grand av den här upprördheten känner jag också mot bakgrund av att jag tidigare i regeringskansliet som personalminister haft att hantera de här frågorna. Hur kan man hantera denna fråga på sådant sätt – så klantigt?

Det är inte oss det handlar om utan våra barn och ungdomar. Om det vore så enkelt att det var vi i riksdagshuset som kände oss förnärmade, skulle vi snabbt kunna komma över det. Men det är faktiskt större värden som står på spel.

Det handlar om lärarnas möjligheter att göra ett bra jobb och att vilja göra ett bra jobb i framtiden, Göran Persson!

(Applåder)

EVA GOËS (mp) replik:

Fru talman! Göran Persson säger att vi inte skall koppla ihop riksdagsbeslutet med avtalsrörelsen. Men hur skall vi kunna bortse från konsekvenserna av det politiska beslut som vi skall ta i dag? Det är ju direkt kopplat till avtalsrörelsen!

Man kan fråga sig om i realiteten arbetsgivarverket är den ena parten, eller om det är regeringen. Riksdagen begär inget ingripande i avtalsrörelsen.

Däremot tar riksdagen sitt författningsenliga ansvar för de förslag som regeringen lägger fram. Då bedömer riksdagen givetvis inte bara propositionen utan också det samhälleliga sammanhanget. Är det rätt tid för reformen? Hade det inte varit hederligare att låta analysen – som pågår – ligga till grund för en remissrunda bland berörda parter?

Jag har här ett urklipp om den analys som pågår och skall läsa innantill: "Jobbet med att kommunalisera och decentralisera skolan pågår för fullt inom utbildningsdepartementet. – – – Arbetet i de olika delprojekten eller arbetsgrupperna ska pågå under ett år. Grupperna innehåller företrädare för Kommunförbundet, skolöverstyrelsen och andra intressenter. Personuppsättningen kan variera från tid till annan."

Är detta det stöd och den förankring som Göran Persson talar om? Jag läser vidare: "Arbetsgrupperna ska lägga fram förslag successivt. De konkreta förändringar" – Göran Persson talade själv om konkreta åtgärder – "som dessa resulterar i, är också tänkta att genomföras successivt. Allt ska vara klappat och klart till den 1 juli 1991. Då har vi den kommunaliserade och decentraliserade skolan. (I Arbetsgivarverkets lönebud till lärarna har tidpunkten dock angetts till den 1 januari 1991.)"

Hade det inte varit bra att vänta på den analys som pågår och som skall pågå i ett år till och därefter följa samhällskunskapsvägen, som Bengt Westerberg talade om, med remissrunda och beredning, för att sedan lägga fram förslaget som en proposition, så att vi hade kunnat ta ett riksdagsbeslut om förslaget i laga ordning, som man skall göra i en demokrati?

(Applåder)

FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Meningsyttringar från åhörarna är inte tillåtna.

Statsrådet GÖRAN PERSSON:

Fru talman! Först några ord till Carl Bildt som i sin replik nämnde ordet driftsansvar. Det skulle ha en kommunalekonomisk eller skoladministrativ innebörd. Det är ett uttryck som är lånat från riksdagens beslut i februari månad varvid i den här församlingen rådde största enighet. Så är det!

Varför diskuteras den saken? Jo, därför att vi har en situation som vi lider av i dag: Det är inte tydligt vem som skall göra vad. Alla som har haft personalledaransvar, som haft ansvar för en verksamhet, vet att om det inte är klart vem som har befogenheter och av vem ansvaret utkrävs, då inträffar lätt passivitet. Det är den passiviteten som har drabbat skolan och dess personal. Ingen kan komma här och påstå att den ordning som många i dag försvarar och betraktar som höjden av rättvisa och som en garanti för en effektiv verksamhet har givit goda resultat vad gäller skolpersonalens ställning på arbetsmarknaden.

När man ser denna situation är det faktiskt rimligt att fråga sig om det bakom detta kan ligga strukturella hinder som vi med politiska beslut kan undanröja. I 25 års tid har vi fört en diskussion om just den här frågan utifrån de utgångspunkterna. Alla har nog varit överens om att där ligger grunden för att få till stånd ett tydligt ansvar och på så sätt också få till stånd en decentralisering värd namnet. Det är i det perspektivet som ordet skall ses. Det är

i det perspektivet som ordet har använts.

Det är också rimligt att vi faktiskt, när vi nu har lyssnat på dessa partiledare och andra partiföreträdare, konstaterar att ingen av dem har invänt i sakfrågan om just detta som är propositionens huvudsakliga innebörd, nämligen en renodling av ansvaret. Vi måste ju se till att vi kommer förbi den här frågan i skolpolitiken och får till stånd en vettig lokal utveckling.

Det är nog ganska många av dem som har fått intentionerna i det här förslaget beskrivna för sig som är förvånade över att den principiella enigheten ändock tycks vara så stor om att det är i den här riktningen som man bör gå. Tidpunkten diskuteras, sammanhanget diskuteras – men den principiella åtgärden är man tydligen rörande överens om. Det är en värdefull iakttagelse och något som faktiskt bör kunna användas i det fortsatta reformarbetet.

Bengt Westerberg berörde frågan om propositionen i förhållande till pågående konflikt. Jag gjorde en mycket tydlig distinktion, Bengt Westerberg. Det var den distinktion som företrädare för Lärarnas riksförbund själva har gjort så tydligt så många gånger, nämligen att konflikten rör löner och arbetstider – inte politiska beslut som Sveriges riksdag skall fatta.

Den fackliga organisationen vet att konflikträtten inte tillkommer dem. De tar inte den typen av steg för att gå ut i en konflikt för att påverka den här församlingen att fatta ett bestämt beslut. I det läget var min utgångspunkt, Bengt Westerberg, att det ansvaret gentemot riksdagen vore det väl rimligt att en partiledare som Bengt Westerberg visade mot den mycket smärtsamma och mycket svåra process som nu pågår i avtalsrörelsen och lät medlarna få sin chans att i lugn och ro föra diskussionen till punkt utan att gå ut också här och i slutänden partipolitiserar på detta sätt som Bengt Westerberg har gjort. Det vore klädsamt om den respekten visades.

Eva Goës har blandat ihop två saker. Den analys som utlovades i kompletteringspropositionen är grundvalen för propositionen. Det framgår vid flera tillfällen i propositionstexten, om man läser den. Det jag sade här, och som Olof Johansson tydligen inte har uppfattat av propositionen, om de nationellt likvärdiga förutsättningarna, de sex förutsättningar som bygger detta, är ju det som ligger i analysen. Där har vi ju de faktorer som styr den nationellt likvärdiga skolan som garanterar den. Det får Olof Johansson inte höra från riksdagens talarstol. Det har han fått i propositionen och kunnat ta del av redan. Det har varit underlaget för utskottsbehandlingen av frågan.

Eva Goës för också ett resonemang om att det pågår ett analysarbete i departementet. Det är fel! Hon blandar ihop det analysarbete som har föregått den här propositionen med det projekt som vi nu bedriver i departementet och som syftar till att verkställa de beslut som riksdagen fattade i februari månad i år.

De som sysslar med skolpolitik kommer ihåg att vi då bestämde att vi skulle ha en ny statlig skoladministration med länsskolnämnder och ett nytt SÖ. Vi bestämde oss för ett nytt statsbidragssystem. Vi bestämde oss för en utvärdering och uppföljning av skolans verksamhet. Vi måste ju någon gång också komma till en fas då det inte bara handlar om ord utan också om handling, alltså då besluten verkställs. Det är det som detta syftar till, och det är vad den skrivningen i propositionen beskriver. Det är väl det som Eva Goës

har fångat i något pressklipp.

Det råder inget tvivel om att den tid vi nu har bakom oss har varit oerhört smärtsam för många av oss och naturligtvis kommer att påverka mycket av arbetet i fortsättningen. Förhoppningsvis kan vi hantera situationen på ett vuxet och moget sätt, men det finns ett inslag i den iver att nu avslå propositionen som jag faktiskt vill peka på och som jag tycker är anmärkningsvärd.

Propositionen har ju beskrivits av motståndarna som ett av de mer brutala övergreppen på skolan. Den som har lyssnat till vad jag nyss sade, till vad utskottets ordförande Lars Gustafsson sade och till vad centerns företrädare Larz Johansson sade förstår ju att propositionen har en helt annan materiell innebörd.

Nu sprider sig naturligtvis skräcken hos dem som har svartmålat och bak-talat propositionen. Blir detta riksdagens beslut har vi snart en verklighet då propositionens intentioner sätts i verket. Då kommer man ju inte att känna igen sig. Så många gånger förr har vi upplevt detta: man har vantolkat, svartmålat och snedvridit. När beslutet väl är fattat visar det sig att det inte blev så som det var sagt att det skulle bli.

I det läget faller ansvaret inte på den som har föreslagit och genomfört förändringen utan på dem som faktiskt beskrev den på ett felaktigt sätt, låt vara med partipolitiska utgångspunkter och med syftet att kanske ta en och annan partipolitisk poäng. Sådant kommer alltid att falla tillbaka på den som sysslar med den sortens verksamhet.

Jag har ingen anledning att vara orolig över det sakliga innehållet i propositionen – tvärtom! Propositionen är väl förankrad i skolpolitiken bakåt och väl förankrad i en bred uppslutning i den här kammaren. Jag har all anledning att hoppas på att vi, när beslutet skall verkställas, kommer att få ett seriöst samtal med de kommunala företrädarna i landet som faktiskt, oavsett vad vi tycker, alltid kommer att betyda så mycket för skolas verksamhet. De skall ha den chansen. Det samtalet skall drivas – det är propositionens utgångspunkt – tillsammans med dem som är professionella, nämligen lärare, skolledare och syo-funktionärer.

De kommer naturligtvis i takt med att utvecklingen fortsätter att kräva ökade möjligheter att påverka och få inflytande just därför att de möter föräldrar och elever som i sin tur kräver större möjligheter till inflytande och påverkan av den anledningen att de tycker att skolan är viktig och att de vill engagera sig. Det är det som är kraften i decentraliseringen. Det är det som är bakgrunden till propositionen. Det är på så sätt den skall beskrivas, och det är på så sätt den skall ses.

Så småningom, mina vänner, när detta blir genomfört och kommer ut i den praktiska verkligheten, faller ansvaret tungt tillbaka på dem som drev upp en hetskampanj omkring propositionen av ett slag som inte hade täckning i verkligheten.

CARL BILDT (m) replik:

Fru talman! Skolministern kryper bakom – det gjorde han också i sitt huvudanförande – riksdagens ställningstagande i februari i år till den s.k. styrningsberedningen. Han säger att vad han nu gör bara är att underdånigt förverkliga vad riksdagen har bestämt. Nu hör det till saken att det var han som

föreslog riksdagsbeslutet och att vi reserverade oss mot just detta beslut. Det vet han. Han får själv ta ansvaret för alla riksdagsbesluten – det går inte att skylla ifrån sig.

”Driftsansvaret” – jag tycker det är ett avslöjande språkbruk, oavsett hur många gånger han har använt det tidigare. Det är ett språkbruk hämtat från den mekaniska industrin, som inte hör hemma i skolans andra typ av värld.

Sedan till det som är denna debatts själva kärnfråga, nämligen sambandet mellan regeringens agerande i kommunaliseringsfrågan och den avtalsrörelse som pågår och som nu har lett till konflikt. Detta samband är entydigt. Det är Göran Persson och regeringen som har dragit in kommunaliseringsfrågan i avtalsrörelsen och därmed skapat den bitterhet som gör denna konflikt annorlunda än många andra i och för sig beklagliga konflikter som vi har upplevt på arbetsmarknaden.

Det är viktigt att driva ett förändringsarbete i skolan. Få säger detta flitigare än vi moderater brukar göra. Men en sak borde vara alldeles klar: Man kan inte bedriva ett förändringsarbete i skolan emot lärarna. Skall vi ha en bättre skola – och det skall vi – så måste man driva detta arbete *tillsammans med lärarna*. Det räcker inte, Göran Persson, att tala med en eller annan av de mängder av fackliga ledare som finns på detta område. Det gäller att föra en politik som är i samklang med och möter förståelse hos lärarna.

Regeringen har nu lyckats skapa en situation där misstron mellan skolpolitiken som den förs officiellt och de känslor som finns ute bland lärarna är massiv och djup och kommer att få bestående effekter.

Han må förneka att det finns något samband. Låt mig bara citera Bo Södersten, som skrev en artikel i Dagens Nyheter för någon vecka sedan – professor, därtill f.d. ledamot av denna kammare för ett med Göran Perssons identiskt parti. Han skrev så här om Göran Persson: ”Hans intresse för verksamhetens innehåll är obefintligt. Han försökte på mygelvägar och i realiteten vid sidan av riksdagen driva igenom en kommunalisering.” Det var detta som inträffade. Det säger t.o.m. Bo Södersten. Så var det.

Vore jag statsminister så skulle jag ge Göran Persson ett driftsansvar för någonting annat – gärna ett renodlat sådant, men för ett annat område.

BENGT WESTERBERG (fp) replik:

Fru talman! Det finns faktiskt ingenting i det beslut som riksdagen fattade i februari som syftar till en kommunalisering av lärartjänsterna. Göran Persson har kommit tillbaka till den frågan flera gånger, men det går inte att åberopa denna riksdagsbehandling till stöd för kommunaliseringen.

Det finns en parlamentarisk beredning som har tittat på de här sakerna, nämligen styrningsberedningen, där det fanns representanter från flera olika partier, och den kom enhälligt fram till att inte rekommendera kommunaliseringen av lärartjänsterna.

Det är möjligt att det under vissa omständigheter ändå skulle vara värt att pröva ett sådant förslag – jag vill inte förneka det – men problemet är att om man skall göra det *mot* tidigare parlamentarisk beredning och *mot* de slutsatser som flera partier har kommit fram till, borde man åtminstone först pröva saken i en utredning. Det har inte Göran Persson gjort, utan han har i stället satt i gång att förhandla direkt med parterna och sagt: Det här skall

vara en förutsättning för det avtal ni skall träffa. I verkligheten har han inte alls gjort den distinktion i förhållande till parterna som han nu gärna vill göra i den här debatten, för att slippa ta ansvar för de allvarliga problem som finns i skolan.

Skälet till att vi har den här debatten i dag och skälet till att det sitter så mycket folk och lyssnar på oss – det är ju tyvärr inte alltid så när vi talar i den här kammaren – är just att Göran Persson inte har gjort denna distinktion utan blandat ihop allting, precis som Erland Ringborg på skolöverstyrelsen sade i Expressenintervjun.

Det finns faktiskt också en koppling till det som lärarna strejkar för i dag, nämligen arbetstidsfrågan. Det är nämligen Kommunförbundet, som skall ta över lärarna om Göran Persson får som han vill, som har fört in arbetstidsfrågan i bilden. Det hade inte funnits några starka skäl att aktualisera den frågan om man inte hade tagit upp kommunaliseringsfrågan, utan statens avtalsverk har fogat sig i de direktiv som Kommunförbundet har kommit med till Göran Persson. I verkligheten finns det alltså en mycket stark koppling mellan den pågående konflikten och de led av lärare som står här utanför i dag och demonstrerar sitt missnöje och den debatt som vi för. Det hade varit önskvärt, som flera av oss har understrukt tidigare, att man verkligen hade gjort denna distinktion, och vi beklagar att Göran Persson bara i denna talarstol är beredd att göra den men inte i verkligheten. Det är i själva verket detta som är skälet till att vi gör Göran Persson ansvarig för den pågående lärarkonflikten.

Ge medlarna en chans, säger Göran Persson. Det är nästan det enda som Göran Persson har sagt – åtminstone i polemiken här på slutet – som jag kan instämma i. Ge medlarna en chans! Jag kan garantera Göran Persson att om propositionen faller i dag så har medlarna fått en betydligt bättre chans än om propositionen bifalls.

Det är oerhört viktigt att det blir slut på lärarkonflikten. Jag säger detta som politiker och som förälder: Hjälp oss, Göran Persson – dra tillbaka förslaget!

OLOF JOHANSSON (c) replik:

Fru talman! Det är naturligtvis inte alltid så lätt för oss generalister i politiken att hänga med i varje skolpolitisk tur, men uppriktigt sagt tycker jag att också skolminister Göran Persson verkar ha vissa problem. Jag har nämligen läst de aktstycken som vi har fått. Den reviderade finansplanen har jag utgått från. Sedan har jag läst i regeringens egen proposition. Där heter det följande:

”Frågan om hur huvudmannaskapet för lärare skall lösas är av grundläggande betydelse för det fortsatta arbetet. För att skapa en grund för detta ser jag det som önskvärt att riksdagen redan nu tar ställning till det framtida huvudmannaskapet för lärare, skolledare och syofunktionärer. Det ger mig samtidigt tillfälle att något närmare än vad som skedde i kompletteringspropositionen redovisa det omfattande arbete som för närvarande bedrivs i utbildningsdepartementet med riksdagens beslut med anledning av styrpropositionen som grund.”

Prot. 1989/90:42
8 december 1989

*Kommunalt
huvudmannaskap
för lärare m.fl. på
skolområdet*

Men bara "något närmare" – inte en fullständig redovisning. Det är ju typiskt att man då hamnar i en enda slutsats: förändra huvudmannaskapet, ingenting annat.

Det är detta som vår protest går ut på – dels sammanblandningen med den avtalsrörelse som pågår, dels att man inte ger garantier för resurserna.

Sedan 1985 – ja, ännu tidigare – har vi, som Göran Persson känner till, varje år haft en stor debatt här i riksdagen om resurserna till skolan. Jag kan förstå att en ny, ambitiös skolminister försöker komma till rätta med problem som har legat länge och gå till finanserna. Jag misstänker att det är finansdepartementet som har sagt att ni skall göra på det här sättet för att kommunerna skall få betala kalaset. Vi går inte med på sådana dumheter, utan vi vill ha helheten på bordet när besluten skall tas. Det gäller både resursfrågan och de skolpolitiska utgångspunkter som Göran Persson här har nämnt.

Vi har, som har nämnts tidigare, ställt upp på denna debatt i dag för att på medlarnas begäran göra så gott det går i detta läge. Men ansvaret faller tungt på dem som satte i gång processen på de premisser som fanns. Göran Persson vet att jag, även om jag inte har gått ut på gator och torg och krävt det, direkt hos statsministern har begärt att propositionen skall dras tillbaka. Jag såg ingen vettig lösning på hur man skulle kunna komma till rätta med den här sammanblandningen.

Jag beklagar djupt att det har blivit så här. Men jag har sett det som nödvändigt att försöka övertyga er om att det hade varit den bästa lösningen. Det vilar ett utomordentligt stort ansvar på regeringen – oavsett vilket beslut som fattas i dag – att försöka rätta upp relationerna till lärarna, de skolanställda i övrigt och till eleverna. Jag hoppas för det svenska samhällets bästa att ni skall lyckas. Men ni har inte bäddat bra för det.

EVA GOËS (mp) replik:

Fru talman! Vem är det som har blandat ihop äpplen och päron, Göran Persson? Påstår verkligen skolministern att vi redan har fått se resultatet av analysen? Var finns i så fall den redovisningen? Har den lämnats, och har vårt utskott fått se den? Visst kan jag ha gjort en sammanblandning när jag har sagt att det analysarbete som pågår beställdes i februari. Men jag har läst propositionen ingående, och i den hänvisas till den analys som finns på s. 5. På s. 10 hänvisar man till det analysarbete som pågår. Om inte jag kan tyda vad som står där utan måste gå till Göran Persson och fråga om det, då är propositionen dåligt skriven. Det är ett hastverk. Jag frågar mig än en gång: Var finns helheten i detta paket? Varför inte ge oss paketet först och inte bara snören att hänga oss i!

Göran Persson talade om att renodla ansvaret. Jag tycker det låter hemskt. Jag och miljöpartiet de gröna vill i stället odla ansvaret; det tycker vi är viktigt. Vi vill att mycket mer skall föras ut på skolorna, att man odlar ansvaret där, att man kultiverar barnen och lärarna osv. Det är vad det handlar om. Då kan man tala om en decentralisering värd namnet.

Det är inne i klassrummet som vi skall ta ansvaret för skolan. Vi skall ha ett direkt inflytande över budgeten, vad som skall köpas in, vad som skall prioriteras och vilket innehåll skolan skall ha. Det är decentralisering.

Statsrådet GÖRAN PERSSON:

Fru talman! Jag vänder mig först till Eva Goës och konstaterar åter att den analys som utlovades i kompletteringspropositionen har gjorts. I den proposition som vi nu förelägger riksdagen står bl.a.:

"De bedömningar och förslag som jag nu redovisar är ett resultat av det analysarbete som gjorts i utbildningsdepartementet."

Det är grunden för propositionen, och det är vad som utlovades i kompletteringspropositionen i april månad. Jag tycker det finns anledning att slå fast detta, eftersom den där aspekten på frågeställningen av och till förs fram i debatten. Man gör ett slags poäng av att analysarbetet inte skulle ha utförts. Självfallet har det utförts, och det redovisas också i propositionen. Man kan sedan tycka att analysarbetet inte är tillräckligt djupt och omfattande: det är en värdering. I så fall skall man kritisera propositionen på de punkter där man tycker att analysen är för grund och begära mer av utredning och av inträngande studier.

Vi har fått höra svepande och rent allmänt hållen kritik. Men konstruktiva synpunkter och krav på var man ytterligare skall gå in på djupet saknas. Möjligen beror det på att det är lättare att kritisera och ta avstånd än att själv bidra med konstruktiva förslag i en diskussion. Det är något som vi alla har mött många gånger i skilda sammanhang. Jag trodde inte att jag skulle behöva möta det i den här typen av diskussion.

Här har också talats om ett sammanträde i början av april månad. Bengt Westerberg sade att han läste om det i en information från Sveriges Lärarförbund. En av de myter som har spritts kring den här frågan har varit att man då gjorde upp om hur saker och ting skulle hanteras. Vad som då gicks igenom med arbetsgivarverket, Sveriges Lärarförbund och Svenska Facklärarförbundet var en information som jag tidigare hade lämnat till Lärarnas Riksförbund och till Kommunförbundet inför den kompletteringsproposition som kom i slutet av april månad och som innehöll den skolpolitiska nyheten att vi åter skulle ta upp frågan om skolans kommunalisering och den kommunala regleringen av lärarnas och skolläraernas tjänster. De av er som sysslar med skolpolitik inser att den hanteringen var nödvändig och helt naturlig med tanke på att det gäller en så laddad frågeställning. Frågan var också nyligen utredd, och det sades då att den inte skulle tas upp till diskussion. Det är bakgrunden till det nämnda sammanträdet.

Jag tycker att en del av den kritik som har riktats mot den typen av information är överdriven och grovt osaklig. Om vi skall försöka förändra en så stor verksamhet som skolan utgör, eller någon annan del av gemensam sektor, då måste vi faktiskt informera dem som företräder och arbetar i verksamheten, oavsett om de är medlemmar i TCO, SACO eller LO. Självfallet måste information lämnas på ett tidigt stadium.

Den här frågan är av sådan art att den både skall hanteras i riksdagen och naturligtvis på det fackliga planet. Det handlar ju om att byta arbetsgivare i den meningen att man byter avtalsslutande part. Det var en fullkomligt naturlig information inför vad som sedan delgavs i kompletteringspropositionen.

Carl Bildt kommer tillbaka till februaribeslutet här i riksdagen om skolpropositionens hantering i kammaren. Det var en proposition som jag fick

Prot. 1989/90:42
8 december 1989

*Kommunalt
huvudmannaskap
för lärare m.fl. på
skolområdet*

föra genom kammaren. Bengt Göransson skrev den. Propositionen var mycket bra och principiellt hållen samt gav riktlinjer för mycket av det vi nu diskuterar.

Bengt Westerberg sade att i en mening hänger propositionen i dag samman med avtalsrörelsen, nämligen på så sätt att Kommunförbundet har drivit kravet om den totala arbetstiden. Därmed skulle man alltså kunna se en koppling mellan propositionen och avtalsrörelsen. Det är kanske något kryssat men möjligen ett logiskt resonemang.

Låt mig peka på vad riksdagen beslöt i februari månad och vad som fanns med i skolpropositionen, vilken en stor del av kammarens ledamöter ställde sig bakom. Så här skrev man:

”Vi har alltför länge haft ett oklart ansvarsförhållande för skolan. Det kan vi inte fortsätta med. Det drabbar skolan och personalen. De insatser som behöver göras är av flera olika slag, en lönemässig uppvärdering, en ännu större professionell kompetens inom fortbildning, en bättre personalvård, en bättre fysisk arbetsmiljö” osv.

Därefter fördes ett långt resonemang om utgångspunkterna för personalpolitiken i skolan. I det resonemanget fanns med förslag som vi i dag känner igen i avtalsrörelsen. Kom inte och säg att arbetsgivarverket eller andra inte har haft förankring i sitt resonemang när de har gått in i avtalsrörelsen! Detta finns bl.a. i det riksdagsbeslut som fattades i februari månad och som en stor del av denna kammars ledamöter ställde sig bakom. Jag tycker att rätt skall vara rätt och att också den saken skall framhållas och göras tydlig.

Olof Johansson envisas med att föra debatten med finansdepartementet. Som alla andra inser jag att det är en mäktig institution med stort inflytande. Det är dock så att det är vi i utbildningsdepartementet som svarar för den här propositionen, som förelagts riksdagen för behandling. Det måste finnas en tagg någonstans i Olof Johansson, då han på detta sätt kommer tillbaka till finansdepartementets oerhörda inflytande. Kanske kan man i detta rent av spåra något slags brist på tilltro. Möjligen kan det ha sin förklaring i hans eget regeringsarbete eller i någon annan erfarenhet – vilken den nu kan vara. Vad det nu handlar är faktiskt ett beslut som riksdagen fattar. Precis som Ylva Johansson så klokt sade är det riksdagens beslut som gäller. Efter detta får regeringens ministrar rätta sig. Oavsett om de är finansministrar eller skolministrar har de att följa de beslut som riksdagen fattar. Det är de beslut vi nu skall fatta som skall skärsådas och granskas. Det är också med den utgångspunkten som debatten bör föras.

Fru talman! Låt mig sluta med att peka på att den förändring i skolan som vi nu står inför har två utgångspunkter som förutsätter varandra.

Den ena är: Kunskaps- och kompetensuppbyggnaden i befolkningen leder fram till krav på decentralisering. Det gäller all verksamhet såväl i privat industri som i gemensam sektor. Skolan kan inte stå utanför.

Den andra är: En decentralisering av en så komplicerad verksamhet som skolan utgör kräver tydliga mål, utvärdering och en aktiv statlig nivå. Den decentraliseringen bygger på professionella, som ges ett stort utrymme för egna initiativ och eget engagemang. Den enda möjligheten att utveckla verksamheten är att släppa loss kreativiteten lokalt. Den kan aldrig kommenderas fram med detaljreglering på central nivå.

Mot den bakgrunden skall propositionen ses, och mot den bakgrunden är den ett naturligt led i den skolpolitik som förs sedan flera år tillbaka och som så sent som i februari månad tog sig uttryck i ett stort riksdagsbeslut om politikens inriktning. Det här är nästa steg, en uppföljning. Låt oss ta det steget!

Förste vice talmannen anmälde att Carl Bildt, Bengt Westerberg, Olof Johansson och Eva Goës anhöllit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Prot. 1989/90:42
8 december 1989

*Kommunalt
huvudmannaskap
för lärare m.fl. på
skolområdet*

BJÖRN SAMUELSON (vpk):

Fru talman! I utbildningspolitiska debatter här i riksdagen talas det ofta om kunskap och kompetens. Vi hade en sådan debatt senast i går, då vi från vpk:s sida försökte förmå riksdagen att besluta om vissa kvalitativa förbättringar av den nya grundskolläroverbyggnaden.

I samband med diskussioner om kunskap hävdas det också att kunskap är makt. Men när man definierat det här förhållandet har man också sagt att kunskapen kan lånas till makten. Det blir därmed följdriktigt att säga att makt också är kunskap – kunskap om att definiera den kunskap på vilken makten skall vila. Avsaknad av kunskap, som återspeglas i barns och ungdomars värld, leder inte till den kunskap som ett kulturellt samhälle behöver. Avsaknad av eller stora brister i kunskaper leder till att insikterna blir praktiskt obrukbara och till att kunskapsbegreppet blir teoretiskt obegripligt. Vad jag här talar om är förnuft, och det är något som jag skulle ha önskat hade präglats den debatt som nu till slut förs här i riksdagen.

I detta sammanhang vill jag säga, fru talman, att vpk aldrig har verkat för nedskärningar på skolans område. Vi har under hela 80-talet ihärdigt försvarat skolans anslag. Regelmässigt har vi bekämpat alla försök till försämringar av skolans resurser. Ett viktigt skäl för vårt agerande är att vi vet att när vindarna blåser snåla, drar vinden kallast över dem som redan har det dåligt.

Vår ambition är att med de redskap som finns inom utbildningspolitiken söka bidra till en likvärdig skola. Vi är dock helt medvetna om att skolan själv inte kan ge alla förutsättningar för en likvärdig undervisning. Kvaliteten och graden av likvärdighet styrs naturligtvis i hög grad av den faktiska fördelningspolitik som förs. Det handlar om bostadspolitik för att vi inte skall få segregerade skolor. Det handlar om socialpolitik för att barnen skall få en trygg uppväxt och fritid som sammanlagt påverkar deras möjligheter att ta till sig undervisningen i skolan. Det handlar om kulturpolitik som kan återspegla verklig sorg och glädje, en kulturpolitik som ger unga människor egenidentitet och rätt till stolthet, en kulturpolitik som kan vara till vägledning i skolarbetet för både studerande och lärare.

Det handlar om miljöpolitik i vid bemärkelse och av en kvalitet som ger svar på både naturvetenskapliga frågor och filosofiskt existentiella spörsmål. Det handlar också om miljöpolitik på den egna arbetsplatsen, dvs. inom skolan, som gör att skolarbetet kan utföras med bästa resultat och utan hot mot hälsan. Eller uttryckt med andra ord: mot plikt skall svara rättigheter. Jag skulle kunna göra listan på vilka samhällsområden som ger skolan särskilda villkor ännu längre, men jag stannar här.

I början av mitt anförande påminde jag om att vi från vpk:s sida aldrig medverkat till nedskärningar på skolans område. Vi har snarare varje år föreslagit förstärkningar till skolan. Tyvärr har vi alltför ofta stått ensamma och faktiskt av andra partier blivit beskyllda för att föra en överbudspolitik på skolans område. Vi har självfallet tillbakavisat slika beskyllningar, och nog har vi haft skäl för den politik som vi har fört.

Någon har påpekat att det här är 80-talets sista stora skoldebatt, och det är då passande att belysa den situation i vilken vpk har fått föra sin politik under 80-talet. Jag vill göra denna tillbakablick när vi nu står på tröskeln till 90-talet.

Jag vill särskilt se på skolans resursvillkor. Tyvärr, ärade ledamöter, blir det inte någon särskilt munter redovisning.

Låt mig börja med 1981, då vi hade en borgerlig regering. Då fattade riksdagen beslut om att investeringsbidragen till skolbyggnader skulle slopas – minus 320 milj. kr. Samtidigt passades på att dra in statsbidrag till hyra av vissa skollokaler – minus 10 milj. kr.

1982 reducerades statsbidragen till lärarlöner med 2 % – minus 230 milj. kr. Samtidigt passades det på att slopa statsbidragen till pedagogisk stödpersonal inom gymnasieskolan – minus ytterligare 30 milj. kr.

Varken 1981 eller 1982 kunde nedskärningar göras med vpk:s stöd. Vilka partier stödde då nedskärningsförslagen? Det är en bra fråga.

1983 utvecklades statsbidraget till lokaler för elevhem. Den utökade förstärkningsresursen enligt Lgr 80 kommer inte till stånd. Ett särskilt veckotimpris för hemspråksundervisning med lägre statsbidrag som följd, och kommunerna får ta över omskolning och omplacering av lärarpersonal – allt detta innebär en nedskärning med minus 290 milj. kr.

1984 sker det flera reduceringar av statsbidragen inom utbildningssektorn. Exempelvis minskas förstärkningsresursen för den icke undervisningsbunda delen. Nu införs också en timreduktion på gymnasieskolan. Staten drar ner med minus 260 milj. kr.

Vpk protesterade, men nedskärningarna gick igenom i riksdagen. Vilka partier stödde då nedskärningsivern gentemot skolan? Det är en bra fråga.

1985 ändrades tidpunkten för utbetalning av statsbidrag till grundskolan, och statsbidraget till skolchefer slopades – minus 150 milj. kr för skolan.

1986 slapp skolan nedskärningar, och vpk pustade ut i förhoppning om att nu stundade nya tider.

Men 1985 då? Vilka partier var överens om nedskärningar då? Det är fortfarande en bra fråga.

1986 fixade och donade man här i riksdagen med skatteutjämningsavgifter och skatteutjämningsbidrag till kommunerna, eftersom riksdagen sade nej till att reducera skolstatsbidraget med 3 % – minus 690 milj. kr. för kommunerna. Kommunerna kompenserar sig naturligtvis för denna smäll, förmodligen också på skolans område. Vpk protesterade och lade motförslag i riksdagen.

Jag skall inte trötta med fler uppgifter utom en enda till, som är principiellt mycket viktig. Det talas i dag om att regering och riksdag befinner sig i gränslandet till vad som är frågor för arbetsmarknadens parter. Men om dagens situation skulle kallas för ett klavertramp, vad skall man då säga om den s.k.

cash limit-principen, dvs. ett riksdagsbeslut som innebär att om avtalen spräcker ramen för löneökningar, skall det också få konsekvenser för organisationen inom skolan? Alltså skall lärarnas lönekrav ställas mot undervisningens behov i övrigt.

Man kan också uttrycka det så, att lärarnas krav kan komma att ställas mot elevers och föräldrars. Tyvärr, herr talman, såg vi inte massdemonstrationer när detta fackföreningsfientliga beslut fattades här i riksdagen.

Naturligtvis har vpk skarpt protesterat och tillbakavisat ett sådant mot föreningsrätten fientligt förslag. Men nej då, en majoritet i riksdagen har sagt ja. Vilka partier var med? Det är en bra fråga.

Jag skall strax svara på frågan vilka partier som var med i den uppräkningslista jag har gjort. Men först vill jag bara erinra om att utrustningsbidraget till gymnasieskolan skall tas bort, mot vpk:s politik.

Nåväl, vilka partier eller vilket parti av dem som nu vill vara i opposition har stött nedskärningspolitiken, den *verkliga* nedskärningspolitiken, mot skolan? Jo, det är folkpartiet och moderata samlingspartiet, var för sig eller i skön förening.

Jag tycker att det är nödvändigt att göra den här summariska genomgången för att öppna ögon, få öron att lyssna och tankar att bulta. Jag har visat att vpk inte medverkar till kvalitativa försämringsringar på skolans område, vare sig nu eller i framtiden. Skall en sådan politik föras, finns det andra partier att tillgå, tydligen nog.

Jag har också visat att en del som här i dag står och talar festligt om kunskap och kvalitet sällan sätter verkan bakom orden. Det är tråkigt att miljöpartiet har hamnat i denna fålla.

Det gör att man verkligen kan undra hur en uppgörelse mellan regeringen och något av dessa partier skulle se ut vid ett eventuellt kommunaliseringsbeslut. För kommunalisering av skolans personal, lärare och andra, har de ingen principiell invändning mot. Det har framgått mycket tydligt under debatten här i dag, och det har vi vetat länge, i flera år.

Det är bara det att de helst vill träffa en uppgörelse på sina villkor för statsbidrag och stöd till privatskolor. Så står det till ibland med principer.

Allt det här går att läsa i partimotioner, reservationer till betänkandet och särskilda yttranden från folkpartiet och moderata samlingspartiet. Jag skall inte trötta kammaren med högläsning.

Herr talman! Som jag sade tidigare, har det i debatten kring frågan om en förändring av bl.a. lärarnas avtal sagts att riksdagsfrågor och fackliga frågor blandats ihop. Det innebär att också den här debatten skulle vara inne i ett gränsland. Jag skall försöka låta bli att säga något om avtal. Däremot, herr talman, skulle jag vilja ta upp en annan fråga.

Jag tycker att det är viktigt att nämna, kanske som en parentes, att de som föreslagit närvaroplikt för riksdagsledamöter här i kammaren inte förstår uppdragets natur. Jag tror att det är en kollega till herr talmannen som föreslagit detta. Jag kan heller inte förstå varför vi skulle föreslå ett pris på tavlor utifrån hur många timmar konstnären målat eller att Dramatens skådespelare skulle repetera 20 timmar och sedan gå in och riva av pjäsen. Nog om detta.

I den intensiva debatten kring skolans arbetsmiljö och därmed likvärdighetsprincipen för skolans del har det hävdats att en statlig reglering av de anställdas tjänster skulle vara en kvalitetsgaranti. Jag tror inte att detta är helt sant. I början av mitt anförande har jag påvisat angrepp som gjorts mot skolan och som kraftigt undergrävt kvaliteten under hela 80-talet, och det har skett trots att olika tjänster varit statligt reglerade.

I går fick jag mig tillsänd en trasig lärobok, som jag för övrigt så snart som möjligt skall skicka tillbaka – med vilka känslor kan var och en tänka sig. Boken är fullklottrad och sönderläst, och sidor saknas. Så får det naturligtvis inte se ut, om man tar unga människor och deras behov av god utbildning och grundlig undervisning på allvar! Så får det inte se ut, oavsett om vi har statligt eller kommunalt reglerade tjänster. Men så här ser det ut just nu, innan vi har fattat beslutet – just nu, när lärartjänsterna är statligt reglerade. Detta är en kvalitetsfråga.

Jag menar att denna s.k. lärobok på ett mycket tydligt sätt visar att frågan om en likvärdig skola avgörs av helt andra faktorer en tjänstekonstruktioner. Det handlar om vilken politisk vilja som skall vara gällande på skolans område. Vpk står för en politik som innebär hela läroböcker, en god utrustningsstandard, bra arbetsmiljö, en god undervisning och utbildning oavsett om du är pojke eller flicka, oavsett dina föräldrars plånboks tjocklek. Den politiken står vi i vpk för, både här i riksdagen och ute i kommunerna. Vi är beredda att betala för den politiken nu och framöver.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

EVA GOËS (mp) replik:

Herr talman! Björn Samuelson vet mycket väl att miljöpartiet i sitt skolprogram har tagit upp frågan om den betygsfria skolan. Här sitter vi i precis samma båt som vpk. Jag hoppas att vi också styr åt samma håll, att vi ror båten i land. Om vi skall få en skola där barnen utvecklas i sin egen takt, då måste grundskolan vara betygsfri. Björn Samuelson nämnde att miljöpartiet hoppar i samma fälla som moderaterna och folkpartiet när det gäller statsbidragssystemet. Ja, vi anser att statsbidragssystemet skall förändras. Jag tror att de flesta av partierna i riksdagen i dag anser detsamma.

I dag får t.ex. Danderyd höga statsbidrag på grund av att lärarna stannar där eftersom de trivs. Och det är bra. Lärarna stannar länge i tjänsten, de blir gamla och får högre löner. Därför går det mycket pengar just till Danderyd. En invandrarstätt kommun får däremot ytterst låga statsbidrag, eftersom lärarna där är unga; det blir en stor omsättning och rotation.

Detta är uppgifter som jag fick från utbildningsdepartementet när jag ringde och frågade om den analys som jag har efterlyst många gånger. Jag har alltså inte bara stått här och frågat Göran Persson, utan jag har genom utbildningsdepartementet tagit reda på hur det ligger till. Jag vill alltså ha rätt i sakfrågan på den punkten.

Vi i miljöpartiet anser att vi gör det som är rätt för barnen. Om vi låter

statsbidragen följa eleverna kommer bidragen ner på skolans nivå. Men man måste också, Björn Samuelson, ta hänsyn till om det är fråga om en glesbygdsskola, en skola för handikappade, för invandrare osv. I så fall måste man stärka dessa resurser. Detta finns faktiskt med i propositionen, där man talar om de strukturella olikheterna.

ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Herr talman! Den svenska skolan har internationellt sett stora resurser till sitt förfogande. Det tror jag nog att vi kan vara överens om. Skolanslagen har väl egentligen aldrig varit så höga som de är nu. Men problemet, Björn Samuelson, är att pengarna inte alltid används på rätt sätt. Man löser inte alla problem genom att satsa mer pengar och ytterligare mer pengar. Man måste se till att pengarna används på rätt sätt. Pengarna satsas i för liten utsträckning på det som är skolans huvuduppgift, detta att bedriva undervisning, att värna om kunskaper och färdigheter. Administration och byråkrati har i alltför stor omfattning fått sluka pengar. Samma sak gäller för en del andra aktiviteter som inte är förknippade med undervisning, kunskaper och färdigheter.

Jag håller med Björn Samuelson om att läroböckerna inte får se ut som de gör. Men detta är ju en kommunal uppgift. Och jag menar att Björn Samuelson och vpk verkligen talar med kluven tunga. Man hävdar att det skall vara fråga om en kommunalisering av lärarna, och i det fallet litat man på kommunerna. Men sedan visar man upp bristerna i det som kommunerna har ansvaret för, nämligen läroböckerna, och man talar dessutom om ett särskilt statsbidrag som skall gå till de kommuner som har försummat sina lokaler. Jag tycker att Björn Samuelson och vpk talar med kluven tunga.

Vad vi skall tala om, vad vi skall debattera, är hur pengarna skall användas och om de används på rätt sätt. Men pengarna används inte på rätt sätt. Jag trodde att vi var rätt överens om detta.

BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag försökte i mitt huvudanförande säga att frågan om likvärdighet i skolan handlar om mer än ren och skär skolpolitik och utbildningspolitik. Så är det naturligtvis, Eva Goës.

Hur mycket ökar kostnaderna för glesbygdskommunernas skolskjutsar om miljöpartiet får igenom sin föreslagna bensinprishöjning? Detta kostar också pengar.

I går gick miljöpartiet emot vpk:s och centerns förslag om en förbättring av engelskkunskaperna hos lärare i grundskolan. Varför det? Eva Goës har ju i dag stått här och talat om kunskaper och kompetens. Eva Goës, förklara agerandet i går här i kammaren! Detta agerande finns redovisat i protokollet.

Så till moderaternas Ann-Cathrine Haglund. Ja, det kan hända att Sverige internationellt sett avsätter stora resurser till skolans område. Ann-Cathrine Haglund säger att pengarna inte används på rätt sätt. Vad är det då som är fel? Är lärartätheten för hög? Ann-Cathrine Haglund säger att jag talar med kluven tunga när jag talar om kommunernas ansvar. Då vill jag uppmana Ann-Cathrine Haglund att gå till Beatrice Ask, hennes partikollega här i

Stockholm, och be henne göra någonting åt lokalerna. Säg samtidigt till henne att avsvärja sig alla eventuella statliga bidrag som vpk nu vill satsa på arbetsmiljön. Anser inte moderaterna att arbetsmiljön är viktig för en likvärdig skola? Är det inte viktigt att man ser till att de beslut som fattas här i riksdagen faktiskt också får fysiska förutsättningar att genomföras ute i skolorna? I moderaternas skolpolitiska värld existerar inga rättigheter, men däremot plikter.

Vi i vpk har när det gäller statsbidragen till skolan sagt, att eftersom en del behöver mer, innebär detta också att en del inom samma organisation, samma verksamhet, kan få litet mindre. Detta har moderaterna aldrig sagt. Så rakryggade och rättfärdiga har moderaterna aldrig varit.

EVA GOËS (mp) replik:

Herr talman! Jag vill ge Björn Samuelson ett tack för att han tog upp frågan om miljön. Miljöpartiet de gröna reserverar sig mot att man tar ut skatter och sedan inte investerar i miljöinsatser. I stället låter man detta gå till sänkningar av marginalskatten. Jag hoppas att Björn Samuelson och alla andra nu får reda på detta. Vi anser inte att det är låginkomsttagarna som skall ta den smällen, som skall klä skott därför att priset på bensin höjs. Vi anser att dessa medel skall gå direkt till miljöinvesteringar.

I glesbygder kan man, Björn Samuelson, använda sig av beställningstrafik. Man behöver inte ha stora dieselbussar. Jag kommer själv från glesbygden. Jag har själv varit med och utarbetat skolskjutsprogram och lyckats reducera skjutsarna till ett minimum. Det handlar även i detta sammanhang om kunskap.

Björn Samuelson säger vidare att vi har avsvurit oss en förlängning av lärarutbildningen vad gäller engelskan. Vi har inte instämt i den kören. Vi måste inte alla sjunga i samma stämma. Jag är för resten första sopran; Björn Samuelson kan komma med som bas. Vi har sagt att det är viktigt med miljöundervisning. Detta är vad vi vill återkomma till. Vi vill ha med miljöfrågorna i lärarutbildningen. Vi vill också ha med engelskan, men det finns ju speciella linjer man kan välja i det fallet. Man kan alltså välja engelska om man vill studera det. Miljöundervisning däremot bör enligt min mening ingå på alla linjer.

ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Herr talman! Det var bra att Björn Samuelson höll med om att den svenska skolan internationellt sett har stora resurser till sitt förfogande. Björn Samuelson frågar nu vad som är fel. Ja, vad är det för fel? Jo, det är fråga om det som vi moderater har sagt hela tiden: Vi måste klart betona vad som är skolans huvuduppgift, vad skolan skall göra. Vi måste t.ex. minska den stoffträngsel som enligt lärarna är ett av deras allra största problem. De har till följd av denna stoffträngsel inte tid, de känner sig hela tiden otillräckliga.

Vi skall sätta upp tydliga mål för skolan – mål som betonar kunskap och färdigheter och som slår vakt om undervisningen. Vi skall ha betyg. Vi skall ha ett statsbidragssystem där bidragen följer eleven. Vi skall ha en avreglering. Vi skall ha en fristående utvärdering. Vi skall ge förtroende till dem

som finns ute i verksamheten – lärarna och skolans övriga personal. Det är ute i skolorna som kunskandet och kompetensen finns. Vi skall ge dem förtroendet att organisera och utforma verksamheten på bästa sätt. De vet det och de kan det. Verksamheten blir då bättre och – tro mig eller ej – den tar också effektivare vara på resurserna.

Prot. 1989/90:42
8 december 1989

*Kommunalt
huvudmannaskap
för lärare m.fl. på
skolornrådet*

BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag lämnar miljöpartiet därhän. Eva Goës får ursäkta, men musik kan vi ha vid något annat tillfälle.

Vilken är skolans huvuduppgift enligt moderaterna? Ann-Cathrine Haglund räknade upp en rad olika saker. När det gäller varenda punkt, som jag har räknat upp, under hela 1980-talet har moderaterna varit med och skurit ner anslagen till skolan. Ni var också med i våras när det fattades beslut om att man skulle ta bort utrustningsbidraget till gymnasieskolan. Ann-Cathrine Haglund räknade upp en mängd saker – lärarna skall skriva betyg, vi skall ha avreglering och jag vet inte allt. Samtidigt skär vi ner här i riksdagen.

Hur går detta ihop? Betyder inte arbetsmiljön någonting för moderata samlingspartiet? Svarar inte rättigheter mot plikter? Vad är det för syn på demokrati? Vad är det för syn på demokratiskt fattade beslut, om man inte ger rättigheter till den som skall uppfylla plikterna enligt beslut?

Gå till Beatrice Ask, och be henne att hon sätter fart i Stockholm! För vpk:s vidkommande kan hon få ta en del av det bidrag till bättre arbetsmiljö som skall motverka astma och allergi hos lärare och annan personal och elever. Detta skall vi fatta beslut om här i kammaren om en liten stund. Hon kanske inte får det för Ann-Cathrine Haglund. Moderater i Stockholm skall kanske vända sig till vpk i riksdagen. Ja, varför inte?

Andre vice talmannen anmälde att Ann-Cathrine Haglund anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

CARL-JOHAN WILSON (fp):

Värderade talman! Björn Samuelson känner tydligen behov av att ytterligare förstärka samhörigheten med socialdemokraterna genom att räkna upp en mängd exempel på nedskärningar på skolans område och sluta med att skälla ut moderata samlingspartiet och folkpartiet. Han glömde att tala om att det var ett regeringsskifte mitt i perioden med alla de nedskärningarna som han tog exempel på.

Man kan också undra hur representativ Björn Samuelson själv är för vänsterpartiet kommunisterna i landet. I Göteborgsposten i dag kan man t.ex. läsa att en ledamot i vpk:s partistyrelse, Anders Meuller, skriver att vpk-ledamöterna känner sig svikna. Han skriver att vi trodde att vpk skulle säga nej till en kommunalisering av skolan och att vpk-riksdagsmannen Björn Samuelsons uppgörelse med socialdemokraterna är överordnad allt förnuft.

Värderade talman! De här dagarna har många företagare planerat hur de skall visa sin personal uppskattning för det gångna årets arbetsinsats. Inför julen passar man på att ge litet julkappar, som ibland t.o.m. är så värdefulla att mottagaren måste ta upp dem i deklarationen till skattemyndigheten.

Det är väldigt vanligt att man bjuder sin personal på julbord, och alla som

säljer presentartiklar har sin bästa försäljningsperiod när företagen skall köpa julklappar till sina anställda.

Med presenter inför julen vill arbetsgivaren visa sina medarbetare hur betydelsefulla de är. De flesta arbetsgivare vet nämligen vilken stor effekt uppmuntran har.

Ja, uppmuntran är i det närmaste livsnödvändig för oss människor. Det är bara robotar som klarar sig utan uppmuntran!

I dag skall Sveriges riksdag markera sin roll som arbetsgivare för Sveriges lärare, och det är arbetsgivarrollen, som jag här vill kommentera.

Regeringen har sin syn på arbetsgivaransvaret. Det har regeringen visat i kontakter med lärarorganisationerna, i direktiv till arbetsgivarens förhandlingsavdelning, statens arbetsgivarverk, och i proposition 1989/90:41, som är orsak till denna debatt.

Folkpartiet har en annan uppfattning om hur vi skall visa arbetsgivaransvar för Sveriges lärare. Vi tror inte att regeringens förslag är riktigt lyckat.

Det avtal om löner, som vissa lärargrupper fackliga ombud redan accepterat, hör visserligen till den "julkappsgrupp" som man måste rapportera i sin självdeklaration. Det är dock en ganska tvivelaktig julklapp, om arbetsgivaren vill visa uppmuntran.

Det är som att säga till sina medarbetare: Jag vill höja er lön, men jag litar inte på att ni är riktigt plikttrogna. Därför måste ni göra allt ert arbete på en bestämd plats. Lämnar ni den platsen, så kan ni inte vara tillräckligt nyttiga för företaget.

Det är som att säga till poliserna: Vi vill höja er lön, men då måste ni uträtta allt ert arbete i polisbilarna. Lämnar ni bilarna, så är ni inte tillräckligt nyttiga för polisväsendet.

Värderade talman! Hela "avtalspaketet" hör ihop med propositionen om kommunalisering av lärartjänsterna.

Jag kan inte tänka mig annat än att regeringen menade något gott med förslaget om förändringar av lärares arbetsvillkor.

Om riksdagens socialdemokratiska – och kommunistiska – ledamöter hittills hänfört de föreslagna förändringarna till julkappsavdelningen, torde den senaste tidens opinionsyttringar och den här dagens debatt visa, att ganska många tycker att det är dåliga julklappar.

Blir det lättare för lärare att känna inspiration till att efter lektionernas slut ta itu med efterarbete, förberedelser, samarbete, inläsning av nyheter i ämnet osv. om läraren tvingas göra det i skolans lokaler?

Kan det inte t.o.m. vara så, att lärare orkar med sin psykiskt påfrestande uppgift just för att de kan byta miljö mellan dagens olika arbetsuppgifter?

Till regeringen – och till riksdagens socialdemokrater och kommunister – säger folkpartiet: Vi tror att förslaget om att *tvinga* kvar lärarna i skolan ett visst antal timmar utöver lektionstiden är fel sorts personalfrämjande åtgärder.

Det är också en alldeles felaktig pedagogisk metod. Kan de, som företräder den här "tvångsideologin" ge ett enda exempel från historien på att just tvångsmetoder givit arbetsinsatser av hög kvalitet? Statsrådet Göran Persson sade något liknande nyss, ändå tycker jag att han stöder ett slags tvång om han stöder den här delen av avtalet.

Många av oss politiker bygger hela vår politiska ambition på viljan att befria människor från onödigt tvång.

Folkpartiet tror att vi än mer borde ge utrymme för alla människors fantasi och vilja att själva förändra och förbättra sina arbetsuppgifter. Det gäller också lärare, som har till huvuduppgift att vägleda våra barn och ungdomar till kunskap och arbetsglädje, så att vårt land skall kunna fungera även i nästa generation – och nästa, och nästa . . .

För några dagar sedan fick statens arbetsgivarverk klart för sig att det var ett dåligt förslag att tvinga lärarna kvar i skolan ett visst antal timmar i veckan – utöver lektionerna. Då sände man ut ett meddelande och berättade att det tvånget inte skall tas så allvarligt. Det gäller ju bara under förutsättning att det behövs och om det går att ordna lämpliga lokaler.

Men, kära arbetsgivarverk och kära regering, så fungerar det ju redan nu. Sveriges lärare stannar kvar i skolan frivilligt, när det är bra för förberedelser, för samarbete eller för att lokalerna är speciellt lämpliga. Varför i all världen drar man inte tillbaka ett sådant avtalsförslag, i stället för att meddela att det inte betyder något om man genomför det?

Folkpartiet uppfattar att de allra flesta lärare känner mycket stort ansvar för sin arbetsuppgift. Vi tror också att de flesta lärare gärna skulle ägna viss tid åt fortbildning under sommarlovet – frivilligt – om det bara ordnades vettiga fortbildningskurser.

De flesta lärare har ogillat att vara borta från sitt vanliga arbete för fortbildning, som tyvärr ofta varit ganska dålig. Visst skulle de ställa upp några dagar på sommaren, om verksamheten presenterades lite bättre.

De som hade insyn i skolans värld på 1970-talet vet att det då var så många ansökningar till skolöverstyrelsens fortbildningskurser på somrarna, att inte på långt när alla som ville fick plats. Visst är Sveriges lärare beredda att satsa på fortbildning!

En av statens viktigaste uppgifter när det gäller skolans framtid är att se till att det finns goda, stimulerade och stimulerande lärare i skolan.

Tyvärr måste vi konstatera, att regeringen inte har lyckats riktigt bra med att hantera skolfrågorna. Den politiska debatten är inte bara till för att påpeka det. Vi som nu utgör den politiska oppositionen i riksdagen har en mängd förslag, som vi tycker gynnar skolan bättre än regeringens åtgärder. Vi för fram de förslagen för att vi hoppas att vi skall få majoritet för dem.

Tyvärr är prestigetänkande ett allvarligt hinder för den politiska utvecklingen i allmänhet – och även på skolorrådet.

Jag är allvarligt bekymrad inför skolans framtid. Det är svårt att fylla platserna på lärarhögskolorna. Många lärare känner nu, att de inte orkar "ladda" för sin vardagsuppgift längre. Det är ganska lätt att få jobb på andra arbetsmarknader.

Vi som i riksdagen har till specialuppgift att arbeta med skolfrågor har den senaste tiden fått mängder av brev och telefonsamtal från lärare, föräldrar och elever, som är förtvivlade över att de inte känner att skolans värld kännetecknas av arbetsglädje, kreativitet och framtidstro.

Det är som om Sveriges räddningskårer skulle säga: Hjälp oss, vattnet är slut. Vi kan inte släcka bränder.

När det gäller lärarna är det förstås tvärtom. Bränslet är slut. De kan inte

hålla liv i den stimulansens eld, som är nödvändig för alla kreativa miljöer.

I går fick riksdagens utbildningsutskott ett brev från en ämneslärarstuderande, som nu går näst sista terminen, innan hon är klar med sin grundutbildning till lärare i engelska och svenska. Så här skriver hon bl.a.:

”Jag är 22 år gammal och hela mitt liv har jag drömt om att bli lärare. Jag vet nu emellertid, att den drömmen aldrig kommer att bli sann. Jag känner mig mycket bitter och besviken över den syn som råder i detta land på utbildning och läraryrket. – – – Jag är ung och har både bred och djup akademisk kompetens, så jag kommer med all sannolikhet att finna ett arbete där jag kan känna mig uppskattad och värderad. Jag vet att många av mina kurskamrater tänker göra likadant.”

Känner inte regeringen oro inför vittnesbörd av det här slaget? Är det inte en mycket allvarlig tankeställare att inspirationen tycks ha tagit slut för många av Sveriges lärare?

Tyvärr präglas ganska mycket av tyckandet om skolan av att alla har gått i skolan och att nästan alla tycker illa om någon lärare. Så tror nästan alla att de också vet hur skolan skall organiseras som arbetsplats – för elever och lärare. Borde vi inte kunna lyssna mer till dem, som verkligen vet vad arbetsuppgifterna i skolan kräver?

Det är vår uppgift att medverka till att lärarna trivs. Då trivs också eleverna. Då är skolan en plats för kvalificerad utveckling. Riksdagens beslut i dag får stor betydelse för om lärare och elever går inspirerade till sitt arbete på måndag.

Värderade talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 2 och 3 i utbildningsutskottets betänkande 9.

BJÖRN SAMUELSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag skall inte bli så långgrandig i min replik. Jag vill bara göra klart några saker för Carl-Johan Wilson.

Folkpartiet får väl stå för sina uppgörelser när det gäller nedskärningar på skolans område, så står vi för dem som innebär ett plus på kontot.

Det är fritt fram att uttrycka åsikter i vårt parti, också för dem som sitter i styrelsen för partiet. Skulle det vara märkvärdigt? Vad är det annars för stalinism som präglar folkpartiet?

Förresten tror jag att vi har något gemensamt, Carl-Johan Wilson och jag, när det gäller den åberopade insändaren. Det rör ett av flera personangrepp som jag har blivit utsatt för i samband med denna debatt och diskussionen kring det beslut vi skall fatta i dag. I insändaren kallades jag för vänsterns Ola Ullsten. Det är nog ett bland de grövsta personangrepp jag har blivit utsatt för.

MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Mycket har sagts i denna debatt. Att jag ändå tar till orda beror på att jag under tio år har suttit i Kommunförbundets förhandlingsdelegation. Jag avgick först i början av juni 1989. Jag har fått en del insyn.

Först vill jag dock göra några reflexioner angående riksdagen och denna fråga. I dag är riksdagen avstängd med kravallstaket. Vem är det egentligen

vi skyddar oss mot? Jo, adjunkter och lektorer och också ganska många pensionerade lärare. Det borde oroa oss allihop. De är oroliga för vår skola.

Vad vi ser i dag är en mycket stor misstroendekris. Staten har inte råd med denna typ av förtroendekris. Detta kan inte sägas för ofta.

I Sverige var vi en gång med rätta stolta över att arbetsmarknaden kunde klara upp sina problem och motsättningar utan att dra in staten. Vi har sedan 1982 dess värre sett alltför många inblandningar av regeringen i avtalsrörelsen. Men årets inblandning, ytterst av Göran Persson, har gått oerhört mycket längre. Avtal och politiska ställningstaganden har blivit en härva, där olika sakfrågor inte längre går att skilja åt. Riksdagen har alltså blivit indragen i detta politiska avtalsspel. Det är djupt skadligt för riksdagens auktoritet och legitimitet.

Den argumentering jag hörde här innan, att kommunaliseringen är helt fristående från avtalsfrågan, håller inte. Varför debatterar vi kommunaliseringen i dag och inte i nästa vecka, som det var schemalagt?

Jag har, som jag sade innan, sett mycket av förhandlingsspelet bakom kulliserna under tio år. Tyvärr måste jag konstatera att man inom Kommunförbundet ofta har visat en betydande irritation mot lärare och deras organisationer. Man har inte haft förståelse för intellektuellt arbete. De annorlunda arbetsformerna inom skolan har det inte funnits någon acceptans för. För de avtalsåtgärder som Kommunförbundet i mycket legat bakom – Göran Persson var ju fram till nyligen kommunalråd – har man åberopat god personalpolitik.

Jag tycker att vi, när vi hörde på Carl-Johan Wilson, fick en vision av god personalpolitik. Jag kommer inte att försöka ge den visionen. Jag skall i stället läsa ur handlingar, personalpolitiska dokument, där man ser en vision av 90-talets skolverklighet.

Jag har här en skrivelse från Kommunförbundet daterad den 25 april 1989. Där talar man om hur personalpolitiken i skolan borde ändras. Jag har bara tid att läsa några utdrag – ni skall få höra en del punkter:

- Personalpolitiken är ett av de viktigaste instrumenten för utvecklingen av verksamheten i skolan.
- Lärare och skolledare ställer rättmätiga krav på att få en arbetsgivare som är villig att ta ansvar för ett samlat personalpolitiskt handlingsätt.
- Kommunerna är beredda att ta arbetsgivaransvaret, men då krävs att kommunerna får odelat ansvar.

Krav på viktiga förändringar:

- Att lärarna i högre utsträckning finns i skolan. Detta är en nödvändig förutsättning för att ge lärarna möjlighet att arbeta tillsammans med varandra och med övrig skolpersonal.
- Att utformningen av systemet ger arbetsledningen möjligheter att behandla de anställda som individer. Vad annars?

Lite längre fram i Kommunförbundets skrivelse står det:

Inom främst två områden måste förändringar åstadkommas för att personalpolitiken skall kunna bli ett instrument för att utveckla skolan. Det gäller arbetstidsregleringen och regleringen av lärarnas åligganden.

Prot. 1989/90:42
8 december 1989

*Kommunalt
huvudmannaskap
för lärare m.fl. på
skolområdet*

Nuvarande reglering av lärarnas åligganden kan uppfattas som en uttömmande beskrivning av arbetsuppgifterna. Ett nytt arbetstidssystem går inte att förena med nuvarande uppgiftsbeskrivning. En framtida reglering bör därför vara av mer generell karaktär.

I skrivelsen avslöjas mycket långt gående skolideologiska motiv. Detta kan utläsas av det som inte står i skrivelsen. Det sägs inte ett ord om kunskaper eller om skolans huvuduppgifter. Man tänker sig inte att kunskaper och kulturarv, som vi skall förmedla till barn och ungdomar för att de skall kunna klara de utmaningar som de kommer att möta i framtiden, är viktiga och att nyckelpersonalen i detta sammanhang, lärarna, har den absolut mest väsentliga uppgiften. Detta skrämmer mig. Och det skrämmer mig att se kommunalpolitiker som arbetsgivare, och jag har ju umgåtts ganska mycket med kommunalpolitiker.

Blir kommunerna bra arbetsgivare? Låt oss hålla oss till fakta. Dess värre måste jag säga nej. Att jag säger dess värre beror på att jag i och för sig tycker att det skulle vara önskvärt med en decentraliserad skola med mindre statlig styrning. Men det får inte gå till hur som helst.

Kommunförbundets förhandlingsorgan har visat mycken omognad och bristande kunskap i denna fråga.

Kommunförbundets förhandlingsorgan har aldrig gjort några som helst kalkyler över vad reglerade arbetstider skulle kosta kommunerna i ny- och ombyggnad av skolorna. På en direkt fråga från mig till förhandlingsdelegationen i maj, om den gjort åtminstone överslagsberäkningar när det gäller de ökade investeringskraven, fick jag beskedet att sådana inte hade gjorts. Än värre var att förhandlingsdelegationen ansåg att det var onödigt att göra sådana. En sådan arbetsgivare förlorar all trovärdighet inför sin personal och även inför skattebetalarna.

Skollokaler är, som vi har hört, på alltför många håll under all kritik. Arbetsmiljömyndigheterna hade säkerligen inte accepterat den typen av lokaler och de brister som finns i skolorna om de hade återfunnits i näringslivet.

Endast ett fåtal kommuner har gjort en inventering av skollokalernas status. Till dessa undantag hör Malmö och Sala. I Malmö gjordes detta under den borgerliga tiden. Att investeringsbehoven skulle bli enorma var uppenbart redan för tio år sedan. Men kommunalmännen har inte gjort något, och det finns faktiskt ingen ursäkt.

Nu är Björn Samuelson inte i kammaren, men jag vill ändå påpeka att det i början av 80-talet skedde en omläggning av statsbidragen, inte en neddragning. Jag skulle vilja säga att det blev plus minus noll i fråga om statsbidragen. Endast en marginell indragning på 300 miljoner gjordes. Jag anser alltså att fakta bör tala.

Kommunförbundet, som företrädare för kommunerna, har bidragit till att skapa en eländig förtroendekris mellan skolans nyckelpersonal och det politiska etablissemang. För skolans skull måste kommunaliseringen uppskjutas för att förtroendet skall kunna skapas igen mellan arbetsgivare och lärare.

Kommunerna har dess värre inte skött sina åtaganden på ett sådant sätt som de borde ha gjort. Detta syns inte minst på det förfall som återfinns i

våra skolor. Kommunalpolitikerna – för allt i världen med benägen hjälp av riksdagen – har tagit på sig alltför många uppgifter. Den kommunala sektorn måste alltså först strukturrationaliseras innan ännu fler uppgifter läggs på kommunerna.

Den svenska modellen – som utbildningsministern åberopade – borde leda till att riksdagen i dag avstår ifrån att godkänna regeringens proposition. Den svenska modellen kännetecknades av konsensus, och framför allt en strävan efter konsensus, dvs. motsatsen till konflikter.

Jag tycker, åtminstone efter att ha lyssnat på dagens debatt, att den svenska modellen inte existerar längre.

Jag ansluter mig till Ann-Cathrine Haglunds yrkanden.

BENGT HURTIG (vpk):

Herr talman! I den politiska kampen på arbetsplatser, i bostadsområden och i möteslokaler formas en politisk mening hos medborgarna. När det folkvalda parlamentet fungerar som bäst kan det lägga fast beslut som uttrycker folkets mening och ger regeringen nödvändiga uppdrag.

Det förslag till beslut som har förelagts oss i dag, och som kanske i vissa avseenden har fördelar, har i avgörande delar växt fram i toppskiktet av statsapparaten och Kommunförbundet, bland vissa ledande kommunalpolitiker och i ledningen för en del andra organisationer. Jag måste, herr talman, erkänna att jag inte har märkt att det finns någon folkrörelse bakom det beslut som har förelagts oss här i riksdagen. Däremot har vi väl alla märkt en mycket kraftig opinion mot beslutet från de närmast berörda, nämligen lärarna. Och det är dessa offentligt anställda lönearbetare som i en framtid skall ansvara för att innehållet i beslutet blir en framgång. För mig är det obegripligt vilka fördelar man anser sig vinna med ett genomförande av kommunaliseringen mot vad stora delar av den berörda personalen vill.

En minister, ett statligt verk, ledningarna i två fackförbund och Kommunförbundet har försatt riksdagen i en situation som innebär att det politiska beslutet på ett helt oacceptabelt sätt blandats in i avtalsrörelsen, trots att löfte getts om att så inte skulle ske. Bara denna oskickligt organiserade beslutsordning skulle vara ett tillräckligt skäl för att nu yrka avslag på utskottets hemställan.

Utan att några skriftliga tillgängliga konsekvensanalyser har gjorts av kommunaliseringen, vilket tidigare har utlovats, förväntas riksdagen nu fatta beslut. Följderna av beslutet kan inte helt överblickas. Någon tyngre argumentation för kommunaliseringen har inte heller anförts. Den lokala skolkampen förs redan i dag om skolböcker, skolmat och skollokaler utan att kommunens särskilda driftsansvar behöver förtydligas. Att denna kamp inte har varit framgångsrik beror, som Björn Samuelson påpekade, dels på indragning av medel från staten, dels på alla andra uppgifter som kommunerna har ålagts.

Skolan skall bli målstyrd och decentraliserad, sägs det. Utvärdering, uppföljning och kontroll av skolan är en grundsten, anför statsrådet. Men hur denna målstyrning, utvärdering och kontroll skall ske vet vi litet om.

När det gäller statsbidragen räknar statsrådet med att han under nästa budgetår skall återkomma med förslag till riksdagen. Men vi vet inte säkert

*Kommunalt
huvudmannaskap
för lärare m.fl. på
skolområdet*

hur detta statsbidrag kommer att se ut. Det sägs att detta statsbidrag skall ligga på minst samma nivå som vid huvudmannaskapets ikraftträdande. Hur kan riksdagen garantera något sådant för en lång tid framöver? Och vad händer om skolministern har räknat fel i fråga om sina möjligheter att få fram ett nytt statsbidragssystem?

Läroarbetsutbildningen skall bli föremål för en särskild analys. Och det är givetvis värdefullt och nödvändigt. Men hur läroarbetsutbildningen skall se ut vet vi i dag inget om. Utskottet förutsätter att regeringen fastställer ett meritvärderingssystem och behörighetsregler för de kommunala tjänsterna. Men vad händer om parterna på den kommunala arbetsmarknaden kommer överens om att inte tillämpa dessa bestämmelser?

Oron i läroarbeten för vad som kommer att hända med skolans ekonomi, arbetsmiljö och olikheterna i skolornas standard är enligt min mening befogad. Men den förstärks också av märkliga uttalanden från kommunalpolitiker och andra om hur läroarbetspersonal skall användas och hur läroplaner skall styras lokalt, m.m. När beslutet om kommunalisering fattas måste det snabbt klargöras hur riksdagens beslut skall tolkas, så att onödigt oro kan minskas.

Herr talman! Jag kan inte finna annat än att vpk:s motion har bidragit till att skrivningen i betänkandet är klarare än den i propositionen. Jag tycker att det är bra att det slås fast att ett program för lärarnas fortbildning behövs.

Stimulansbidraget på 300 milj. kr. är inte tillräckligt, men det är givetvis bra att det kommer till stånd för upprustning av skolmiljön. Det kunde också ha framgått att det skall finnas förmånliga statliga lån med t.ex. 5 % ränta.

Vad som sägs om specialdestinerade statsbidrag är ett minimum, även om det är oklart hur detta löfte skall uppfyllas.

Sanktioner mot kommuner som inte sköter skolverksamheten kan jag också stödja.

Jag kan därmed yrka bifall till utskottets hemställan mom. 1, 2, 3 och 4.

I vpk:s motion med anledning av propositionen sägs: "Om en överväldigande majoritet av de berörda personalgrupperna motsätter sig ett helkommunalt huvudmannaskap bör förslaget, enligt vpk:s mening, ej genomföras."

Jag har för min del kommit till den uppfattningen att just en överväldigande majoritet av lärarna för närvarande motsätter sig kommunalt huvudmannaskap. När det gäller mom. 5 och 6 yrkar jag därför bifall till reservation 4.

ANDRE VICE TALMANNEN:

Meningsyttringar från åhörarna är inte tillåtna.

RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Debattreglerna i riksdagen är ju sådana att jag inte har fått kommentera tidigare talares inlägg – jag måste först hålla mitt eget anförande. Det kanske är tur, för den här debatten har varit lång nog ändå. Jag vill emellertid nu kommentera några av de yttranden som har fällt.

Björn Samuelson! Det är klart att vi i miljöpartiet skall förhandla på våra

villkor och med vårt partiprogram som grund, om situationen skulle bli sådan att våra röster skulle behövas för att skapa majoritet i någon fråga. Det är självklart, men det framställdes som om det var någonting anmärkningsvärt.

Björn Samuelson talade också om bensinåtgången, men om miljöpartiets skolprogram blir genomfört, kommer bensinåtgången att minska väsentligt, eftersom vi vill decentralisera skolorna helt och hållet. Vi vill att man skall behålla små skolor och att skolorna skall ligga så nära barnens hem som någonsin är möjligt. Kommunerna i Sverige i dag avvecklar skola efter skola efter skola. Jag tror att denna avveckling kommer att öka ytterligare när kommunerna får hand om driften av små skolor.

Sedan skulle jag vilja ta upp några saker som skolministern sade. Han är inte här nu, men jag kan ändå kommentera ett par frågor.

En decentralisering kräver en aktiv statlig nivå. En ytterligare decentralisering kräver en ännu mer aktiv statlig nivå, sade skolministern. Är det decentralisering då?

Skolministern sade också att det har förekommit förtal. Är det inte oerhört viktigt att svenska medborgare diskuterar ett problem? Att kalla det för förtal är väl ändå inte rimligt.

Beslutet skall fattas "utan yttre inblandning". Vad kallas den här debatten – inre yttre inblandning från riksdagen?

Ministern talade också om att köpa grisen i säcken. Det är just det som vi opponerar oss mot här i dag – vi vill inte köpa grisen i säcken. Propositionen och betänkandet ger ett dåligt, otydligt och oklart underlag.

Det är klart att ungdomar vill ha en bra utbildning. Det skall vi också försöka ge dem. Det är viktigt, det gäller våra barn. Vi vill ju förändra världen. Om vi vill det, då måste vi fostra självständiga individer. För att eleverna skall kunna fostras till självständiga individer måste det finnas självständiga lärare, lärare som trivs i sitt arbete. De är oerhört viktiga. Dessutom har lärare som den stora arbetsgrupp de är en självklar rätt till en bra arbetsmiljö. Arbetsmiljön i skolan upplevs inte som bra, när över 70 % av denna stora arbetsgrupp går emot de förslag som föreligger. Då kan inte arbetsmiljön vara bra för lärarna. Det finns dessutom inte någonstans att placera dem, när de skall utföra arbete i skolan 34 timmar i veckan.

Jag stöder självfallet Claes Roxberghs och Eva Goës reservation om avslag på propositionen och bifall till vårt eget förslag. Ett av skälen härtill är att ärendet är illa handlagt. Jag tänker inte gå in mer på detta, eftersom så mycket redan har sagts.

Det finns starka inslag av korporativism i det här förslaget genom sammanblandningen med avtalsrörelse och fack. Det är dåligt förberett. Analysen som utlovades i våras har inte givits som underlag för beslutet. Trots löfte om en analys lyser den med sin frånvaro.

De inblandade är inte förberedda, varken lärare eller kommuner. Vi lägger den ena uppgiften efter den andra på kommunerna, men det finns en gräns för hur fort detta kan gå i ett samhälle, hur fort man kan förändra. Om det ligger allvar bakom regeringens proposition om kommunalisering, återkommer regeringen med ett bättre förberett förslag med tydliga direktiv,

Prot. 1989/90:42
8 december 1989

*Kommunalt
huvudmannaskap
för lärare m.fl. på
skolområdet*

ramar och konsekvensanalyser. Då får vi ta ställning till kommunaliseringen. Det kan vi inte göra i dag.

Avslag på propositionen!

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Mom. 1 (förslag till ett program för lärares fortbildning m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (upprustning av skolornas fysiska miljö)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (utformningen av ett nytt statsbidragssystem för grundskolan m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 199 röster mot 119 för reservation 2 av Lars Leijonborg m.fl.

Mom. 4 (sanktioner mot kommuner som bortser från mål och regler för skolverksamheten m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 5 och 6 (avveckling av den statliga regleringen av vissa tjänster)

Först biträdde reservation 4 av Larz Johansson och Marianne Andersson med 39 röster mot 19 för reservation 5 av Claes Roxbergh. 261 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdde reservation 3 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. med 111 röster mot 38 för reservation 4 av Larz Johansson och Marianne Andersson. 170 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 162 röster mot 157 för reservation 3 av Ann-Cathrine Haglund m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

4 § Föredrogs

jordbruksutskottets betänkanden

1989/90:JoU7 Godkännande av kväveoxidprotokoll (prop. 1989/90:5) och 1989/90:JoU10 Forskning m.m.

Vad utskottet hemställt bifölls.

5 § Beslut om uppskjuten votering av kvällsärenden

På förslag av andre vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde skulle

företas till avgörande i ett sammanhang efter kl. 12.00 vid kammarens arbetsplenium tisdagen den 12 december.

Prot. 1989/90:42
8 december 1989

*Sjömans-
pensioneringen*

6 § Sjömanspensioneringen

Föredrogs
trafikutskottets betänkande
1989/90:TU7 Sjömanspensioneringen (prop. 1989/90:4).

VIOLA CLAESSION (vpk):

Herr talman! Jag beklagar att alla dessa människor lämnar åhörarläktaren, därför att vad det nu handlar om är att avskaffa pensionen för ett helt yrkesfolk i Sverige. Riksdagens majoritet tänker nämligen, liksom regeringen och trafikutskottets majoritet, avskaffa sjömanspensionen. Sjömän är en yrkesgrupp som inte så lätt kan ta sig till huvudstaden och sitta på åhörarläktaren när vi diskuterar en för dem så avgörande fråga.

Socialdemokratisk stöld och väl planerad våldtäkt – så beskrivs regeringens och trafikutskottets förslag om att avskaffa sjömanspensionen. Helt korrekt anklagas också regeringens proposition för att innehålla sakfel. Uttalandet från Regionstyrelse syd, Sjöfolksförbundet i Skåne, har gått ut till alla riksdagsledamöter.

Jag vill direkt yrka bifall till vpk:s förslag i reservation nr 1 om att sjömanspensionen skall vara kvar och att regeringsförslaget avslås.

Ingen här i kammaren har rätt att vara okunnig om det orättfärdiga i det senare förslaget. Upprørsstämningarna nådde ända in i trafikutskottets sammanträdesrum den dag i oktober när sjöfolket kom till riksdagen för att säga sin mening. Men i Sverige gäller bara ett uppror i taget i debatten och i massmedia. Just nu har det varit lärarnas situation och frågan om skolan som har dominerat, medan sjömannens krav har tigits ihjäl.

Om Kjell-Olof Feldts och socialdemokraternas solidaritet med sjöfolket vore lika stark som deras omtanke om redarkapitalet, hade ingen i riksdagen kommit på tanken att avskaffa sjömanspensionen.

Vpk finns, nu liksom tidigare, på sjöfolkets sida, men regeringen inte bara sviker – den går i spetsen för att ta ifrån arbetarklassen rättigheter. De borgerliga partierna ställer naturligtvis upp för en sådan politik – de behövde inte ens komma med förslaget.

I söndags debatterade kända socialdemokrater sin framtid. "Vi är inne i en identitetskris", sade Klas Eklund från finansdepartementet. "Förr var vår uppgift att ena de många, arbetarklassen, mot de få, överklassen. Nu har allt fler gått in i medelklassen. Jag äcklas av uttrycket: Vi måste föra de svaga gruppernas talan. Människor måste själva få slåss mot byråkratins och institutioners verk." Det sade den s-märkte ekonomen.

Herr talman! Och sjömän och sjökvinnor kom till huvudstaden för att kämpa och slåss för sina rättigheter och sin pension. Men kommunikationsministern var upptagen: han var hos överklassen på middag – det var redarna som bjöd. Innan han gick dit satte han sitt namn under regeringens proposition om att avskaffa sjömanspensionen. I förslaget skriver Georg Andersson

att det inte finns några sociala skäl att behålla ett särskilt pensionssystem för sjömän.

Om ministern inte hade varit så upptagen av redarnas bjudning kunde han ha fått lära sig litet om sjöfolkets situation. De har en maximilön på 8 500 kr. i månaden och lägst ATP av alla. De jobbar under en speciell arbetstidslagstiftning, som inte ger extra betalt för söndagar, helger och obekväm arbetstid. Det redan hårda och stressiga arbetet har blivit ännu värre sedan redarna börjat bemanna fartygen med minimibesättningar. Antalet arbetsskador, särskilt belastningsskador, har ökat enormt.

Allt detta gör att det bara är en fjärdedel av alla sjömän som orkar jobba till sjöss efter fyllda 55 år. Den möjlighet som pensionssystemet har gett att gå i pension relativt tidigt och den lilla kompensation för svåra arbetsvillkor som sjömanspensionen ändå har gett skall nu tas ifrån dem.

Herr talman! Detta är skamlöst. Samtidigt visar varenda rankinglista över de största och vinstrikaste företagen att redarna tillhör vinnarna. Majoriteten av trafikutskottet vill i maskopi med kanslihusögern göra sjömännen till förlorare. Finns det då någon enda i riksdagen som tror att redarna skulle duka under om deras avgift höjdes för att rädda sjömanspensionen? I dag betalar de bara 20 milj. kr.

Hur är det ekonomiska läget för redarna? De får efter ett riksdagsbeslut 1988 subventioner på 550 milj. kr. Redarna har nybeställt fartyg och låtit projektera för sammanlagt 24 miljarder kronor de senaste två åren. Det är samma redare som stenhårt har vägrat att sluta avtal med facket om sjömanspensionerna. Det är sjömännen som har slitit ihop till redarnas stora vinster men som nu skall bestraffas genom att avtal inte har slutits.

Herr talman! Jag måste be Birger Rosqvist att förklara hur departementets märkliga sifferunderlag har kommit till. Är det ett medvetet grepp att låtsas som om inga skepp flaggas in eller att sjöfolkets bruttolöner inte alls kommer att höjas?

Birger Rosqvist måste också förklara varför pensionsfonden HPA har tvingats att låsa sina pengar i statspapper som gett bottenutdelning samtidigt som inflationen varit så hög:

ROY OTTOSSON (mp):

Herr talman! Det förslag som vi nu skall ta ställning till handlar om att avskaffa den speciella sjömanspensionen. Det är någonting som numera normalt sett regleras i kollektivavtal, och redare och sjöfolk har under en tid förhandlat för att få till stånd ett avtal. Andra parter inom den här näringen har tidigare fått motsvarande avtal med Redareföreningen, t.ex. Sveriges fartygsbefälsförening och Svenska maskinbefälsförbundet.

Sjöfolket och Redareföreningen har inte kommit överens, och då väljer regeringen att lägga fram en proposition om att avskaffa sjömanspensionen, vilket egentligen är ett slag i ansiktet på sjömännen, när regeringen faktiskt tar redarnas parti.

Vi i miljöpartiet motionerade naturligtvis i den här frågan och krävde att propositionen skulle avslås och förhandlingarna återupptas för att man skulle hitta en lösning som var rimlig. Sjömännens nuvarande löner och förmåner är satta med hänsyn till att sjömanspensionen finns, och då kan man

inte bara rycka bort den – det är också ett sätt att gripa in i avtalsrörelsen, som vi har sett exempel på tidigare i dag.

Utskottet har förbättrat propositionen litet grand när det gäller övergångsbestämmelserna, men det hjälper inte särskilt mycket. Här gäller det att få till stånd ett bra kollektivavtal på sikt, och det bästa sättet att få fram ett sådant är att nu avslå den här propositionen, försöka hjälpa sjöfolket att förhandla och sätta press på redarna, i första hand genom att höja redaravgiften. En höjd redaravgift kan finansiera sjömanspensionen. HPA, handelsflottans pensionsanstalt, som betalar ut sjömanspensionen, säger att man snart har tomt i kassan. Det skall inte vara nödvändigt att ta pengar till detta via budgeten, såvitt jag kan se.

Utskottet har inte velat gå med på att höja redaravgiften, eftersom man tycker att det skulle stå i motsättning till det bidrag till redarna som utgår som kompensation för arbetsgivaravgifterna för att sjöfolket på långväga sjöfart skall kunna likställas med andra länders sjömän. Som Viola Claesson redan har sagt handlar det om små summor, och det behöver inte betraktas som någon direkt motsättning, annat än principiellt. Siffermässigt blir skillnaden obetydlig jämfört med i dag. Däremot är det betydelsefullt för sjöfolket.

Därför vill jag yrka bifall till reservation 2.

BIRGER ROSQVIST (s):

Herr talman! Av de skäl och med de motiveringar som jag strax kommer till har trafikutskottet tillstyrkt förslaget i propositionen att den särskilda sjömanspensioneringen avskaffas.

Viola Claesson gjorde ett mycket häftigt utfall. Jag vill därför för kammarens del återge några ord, speciellt som denna skrivelse centralt från Sjöfolksförbundet har sänts till författarna av det brev som bl.a. har sänts till riksdagen och som Viola Claesson till stor del baserade sitt utfall på:

Vi anser det vara på sin plats att erinra om förbundscirkulär – – –, beträffande förbundets informationsverksamhet. All information skall vara saklig, korrekt och lättfattlig. Vi vill också erinra om att det åvilar såväl anställda funktionärer som förtroendevalda att i de fall man uttalar sig i förbundets namn uttrycka sig på sådant sätt att förtroendet för Sjöfolksförbundet inte påverkas negativt. Det är styrelsens uppfattning att uttalandet genom direkta felaktigheter skadar såväl sakfrågan som tilltron till Sjöfolksförbundet.

Herr talman! Trots ändringar som utskottet kunnat göra i förslaget om sjömanspensioneringen kan jag erkänna att det är med en viss känsla av beklagande som detta steg nu måste tas. Utskottet har förståelse för den reaktion mot förslaget som har kommit från berörda personer. Uttryck för besvikelse och undran har inte saknats, och en rad påstötningar på olika sätt har utskottet och dess ledamöter fått ta del av.

Vad är det då som gör att vi måste ta ett beslut av denna art? Ja, svaret kan verka enkelt. Pengarna i Handelsflottans pensionsanstaltsfond är snart slut. Intäkter och utbetalningar för pensioner balanserar inte alls. Viola Claesson nämnde att pengarna varit felaktigt placerade. De har varit placerade i statsobligationer. Till viss häpnad har jag hört Viola Claesson i annat sammanhang kritisera fonden för att inte ha placerat pengarna på sådant sätt

Prot. 1989/90:42
8 december 1989

*Sjömans-
pensioneringen*

som klipparna på börsen har gjort och därigenom ha kunnat öka kapitalet. Det är intressant att höra sådant från en kommunist. Låt mig bara säga att fondens placering har gett en avkastning på mer än 11 %. Det är inte så dåligt.

Pensionsavgiften, som redare m.fl. betalar, höjdes 1985 från 0,8 till 1,2 enheter, men det sades i samband härmed att ändringar i pensionssystemet måste till, för denna höjning skulle snart vara otillräcklig. Vid utgången av budgetåret 1983/84 var behållningen 154 milj. kr., att jämföra med 193 milj. kr. år 1978/79. En enig riksdag ansåg också för fem år sedan att det var utslutet att staten skulle överta kostnaderna för denna pensionering. Det har Viola Claessons parti varit med och tillstyrkt.

Vid senaste redovisningen, för 1987/88, var utbetalningarna ur fonden 19 miljoner större än inbetalningarna, och fondens återstående tillgångar har nu ett totalt marknadsvärde på 80 milj. kr. En del har nu placerats i aktier. Det bokförda värdet är 50 milj. kr. Men marknadsvärdet, vilket jag talar om här, är 80 milj. kr. Mer kan det inte vara. Starka skäl talar också för att den årliga avtappningen av fonden består och att den kommer att öka om inget händer.

Man behöver inte vara en framstående ekonom för att förstå att slutet för fonden snart är nära, om inget görs. Det är mot bakgrund av dessa beska fakta som vi nu måste gå till beslut som innebär att antalet kommande pensionstagare successivt minskar och att även pensionsbeloppen reduceras i förhållande till nuvarande ålder på kommande pensionstagare. Indexuppräkning på beviljade pensioner kan inte heller ske.

Det är den faktiska situationen som tvingar fram beslut av denna karaktär. "Rör ej sjömanspensioneringen", har det stått på många kort som kommit in till utskottets kansli. De har kommit till oss som enskilda ledamöter. Jag förstår den oro dessa människor känt. Rör inte sjömanspensioneringen, har man sagt. Men om vi inte rör systemet och inte gör någonting, då försvinner pensionerna i stort sett för samtliga under oordnade former. De försvinner också för dem som trots allf blir kvar och med reducerade förmåner kommer in i systemet. Det skall ändå bestå en bit in på 20:e århundradet.

De förslag som riksdagen har att ta ställning till nu innebär att redan beviljade pensioner och sådana som beslutas före den 1 januari 1990, alltså för sjömän mellan 55 och 65 års ålder, kommer att utbetalas enligt nuvarande regelsystem, men fortsättningsvis baserade på 1989 års basbelopp.

För att åstadkomma en rimlig övergångslösning föreslås i propositionen att sjömän som den 1 januari 1990 är mellan 51 och 55 år och som redan har uppfyllt kvalifikationskraven för pension ges rätt till en reducerad pension enligt särskilda övergångsregler. Det förslaget innebär att vissa sjömän som den 1 januari 1990 uppfyller kvalifikationskraven inte kommer att få någon pension alls. De sjömän som sälunda berörs är de som vid detta tillfälle uppnått en ålder av minst 46 år och 8 månader men inte fyllt 51 år. Utskottsmajoriteten har ansett att även dessa sjömän bör få rätt till pension. Utskottet anser vidare att övergångsreglerna bör ändras i förhållande till propositionen, så att alla sjömän som har uppfyllt kvalifikationskraven får rätt till åtminstone reducerad pension. Reduktionen av pensionen för denna åldersgrupp bör enligt utskottets mening motsvara den som föreslås gälla för de

sjömän som den 1 januari 1990 fyllt 51 år. Det betyder att 20 % av sjömanspensionen, beräknad efter 1989 års basbelopp, kommer att utbetalas.

Den ändring som utskottet har gjort medför en beräknad total merkostnad på ca 25 milj. kr. Upplåningsbehovet ökar. Redaravgiften, som baseras på total utbetald lönesumma, får bibehållas längre. Hur löneutvecklingen blir i framtiden vet vi inte så mycket om. Hur förhållandet med antal ombordanställda är om 10–15 år – det är alltså de som skall vara med och betala detta – är synnerligen svårbedömt i dag. Men utskottet har ändå med sitt initiativ åstadkommit en något generösare och mjukare avtrappling än det förslag som lades fram i propositionen.

Frågan hänger naturligtvis i luften: Varför har inget gjorts sedan man märkte att fonden började länsas på pengar? Jo, redan 1979 tillsattes en särskild utredningsman för att undersöka förutsättningarna för en sjömanspensionering grundad på kollektivavtal. Parterna på arbetsmarknaden önskade få frågan utredd. Ett förslag arbetades fram. Parterna – Sjöfolksförbundet och Redareföreningen – menade att detta skulle kunna ligga till grund för fortsatta diskussioner. Man ville fortsätta utreda hur fondmedel för sjömanspensioneringen skulle kunna överföras till en ny privat pensionskassa och för att kunna ta ställning till ett eventuellt kollektivavtal.

Utredningsarbetet fortsatte med fristående förhandlingsman, med uppdrag att för statens räkning förhandla med parterna – sjöfolket och redarna – och få till stånd en uppgörelse för övergång till en mera flexibel lösning av pensionsfrågan, grundad på kollektivavtal i stället för på författning. Detta hände 1981. Utgångspunkten var alltså att man skulle få till stånd ett kollektivavtal och avveckla sjömanspensioneringen i statlig regi. Målet var att detta skulle börja tillämpas i januari 1983.

Trots stark beredvillighet från statens sida har efter många turer ännu inget resultat uppnåtts. Inte mycket synes ha hänt de senare år.

Men nu, 1989, har en lösning av sjömanspensionsfrågan genom avtal aktualiserats igen, bl.a. motionsvägen här i riksdagen.

Utskottet, som är väl medvetet om att det under en följd av år har gjorts försök att träffa uppgörelse på avtalsbasis, anser för sin del att det är mycket angeläget att sjöarbetsmarknadens parter förmår sluta ett avtal som kan ersätta den särskilda sjömanspensioneringen.

Varför inte fortsätta i den anda som rådde 1981?

Herr talman! Vpk:s representant och även miljöpartiets, den förstnämnde i särskild grad, har gått till storms våldeliga mot det beslut majoriteten nu föreslår. När denna fråga om sjömanspensioneringen tidigare varit uppe här i riksdagen, både 1980 och 1984, har vpk till alla delar ställt sig bakom beslutet. Även vpk vet och visste hur läget höll på att bli och vad som kunde hända. Även vpk ansåg 1984 att det var uteslutet att staten skulle ta ansvaret för pensioneringen genom att bekosta den och dess administration. Det kan väl inte vara så att det var på den tiden som man hävdade att realismen fanns hos vpk, medan det senare har blivit populismen som där kommit in?

Nu är det så enkelt att stå här och säga, som Viola Claesson har gjort, att sjömanspensioneringen inte skall ändras, att den skall vara kvar. Men problemet med krympande fond som snart är tömd, med utbetalningar större än påfyllning, och dessutom att man själv ställt sig bakom att staten

inte skall tillskjuta medel – det är inget problem alls för vpk i dag, Viola Claesson. Den smärtsamma, nödvändiga operationen i dag, den får andra stå för. Ni kryper undan och gömmer er bakom era vackra fraser, Viola Claesson.

Herr talman! Ett för många trist och smärtsamt beslut måste vi fatta nu när det gäller den här pensionsfrågan. Vi hade kanske sluppit om tidigare förhandlingar hade kunnat slutföras. Men det går att förhandla igen för att på ett bättre sätt avtalsvägen lösa denna fråga. I övrigt har vi i utskottet gjort vad som i dag går att göra. Att vänta och skjuta på framtiden hade inte blivit någon bättre lösning.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

VIOLA CLAESSION (vpk):

Herr talman! Den annars ganska lugne Birger Rosqvist tar i mer än vanligt. Jag förstår att det beror på att han tycker att det här är nästan olidligt smärtsamt. Han har utgångspunkten att anfall är bästa försvar.

Men jag tror inte riktigt att det hjälper, Birger Rosqvist, för smärtan är nog inte störst på er sida, hos er som tänker trumfa igenom det här beslutet, utan naturligtvis hos dem som drabbas av beslutet. De har använt mycket hårda ord, så hårda t.o.m. att Birger Rosqvist får chansen att läsa upp ett brev från Svenska sjöfolksförbundets ledning. Men det behöver ju inte leda till att trafikutskottets föredragande i den här frågan får låtsas som om vpk har krävt någonting som vi inte har krävt.

Jag är nog lika mycket realist som mina företrädare har varit i trafikutskottet och i debatten om sjömanspensionen. Det är nämligen så, Birger Rosqvist, att när frågan diskuterades 1980 och 1984, fördes diskussionen naturligtvis i ett annat läge. Då diskuterades inte ett förslag om att man skulle avskaffa sjömanspensionen. Det nämndes inte ens när socialdemokraterna och regeringen gjorde allt för att få med sig ett eller flera partier bakom de jättelika stöden till redarna för att rädda den svenska handelsflottan.

Tänk, Birger Rosqvist, om ni åtminstone hade vågat andas något om att det var så det skulle gå till – att när vi väl hade fattat två beslut som totalt ger de svenska redarna 550 milj. kr. om året, skulle ni komma dragande med förslaget om att avveckla sjömanspensionen! Det hade inte varit lika enkelt, Birger Rosqvist, att driva igenom det förslaget den gången – det kan jag lova för min och vpk:s del i varje fall.

Vi vill också att frågan skall lösas avtalsvägen. Jag har inte, och inte mitt parti heller, i den här debattomgången, när vi nu diskuterar om sjömanspensionen skall avskaffas eller inte, sagt att staten skall skjuta till medel – lika litet som vi sade det 1980 och 1984. Om Birger Rosqvist inte bara hade ägnat sig åt ett färdigskrivet tal utan lyssnat på det anförande som jag höll för en stund sedan, så hade han hört att jag hela tiden hävdar att de svenska redarna faktiskt inte är så fattiga att de inte skulle kunna vara med och betala mer till pensionsfonden än vad de betalar i dag.

Om de har beställt nya fartyg, och låtit projektera för ytterligare, för sammanlagt 4 miljarder kronor, så är det mycket glädjande för oss i Sverige. Men det visar också litet av hur det ekonomiska läget för dem ser ut. Det är alltså ingenting som är direkt jämförbart med läget för de svenska sjömännen och

sjökvinnorna, som kämpar för att behålla en pension som direkt har med deras livssituation att göra och som påverkar om de skall tvingas jobba till full pensionsålder eller om de skall kunna ta ut pension vid 55 år. I dag är det bara en fjärdedel som orkar jobba efter 55 års ålder. Det är det saken gäller, Birger Rosqvist.

Nu låter det som om man återigen hoppas på att det skall gå att sluta avtal; jag har också hört sådana tongångar. Det är nämligen så att det inom redarnas ledargarnityr i Sverige finns både hökar och duvor i förhållande till sjöfolkets krav. Det påstås att det i dag skulle finnas duvor som kanske är beredda till en avtalslösning. För inte menar Birger Rosqvist att det tidigare har varit sjöfolket som har spjärnat emot? Enligt den uppfattning jag har fått genom att tala med både Svenska sjöfolksförbundets ledning och dem ute i landet som har tagit till så hårda ord som de ansett vara behövliga, så har det tidigare, när sjöfolket har uppmanats att sluta avtal om ett pensionssystem, varit redarna som har motsatt sig den lösningen. Och det säger sig självt; det brukar faktiskt vara så att det är arbetsköparna som stretar emot.

Jag vill alltså att Birger Rosqvist svarar på frågan, om de svenska redarna är så fattiga att de inte skulle kunna betala mer för att lösa den här frågan. Dessutom vill jag veta om Birger Rosqvist också tror att det i dag finns fler duvor än tidigare inom ledargarnityret hos redarna, så att man kanske skulle kunna sluta ett avtal om pension.

Men till dess måste det ju också bli en lösning. Därför har vi begärt att regeringen skall återkomma med förslag till finansiering. Jag har här pekat på att man skulle kunna låta redarna vara med och betala, eftersom de har fått så stora stöd genom riksdagsbeslut tidigare.

Birger Rosqvist sade att det skulle vara slutet för fonderna om ingenting görs. Ja, men det är ju därför vi diskuterar vilka lösningar som hade varit möjliga. Nu har Birger Rosqvist smärtsamt, säger han, varit med om att klara av det här i ordnade former – man skall avveckla litet snyggare än vad regeringen hade föreslagit. Vi tycker fortfarande att det är skamlöst att avveckla sjömanspensionen när man inte med ett ord har nämnt att redarna skulle kunna vara med och bekosta kalaset.

ROY OTTOSSON (mp):

Herr talman! Jag konstaterar att Birger Rosqvist glädjande nog tycker som vi i miljöpartiet, att det är mycket angeläget att återuppta förhandlingarna för att få till stånd ett kollektivavtal. Jag tänker inte kommentera de avtalsförhandlingar som har förts förut. Men det ligger naturligtvis mycket i det som har sagts här – att det snarare är Redareföreningen som har satt stopp för det som var på gång tidigare.

Då frågar man sig om Birger Rosqvist tror att det här beslutet – att avskaffa sjömanspensioneringen och alltså ensidigt ta ställning för redarna – skulle göra redarna mer angelägna om att ingå ett kollektivavtal, och att det skulle underlätta avtalsförhandlingarna. Tror Birger Rosqvist verkligen det?

BIRGER ROSQVIST (s):

Herr talman! Vi har i utskottsbetänkandet talat varmt för att den här frågan skall lösas avtalsvägen. Vi vill att det skall kunna göras så.

Viola Claesson ställer några frågor till mig. När man skall sluta ett avtal är det väl så att det blir förhandlingar, med ett givande och ett tagande från båda håll. Det är den vägen som man måste gå för att komma fram till ett avtal.

Men det kanske finns andra frågor i det här sammanhanget som kan vara svåra att ta i. Sjömanspensioneringen inrättades 1864, för övrigt efter en motion här i riksdagen av en adelsman. De första inbetalningarna till fonden kom via budgetmedel. Sedan har det varit andra lösningar. Det har varit s.k. hyresavgifter, redaravgifter och litet av varje.

Fonden kom till därför att sjöfolk på den tiden hade ett hårdare arbete än många andra. Det var också så att man sällan hade jobb året runt. Med seglande fartyg är det svårt att ta sig fram när det är is.

Den här pensioneringen har hängt kvar sedan dess. Det har varit befogat – och är fortfarande befogat – med en viss sjömanspensionering, för folk som jobbar hårt och, som det står i någon visa, törnar in i våta kläder i en sur och usel skans och sedan upp och ut igen och alle man till väders.

Detta förekommer än i dag, även om vi inte seglar. Det kan vara på ett containerfartyg där en container sliter sig på fördäck i hårt väder på Atlanten och ett par man måste surra fast den. Det finns också andra svåra situationer, i lastrum och annat, där bl.a. trailer kan komma på drift och det gäller att tajta surringar och hålla sig undan så att man inte blir ihjälklämd.

Detta gäller för en viss kategori av sjöfolk. Men sjömän i dag är också de som sköter ekonomisidan, säljer i butiker, serverar osv. på våra färjor som går mellan Stockholm och Helsingfors och på andra ställen.

Beträffande kvalifikationstiden gör man nu den tolkningen att den är tio år eller 120 anställningsmånader. Jag har själv varit med i det här gamet, Viola Claesson. Det var på den tiden när man mönstrade på en båt och var där så länge man orkade. Det kunde vara fem, sex, åtta eller kanske tolv månader – tolv månader var mycket länge. Sedan mönstrade man av, jobbet var slut, och man hade litet ledigt. Därefter satte man upp sig vid förmedlingen, fick vänta ett par tre månader eller kanske fyra fem månader innan man kom ut igen.

Då var det bara de månader då man var ombord på båten som räknades. Men nu har anställningsförhållandena ändrats, så nu räknas också den tid då man är i land och har kompensation för arbetet till sjöss som anställningstid. På det sättet behövs det kanske inte mer än tio år för att kvalificera sig för den här pensioneringen – tio kalenderår.

Med de regler som gäller i dag och som Viola Claesson talar för finns det möjligheter för en som jobbar i land på en restaurang i Stockholm att ta jobb på en färja, t.ex. när man är 45 år, åka mellan Helsingfors och Stockholm och vid 55 års ålder få sjömanspension.

Förhållandena är olika för olika befattningshavare inom detta yrke. Jag tror inte att de restauranganställda på landbacken riktigt kan förstå varför den som åker färja skall kunna tjäna ihop sin pension på tio år. De som jobbar till sjöss och sliter med farliga jobb nere i maskinrum och på durkar och som fortfarande klättrar i master och kranar på däck tror jag också har svårt att förstå varför man säger att sjöman är sjöman i det här sammanhanget,

varför den som går i vit rock och serverar gäster öl i baren på någon Finlandsbåt skall få pension efter tio år. Detta är också något som vi måste tänka på. Det torde vara en bidragande orsak till att så många nu får pension och fonderna länsas på pengar.

Viola Claesson! Frågan är inte så enkel. Som det ser ut i dag finns det ingenting annat att göra än att ta ett grepp om detta. Pengarna är som sagt slut, och det finns ingenting att fylla på med. Det hela får lösas avtalsvägen, och då kanske de som verkligen behöver en pension kan få en hyfsad pension också.

VIOLA CLAESSION (vpk):

Herr talman! Det är kanske lönlöst att försöka få Birger Rosqvist att säga någonting om redarna. Han har inte ens använt ordet "redare".

Jag har gång på gång frågat om inte redarnas ekonomiska situation skulle kunna bära en inbetalning av litet mer pengar till fonden. I stället har Birger Rosqvist hållit ett långt debattinlägg om att det kanske finns avundsjuka mellan olika kategorier, t.ex. mellan restauranganställda på land och personer som arbetar till sjöss. Jag har faktiskt inte hört något om att detta skulle vara problemet, att det skulle handla om vilka som har vit rock och vilka som inte har det.

Jag talar i stället om de skillnader som finns mellan redarna, som satsar mycket pengar i nya fartyg och får 550 milj. kr. om året i statliga subventioner, och den yrkeskategori tillhörande arbetarklassen som fortfarande har ett hårt och slitsamt jobb och som – även enligt Birger Rosqvist, för bara någon minut sedan – faktiskt fortfarande behöver den här sjömanspensionen.

Säg litet om redarna och deras situation i stället för att anspela på att det skulle finnas avundsjuka mellan restauranganställda på land och dem till sjöss. Det är ju inte huvudproblemet, Birger Rosqvist – det vet ni mycket väl.

BIRGER ROSQVIST (s):

Herr talman! Jag kan ta ordet "redare" i min mun. Det är redarna som sjöfolket skall förhandla med, om man skall kunna lösa den här frågan avtalsvägen. Då blir det ett givande och ett tagande. Nu tvingas jag tyvärr upprepa mig – jag brukar undvika det i repliker.

Jag behöver inte säga mer nu.

Kommunikationsminister GEORG ANDERSSON:

Herr talman! I sak behöver jag inte säga något, efter den redogörelse som utskottets ordförande Birger Rosqvist har gett för bakgrunden till förslaget och det beslutet som riksdagen nu förväntas fatta. Jag vill helt instämma i den beskrivning som Birger Rosqvist har gett och de motiv som ligger till grund för förslaget.

Vad som uppkallar mig till ett kort inlägg är att det förekommer buskagitation i det här sammanhanget. Det får man ibland finna sig i som politiker. Men när den buskagitationen förmedlas genom riksdagens ledamöter härifrån talarstolen tycker jag det finns skäl att tillrättalägga.

Viola Claesson drar sig inte för att utnyttja allehanda grepp i den demagogins konst som hon bemästrar till ytterlighet. Inledningsvis i Viola Claessons inlägg hörde jag en beskyllning mot mig för att jag inte skulle ha velat träffa sjöfolket utan flytt bort till överklassen, Redareföreningen, för att där frottera mig med den andra parten i den här frågan.

Sakförhållandet var det att jag hade lovat att tala vid Redareföreningens årsmöte en viss dag. Sådana löften skall man hålla, och jag talar vid många olika organisationers möten. Jag finner det rimligt att uppträda också vid Redareföreningens årsmöte.

Den dagen råkade tydligen ett antal från sjöfolket ha bestämt sig för att åka till riksdagen och uppvakta riksdagens trafikutskott.

Sedan har det spritts en uppgift om att de inte fick träffa mig. Men de hade ju aldrig bett om att få träffa mig, det var inte fråga om en uppvaktning av mig och kommunikationsdepartementet. Det var i stället riksdagen de skulle uppvakta.

Kommunikationsdepartementet och jag har haft kontakt med Sjöfolksförbundet innan denna proposition framlades. Nä: propositionen väl är framlagd är det faktiskt riksdagens uppgift att behandla den. De som då vill göra en uppvaktning har givetvis att vända sig till riksdagen och trafikutskottet. Så har också skett. Jag har alltså inte dragit mig undan. Jag har uppfyllt ett löfte att tala vid ett annat möte.

Vid det mötet redovisade jag anledningen till att vi säger nej till det internationella register som Redareföreningen vill ha. Jag hänvisade till det stöd till sjöfartsnäringen som vi i bred enighet har kommit överens om här i riksdagen och som har begärts av parterna på denna arbetsmarknad. Det är en viktig insats från statsmaktens sida och ligger också i sjöfolkets intresse. Jag redovisade varför vi väljer att behålla flagglagen. Vår inställning till ett internationellt register och till flagglagen var ingenting som Redareföreningen applåderade, som bekant. Men det är viktigt att tala om vilken politik vi står för, även om den politiken inte är bekväm för dem som för tillfället lyssnar på den.

Jag har velat göra detta tillrättaläggande, eftersom jag vet att dessa beskyllningar har spritts. Det är mycket ohederligt av Viola Claesson att försöka få in sådana påståenden emotsagda i riksdagens protokoll. Därför har jag begärt ordet för detta tillrättaläggande.

Så vill jag bara konstatera att vpk flyr in i önskningarnas värld. Det är ju väldigt bekvämt för ett parti som sällan behöver ta ansvar för sin politik. Det är typiskt att vpk säger i sitt förslag att regeringen måste återkomma med förslag till finansiering. Det är ju lätt att låta någon annan göra det. Men Viola Claesson borde försöka att en gång sätta sig in i beslutsfattarens situation, att själv behöva komma med förslag till finansiering. Försöken har ju pågått sedan 1981, som Birger Rosqvist redovisade.

Förhandlingsvägen är fortfarande öppen, självfallet. Men riksdagen har stängt vägen för att lägga in ytterligare budgetmedel i sammanhanget. Då är det förhandlingsvägen som återstår.

VIOLA CLAESSION (vpk):

Herr talman! Först vill jag tacka Georg Andersson för att han är här. Jag

vet att det är tredje dagen i följd som han har besvärat sig med att komma hit. Behandlingen av detta ärende, som är ett av de viktigare, har ju uppskjutits. Tack igen, Georg Andersson. Det är fint och rejält att vara med i den här debatten.

Jag hoppas samtidigt att det inte bara är för att rätta till det som Georg Andersson kallar för buskagation som han är här. Jag har nämligen inte sagt ett ord, varken här eller till sjöfolket, eller hört sjöfolket säga att Georg Andersson har vägrat att träffa sjöfolksrepresentanter, därför att han i stället var på redarnas bjudning. Jag har sagt att Georg Andersson var på redarnas bjudning den dag då sjöfolket var här i riksdagen.

Jag har försökt få andra att tala om den annorlunda situation som redarna befinner sig i – och som kanske för den delen också statsrådet Georg Andersson befinner sig i – jämfört med den situation som det sjöfolk befinner sig i som kanske inte ens varit hemma och fått reda på vad som är på gång och vilka beslut som kommer att fattas. Att i denna situation, alltså när de väl kommit hem, ha ork att vara med i en aktion där de tar sig upp till Stockholm för att träffa dem som de anser vara "höga vederbörande" är ett stort företag, Georg Andersson. De skulle inte komma på tanken att behöva bjuda statsrådet på middag för att få komma till tals med Georg Andersson. De gör naturligtvis andra försök. De var här också för att få träffa riksdagsledamöterna.

Men eftersom det nu var så att Georg Andersson var hos redarna är det bra att han sagt nej till ett internationellt sjöfartsregister. Det är mycket bra. Det behöver upprepas ideligen, för jag är nämligen övertygad om att redarna kommer tillbaka med sin begäran så snart de anser att regeringen kanske skulle kunna gå till reträtt i den frågan.

Jag vill fråga Georg Andersson om han kanske inte också passade på att tala med redarna, eftersom det var så aktuellt, om möjligheterna att sluta ett avtal när de nu har visat så hårdnackat motstånd mot sjöfolket tidigare i frågan om sjömanspensionen. Det var min ena fråga.

Den andra frågan är: Skulle inte redarna med den ekonomiska situation som nu föreligger och med det jättestora stöd som riksdagen faktiskt har beslutat om kunna betala någon procentandel ytterligare för att rädda fonden, som tydligen är så illa ute?

ROY OTTOSSON (mp):

Herr talman! Jag ställde en fråga till Birger Rosqvist som gällde om det här beslutet skulle underlätta förhandlingarna att få fram ett bra kollektivavtal i stället för sjömanspensionen sådan som den ser ut i dag. Jag fick inget svar på den frågan.

Nu har kommunikationsministern kommit med i debatten, och det är ju bra. Då kanske jag kan få besked: Är det så att kommunikationsministern anser att det skulle underlätta möjligheterna att få ett bra kollektivavtal att ensidigt ta bort sjömanspensionen och ta redarnas parti?

Kommunikationsminister GEORG ANDERSSON:

Herr talman! Viola Claesson envisas med att tala om den bjudning som jag skulle ha gått på. Jag var inte på någon bjudning. Jag var hos Redarc-

föreningen på föreningens årsmöte och höll ett tal. Jag drack inte ens en kopp kaffe där. Jag höll mitt tal och förde en liten diskussion vid sidan om. Därefter kom vi överens om att vi skulle ha en mera ingående överläggning längre fram. Jag var tvungen att rusa tillbaka till riksdagen för att svara på, förmodar jag, en av Viola Claessons många frågor. Det var alltså ingen bjudning som jag var på.

Det är i och för sig litet fånigt att föra en diskussion om detta, men efter-
som Viola Claesson envisas med att försöka ge detta möte karaktären av att jag var i deras famn och frotterade mig tycker jag ändå att jag måste få göra detta tillrättaläggande.

Till Roy Ottosson vill jag säga att jag inte vet om detta underlättar förhandlingarna, men förhandlingsvägen finns naturligtvis öppen. Nu har man försökt använda förhandlingsvägen under lång tid. Vi står i den situationen att vi måste göra någonting. Vi kan inte bara vänta ytterligare någon tid. Det är precis som Birger Rosqvist sade, nämligen att då töms fonden under tiden och då står man där och kan inte heller på ett anständigt sätt ordna en övergångsperiod. Då blir det bara ett plötsligt slut på alltsammans. Jag hoppas att det skall finnas en vilja och ett utrymme för förhandlingar, så att man den vägen på ett bättre sätt kan lösa frågan långsiktigt.

Den lösning som nu är på gång befriar ju inte redarna från redaravgiften på många år framåt i tiden. Det krävs nu en fortsatt påfyllning för att betala de skulder som övergångslösningarna drar med sig.

ROY OTTOSSON (mp):

Herr talman! Ja visst, förhandlingsvägen är fortfarande öppen, det är den ju alltid i sådana här sammanhang. Men är det ändå inte på det sättet att ett avskaffande av sjömanspensionen skulle innebära en försämring för sjömännen ensidigt?

Skulle man inte kunna säga till redarna att de får försöka få fram ett avtal och att vi under tiden som vi väntar på att det skall bli klart höjer redaravgiften för att täcka det underskott som annars skulle uppstå? Det skulle ju innebära en press på redarna att försöka komma fram förhandlingsvägen och verkligen sätta sig vid förhandlingsbordet. Såsom jag förstått saken är sjöfolkets representanter villiga att göra det. Anser verkligen Georg Andersson att de ensidigt skall få avskaffa sjömanspensionen och ta redarnas parti, vilket tyvärr skulle underlätta förhandlingarna?

Kommunikationsminister GEORG ANDERSSON:

Herr talman! Det är lätt att säga: Höj redaravgiften! Så säger också Viola Claesson.

Men bakgrunden till det beslut som riksdagen tog om ett omfattande stöd till rederinäringen var ju att rädda näringen, därför att man anser att det är viktigt, framför allt ur beredskapssynpunkt, att ha en svensk handelsflotta. Det var för att klara den ekonomiska situation man stod i som detta stöd infördes. Det är inte något stöd för att göda redarna utan för att rädda näringen och därmed också skapa sysselsättning för sjöfolket och en framtid för dessa.

Att först säga att vi måste göra denna stora insats för att klara en ekonomisk struktur i branschen och sedan säga att vi skall ta igen detta genom ökade redaravgifter är en form av kvartalspolitik som naturligtvis inte går ihop.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

VIOLA CLAESSION (vpk):

Herr talman! Jag har ju försökt förklara för Georg Andersson att vpk faktiskt ställde upp på detta redarstöd, men inte kunde vi då drömma om att man för att rädda näringen sedan skulle behöva vara med om att avskaffa sjömanspensionen!

För vår del pläderar vi för att det nu är viktigt att rädda sjömanspensionen. Det är därför vi också talar om vilken ekonomisk situation redarna har.

Det är inte sant, Georg Andersson, att det strider mot det sjöfartspolitiska beslutet om man skulle låta några procentandelar eller tiondelar av procent ytterligare gå från redarna till denna fond. Inte skulle det störta redarna i fördärvet – eller tror Georg Andersson det?

ROY OTTOSSON (mp):

Herr talman! När det gäller stödet till sjöfarten är vi helt överens om att detta är nödvändigt.

Men den här avgiften verkar ju styrande. Om man gör ett avtal med sjöfolket, som man har gjort med andra som bemannar fartygen, så blir man så småningom av med avgiften. En höjning av avgiften som är direkt relaterad till att redarna vägrar förhandla vore väl inte så dumt?

Ni talar om styrande avgifter i andra sammanhang här i riksdagen, så jag förstår inte riktigt varför kommunikationsministern ser det som helt omöjligt i det här läget.

Sedan är det naturligtvis också så att det är en enorm skillnad i storleksordning mellan det stöd som det har talats om och den här avgiften, som är förhållandevis blygsam.

Kommunikationsminister GEORG ANDERSSON:

Herr talman! Jag frestas använda ett Ingemar Stenmark-citat: "Hä gå int förklar för en som int begrip".

Det är naturligtvis så att om man höjer redaravgiften så innebär det att förhandlingsutrymmet om löner för sjöfolket minskar. Då har man att välja. Vill man in-teckna deras förhandlingsutrymme genom att från statens sida höja redaravgiften kraftigt, så kanske det inte är likgiltigt för sjöfolket att man därmed förlorar ett löneutrymme. Det löneutrymme man förhandlar sig till är ju alltid beroende av vad arbetsgivaren har i sin totala pott. Det är också mot den bakgrunden som redarstödet har byggts upp.

VIOLA CLAESSION (vpk):

Herr talman! Jag är förvånad över de märkliga slutsatser Georg Andersson drar. Det skulle ha betytt att de totalt 550 milj. kr. i statlig subvention

*Lag om tillstånd till
överlåtelse av skepp,
m.m.*

som går till redarna skulle ha förbättrat förhandlingsutrymmet på ett sådant sätt att det skulle ha gett ett totalt genomslag för sjöfolket tidigare. Gjorde det det? Den slutsatsen har jag inte hört någon våga dra tidigare.

Det är ju i stället så att sjömanspensionen innebär en viss kompensation för att sjöfolket har lägst ATP av alla, för att de har arbetsvillkor som över huvud taget inte är jämförbara med jobb i land.

ROY OTTOSSON (mp):

Herr talman! Jag kan inte tolka kommunikationsministerns sista svar på annat sätt än att han anser att redarna är helt inkapabla att ändra sitt beteende för att minska sina kostnader. Om det verkligen vore så, tror jag inte att de skulle vara kvar i branschen. Jag tror att de mycket väl skulle vara intresserade av att minska sina kostnader, t.ex. en redaravgift, genom att sluta ett bättre avtal med sjöfolket.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 12 december.)

7 § Lag om tillstånd till överlåtelse av skepp, m.m.

Föredrogs

trafikutskottets betänkande

1989/90:TU8 Lag om tillstånd till överlåtelse av skepp, m.m. (prop. 1989/90:22).

HUGO BERGDAHL (fp):

Herr talman! I det ärende som vi nu skall behandla finns det tre reservationer. Två av reservationerna är undertecknade av representanter för de tre icke-socialistiska partierna. Därför har jag fått i uppdrag att något kommentera dessa reservationer för oss alla tre.

Jag konstaterar först att i regeringens proposition liksom i trafikutskottets betänkande föreslås bl.a. att en ny, ej tidsbegränsad lag om överlåtelse av skepp till utländsk ägare skall ersätta den nu gällande s.k. flagglagen. Om detta har vi stridit i Sveriges riksdag under en följd av år. Regeringen och vi tre icke-socialistiska partier har olika uppfattningar i den frågan. Det förslag som nu föreligger innebär att det även i fortsättningen skall krävas tillstånd till överlåtelse om fartyget därmed upphör att vara svenskt.

Folkpartiet, liksom moderaterna och centerpartiet, har redan tidigare krävt att flagglagen från 1977 skall avvecklas. Bedömningen kvarstår från vår sida, att denna lag begränsar de svenska rederiernas handlingsfrihet när det gäller att disponera tonnaget. Detta innebär nackdelar på en marknad där flexibilitet och rörlighet är ytterst viktiga förutsättningar för framgång. Det finns därför ingen anledning att ersätta den gamla flagglagen, som upphör att gälla den 31 december 1989, med en ny lag. Våra tre partiers mening är därför att regeringens nya flagglag bör avslås.

Sjöfartspolitikens syftar till att bibehålla en svensk handelsflotta av rimlig omfattning, bl.a. för att trygga vår transportförsörjning i krislägen. Om den

målsättningen är vi helt överens med regeringen. Enligt de tre icke-socialistiska partiernas uppfattning framstår införandet av ett svenskt internationellt register som ett betydligt mera ändamålsenligt sätt att söka uppnå de sjöfartspolitiska målen än att genom en ny flagglag söka tvinga kvar det tonnage vi behöver under svensk flagg. Vi behöver mindre av tvång, mera av frihet även på det här näringspolitiska området.

Enligt vår uppfattning bör regeringen därför skyndsamt låta utreda omfattningen av och formerna för ett sådant internationellt register och därefter utan dröjsmål presentera riksdagen erforderliga förslag.

Internationella fartygsregister är numera införda eller på gång i de flesta västeuropeiska sjöfartsnationer av betydelse. Jag kunde häromdagen i våra tidningar läsa att norsk sjöfart, som har haft sitt internationella register under ett par års tid, blomstrar som aldrig förr. Det är ytterligare ett bevis på att det är den rätta vägen att vandra för sjöfartsnäringen.

Från folkpartiets och de andra icke-socialistiska partiernas sida har vi under en följd av år krävt att internationellt fartygsregister införs även för den svenska sjöfarten. Socialdemokraterna har med kommunisternas benägna stöd sagt nej. Dessa två partier har i stället valt att "i sann socialistisk anda" välja subventionsmetoden. Jag tror dock inte att det är subventioner den svenska sjöfartsnäringen behöver och önskar, utan mera av frihet. De vill ha ett jobb där de arbetar under fri konkurrens med andra sjöfartsnationer.

Herr talman! Det är också enligt min uppfattning olyckligt att landets regering inför avgörande förhandlingar om ett närmande till den europeiska gemenskapen på ett utmanande sätt avviker från de grundvärderingar som övriga sjöfartsnationer i Europa anser vara gemensamma på sjöfartspolitiskens område. Vart detta kan leda i en förlängning återstår att se.

Med det anförda, herr talman, yrkar jag bifall till reservationerna 1 och 2.

INGRID BURMAN (vpk):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till vpk:s motion T14 yrkande 1 om synen på lönsamhet och yrkande 2 om tillämpningsområde för flagglagen. Eftersom yrkande 3 om tidpunkten för ansökan stöds av Roy Ottosson i reservation 3, ber jag att få yrka bifall till den reservationen.

BIRGER ROSQVIST (s):

Herr talman! Lagen om tillstånd till överlåtelse av skepp trädde i kraft i juni 1977. Svenskt registreringspliktigt fartyg eller del däri har enligt denna lag inte fått överlätas utan tillstånd om fartyget i fråga genom överlåtelsen upphört att vara svenskt.

Från mitten av 1970-talet minskade den svenskflaggade handelsflottan kraftigt såväl tonnagemässigt som till antal fartyg och därmed också till antal sysselsatta. Svenska rederier började alltmer engagera sig i ägande och drift av fartyg under främmande flagg.

För att kanske främst bibehålla sysselsättningen för svenskt sjöfolk ansåg dåvarande regering att insyn och inflytande behövdes över rederiernas försäljningar till utländska ägare. Det är mot den bakgrunden flagglagen skall ses.

Om fartyget försåldes helt och hållet till utländsk ägare var flagglagen

Prot. 1989/90:42
8 december 1989

*Lag om tillstånd till
överlåtelse av skepp,
m.m.*

inget hinder. Det är och har varit ett naturligt inslag i rederiverksamheten. Men vad man ville hindra var försäljning där svenskt rederi även efter försäljningen behöll såväl ekonomisk som driftmässig kontroll av fartyget. Detta hade blivit ett sätt att byta flagg för att kunna bemanna med utländskt sjöfolk, vilket lönemässigt och i övrigt kostnadsmässigt låg betydligt under vad som gällde på svenskflaggat fartyg.

Vissa undantag kunde dock medges, exempelvis om redaren "flaggade in" ett likvärdigt fartyg när ett annat "flaggade ut". Protektionistiska inslag i fraktmarknaden kunde exempelvis också medföra utflaggning när utländsk befraktare krävde visst lands flagga för att ge ett betydande lastkontrakt. Överlåtelse skulle i princip ej heller medges till nation som erbjöd s.k. bekvämlighetsflagg. Därmed avsågs registrering i land där tillfredsställande sjöfartsadministration eller effektiv jurisdiktion och tillsyn av fartyget och besättningens sociala villkor saknades eller var bristfälliga. Krav ställdes på att driften skedde med förhållanden som kunde godtas från svenska värderingar och i internationella konventioner om säkerhet, miljö, social trygghet och fackliga rättigheter för de ombordanställda.

Det var alltså för att förhindra en oroväckande snabb utflaggning av den svenska handelsflottan som lagen kom till. Lagen tidsbegränsades, till en början ett år i taget, senare med två år åt gången.

Trots att svenska handelsflottan minskade rejält under följande tioårsperiod har ändå lagen fyllt en viss uppgift. Ett bevis på detta torde vara att den förlängts gång på gång och fortfarande är i kraft.

Förra året fattade riksdagen beslut om vissa betydelsefulla sjöfartspolitiska åtgärder. Förslagen var ägnade att ge styrka åt sjöfart under svensk flagg. Ett starkt skäl för dessa åtgärder var enligt riksdagsbeslutet att fortsatt minskning av den svenska handelsflottan ej kunde accepteras av beredskaps-hänsyn. Sveriges bytesbalans och sjöfartsnäringens betydelsefulla bidrag här till nämndes också. Skillnaderna i bemanningskostnader för svenskflaggade fartyg i den internationella konkurrensen var huvudorsaken till konkurrensnackdelarna.

De åtgärder som beslöts var inriktade på att jämna ut kostnaderna, och beslut som betydde en sänkning av dessa kostnader fattades. Inbetald skatt på bruttolön återbetalas till redaren, och en betydelsefull rabatt eller återbetalning av erlagda sociala kostnader också till redaren har medfört att konkurrensen nu är i helt annat läge. Handelsflottan minskar inte längre, och viss inflaggning till Sverige av fartyg har också skett. Tidigare kritik har avsevärt mattats och övergått till ett lågmält positivt erkännande. Förutsättningar att bibehålla en svensk handelsflotta av rimlig omfattning finns numera. Men sjöfartsnäringen kan ändå svänga med konjunkturer och oförutsedda händelser.

Därför kan det inte uteslutas att utflaggning åter kan ske om flagglagen upphävs. Fortfarande är vissa andra nationers flagg så mycket billigare att segla under att attraktivitet på kort sikt kan ta överhanden.

Därför föreslår nu regeringen med tillstyrkan av utskottet att staten med hänsyn till ansvar för svenska beredskapen fortfarande behåller rätten till insyn i och visst inflytande över överlåtelser av svenska fartyg till utlandet. En ny lag utan tidsbegränsning ersätter flagglagen då denna upphör att gälla

vid utgången av detta år.

Utskottet är – som framgått av debatten – inte enigt. De borgerliga partierna yrkar avslag och vill, som vi har hört, inte ha någon flagglag. Återigen talar man sig varm för andra lösningar. Ett svenskt internationellt register, som ger möjlighet att ombord i fartygen ha utländska besättningar till låga löner på nivå Pakistan, Folkrepubliken Kina, Filippinerna och t.o.m. Polen, föredras i stället.

Vi socialdemokrater är bestämda i vår uppfattning att svenska avtal, svensk arbetsrätt och svensk lag i övrigt skall gälla på svenska fartyg.

Vi menar dessutom att Sverige av bl.a. beredskapsskäl skall ha fartyg under svensk flagg med besättning och allt tillgängliga i händelse av kriser i fred eller krig. Det kan vi inte om vi inte till allra största delen har eget sjöfolk som bemannar fartygen. Vår lösning med de sjöfartspolitiska åtgärder som riksdagen beslutat om vill vi föredra, och något internationellt register, som moderaterna, centern och folkpartiet förespråkar, går vi inte med på. Jag har sagt det förut. Sysselsättningen för vårt sjöfolk slår vi vakt om. Beredskap med fartyg utan användbar besättning är inte mycket värd.

Låt mig så kommentera ert nej till att det även fortsättningsvis skall krävas tillstånd för överlåtelse av fartyg till utlandet och att sådan inte medges om det negativt inverkar på Sveriges beredskap. Jag skall också kommentera ert nej till vårt syfte med lagen, nämligen att bidra till att bibehålla en svensk handelsflotta av rimlig omfattning med svensk bemanning.

Låt mig referera ur era motioner: Lagen medverkar till ökad byråkrati, säger centern. Den leder till nackdelar på en marknad där flexibilitet och rörlighet är viktiga förutsättningar för framgång, säger folkpartiet. Och moderaterna klämmer i med att lagen inte fyllt annan funktion än att försvåra en modernisering av svenska handelsflottan. Den är ett uttryck för regleringsiver som baseras på tron att man med lag kan tvinga kvar föråldrad teknik och hindra modernisering som upplevs som ett hot. Bakgrunden till flagglagen, säger de, står att finna i kostnadskriser, dålig tillväxt och oförmanlig utveckling i Sverige.

Ja, herr talman, det är hårda ord om en lag. Men, hur och när kom lagen till? Hur är historien egentligen?

Jo, en moderat kommunikationsminister införde lagen för tolv och ett halvt år sedan, tillfälligt på ett år. Sedan förlängdes den av samma regering med ett år till. Därefter förlängdes den av en folkpartistisk kommunikationsminister, åter en moderat minister och slutligen av en kommunikationsminister från centern. Lagen har befunnits tillfredsställande, sades det vid första förlängningen. Så sades det också när förlängningarna upprepades – år efter år.

Varför då döma ut både lag och era egna företrädare på det sätt ni nu gör? Några av er var ju tidigare med om såväl införande som förlängningar. Vi socialdemokrater instämde med era företrädare då. Vi tyckte att lagen kunde accepteras. Också vi ansåg att den fungerade tillfredsställande – så gott man kunde begära.

Nu justerar vi lagen efter dagens och morgondagens behov, men det är en lag som föddes under en borgerlig regering. Glöm inte det! Vi för inte fram någon kritik som tar hedern av era företrädare.

Prot. 1989/90:42
8 december 1989

*Lag om tillstånd till
överlåtelse av skepp,
m.m.*

Kanske en liten kommentar också till vpk:s företrädare.

Inom vpk är man inte nöjd nu heller. Man anser att lagen inte går tillräckligt långt. Lagen bör omfatta ytterligare flytande enheter, bl.a. borrhullformar, anser vpk. Låt mig då åter ta en liten tur bakåt i tiden.

Vänsterpartiet kommunisterna är bestämd motståndare till att denna lag skall gälla ytterligare ett år. Vårt parti yrkade avslag redan 1977, sade vpk i en partimotion den 20 april 1978.

Herr talman! Det är något komiskt att vi nu befinner oss i den situationen att moderaterna, folkpartiet och centerpartiet talar mot och t.o.m. illa om den lag man själv infört och snarast vill få den avskaffad. Vpk vill nu ha kvar och ytterligare utöka denna lag, som man tidigare var bestämd motståndare till och inte ville ha införd eller förlängd.

Vi socialdemokrater var med om att införa denna lag under en borgerlig regering. Vi har sedan hållit fast vid den. Nu anpassar vi den efter nya förhållanden och tänker låta den vara kvar.

Vi har – till skillnad från andra – hållit en rak kurs. Eller på sjömäns språk: Vi har hållit rodet midskepps, vi har sagt: Rätt så, men vid behov justera för ström och avdrift!

Herr talman! Med det här yrkar jag bifall till trafikutskottets hemställan i betänkande nr 8.

HUGO BERGDAHL (fp) replik:

Herr talman! Jag tycker att Birger Rosqvist är en utmärkt representant för de socialdemokrater som har suttit i Sveriges riksdag under en lång följd av år, ja årtionden. Det resulterar i att man slår vakt om allt som man har varit med om att påverka och besluta i Sveriges riksdag. Man har svårt att tänka om, trots att tiderna har förändrats och utvecklingen går i nya banor. Man slår vakt om det bestående.

Jag var inte med i riksdagen 1977, men jag är helt övertygad om att det var riktigt att fatta det här beslutet. Men nu har det, precis som Birger Rosqvist har sagt, gått tolv och ett halvt år. Tiderna har förändrats. Icke minst har sjöfartsnäringens problem blivit värre. Sjöfartsnäringen har helt allmänt utvecklats på ett nytt sätt.

I det läget går trafikutskottets ordförande upp i talarstolen och säger: Det här har vi haft under en så lång följd av år; därför är det bra, och därför skall vi ha det kvar. Birger Rosqvist! Tala med fartygsägarna, tala med sjöfolket, tala med dem som är direkt berörda! De har inte i alla men i många fall en helt annan uppfattning än socialdemokraterna i trafikutskottet. I stället för att förlängas borde lagen ha avförts.

Birger Rosqvist vill inte tala så mycket om ett internationellt register utan avfärdar det med några ord. Jag vill ändå konstatera, Birger Rosqvist, att det som ni så hårt motarbetar i Sveriges riksdag har ett antal socialdemokratiska regeringar i Norge under en följd av år förvaltat på ett utmärkt sätt och aldrig ens i frågasatt att man skulle avveckla. Nej, man har slagit vakt om det.

Som jag har sagt tidigare här i kväll blomstrar sjöfartsnäringen i Norge som aldrig förr. Här brottas vi fortfarande med problem. Än en gång, Birger Rosqvist: Sjöfartsnäringen här vill inte ha subventioner och statligt stöd; man vill ha mer av frihet och konkurrens för att ta upp kampen med andra

länders sjöfartsnäringar. Det är det som sjöfartsnäringen i Sverige vill – ingenting annat.

Prot. 1989/90:42
8 december 1989

BIRGER ROSQVIST (s) replik:

Herr talman! Jag skall fatta mig ganska kort. Jag vill bara säga några ord till Hugo Bergdahl om det här med Norge. Ett tiotusental norska sjömän går arbetslösa. Ett par hundra har kommit till Sverige och fått jobb i svenska båtar. Sysselsättningsmässigt tror jag vårt system är bättre.

Jag tillät mig att gå tillbaka litet i historien. Jag tillät mig även att se framåt: Jag sade att vi skall hålla rak kurs. Jag har alltså sett både bakåt och framåt. I går kväll hörde jag talmannen Thage Peterson uttrycka sig på följande sätt: Den som inte ser bakåt och inte ser framåt, han måste se upp. Gör det, Hugo Bergdahl!

*Lag om tillstånd till
överlåtelse av skepp,
m.m.*

HUGO BERGDAHL (fp) replik:

Herr talman! Jag undrar om inte trafikutskottets ordförande borde blicka några år framåt i tiden i stället för att se statiskt på det hela och konstatera att han och hans partivänner varit med om att besluta vissa saker och att det därför inte finns anledning att ändra på det.

Jag hade i samband med Nordiska rådets sammankomst i Helsingfors för en tid sedan tillfälle att tala med trafikministern i Norge, som var socialdemokrat. Jag ställde frågan: Avser ni att riva upp det här beslutet? Jag fick ett klart besked: Vi avser inte att riva upp det beslut som andra varit med om att utforma – vi tycker att det fungerar bra som det är nu.

Så till de tiotusentals sjömän som enligt Birger Rosqvist går arbetslösa i Norge. Den siffran stämmer inte.

ROY OTTOSSON (mp):

Herr talman! Miljöpartiet har med en reservation i det här betänkandet, nämligen reservation 3, som gäller tidpunkt för ansökan om tillstånd till överlåtelse. Vi tycker att man bör lämna in den ansökan innan överlåtelsen sker. I propositionens och utskottets förslag är man beredd att acceptera att den lämnas in hela tre månader efter den tidpunkten. Det tycker vi är en bakvänd ordning.

Jag vill för tydlighetens skull också tala om att miljöpartiet säger nej till internationellt fartygsregister. Vi tycker att flagglagen behövs.

Med det yrkar jag bifall till reservation 3.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 12 december.)

8 § Beslutanderätten i fråga om luftfartstaxorna

Föredrogs
trafikutskottets betänkande
1989/90:TU11 Beslutanderätten i fråga om luftfartstaxorna (prop.
1989/90:26).

ROY OTTOSSON (mp):

Herr talman! I det här betänkandet föreslår regeringen att man i praktiken skall få delegera beslutanderätten om luftfartstaxor till luftfartsverket. Det fanns med i det trafikpolitiska beslut som fattades våren 1988. Men i det beslutet sades också att mål och policy när det gäller luftfartstaxorna först skulle läggas fast. Något förslag om mål och policy finns inte med i regeringens proposition. Vi har därför i en motion yrkat avslag på propositionen. Vi kräver där att det skall komma ett förslag om mål och policy i anslutning till delegeringen till luftfartsverket.

Vi anser också att mål och policy bör vara utformade på ett annat sätt än i dag. I dag har vi ett avtal mellan staten och Svensk Interkontinental Lufttrafik AB, förkortat SILA, som i stort sett går ut på att man skall begränsa avgiftshöjningarna till minsta möjliga med hänsyn till den allmänna prisutvecklingen. Det tycker vi är fel. Tvärtom bör taxorna höjas kraftigt, så att de kommer i paritet med skattebelastningen på andra trafikslag och med vad som är motiverat av energi- och miljöskäl och andra samhällsekonomiska skäl.

SILA-protokollet måste således upphävas eller göras om. Det pågår enligt texten i betänkandet åtminstone inledande förhandlingar om detta, men man vill avvakta tills det beslut som är aktuellt i dag har fattats. Jag har litet svårt att se någon rimlig anledning till att avvakta dagens beslut. Det går ju alldeles utmärkt att ta bort denna begränsning ändå. Om man tar bort den begränsningen kan man lägga fram mål och policy till riksdagen, och vi kan i god ordning fatta beslut om detta i anslutning till delegationsbeslutet.

Vad utskottsmajoriteten däremot föreslår är att regeringen i praktiken ensam fattar detta beslut. Regeringen skall alltså ensam få bestämma mål och policy, och riksdagen skall sedan i efterhand, i samband med budgetpropositionen, godta någonting som i bästa fall är bättre än det vi har i dag.

Miljöpartiet har på grund av detta reserverat sig, och jag vill yrka bifall till reservationen som innebär avslag på propositionen och som innebär att vi senare skall komma tillbaka till frågan om mål och policy.

SVEN-GÖSTA SIGNELL (s):

Herr talman! Vi behandlar nu trafikutskottets betänkande i anledning av regeringens förslag om att ge luftfartsverket ett bemyndigande i vad gäller beslut i fråga om luftfartstaxor. Genom en ändring i 6 kap. 13 § luftfartslagen skall där fr.o.m. den 1 januari 1990 inrymmas ett bemyndigande för regeringen att till en myndighet delegera rätten att meddela föreskrifter om avgifter som avses i paragrafen, dvs. avgifter som avser användning av allmänna anläggningar eller tjänster när det gäller luftfarten.

Eftersom varken regeringsförslaget eller utskottsbetänkandet behandlar

någon förändring i vad gäller mål och policy, är det litet svårt att förstå varför miljöpartiet har reserverat sig till utskottsutlåtandet.

Jag skall inte ta riksdagens dyrbara tid i anspråk till att ytterligare kommentera reservationen, utan jag vill bara kort och gott yrka bifall till hemställan i trafikutskottets betänkande 1989/90:TU11.

Prot. 1989/90:42
8 december 1989

*Försvarsvallarna
vid Vadstena slott*

ROY OTTOSSON (mp) replik:

Herr talman! Sven-Gösta Signell förstod inte motionen. Vad som krävs i motionen är att detta beslut skall fattas i anslutning till att beslut fattas om mål och policy. Riksdagen bör faktiskt enligt min uppfattning fatta beslut om detta innan denna delegationsrätt överläts till regeringen. Det är i första hand riksdagen, och inte regeringen, som skall fatta beslut av den här typen. Detta är förklaringen. Jag har dessutom i motionen givit synpunkter på hur mål och policy i stora drag borde se ut. Självfallet är det just denna policy jag vill se förverkligad.

INGRID BURMAN (vpk):

Herr talman! Jag vill bara instämma i Roy Ottossons yrkande om bifall till miljöpartiets reservation med yrkande om avslag på propositionen. Tack!

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 12 december.)

9 § Försvarsvallarna vid Vadstena slott

Föredrogs

kulturutskottets betänkande

1989/90:KrU9 Försvarsvallarna vid Vadstena slott.

LOLA BJÖRKQUIST (fp):

Herr talman! I tre motioner har representanter från Östergötland från samtliga partier förutom vpk förordat att åtgärder snarast vidtas så att försvarsvallarna vid Vadstena slott kan återuppbyggas. Även socialdemokraten Torsten Karlsson ställer sig i sin motion bakom detta.

Låt mig börja från början av diskussionen om ett återställande, eftersom det annars kan vara svårt att förstå varför det är så nödvändigt att det händer något snarast. Jag skall föra fram i huvudsak tre skäl till varför något bör hända nu. Det handlar alltså om landsarkivets och kulturturismens behov. Med det senare menar jag slottssalarnas möblering och verksamheten i övrigt på slottet.

Det första landsarkivet i Sverige startade 1899 på slottet i Vadstena. Det betjänar Östergötlands, Jönköpings, Kalmars och Kronobergs län.

1939, då jag var två år, togs frågan om vallupbyggnaden upp i riksdagen. Byggnadsstyrelsen ansåg att det var viktigt att bevara och rusta upp detta märkliga byggnadsminnesmärke, precis som skett i fråga om Gripsholms, Kalmars och Läckö slott.

I propositionen som kom samma år, 1939, föreslog regeringen att försvarsvallarna skulle ersättas med en ny anläggning. Riksdagen sade ja, och anvisade medel. Men något utförande blev aldrig av då.

Först 1974 fick byggnadsstyrelsen uppdraget att projektera de nya försvarsvallarna.

Byggandet startade 1982 under den borgerliga regeringen, och den östra vallen blev klar 1985. De som inte har studerat slottet på plats kan nog ändå föreställa sig hur det ser ut i dag. En vall är uppbyggd och den andra bara påbörjad med en liten snutt. Sedan har det inte blivit mer.

Riksantikvarieämbetet godkände byggstarten, men med det förbehållet att hela anläggningen, dvs. alla tre vallarna, skulle vara uppbyggda inom tio år efter byggstarten. 1992 skall alltså samtliga vallar vara uppbyggda, om riksdagens löfte skall kunna hållas.

Riksarkivet ansåg 1983 att det var viktigt att Vadstena landsarkiv fick mer utrymme.

Den del som nu är klar skulle täcka behovet fram till 1990. Men det har hänt en hel del under tiden, och den statliga administrationen har förändrats så pass mycket att utrymmen har tagits i anspråk betydligt tidigare. Sedan några år tillbaka råder i praktiken leveransstopp. Detta kan inte få fortgå. Det finns en uppenbar risk för att åtskilligt material inte blir omhändertaget på ett riktigt sätt eller helt enkelt förstörs i brist på utrymme. Framför allt gäller detta material från enskilda arkiv och från företagsarkiv.

Sedan lång tid tillbaka har man tvingats använda reservutrymmen, dels i ett annex, dels på slottet. Rikssalen med angränsande rum är alltså ockuperade som magasin. Där finns inte heller något fullgott skydd mot t.ex. brand.

Nu finns det en liten reservkapacitet på ca 800 hyllmeter som är nödvändig att ha för det alldeles mest behjärtansvärda. Den årliga tillväxten är ca 1 000 hyllmeter, och detta kan man alltså inte ta emot. Det går inte heller att ta emot de ca 3 000 hyllmeter äldre kyrkobokföringshandlingar som finns i landsarkivets distrikt.

Forskare kan inte arbeta med skrymmande material. Det finns ingen plats för kartor och ritningar. Landsarkivets akuta behov av utrymme och kulturmiljöaspekten utgör tillsammans det första skälet som jag vill återropa.

Ett andra skäl är en önskan att levandegöra slottet med möbleringen av salarna. 1939 ansåg alltså regeringen att Vadstena slott skulle rustas upp. Man tänkte sig ett mer levande slott. Sedan dess har andra "monument" byggts runt om i vårt land. Detta visar vad vi värderar i vår tid och vad vi anser vara viktigast att satsa på.

Det finns trots detta de som inte ger upp. 1968 tog Vadstenaingenjören Nils Engström initiativ till en stiftelse för slottets möblering. Han har alltså i 20 år tillsammans med en hel del andra i Vadstena arbetat för att möblera de salar som inte fungerar som magasin.

Med mycket små årliga medel och med stöd från statens konstmuseer och Nordiska museet har de lyckats få ungefär 100 föremål deponerade, och de har själva köpt in ett femtiotal föremål. Av Vadstena kommun får stiftelsen ungefär 40 000 kr. och 1 kr. för varje inträde på slottet. Ju mer möbler som har kommit till slottet, desto fler inträden har det faktiskt blivit fråga om. 1989 fick man 80 000 kr. totalt.

Jag vill ge ett litet exempel på hur man får kämpa i sitt arbete. Man hittade en gobeläng på en kvalitetsauktion. Den skulle kosta ungefär 69 000 kr. De hade 35 000 kr., men tack vare att auktionsfirman var hygglig fick de anstånd med betalningen tills de fick nästa års arvode från kommunen.

Man är mycket stolt över denna enda gobeläng. Under alla år har man önskat att man även skulle få ta Kungssalen och de angränsande rummen i anspråk.

Vi måste vara mycket tacksamma för att dessa människor arbetar så oegennyttigt. Jag minns från min uppväxt – jag bodde i Motala – att slottet verkade som en död byggnad för oss. Det är för de flesta människor ointressant att besöka ett slott utan möbler och verksamhet – ett slott utan liv.

Det tredje skälet jag vill lyfta fram är att Vadstena-Akademien till stor del har sin verksamhet på slottet. Varje år genomför man två operauppsättningar som ges i ungefär 20 föreställningar. Dessutom äger ett antal konserter rum. Biljetterna är slutsålda långt i förväg, och människor kommer från när och fjärran.

Den här verksamheten har gjort slottet i Vadstena känt långt utanför vårt lands gränser. Jag överdriver inte när jag säger att verksamheten är unik. Kombinationen av utbildning, seminarier, forskning och föreställningar gör Vadstena-Akademien unik.

De som arbetar med denna verksamhet behöver mera utrymme. Det går inte att arbeta i längden, så som de har gjort under de här åren. Verksamheten har kunnat försiggå med mycket stora ideella insatser. Man behöver lokaler för scenbyggnad, rekvisita och för de medverkande.

Vadstena kommun har 7 000 invånare. Kommunen har verkligen gjort allt för att göra slottet känt och för att turismen skall kunna få ett kulturellt innehåll. Långt innan begreppet kulturturism myntades, hade man det klart för sig i Vadstena. Slottet spelar således en mycket stor roll för kommunen, för bygden och även för riksintresset.

År efter år har riksdagsledamöter ifrån Östergötland – långt innan jag kom in i riksdagen – kämpat för att man skall bygga upp vallarna. Det behövs inga fler utredningar, herr talman, för att klargöra behovet av att samtliga försvarsvallar blir återuppbyggda.

Av de skäl jag nämnt är det orealistiskt att tänka sig att den nytillsatta organisationskommittén för statliga arkivdepåer skulle kunna komma fram till något annat. Det kan i varje fall inte gälla kulturmiljön – där man har lovat att de tre vallarna skall vara återuppbyggda 1992. Det kan inte gälla kulturturismen och det skriande behovet som landsarkivet har av magasin. Staten har dessutom redan förprojekterat och gjort klart för en fortsatt tillbyggnad. Man kan således inte få det billigare någon annanstans. Vid landsarkivet finns dessutom kunnig personal på plats.

I den reservation som finns till betänkandet, som stöds av folkpartiet, centern, moderaterna och miljöpartiet, begär vi att frågan om återuppbyggnaden av vallarna vid slottet i Vadstena snarast skall tas upp till förnyade överväganden. Nog är det väl en rimlig begäran sedan det här byggprojektet har hamnat utanför prioriteringslistan? Jag skulle gärna vilja fråga ledamöterna för socialdemokraterna och vpk om detta. Vi verkar tyvärr inte ha någon representant för vpk här, men på tisdag när det här ärendet skall avgöras har

de chansen att rösta för ett stöd till landsarkivet, Vadstena kommun, Stiftelsen för slottets möblering och Vadstena-Akademien.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

BIRGER HAGÅRD (m):

Herr talman! Frågan om slottsvallarna i Vadstena har uppenbarligen gått framåt. Nu har frågan fått ett helt eget betänkande. Dessutom får vi uppleva att fyra partier gemensamt reserverat sig för en så snabb lösning som möjligt för Vadstenas vidkommande. Det kanske var av en viss nytta att kulturutskottet besökte Vadstena i somras och på ort och ställe fick ta del av de problem som det nu är fråga om.

Det har sagts tidigare att det finns tre olika skäl till varför man snabbt bör åtgärda Vadstena slottsvallar. För det första behöver landsarkivet, som finns inrymt i slottet, nya ytor. För det andra åberopas själva slottsmiljön. För det tredje behövs lokaler för olika kulturaktiviteter. Lokalerna kan frigöras först efter det att vi har fått en fullständig restaurering av Vadstena slott. Denna fråga har stötts och blötts under lång tid.

Landsarkivet i Vadstena är vårt äldsta landsarkiv. Det kom till år 1898. Redan 1939 fattade riksdagen ett beslut om att man skulle restaurera och inreda slottet samt återuppföra vallarna. Kriget kom emellan, och ingenting hände. År 1974 började man projektera. År 1982 började man bygga om, och 1985 stod en del av vallarna klara. Det har således tagit 87 år.

Människorna som arbetar på landsarkivet behöver nu inte längre sitta med stövlar på fötterna och med pälsmössa på huvudet. När det blev riktigt kallt ute, var det mellan 13 och 14 grader på arbetsplatsen. De verksamma inom arkivet, liksom andra humanister, är härdat folk. De tål väldigt mycket. Vi har kunnat se det på lärarna här i dag, som har fått utstå en del.

Från början sades det emellertid att uppbyggnaden och restaureringen av vallarna skulle ske i etapper. För mig innebär ordet etapper att verksamheten hänger ihop. Skall vi nu behöva vänta ytterligare 87 år innan det här är fullbordat, måste man väl kunna ifrågasätta om etappuppbyggnad är det rätta ordet i sammanhanget. Det finns en skiss färdig, men man har inte skridit till verket. Skall man fortsätta i den takt som det hittills har varit fråga om? Det tog 11 år innan det här stod färdigt – från 1974 till 1985. Nu skall man inte göra någonting innan organisationskommittén är klar. Det innebär att man egentligen inte kan göra något förrän tidigast år 1992. Vi kan konstatera att om man arbetar i den takt som man har gjort sedan 1974, kommer det att dröja till ca år 2004 innan slottsvallarna är fullständigt restaurerade.

Från utskottets sida har man tidigare sagt att man förutsätter att byggnadsstyrelsen har sina ögon riktade på det här och att den kommer att vidta de åtgärder som erfordras. Nu har uppenbarligen i varje fall en minoritet i kulturutskottet förstått att de misstankar som jag förut hade beträffande byggnadsstyrelsen inte var helt oberättigade, eftersom man tycker att man bör skynda på verksamheten. Som Lola Björkquist påpekade har Vadstena slott fallit ur prioriteringslistan under de här tre till fem åren och inväntar sitt fullbordande i ett töcknigt fjärran, varom vi intet vet i det här sammanhanget.

Jag har själv träget motionerat i detta ärende och ser nu ändå ett visst skall vi säga skimmer av ljus bakom molnet. Till min glädje har jag också kunnat

se att Lola Björkquist har motionerat, och vad mera är även Torsten Karlsson, som är vår Grand Old Man i Östergötland, den äldste på östgötabänken, som vi får förmoda har en stark pondus inom den regionala socialdemokratien. Torsten Karlsson är inte här nu. Därför skall jag inte polemisera mot honom. Men jag är litet förvånad över att utskottet inte har velat gå honom till mötes som motionär i detta sammanhang, när han ju faktiskt inte kommer med någon alldeles ohemul begäran. Visserligen åberopar han riksantikvarieämbetet, där man har sagt att det vore skandalöst om inte uppbyggnaden stod klar 1992. Han vill ändå ha en litet försiktig formulering, att det kanske är dags för byggnadsstyrelsen att göra något. Inte ens det har man velat säga. Återigen faller man tillbaka och säger att när organisationskommittén väl är klar med sitt omdöme, kan man ta hänsyn till det samlade behovet. Samtidigt konstateras, något stycke ovanför i betänkandet, att det inte bara är frågan om landsarkivets problem här. Landsarkivet är fullt i dag. Det är utbyggt. Det finns ingen mera plats. Enligt vad landsarkivarien sade mig i går, finns det inte något utrymme längre när man efter SJ:s omorganisation får in SJ:s arkivalier. Han hoppades innerligt att folkbokföringsreformen inte kommer att förverkligas i realiteten förrän om en bra tid. Annars finns det inga möjligheter, i varje fall inte för Vadstena landsarkiv, att göra någonting i detta sammanhang.

Utskottet påpekar att det, som sagt var, inte bara är landsarkivets behov som är intressanta i sammanhanget. Slottsmiljön i dess helhet är ett riksintrasse. Den får inte se så stympad ut som den nu gör.

Jag har en gång förut i denna kammare sagt att om Vadstena slott hade legat i Stockholm, hade man inte ett ögonblick tolererat att det fick fortsätta att se ut som det gör. Men nu ligger det ju avlägset, tycker man. Det ligger så långt som kanske 25 mil bort ifrån det som somliga tror är händelsernas centrum. För den skull är det mindre intressant. Dessutom har man pekat på behovet att kunna få tillgång till de olika lokalerna i sammanhanget för kulturella ändamål, framför allt för Vadstena kommun.

Herr talman! Mot denna bakgrund tycker jag att det är njuggt att man inte är beredd att uttrycka att det finns all anledning att så snart som möjligt vidta de erforderliga åtgärderna. Detta är det enda reservanterna har begärt. Vi motionärer har inte heller begärt mera.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

SYLVIA PETTERSSON (s):

Herr talman! Jag vill inledningsvis yrka bifall till kulturutskottets hemställan i betänkande 9.

Som har sagts här är det tre motioner från östgötabänken som behandlas i detta betänkande. Som Birger Hagård nämnde är Torsten Karlsson, socialdemokrat, undertecknare av en av motionerna. Det är naturligtvis mot bakgrund av bl.a. Torsten Karlssons motion som utskottet har utformat sitt betänkande.

I alla motioner sägs att det är angeläget att en fortsatt utbyggnad av vallarna kommer till stånd. Utskottet håller med om det. Det är angeläget inte bara för östgötar. Det är inte första gången dessa förslag behandlas i riksdagen. Tidigare har vi i stor enighet framhållit vikten av att fullfölja återuppbyggnaden av vallarna. Vi har avslagit motionerna med hänvisning till att

återuppbyggnaden har funnits med i byggnadsstyrelsens planering. Också den delen av beslutet har varit enhällig.

Förhållandena har ändrats inför detta års behandling av motionerna på två sätt. Slottsvallarna i Vadstena finns visserligen fortfarande med i byggnadsstyrelsens planering, men på litet längre sikt. Vi har också nu tillsatt en organisationskommitté på förslag av arkivutredningen.

Kulturutskottet har i sitt betänkande sagt att detta bör bedömas inte bara utifrån vilket behov som finns för arkivverksamhet. Även kulturmiljöaspekten bör väga tungt. Det som skiljer majoriteten och reservanterna är väldigt litet. Kulturutskottets majoritet säger att man förutsätter att frågan åter kommer att tas upp till övervägande. I reservationen vill man att frågan snarast skall tas upp till övervägande.

Vi vill avvakta organisationskommitténs resultat för att få en samlad bedömning av om detta företag bör prioriteras högre. Det var, som jag sade, arkivutredningen som föreslog denna kommitté som skulle se över arkivens organisation. Nu har vi organisationskommittén, och då tycker vi att det vore orimligt att gå förbi den. Det har inget med njugghet att göra. Birger Hagård, utan det är ett för riksdagen ganska normalt sätt att behandla ärendena.

LOLA BJÖRKQUIST (fp) replik:

Herr talman! Sylvia Pettersson säger att det är mot bakgrund av Torsten Karlssons motion som man har utformat betänkandet. Men där står det ju faktiskt så här, i sista meningen: "Den fortsatta återuppbyggnaden bör därför av berörda myndigheter bli uppmärksammas för snara åtgärder". I betänkandet står det att man skall avvakta vad organisationskommittén kommer fram till. Vi menar att njugghet är det minsta man kan kalla det för, att gömma sig bakom denna utredning.

Som jag påpekade i mitt anförande finns det en mängd skäl till att just landsarkivets försvarsvallar skall byggas upp igen. Jag förstår inte vad socialdemokraterna förväntar sig få ut av utredningen. Den tror jag har kommit till mera för att se över behovet i övriga delar av landet.

Hänvisa till Torsten Karlssons motion kan man inte göra i det här fallet, Sylvia Pettersson.

BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Torsten Karlsson borde nog ha lika stor anledning som jag att vara i någon mån missnöjd över själva motionsbehandlingen. Men det är inte det centrala i detta sammanhang, utan det är hänvisningen till organisationskommittén.

Jag vill fråga Sylvia Pettersson: Vad säger Sylvia Pettersson om organisationskommittén kommer fram till – vi gör det teoretiska tankeexperimentet – att vi inte alls skall bygga upp någonting i Vadstena? Vi skall bygga upp fullt med landsarkiv eller depåer runt om i landet, men vi skall inte satsa något mera på Vadstena i det hänseendet. Säger Sylvia Pettersson då att vi skall strunta i att bygga upp vallarna? Men utskottet har ju sagt att slottsmiljöfrågorna är viktiga, att Vadstena slotts möblering är viktig! Alltså kommer

man fram till att organisationskommittén inte är det centrala i detta sammanhang. Ändå vill man krypa bakom denna utredning och hoppas på – jag får väl utgå från det – att byggnadsstyrelsen skall göra någonting. Men byggnadsstyrelsen har ju inte gjort någonting hittills! Varför vågar man då hoppas på den inför framtiden? Hur stämmer detta resonemang, Sylvia Pettersson?

SYLVIA PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag sade att vi har utformat vårt betänkande bl.a. mot bakgrund av Torsten Karlssons motion. Torsten Karlsson har i sin motion krävt snara åtgärder för en fortsatt återuppbyggnad. Kulturutskottet säger i sitt betänkande att när organisationskommitténs arbete är avklarad, vilket det skall vara i oktober nästa år, bör en samlad bedömning kunna göras av om vallarna bör ges en högre prioritet. Det är inte fråga om att vi gömmer oss bakom organisationskommittén. Det är bara ett naturligt förfarande att avvakta det resultat som en av regeringen tillsatt kommitté kommer fram till. Vi kan naturligtvis inte veta vilket resultat kommittén kommer fram till, det har Birger Hagård rätt i. När den lämnar ifrån sig sitt förslag får vi ta ställning till det. Men jag tycker att Birger Hagård inte skall glömma bort att utskottsmajoriteten i betänkandet skriver att den anser att återuppbyggnaden av vallarna vid Vadstena slott skall bedömas inte bara mot bakgrund av behoven av arkivutrymme utan även mot bakgrund av annat, bl.a. kulturmiljön.

BIRGER HAGÅRD (m) replik:

Herr talman! Det var just det sista som jag tog fasta på, Sylvia Pettersson, nämligen att det även finns andra skäl. Men mot den bakgrunden kan jag inte förstå varför utskottsmajoriteten i kulturutskottet inte vill ansluta sig till förslaget om ett tillkännagivande till regeringen i detta sammanhang.

Om organisationskommittén kommer fram till att detta inte är något som det nu skall satsas på, blir det ju den lägre prioriteten som kommer att gälla. Då är det kanske inte helt orimligt att man i Vadstena, i Östergötland och kanske i riket i övrigt säger att det handlar om den gamla vanliga visan. Då får man räkna på det gamla sättet. Och det tog 87 år innan något hände. Det betyder att man är framme någonstans vid år 2080 eller 2090, och då spelar det ju inte någon större roll vare sig för Sylvia Pettersson eller mig eller den övriga nu levande befolkningen.

LOLA BJÖRKQUIST (fp) replik:

Herr talman! Jag tycker inte att jag fick ett tillräckligt klart besked från Sylvia Pettersson om vad socialdemokraterna förväntar sig att få ut av utredningen. Ställer man sig bakom det som Sylvia Pettersson har sagt tidigare, nämligen att det finns även andra skäl till detta, hade det varit tacknämligt om hela utskottet hade uttalat att det finns behov av att snarast ta upp detta till övervägande. Nu finns det tyvärr en större risk för att detta skjuts ännu längre in i framtiden, på grund av att inte ett enigt utskott har uttalat att detta bör tas upp till övervägande.

SYLVIA PETTERSSON (s) replik:

Herr talman! Även byggnadsstyrelsen säger att den skall avvakta resultatet av organisationskommitténs utredning. Byggnadsstyrelsen har däremot

inte sagt att den har för avsikt att följa organisationskommitténs förslag till punkt och pricka. Det kan ju mycket väl tänkas att organisationskommittén kommer fram till ett resultat men att byggnadsstyrelsen trots det ger slottsvallarna i Vadstena en högre prioritet, såsom utskottet har förutsatt att den kommer att göra.

Birger Hagård, jag tycker inte att man får ta så lätt på beslut i riksdagen att man säger att det blir ett dåligt resultat, eftersom det inte kommer att spela någon roll för Sylvia Pettersson eller Birger Hagård. Vi får väl bygga våra beslut på litet säkrare grund.

KAJ NILSSON (mp):

Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till reservationen. Det har blivit en fyrpartireservation av en trepartimotion. Miljöpartiet står emellertid bakom såväl reservationen som motionen.

Motionen har en regional anstrykning. Det är miljöpartiets Lars Norberg på östgötabanken som har undertecknat motionen för miljöpartiets del. Jag anser emellertid att frågan nästan är av riksintresse. Därför kan jag ge mitt stöd till Lola Björkquists argumentation när det gäller de tre skälen. Hon nämnde landsarkivets synpunkter. När utskottet gjorde studiebesök på landsarkivet kunde vi se hur väl inrättat det är i ett landsarkiv som fungerar och hur bra det kan göras.

Lola Björkquist nämnde även kulturmiljökravet, att salarna skall återställas. För egen del tycker jag att det är intressant att detta arkiv som en biprodukt skulle lämna utrymme för Vadstenaakademien som, har en mycket intressant och värderad verksamhet på platsen.

Mot denna bakgrund skall jag be att få yrka bifall till reservationen.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 12 december.)

10 § Våldsbrott och brottsoffer

Föredrogs

justitieutskottets betänkande

1989/90:JuU5 Våldsbrott och brottsoffer.

BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Vi skall nu behandla justitieutskottets betänkande om våldsbrott och brottsoffer. Förra året anmälades ca 37 000 fall av misshandel till polisen. Enligt statistiska centralbyråns offerundersökningar kan man dra slutsatsen att det registrerade våldet schablonmässigt kan multipliceras med tre. Det totala antalet fall av misshandel uppgår därmed till över 100 000. En mycket stor del av dessa fall av misshandel begås mot kvinnor i hemmen. Kvinnor som misshandlas i hemmen är en mycket utsatt grupp av brottsoffer. De upplever sig som regel som ensamma och övergivna, och de har dålig självkänsla och orkar många gånger inte göra något åt sin situation. När de väl anmäler mannen för polisen och ber om hjälp, är det stöd som de erbjuds

blandat.

I en slutrapport, Polis 80, som är en utvärdering av polisens arbete, framgår det att sociala myndigheter anser att kvinnomisshandel inte är ett prioriterat område hos polisen. De misshandlade kvinnorna får alltså inte det stöd och den hjälp som de skulle behöva av polisen. Det är därför särskilt glädjande att en majoritet i justitieutskottet nu föreslår två konkreta förbättringar för dessa utsatta kvinnor.

Den ena förbättringen som utskottet föreslår riksdagen är att besöksförbudslagen skall skärpas. Lagen har i dag en straffskala som innebär att maximistrafet för brott mot denna lag är sex månaders fängelse. Den här konstruktionen på lagen har gjort den tandlös. Det går inte att anhålla eller häkta en person som överträder ett besöksförbud. Enligt det förslag som riksdagen nu skall fatta beslut om är maximistrafet ett år. Genom den här förändringen kommer anhållande och häktning att vara möjliga.

Bakgrunden till att besöksförbudslagen kom till var att man genom ett besöksförbud skulle kunna förhindra att en person utsätts för brott, förföljelse eller allvarliga trakasserier av annan person. Om man menar något med ett besöksförbud krävs det att en person som bryter mot en sådan bestämmelse faktiskt kan anhållas. Åklagarna är mycket restriktiva med att utfärda besöksförbud. Det betyder att när de väl gör det måste det finnas en påtaglig risk för att en kvinna kommer att misshandlas eller trakasseras. Om mannen, vilket det trots allt oftast är fråga om, bryter mot ett sådant besöksförbud, kan polisen med dagens lagstiftning enbart avvisa honom. Han kan alltså återvända gång på gång. Det är alltså inte möjligt att sätta stopp för hans beteende. I och med att lagen skärps kommer det framöver att vara möjligt att anhålla en sådan person, och därigenom bryts hans förehavanden.

Regeringen har låtit BRÅ göra en utvärdering av lagens nuvarande utformning. BRÅ kom då fram till att lagen inte behövde ändras. Ulla Lid är jurist och den som har tagit fram underlagsmaterialet till utvärderingen. Hennes slutsats var att lagstiftningen var tandlös och behövde skärpas. Två flickor från socialhögskolan, Kristina Nyman och Charlotta Svensson, har i en analys av Lids material sagt att BRÅ dragit oriktiga slutsatser av det underliggande materialet. De pekar bl.a. på att åklagarmyndigheternas och polisens syn på besöksförbudslagens utformning inte har redovisats och att BRÅ inte talat något om kvinnornas rätt till rörelsefrihet och behov av rätts-säkerhet. Flickornas analys är ett stöd för Lids slutsats, nämligen att lagen behöver skärpas, vilket också utskottet nu föreslår riksdagen.

I dag är överträdelse av besöksförbudet angivelsebrott. Det betyder att åtal normalt bör ske först sedan målsäganden anger brottet till åtal. Precis den konstruktionen fanns tidigare när det gällde misshandel i hemmet. 1982 upphävdes den åtalsbegränsningen. Skälet till det var att man menade att misshandlade kvinnor utsattes för påtryckningar och hot om mer våld om de anmälde brottet, vilket gjorde att de i många fall helt enkelt inte tordes anmäla. Dessutom försätter man kvinnan i en mycket svår situation, när man skapar dåligt samvete och ångest hos henne och dessutom ålägger henne att avgöra om mannen skall straffas eller inte. Samma skäl som låg till grund för att ta bort åtalsbegränsningen för misshandel på enskilt område kan åberopas när det gäller att avveckla åtalsbegränsningsregeln i besöksförbudslagen.

Prot. 1989/90:42
8 december 1989

*Våldsbrott och
brottsoffer*

Det är också den förändringen som ett enigt utskott nu föreslår.

Den andra delen som också är glädjande är att en majoritet av utskottet ger regeringen i uppdrag att lägga fram förslag till förbättringar när det gäller rätten till målsägandebiträde.

Den 1 juli 1988 infördes en möjlighet för målsäganden att få ett särskilt juridiskt biträde när det gäller mål av typen allvarliga sexualbrott. Syftet med denna bestämmelse var att ge målsäganden stöd och hjälp för att lindra påfrestningarna i samband med utredningar rörande ett allvarligt och integritetskränkande brott.

Lagstiftningen öppnade också möjlighet att vid andra sexualbrott och misshandel som inte är ringa erhålla målsägandebiträde. Tyvärr krävs det att så många kriterier är uppfyllda att det har visat sig att många som skulle behöva stöd vid rättegången inte får det.

Ett färskt exempel är en 25-årig kvinna i Luleå som anmälde sin 30-årige sambo för misshandel i två fall. Misshandeln hade ägt rum i januari. Hon vräktes omkull i en lägenhet och blev där sparkad och slagen i ansiktet och på kroppen. Mannen hotade senare att skada henne, om hon anmälde honom. Hon anmälde honom för misshandel och flyttade därefter till sina föräldrar i Stockholm. I början av juni kallades hon som målsägande till rättegången i Luleå. Hon begärde stöd vid rättegången i form av ett juridiskt biträde. Tyvärr ansågs hon inte uppfylla alla kriterierna för att få ett sådant biträde. Hon var rädd för mannen. Hon tyckte efter rättegången att hon hade blivit illa behandlad och att åklagaren inte hade brytt sig om henne eller skyddat henne mot mannens lögn. Mannen dömdes för misshandel. Nu i november träffade den 30-årige mannen den 25-åriga kvinnan i Stockholm. Han dödade henne genom att först slå omkull henne, sedan sparka henne och slutligen kasta en stor sten mot hennes huvud.

Denna kvinna som begärde hjälp och stöd vid rättegången fick aldrig det. Man kan naturligtvis inte säga att hennes liv hade kunnat räddas, om hon hade fått det. Här gällde det emellertid en mycket utsatt kvinna, och samhället vidtog inte några som helst åtgärder för att hjälpa henne.

Det finns fler kvinnor som lever i denna utsatta miljö utan att få det stöd och den erkänsla som de är berättigade till. Det är därför angeläget att regeringen skyndsamt och i enlighet med utskottets begäran lägger fram förslag till förbättringar.

Beträffande de frågor som jag nu har tagit upp yrkar jag bifall till utskottets förslag. Härutöver vill jag yrka bifall till reservationerna 3, 6, 7, 8, 11, 12 och 13.

I våra reservationer har vi tagit upp flera frågor som vi anser ännu inte har fått sin lösning. Jag tänker inte gå igenom varje reservation för sig utan ta upp några principiella frågor. Det gäller information till brottsoffer, förhör med barn och trygghetslarm.

När det gäller information till brottsoffer har det med tiden blivit bättre, men mycket återstår fortfarande att göra. För kvinnor som utsätts för våld finns kvinnojouren och brottsofferjourerna, möjlighet att få juridiskt biträde under förundersökning och rättegång, möjlighet att få skadestånd m.m. Tyvärr finns det i dag ingen samlad information om vilka möjligheter som erbjuds. Här menar vi att *en* myndighet borde ha ansvaret, samla den här informationen och tillhandahålla den för brottsoffren. Polisen vore kanske

den myndighet som ligger närmast till hands.

I informationen ingår också att bistå en målsägande på sådant sätt att den person som det är fråga om blir väl informerad om vad som sker med hans eller hennes anmälan. Blir det åtal? När kommer målet upp i domstol? Vad döms den misstänkte för? Det finns fler sådana frågor. Frågorna är många för målsäganden. Här menar vi att samhället är skyldigt att se till att målsäganden får svar på alla sina frågor, oavsett om målsäganden har varit tillräckligt förutseende för att säga till polisen att han faktiskt vill ha det på det här sättet.

Herr talman! Egentligen vet vi ytterst litet om brottsoffrens reaktioner. Det finns en viss forskning som visar att följdhändelser i samband med brott många gånger förstärker det chocktillstånd som åstadkoms av själva brottet. Som exempel kan man tänka sig att man kan få den här förstärkningen när man kommer till ett försäkringsbolag eller en domstol och blir nonchalant behandlad. Eftersom kunskaperna på detta område får anses vara små, menar vi att dessa förhållanden borde utredas. Det resultat som då kommer fram borde få ligga till grund för ett samlat brottsofferprogram.

Jag skall helt kort ta upp frågan om barn som utnyttjas sexuellt. Det är svårt att göra utredningar när det är barn som skall höras. Vi tycker att man borde utreda möjligheterna att använda sig av videofilm, som sedan kunde användas i domstolarna, så att barn slipper att inställa sig där.

När det gäller utsatta kvinnor borde de som är i hög grad utsatta ges möjlighet att få trygghetslarm.

GÖRAN ERICSSON (m):

Herr talman! Knappast någon annan debatt i denna kammare torde ha en så hög aktualitet som just denna som gäller frågan om våldsbrott och brottsoffer. Det är tråkigt att debatten kommer vid den här tiden på kvällen, men tyvärr blev det på det sättet.

De allt tätare rapporterna om meningslöst och grovt gatuvåld som nått oss under den senaste tiden är inte, som man från regeringshåll har försökt hävda, tidningsankor som blåses upp i brist på bättre nyhetsförmedling. Vi har under de allra yttersta av dessa dagar också fått statistiskt belagt att våldet liksom grovheten i våldet det senaste året har ökat mycket kraftigt.

När det gäller besöksförbudslagen, som också behandlas i det föreliggande betänkandet, skall jag inte säga så mycket mer än att jag instämmer i vad Britta Bjelle sade här. Men det kan finnas skäl att göra en del kommentarer.

Besöksförbudslagen tillkom för att bilda en rättslig skyddszon omkring den utsatta kvinnan. Primärbrotten som hon utsattes för – misshandel, olaga hot, hemfridsbrott och liknande – var ju straffbara redan tidigare.

När propositionen antogs 1988 ville regering och riksdag göra klart för den person som var beredd att begå dessa brott, att vi som lagstiftare inte tillät att han ens tog kontakt. Han fick inte utsätta någon för telefonterror, personlig terror o.d. Vi ville bilda en skyddszon. Vi gjorde det, men denna skyddszon blev alldeles otillräcklig. Gärningsmannen riskerade knappast mer än dagsböter, om han hängde på ringklockan en lördagkväll, förstörde livet för

Prot. 1989/90:42
8 december 1989

*Våldsbrott och
brottsoffer*

och skrämde vettet ur sin tidigare sambo eller maka. När kvinnoorganisationerna och kvinnoförbunden inom de politiska partierna hörde av sig till oss kände vi att det var viktigt att justera den här lagen, dvs. att höja straffvärdet på en gärning som innebär att man förstör livet för människor eller skrämer livet ur människor.

Från socialdemokraterna har vi inte fått något gehör. Det är egendomligt att vi i denna kammare inte i endräkt skall kunna komma fram till att det behövs en skärpning av denna lag, som uppenbart är alltför svag. Detta är obegripligt. Motståndet från socialdemokraternas sida höll i sig i utskottet. Man kämpade emot. Av det betänkande som vi i dag behandlar framgår att kampen slutade med att man avgivit ett särskilt yttrande, där man på något sätt måste försöka legalisera passiviteten från regeringens sida.

Till socialdemokraternas företrädare här i dag skulle jag nog vilja säga: Det vore bra om verkligheten på något sätt trängde sig in i det socialdemokratiska partikansliet. Den tycks ju inte kunna tränga in i regeringskansliet.

Herr talman! Jag skall nöja mig med att i det följande beröra två viktiga reservationer som vi moderater har varit med om att underteckna.

I reservation 3 tar vi tillsammans med folkpartiet, centern och miljöpartiet upp frågan om förskottering av brottskadestånd. Det behöver väl knappast sägas att många av de gärningsmän som begår brott mot person och egendom saknar alla förutsättningar att reglera de mest elementära skadeståndsyrkanden. Offret tvingas alltså i dag inte bara stå ut med brottet utan också att bestrida de kostnader som följer av det brott som gärningsmannen har begått. Att inte ställa upp och försöka slå vakt om brottsoffren och hjälpa dessa i denna fråga är att visa en mycket cynisk hållning. Det är så att jag skäms inför brottsoffren och andra i vårt land. Man skall ju själv betala sina kläder. Man skall själv betala för sina skador. Man skall själv stå ut med smärtan och den förnedring som man till följd av brottet upplever. Samhället skall inte hjälpa till. Nej, samhället tar gärningsmannen under armen, leder bort honom och ger honom någon form av vård eller behandling. Men hur är det då med brottsoffret? Ja, brottsoffret sitter där hemma och undrar: Hur skall det bli med mig? Ingen hör av sig, som Britta Bjelle sade när hon alldeles nyss stod i denna talarstol. Ingen berättar hur målet fortlöper etc.

Är det någon fråga där man skulle kunna visa solidaritet, så är det just i denna fråga. Det gäller ju att stödja och hjälpa brottsoffren.

Vi moderater och övriga reservanter kan inte förstå den inställning som här kommer till uttryck. Det skulle vara intressant om socialdemokraternas företrädare något ville analysera den inställning som man har till brottsoffren.

Herr talman! Sedan skall jag beröra reservation 12. Samma partier – dvs. vi moderater, folkpartiet, centern och miljöpartiet – samlas här kring kravet på stöd från det allmänna till olika slag av jourer för brottsoffer.

I motion 1989/90:Ju817 pekar vi moderater på det oegennyttiga och omfattande humanitära hjälparbete som kvinnojourerna bedriver. Det handlar om 10 000–15 000 telefonsamtal per år och 2 000–3 000 besök samt om erbjudanden om bostad till 2 000 kvinnor och 1 000 barn per år. Det är alltså en synnerligen omfattande humanitär hjälpverksamhet som dessa kvinnojourer bedriver.

Hemställan i vår motion går ut på att samhället skall öka sitt engagemang bidragsmässigt, så att dessa jourer – vare sig det gäller kvinnojourer, mansjourer eller brottsofferjourer – skall få möjlighet att öka sitt engagemang och ta emot ännu fler som behöver hjälp.

Vidare måste de här jourerna få behålla sin integritet som enskilda organisationer i föreningsregi. Detta är viktigt. Dessa jourer intar en mellanställning. Exempelvis kvinnojouren är oerhört viktig för många kvinnor som annars inte skulle våga söka hjälp. Jourerna hjälper brottsoffren, så att dessa – det går sakta, men säkert – kommer till rätt myndighet och alltså får den rätta myndighetskontakten. Detta är också oerhört viktigt. Många brottsoffer skulle kanske inte få den rätta myndighetskontakten om inte dessa jourer fanns.

Även i denna fråga står socialdemokraterna och vpk enade mot förslagen. Det är en lika uppseendeväckande hållning som den man intagit i fråga om förskotteringen av medel till brottsoffer. Det är, med förlov sagt, egendomligt att det inte finns någon solidaritet när denna skall prövas i den här kammaren, i verkligheten. Men i talarstolarna den första maj, herr talman, är solidariteten så att säga fullkomligt outtömlig. Då flödar det av solidaritet. I detta betänkande försöker majoriteten glida undan sakfrågan genom att säga att stödet till jourerna är en primärkommunal fråga. Man vill avvakta socialstyrelsens utvärdering, vilken väntas under våren 1990. Men det är det klassiska sättet att i denna kammare glida undan sitt ansvar.

Vi vet i dag vad dessa jourer står för – jag har nyss nämnt det. Vi vet att dessa jourer inte förmår ta emot ens hälften av alla som behöver hjälp. Då behöver man inte avvakta någon utvärdering från socialstyrelsen. Då kan man gå till beslut i denna kammare, precis lika konkret som man kommer att göra när det gäller skärpningen av straffen enligt lagen om besöksförbud.

Herr talman! Jag tror att det är med denna fråga om jourerna och bidrag till dessa som det är med frågan om förskottering av pengar till brottsoffer: När vi närmar oss val kommer man krypande med en proposition – det är i varje fall vad jag kan tänka mig – och då blir det som vi i dag har sagt högsta visdom.

Jag försäkrar att vi motionärer återkommer till dessa saker i januari nästa år. Vi ger er socialdemokrater alltså en chans till nästa år – våra förslag kanske kolliderar med en proposition, men det må i så fall vara hänt. Huvudsaken är ju att vi försöker att så småningom enas om en politik som är till stöd för brottsoffren. Jag hoppas att kommande allmänna val inte skall ha någon som helst inverkan här utan att det skall handla om stödet till och solidariteten med brottsoffren.

Herr talman! Mot denna bakgrund yrkar jag bifall till reservationerna 3, 6, 7, 12 och 13 i detta betänkande.

MARIANNE ANDERSSON (c):

Herr talman! Sedan vi hade den senaste debatten här i kammaren om våldsbrott har en ny forskningsrapport från BRÅ publicerats där man pekar på att antalet brott mot person har ökat.

Ökningen är störst när det gäller mord, dråp och misshandel med dödlig utgång. Där har vi en ökning med 15 %. Antalet sexualbrott har ökat med

14 %. Under 1988 polisanmälades 146 fall av fullbordade mord, dråp och misshandel med dödlig utgång. Räknar man med försök till mord och dråp, blir siffran 609. Antalet våldtäkter uppgick förra året till 1 332.

Dessutom är brottsligheten i huvudsak koncentrerad till storstäderna.

När det gäller gärningsmännens ålder ligger personer i åldern 15–17 år i topp. 40 % av de misstänkta är 15–24 år gamla. Personer som misstänks för våldsbrott och sexualbrott är i genomsnitt över 30 år.

Även om våldsbrotten inte skulle ha ökat i antal, vilket ändå nu tycks vara fallet, är siffrorna alldeles för höga. Vi varken kan eller vill godtaga, oberoende av hur höga siffrorna är, att folk utsätts för sådana här brott. Därför vill vi på alla sätt bekämpa sådana här brott och se till att brottsoffren tas om hand och får stöd på bästa sätt.

Herr talman! När riksdagen nästa vecka fattar beslut i fråga om dagens betänkande tar vi några viktiga steg framåt dels när det gäller att bekämpa våldsbrotten, dels när det gäller att stödja brottsoffren.

Samtidigt finns det frågor, där vi i centern har velat gå något längre men där vi inte fått gehör för våra önskemål. Vi har därför tvingats reservera oss på ett antal punkter. Jag kommer strax att närmare utveckla våra synpunkter.

Vi i centern har länge velat få en folklig kampanj mot våldet till stånd och har ansett att regeringen borde ta initiativ till en sådan. I och med det beslut som skall fattas kommer detta också att bli möjligt, vilket välkomnas av oss i centern men framför allt av svenskar ute i landet som länge har velat göra en insats mot våldet men som inte riktigt vetat hur de kan hjälpa till. Spontana reaktioner och insatser har dock förekommit. Jag tänker bl.a. på de demonstrationer mot våldet som spontant har uppstått. Man har haft namninsamlingar som protest mot våldet, och listorna har sänts till de politiska partierna med en begäran om att mera måste göras när det gäller att bekämpa våldet. Själv har jag fått en mängd frågor när jag varit ute och rest i landet och hållit föredrag om hur den enskilde svensken kan göra en insats. Man vet inte hur det här skall gå till, men man vet att man vill hjälpa till. Det är en bra förutsättning för en folklig kampanj mot våldet. Nu gäller det för regeringen att dra upp riktlinjer och ta vara på det folkliga engagemanget.

Skyddet för misshandlade kvinnor kommer i och med att dagens betänkande antas också att förbättras på ett par områden.

När nu lagen om besöksförbud görs mer effektiv i och med att brott mot denna kommer att rendera påföljden ett års fängelse, kommer möjligheterna att förbättras när det gäller att ingripa mot dem som bryter mot lagen – något som hitintills knappast varit möjligt.

När påföljden för brott mot besöksförbudslagen nu höjs från sex månaders fängelse till ett års fängelse kommer förutsättningarna att förändras radikalt. när det gäller att kunna ingripa mot dem som bryter mot lagen. Det är nödvändigt för att skydda dem som det gäller – i huvudsak kvinnor och barn. Härigenom kan de som bryter mot lagen anhålls och häktas – något som väl välkomnas av såväl drabbade kvinnor och barn som kvinnojourer och andra som stöder de utsatta grupperna.

Enligt vad jag har erfarit i pressen gör nu miljöpartiet ett nummer av att man skulle ha kämpat för detta. Det kanske är litet förmätet av miljöpartiet,

som inte ens har motionerat. Faktum är att det är två partier som har motionerat, och det är centern och moderaterna. Det är glädjande att miljöpartiet m.fl. har anslutit sig, så att vi får igenom det här viktiga kravet.

Denna lagändring är inte nog för att skydda denna grupp av misshandlade personer. Vi har i centermotioner pekat på nödvändigheten att skydda de grupper som har ett behov av att fly bort från dem som förföljer. Ett sätt att göra detta är att förse dem med t.ex. trygghetslarm eller annan form av larmsystem. Det kan också bli nödvändigt att hjälpa kvinnorna så att de kan byta bostadsort. Vi ger ju faktiskt flyttningsbidrag till personer som flyttar från glesbygd till storstäderna. Inte skulle det vara för mycket begärt att ge flyttningsbidrag till dem som tvingas flytta på grund av förföljelse. Det tycker i varje fall inte vi i centern. Jag yrkar därmed bifall till reservation nr 8.

I och med antagandet av dagens betänkande får vi i centern igenom ytterligare ett tidigare motionskrav som gynnar brottsoffren. Rätten till målsägan-debiträde utvidgas nu till att gälla alla dem som har utsatts för sexualbrott och våldsbrott där sexuellt tvång förekommit. Dessutom gäller tillkännagivandet till regeringen också allt fler som utsatts för misshandelsbrott. Detta är ett viktigt steg framåt för ett bättre tillvaratagande av brottsoffrens ställning.

Herr talman! Våra olika brottsofferjourer, kvinno- och mansjourer, gör ett mycket viktigt arbete för att stödja dem som utsatts för våld och brott. Bidraget till brottsofferjourer har ökat nyligen. Det var bra, men tyvärr inte tillräckligt. Målet för riksorganisationen för brottsofferjourerna är att en brottsofferjour skall inrättas i varje polisdistrikt för att ta till vara bl.a. allmänhetens vilja att hjälpa och stödja. För detta behövs ytterligare insatser. Brottsofferorganisationen har uttalat ett behov av 1 milj. kr. totalt.

Vad sedan gäller kvinno- och mansjourer, fungerar dessa huvudsakligen med hjälp av frivilliginsatser. Det enorma arbete som dessa utför är vårt all vår respekt och vårt stöd. Tyvärr räcker inte dagens samhällsstöd till dessa jourer för att säkerställa deras viktiga fortsatta arbete. Det är också så att de ungefär 110 kvinnojourerna tillsammans får lika mycket statliga medel som de 7 mansjourerna, vilket är en snedfördelning som jag inte tycker är acceptabel. Kvinnojourerna bör alltså särskilt prioriteras när det gäller fortsatt stöd.

Stödet till alla dessa jourer måste emellertid utvecklas, vilket vi har pläderat för i vår reservation nr 12.

Herr talman! Från centerns sida vill vi också att stödet till brottsoffren förbättras. Vi anser dels att det skadestånd som vanligtvis utbetalas är alldeles för lågt jämfört med den skada som offret utsatts för, dels att det är alldeles för svårt att få skadestånd utdömt. Möjligheten att få ut skadestånd för ideell skada måste införas. Visserligen är en utredning tillsatt för att se över denna möjlighet, men vi vet på intet sätt vad den kommer fram till. Därmed är det befogat att riksdagen nu uttalar att denna möjlighet måste finnas.

Jag yrkar därmed bifall till reservation nr 4.

I reservation nr 3 utvecklar vi våra tankegångar att staten skall ta större ansvar för dem som faktiskt tilldömts skadestånd. Vi anser att utdömt skadestånd skall utbetalas. Staten bör gå in som garant och förskottera skadeståndet om gärningsmannen är utan medel. Därefter skall staten via regressrätt

kräva gärningsmannen på det utbetalade beloppet. I dag är det alltför många som har tilldömts skadestånd efter att ha utsatts för brott som aldrig ser röken av detta skadestånd. Därför bör dessa brottsoffer bättre tas om hand.

Jag yrkar bifall till reservation nr 3.

Herr talman! Allt fler utsätts för knivhugg och knivöverfall ute på gator och torg. Det finns en mängd exempel på detta. Längre har vi från centerns sida ansett att det bör införas knivförbud på allmän plats. Nu har vi delvis fått gehör för detta, i och med att den ensamutredare som har tittat på bl. a. denna fråga ansett att knivförbud på allmän plats skall införas. Trots detta har regeringen ännu inte tagit ställning till frågan. Det finns all anledning att omgående införa denna regel, för att bespara flera människor onödigt lidande, ja, även rädda dem från att utsättas för mord.

Därmed yrkar jag bifall till reservation nr 2.

INGRID BURMAN (vpk):

Herr talman! I justitieutskottets betänkande behandlas frågor om våldsbrott och brottsoffer. Vi har den senaste tiden levt med en massmedial rapportering, där gatuvåldet har lyfts fram i fokus. Men det finns också ett annat, mer utbrett våld, som inte är lika synligt. Det är det våld som ofta drabbar kvinnor.

Detta våld är inte lika synligt, eftersom det ofta utövas inom hemmets fyra väggar och det ofta finns en stark känslomässig bindning mellan offer och gärningsman som gör att offret inte anmäler gärningsmannen förrän övergreppen pågått under en längre tid.

Visserligen har en del angelägna reformer genomförts under 1980-talet. "Kvinnomisshandel" och annan misshandel utövad på enskild plats har lagts under allmänt åtal, efter att tidigare ha varit ett angivelsebrott. Rekvisiten för grov misshandel har förändrats för att tydligare visa samhällets reaktion mot bl. a. kvinnovåldet. Reformerna motiverades bl. a. med att de skulle förbättra kvinnors rättsskydd. Lagmotiven hade alltså kvinnoperspektiv och framförde kvinnospecifika argument, men lagtexten har trots det alltid blivit könsneutral.

Den könsneutrala och egentligen könsblinda lagtexten innebär att man fortfarande döljer och osynliggör arten och graden av det sexualiserade våldet mot kvinnor. Det medför i sin tur att statistik och annan forskning om detta våld försvåras.

Enligt vpk är det hög tid att bryta traditionen med den i alla lägen könsneutrala lagstiftningen. Det är dags att vår lagstiftning uttryckligen formulerar sig mot det sexualiserade våldet. Som första steg föreslår vi därför att kvinnorörelsens uttryck "kvinnomisshandel" införs på riktigt i den juridiska terminologin och i lagen. Införandet av begreppet kvinnomisshandel, kopplat till en särskild straffskala, skulle markera samhällets stränga syn på övergrepp mot kvinnor och bidra till att våldet mot kvinnor både synliggörs och tydliggörs.

När det så gäller lagen om besöksförbud är det mycket glädjande att utskottet i betänkandet föreslår att straffmaximum för överträdelse av ett besöksförbud nu höjs, så att det blir möjligt att häkta dem som bryter mot förbudet. Det öppnas nu en möjlighet att snabbt avbryta en serie allvarliga

överträdelse mot förbudet, och samhället behöver inte längre avvakta att gärningsmannen övergår till allvarligare typer av brott, som misshandel, innan de kan gripas. Samhället markerar också genom detta att det ser allvarligt även på starka inslag av passivt hot och att kvinnor faktiskt inte skall behöva bli misshandlade innan samhället griper in.

När det gäller påföljden för brott mot lagen om om besöksförbud har jag redan deklarerat att det är vpk:s uppfattning att gärningsmannen snabbt skall kunna tas om hand och att möjlighet till detta nu öppnas i och med att man kan anhålla och häkta gärningsmannen. Men när det sedan gäller den direkta påföljden, som domstolen har att ta ställning till, är det vpk:s uppfattning att kontraktsvård är en påföljd som bör erbjudas en del av dessa män.

Det bästa skyddet för offren är att männen kommer till insikt om sina handlingar. Det finns i dag metoder och erfarenheter av arbete med män som bygger på att män måste göras ansvariga för sina handlingar och att män faktiskt kan ändra sig. De alternativ som vi har i dag, böter eller fängelse, ter sig i det långa perspektivet som en dålig lösning på problemet med offrens säkerhet och skydd, med tanke på att männen snart nog är tillbaka, utan att ha genomgått någon större förändring. Kontraktsvård ter sig därför som det ända sättet att förhindra återfall och ger på sikt det bästa skyddet för offren.

En annan fråga som är intimt förknippad med lagen om besöksförbud är rätten till s.k. trygghetslarm. Det är vpk:s inställning att utsatta kvinnor behöver tekniska skyddsanordningar. Det är därför med glädje vi konstaterar att justitieministern, liksom BRÅ, har uttalat att det behövs åtgärder när det gäller utnyttjande av tekniska hjälpmedel och att överväganden om detta pågår inom regeringskansliet. Det är mot bakgrund av att regeringen faktiskt har deklarerat att den avser att komma med ett förslag i denna riktning som vpk i dag avstår från att lägga fram något särskilt yrkande i frågan.

I utskottets betänkande föreslås också en utvidgning av rätten till målsägandebiträde, så att det gäller utan begränsningar i mål som rör sexualbrott, enligt 6. kap. i brottsbalken, och väsentligt utvidgat när det gäller misshandelsbrott. I nuvarande lagstiftning har det ställts krav på att brottet skulle vara av kvalificerat slag eller vara en svår kränkning av offret innan man fick tillgång till biträde. Detta har varit mycket otillfredsställande med tanke på att offren alltid utsätts för en kränkning och ofta uppvisar dåligt självförtroende och oberättigade skuld känslor. Läger man därtill bristande kunskaper om det svenska rättsväsendet, motiverar detta mer än väl den utvidgning av rätten till målsägandebiträde som utskottet föreslår.

Något som inte är lika tillfredsställande är utskottets avstyrkande av motion 623, om krav på åtgärder för att förbättra domstolsväsendets kompetens när det gäller problematiken i samband med kvinnovåld, i syfte att garantera kvinnor rättsskydd. Jag talar här om utbildning för nämndemän i jämställdhetsfrågor. Även om lagstiftningen under senare år ändrats till förmån för kvinnor, är det inte lätt att skaka av sig mångsekelgamla föreställningar om förhållandet mellan kvinnor och män. Detta har också blivit synligt vid flera rättegångar om våldtäkt under senare tid, då nämndemän – både kvinnor och män – uttalat att en kvinna som följer med en man till en lägenhet eller en bil i princip kan skylla sig själv om hon sedan utsätts för övergrepp.

Att bearbeta gamla föreställningar kräver ett aktivt informationsarbete vid sidan om de förändringar som vidtagits i lagstiftningen. Enligt vår mening bör därför regeringen ta initiativ till att en obligatorisk utbildning införs för nämndemän i jämställdhetsfrågor. Detta skulle på intet sätt inkräkta på nämndemännens ställning som lekmän, eftersom det inte handlar om någon juridisk utbildning.

När det gäller stödet till jourer konstaterar vpk i likhet med många att detta är viktigt. Jourerna behöver ett utökat stöd. Utskottet konstaterar i sitt betänkande att även den här frågan är föremål för översyn inom regeringskansliet. Vi har uppfattat detta som att meddelandet faktiskt har "gått hem". Man håller på och utreder detta. Man har alltså tagit till sig allt som motionärerna har äskat i sina motioner. Vi finner därför ingen anledning att i dag återigen förtydliga och lyfta fram det viktiga arbete som bl.a. kvinnojourerna utför och deras stora behov av ett utökat stöd. Regeringen har, som vi har uppfattat det, lyssnat. Vi har alltså inget särskilt yrkande i frågan i dag, men vpk avser givetvis att återkomma till frågan i de fall regeringen i budgetarbetet inte presenterar förslag till åtgärder som tillgodoser våra krav på ett ökat stöd till jourerna.

Jag vill också instämma i det som har sagts, att fördelningen av stödet i dag, då 7 mansjourer i princip får lika mycket som 110 kvinnojourer, är otäck. Vi tycker också att man måste prioritera kvinnojourerna och ge dem stöd med ekonomi och utbildning samt andra former av stöd.

Med detta yrkar jag bifall till reservationerna 1, 5 och 10 till betänkandet.

KENT LUNDGREN (mp):

Herr talman! Det betänkande vi skall behandla nu tycker jag är lika viktigt för stora grupper i Sverige som den kommunaliseringsprocess vi ägnade oss åt tidigare i dag. Den ena berör elever och lärares situation i skolan, den andra berör de elever som kanske inte alltid kommer till skolan och deras mödrar.

Jag vill dock börja med att litet grand beröra de övriga reservationerna som miljöpartiet är med på. Centern, som jag skall ge en eloge, har under ganska lång tid propagerat för knivförbud på allmän plats. Det stöder vi. Det är befogat, och den våldsutveckling vi har tyder på att sådana här åtgärder blir mer och mer akut nödvändiga. Jag yrkar således bifall till reservation 2.

Reservation 3, som jag också yrkar bifall till, handlar om förskottering av brottsskadestånd. Det är också en mycket viktig sak. Brottsoffer är illa utsatta psykiskt och ofta även fysiskt. Man skall inte behöva ta egen del i svåra processer, undersökningar och liknande i sådana fall. Jag ger således mitt stöd även till reservation 3.

Reservation 4 handlar om utredning om brottsskadestånd. Över huvud taget har brottsoffer i Sverige haft en mycket låg status jämfört med den välvilja som på 60-talet kom fram när det gällde dem som klev över lagens ramar. Det är verkligen dags att lyfta fram brottsoffrens situation i ljuset.

Det finns så mycket att göra när det gäller brottsoffers fysiska och psykiska rehabilitering. Vi är bara i början av detta. Men utreda måste vi, undersöka vilka effekter brottsoffer drabbas och lider av, kortsiktiga såväl som långsiktiga. Skadestånd är en viktig del av den processen. Skadeståndet är en bekräftelse på att man är förfördelad, alltså är det psykiskt oerhört viktigt. Jag

yrkar bifall till reservation 4.

Jag skall inte nämna så mycket mer om detta. Nackdelen med att vara minsta partiet i riksdagen är ju att alla värtaliga övriga talare redan har uttryckt det man själv skulle vilja uttrycka. Det finns ingen anledning att så här sent en fredagkväll stå och upprepa vad andra har sagt.

Reservation 12 har vi avgivit tillsammans med moderaterna, folkpartiet och centern. Det gäller stöd till jourerna – kvinno-, mans- och brottsofferjourer. Jag håller med om att här finns ojämna fördelningar. Behoven bör ses över. Men det är ju inte bara fråga om pengar. Det är fråga om lokaler, det är fråga om synsätt när det gäller brottsofferjourer, kvinnojourer och mansjourer. Det handlar om att hjälpa till praktiskt, det handlar om att i polisens budget få in resurser för att finna kontaktpunkten mot samhället för exempelvis brottsofferjouren.

Jag yrkar alltså bifall även till reservation 12.

Om vi så ser till resten av betänkandet, vill jag säga att det som är glädjande med detta betänkande är att här äntligen finns en möjlighet att öka skyddet för utsatta kvinnor och barn. Det har varit behövligt länge, och detta togs upp av fem partier i enkla frågor till justitieministern i våras för att problemet skulle fokuseras. Då hänvisades till att vi skulle avvakta en BRÅ-utredning. När denna kom, rekommenderade den inte en straffskärpning vad avser besöksförbudslagen. Straffskärpningen var ju nödvändig för att anhållande över huvud taget skulle kunna ske och för att man skulle få bort de trakasserande männen – för det handlar i regel om män – från offrens dörrar. Ingen människa skall behöva känna sig rädd i det här landet. Vi skall ha ett så väl utvecklat skyddssystem att känslan av rädsla helst skall utplånas från den enskilde medborgaren.

Jag tycker att det är mycket glädjande att vi har kunnat enas kring den här frågan. Till Marianne Andersson vill jag säga att jag inte är ute efter att fokusera mig själv. Jag svarar på de frågor jag får, och jag tycker att det är sandlådementalitet att sparka på varandra i glädjens stund. Jag avstår från att prata mer om den saken.

Frågan om målsägandebiträde är också en fråga där vi har kunnat enas. Och enighet i dessa frågor borde vara något mycket naturligare än vad det nu är. Detta sade jag senast i våldsdebatten. Det borde inte behöva vara politiska läsningar när det gäller våra medmänniskors väl och ve. I det fallet är jag störtbesviken på politiken. Men jag ser att det går att enas, att komma till samförstånd.

Vi har inte varit med länge. Under förra motionstiden hade vi varit med i den här församlingen ett halvår, övriga partier hade varit med minst 70 år. Vi har självfallet inte hunnit motionera om speciellt mycket. Ändå tyckte väl många att vi väckte för många motioner. I dag har vi ett ganska stort motionstryck i riksdagen. Men det hindrar oss inte från att ställa oss upp och stödja goda förslag, oavsett från vem de kommer. Är de bra, då stöder vi dem. Det är sakfrågepolitik vi pratar om i sådana här sammanhang.

En utökning av rätten till målsägandebiträde är också en välbehövlig åtgärd. Som jag sade förut befinner sig brottsoffren, vare sig det är kvinnooffer eller andra offer, i psykisk obalans. De vet inte hur de skall bära sig åt för att hitta rätt i en myndighetsprocess, när det gäller försäkringsbolag och allt vad

som blir inblandat i sådana här sammanhang.

Förmodligen behöver vi skärpa och vidga den här biten ännu mer så småningom. Men den tiden, den sorgen. Vi får pröva oss fram, känna oss fram. Vi måste vara öppna för experiment när det gäller skydd, preventiva åtgärder mot brott och även – därvidlag håller jag med vpk – när det gäller behandling av brottslingar. I alla lägen är det ju ändå människor vi pratar om, och varje människa har rätt att få en chans att leva ett vettigt liv i detta samhälle. Målsägandebiträdet och besöksförbudslagen ökar möjligheterna för stora grupper av människor som i dag är illa utsatta. Det är glädjande att vi har kunnat enas så långt.

GÖRAN MAGNUSSON (s):

Herr talman! De motioner som behandlas i justitieutskottets betänkande nr 5 har samlats under rubriken Våldsbrott och brottsoffer och berör bl.a. misshandelsbrott, knivförbud, besöksförbud, förhör med barn och stöd till kvinno- och brottsofferjourer. Ett enigt utskott föreslår tillkännagivande om en kampanj mot våld. Vidare föreslås straffskärpning i lagen om besöksförbud. Det är således viktiga och aktuella frågor som behandlas.

Jag vill redan nu yrka bifall till utskottets hemställan i mom. 1–12 och 14–17 samt avslag när det gäller mom. 13.

De motioner som behandlar misshandelsbrottet, där särskilt kvinnomisshandeln berörs, avstyrks av utskottet. Utskottet framhåller att gränsdragningen mellan misshandel och grov misshandel ändrades så sent som 1988 för att åstadkomma en mindre restriktiv hållning från domstolarnas sida när det gäller att bedöma om en misshandel är grov eller ej. Vidare skall beaktas om misshandeln varit särskilt rå eller hänsynslös, eller om offret fått svår kroppsskada eller allvarig sjukdom. Offrets fysiska svaghet är en annan faktor som skall påverka bedömningen av om brottet är grovt. Utskottet anser i likhet med tidigare år att någon ytterligare lagstiftning till skydd mot värnlösa och svaga grupper inte erfordras.

Beträffande yrkandet om ett särskilt kvinnomisshandelsbrott vill jag framhålla, liksom utskottet, att reglerna i brottsbalken nu är könsneutrala, vilket är en bra och ändamålsenlig ordning.

I betänkandet finns ett enigt förslag om tillkännagivande till regeringen om en landsomfattande kampanj mot våld och droger. Under hösten har i denna kammare förekommit flera debatter om våld, bl.a. på socialdemokratiskt initiativ. Därvid har omfattande redovisningar gjorts från regeringspartiets sida över de åtgärder som man har vidtagit för att komma till rätta med det våld som vi alla tar avstånd från. Jag avstår därför i detta sammanhang från att räkna upp vad som finns att läsa i flera riksdagsprotokoll.

Utskottet slår fast att kampen mot våldsbrottsligheten sedan länge är ett prioriterat område för polisen och andra rättsvårdande myndigheter. Olika frivilligorganisationers arbete är i detta sammanhang mycket betydelsefullt, bl.a. ungdomsföreningarnas arbete mot våld och droger. Utskottet pekar också på det klara sambandet mellan våld och droger. Insatser mot våld måste förenas med åtgärder mot i första hand alkohol, men också mot droger, säger utskottet.

Herr talman! Knivförbud på allmän plats är ett motionsyrkande som avvisas av utskottet. Sedan den 1 juni 1988 råder knivförbud vid allmänna sammankomster och offentliga tillställningar. Frågan om att utvidga knivförbudet diskuterades när den lagen beslöts. Riksdagen instämde i utskottets uppfattning att frågan om ett mer generellt knivförbud kunde bli föremål för nya överväganden. Dessa överväganden pågår nu i regeringskansliet sedan den vapenutredning som tillsattes 1987 har föreslagit att knivförbudet skall gälla på allmän plats i brottsbalkens mening.

Jag yrkar alltså avslag på reservation nr 2.

När det gäller ersättning till brottsoffer har det talats med stor emfas från talarstolen här i kväll. Jag vill i det sammanhanget framhålla vad som framgår av utskottsbetänkandet, nämligen att det på de flesta områden är ganska väl sorjt för ersättning till dem som utsatts för brott, och att man kan få ersättning för s.k. rymningsskador.

Vad reservanterna i första hand tar sikte på är ju två saker. Man vill att samhället skall förskottera ersättning för saksador vid brott. På den punkten framhåller utskottet att det i första hand är en fråga om att underlätta för försäkringsbolagen, eftersom det oftast är dessa som skall ersätta skadorna. Det saknar alltså intresse att göra något.

När det gäller utvidgningen av skadeersättningen bl.a. för ideell skada finns det en utredning som är i gång. Biträder man reservationen i det här avsnittet, innebär det inte annat än att man tycker att utredningen skall arbeta skyndsamt. Jag tycker kanske att yrkandet inte stämmer så väl med vad som har sagts här från talarstolen om betydelsen av frågan.

Så till lagen om besöksförbud. Ett enigt utskott föreslår att lagen ändras så att straffmaximum höjs till ett år och att brott mot lagen faller under allmänt åtal. Syftet med straffskärpningen är främst att kunna tillämpa tvångsmedlen anhållande och häktning, vilket skulle kunna medföra att överträdelser av lagen kan förhindras under viss kortare tid.

I ett särskilt yttrande påpekar utskottets socialdemokrater bl.a. att straffet för överträdelse i normalfallet blir böter, vilket innebär – som också lagrådet anför – att tvångsmedlen inte kan användas. För det fordras att brottet är så allvarligt att fängelsestraff kan komma i fråga. Vid allvarliga, upprepade överträdelser kan denna lagändring komma att ha betydelse.

I en motion yrkas på ökade insatser för bättre information till brottsoffer. Här konstaterar utskottet att justitiedepartementet förra året gav ut en broschyr med information just till brottsoffer. Den finns tillgänglig hos polisen m.fl. myndigheter, och motionskravet får därmed anses vara tillgodosett.

Jag vill här bara understryka vikten av att den som utsatts för brott får råd och stöd på olika sätt. Behoven på detta område är delvis av sådan art att de bäst tillgodoses utanför den formella myndighetsramen. Här kommer brottsofferjourerna in. De har en stor funktion att fylla och är värda stöd och uppmuntran från samhällets sida. Brottsofferjourernas riksförbund har för några dagar sedan av regeringen beviljats ett engångsanslag på en halv miljon. Hälften av det beloppet skall användas av förbundet till att bygga upp nya brottsofferjourer och till utbildning av stödpersoner. Jag tycker, herr talman, att detta vittnar om att regeringen och det socialdemokratiska partiet har stort intresse av att arbeta också med dessa frågor.

I ett par motioner behandlas domstolarnas kompetens vid våldsbrott, särskilt vid våldsbrott mot kvinnor. Kravet är bl.a. utbildning i jämställdhetsfrågor för nämndemän. Utskottet anför att det i grunden åligger rättens ordförande att vid överläggningen orientera de deltagande nämndemännen om den föreliggande sakfrågan och om tillämpliga rättsregler. Utbildningsinsatser har genomförts för samtliga nämndemän beträffande de regler som styr rättegångsförfarandet och regler rörande t.ex. sekretess och tystnadsplikt.

”Misshandel och sexuella övergrepp mot kvinnor och barn” heter en skrift som getts ut av socialstyrelsen, domstolsverket, rikspolisstyrelsen och riksåklagaren. Den skriften används vid utbildning av bl.a. rättsväsendets personal.

Det är självfallet viktigt att såväl nämndemän som yrkesdomare får en ökad insikt om hur offer för våld- och sexualbrott drabbas och om vikten av att målsäganden bemöts utan en moraliserande attityd. Sådana attityder som tas upp i motionerna måste påverkas inte bara inom rättsväsendet utan i samhället i stort. Pågående utbildning inom rättsväsendet är väl ägnad att öka insikten i de aktuella frågorna, varför ytterligare åtgärder från riksdagens sida inte kan anses behövas.

Förhör med barn behandlas i en motion där man vill underlätta för barn som förhörs och som utsatts för brott, särskilt sexuella övergrepp. Utskottet anser att största möjliga hänsyn skall tas till barnet. Det får dock inte leda till att man gör avkall på rättssäkerheten. Det gällande regelsystemet ger goda möjligheter att anpassa förfarandet vid förhören efter omständigheterna i det enskilda fallet. Det innebär enligt vår mening att reglerna i huvudsak får anses vara tillfredsställande och att åtgärder från riksdagens sida inte är nödvändiga.

Stödet till kvinnojourer och brottsofferjourer tas upp i några motioner. Jag har tidigare berört stödet till brottsoffer och hänvisar till det jag sade då. Beträffande kvinnojourer – och för all del också mansjourer – finns inte några skilda uppfattningar inom utskottet beträffande att dessa är viktiga. Stöd lämnas också i årets budget till dessa olika jourer från statens sida.

En utvärdering av verksamheten pågår för närvarande inom regeringskansliet. Regeringen har också nyligen tillsatt en arbetsgrupp för frågor som rör våld mot kvinnor. I anslutning därtill har statsrådet Margot Wallström sagt att det värdefulla arbete som kvinnojourerna utför skall lyftas fram och stödjas. Det behövs således inte några ytterligare uttalanden i frågan.

Utskottet är inte heller berett att tillstyrka en ny utredning om brottsoffer, vilket yrkas i en motion. I betänkandet redovisas en rad åtgärder som syftar till att förbättra situationen för brottsoffer. Regeringen behandlar för närvarande BRÅ:s rapport om brottsoffer. Innan den beredningen är klar bör inga ytterligare åtgärder vidtas.

Herr talman! Slutligen vill jag beröra den socialdemokratiska reservationen nr 9 om målsägandebiträde. Vi har reserverat oss på den punkten av två skäl, dels därför att lagen om målsägandebiträde har varit i kraft kort tid – ett och ett halvt år – dels därför att enligt utskottets uttalande vid beslutstillfället en utvärdering skall ske när tillräckliga erfarenheter har vunnits. Överväganden borde göras då om huruvida möjligheten till biträde skall utvidgas till andra typer av brottmål. Reservanterna vill heller inte utesluta att det

finns skäl att utvidga rätten till sådant biträde.

Jag yrkar bifall till reservation nr 9.

Prot. 1989/90:42

8 december 1989

GÖRAN ERICSSON (m):

Herr talman! Jag skall inte lägga ytterligare lök på laxen utan vill bara säga följande.

Det Göran Magnusson säger beträffande skadestånd ger inte upphov till några direkt upphetsande känslor. Visst är det numera väl sörjt för ersättningar till den som drabbas av skada av okänd gärningsman. Men det är viktigt att i god tid kunna ge bl.a. ideell ersättning till brottsoffer för skador som åstadkoms exempelvis vid misshandel.

Reservationerna i justitieutskottets betänkande är ett paket som skall ses sammanhållet. Där utgör ersättningsfrågan en del – men en mycket viktig del.

Göran Magnusson talar om en halv miljon till brottsofferjourerna. Utan att ha siffrorna helt klara i huvudet skulle jag vilja säga att det är ungefär som en deciliter vatten i Atlanten, om man jämför med de oerhörda insatser och kostnader som samhället lägger ner på gärningsmannen. Brottsofferjourerna skulle vara värda avsevärt mer än en halv miljon. Jag är tacksam mot den socialdemokratiska regeringen för den halva miljon som de har fått, men jag hoppas verkligen att det i den kommande budgetpropositionen och i kommande budgetpropositioner anslås ytterligare medel. Det handlar om centrala verksamheter i stödet till människor som inte vet om de vågar gå till myndigheterna eller till vilken myndighet de skall gå. Jag menar att det krävs åtskilliga miljoner här, men vi får nöja oss med den halva miljon som vi har fått och se fram emot fler.

BRITTA BJELIE (fp):

Herr talman! Jag vill börja med målsägandebiträde. Göran Magnusson menar att BRÅ – som jag utgår ifrån att det gäller – skall göra en utvärdering beträffande huruvida gällande lagstiftning räcker eller inte. Men det intressanta är följande.

Besöksförbudslagen och förändringen beträffande möjligheterna att få målsägandebiträde kom samtidigt. När det gäller besöksförbudslagen gick det bra att utvärdera och få fram en synpunkt redan till i dag om att vi inte behöver utvidga den lagen. Därför förstår jag inte varför man inte på ett och ett halvt år har kunnat utvärdera reglerna om målsägandebiträde och komma med ett förslag.

Jag tycker det är beklämmande med kvinnor som är utsatta och misshandlade och som säger att mannen hotar att slå ihjäl dem om de anmäler misshandeln. När de sedan ändå gör det får de inte ens stöd av ett juridiskt biträde i rätten, fast de behöver det, och sedan slår karlen ihjäl dem. Nog måste man väl fundera över om det behövs litet generösare regler, så att dessa kvinnor får det stöd som de egentligen borde vara berättigade till.

Det sägs att det har tillsatts en arbetsgrupp som skall studera våldet mot kvinnorna och vilka idéer som finns om hur man kan hjälpa dem. Enligt min uppfattning finns det redan mängder med goda idéer i riksdagen om hur kvinnor skall bistås. Vi vet hur utsatta de är. Vi vet att det behövs stöd till

*Våldsbrott och
brottsoffer*

kvinnjourer. Vi vet att det behövs målsägandebiträden. Vi vet väl det mesta om hur kvinnorna egentligen skall kunna stödjas. Det behövs alltså ingen arbetsgrupp – om man nu verkligen vill göra något mer för dessa kvinnor.

Något som vi däremot inte vet särskilt mycket om är hur brottsoffer faktiskt reagerar. Jag avser då i första hand dem som t.ex. utsätts för stöld. Hur reagerar de psykiskt i samband med att de utsätts för brott? Jag vill nämna ett exempel. En 75-årig dam ringde till mig och beskrev en kväll då hon varit hos sina barn. När hon kom hem var hennes lägenhet totalt tom; det fanns ingenting i lägenheten. Hon beskrev hur hon blev alldeles förstelnad och inte kom sig för med att vidta några som helst åtgärder. När hon väl ringde till polisen sade de att de skulle komma nästa dag till henne. Hon hade inga pengar och ingen säng, och hon trodde att tjuvarna skulle komma tillbaka.

Den typen av reaktioner hos brottsoffer vet vi väldigt litet om. På detta område borde vi ha mer forskning, och den borde i sin tur kunna leda till program som kan få betydelse för brottsoffren.

Så vill jag säga några ord om brott där barn är offer. Det är svårt att höra barn i domstol. Det är oerhört synd om de barn som måste infinna sig i domstol. Jag kan inte förstå varför man inte skall kunna använda moderna tekniska hjälpmedel i dessa sammanhang. Man kunde väl spela in en videofilm under förhöret med barnen. Den filmen kunde användas i domstolarna i stället för att dessa stackars barn som kanske inte bara utsatts för incest också skall höras om och om igen och upprepa sina hemska upplevelser gång på gång i domstolarna. Det är inte mer än rimligt att vi försöker finna nya vägar för att skona dessa barn.

När det gäller information till brottsoffer är det väl bra att ha en broschyr. Men hur tror någon att en misshandlad kvinna som nyss har fått ögonen nästan utpetade skall kunna ställa sig och läsa en broschyr för att se vilka rättigheter hon har och vilken hjälp hon kan få? Hon behöver en helt annan typ av information. Hon behöver någon som kan ta sig an henne, beskriva vilka möjligheter som kan erbjudas henne på vägen och vad som kommer att hända under rättegången osv. Vi har mycket kvar att göra också på detta område.

MARIANNE ANDERSSON (c):

Herr talman! Jag skall bara helt kort beröra en enda fråga, nämligen kvinnojourerna.

Jag besökte i måndags en kvinnojour och såg då vilket oerhört arbete som lades ned trots mycket knappa resurser. Jag fick då klart för mig att behovet växer hela tiden ju mer känd verksamheten blir.

Det sägs att detta är en primärkommunal fråga och det är den ju till stora delar naturligtvis. Men detta är inte bara en primärkommunal fråga. Även på det centrala planet har kvinnojourerna dålig ekonomi. Vi i Sverige är ganska ensamma om att ha denna typ av verksamhet, vilket leder till att intresset från utlandet växer kraftigt. Man får ständigt frågor, och människor vill komma på studiebesök, men kvinnojourerna har inte råd att låta trycka en informationsbroschyr om verksamheten. Det är ju en självklarhet att vi skall hjälpa till med det, så att vi kan hjälpa och stödja kvinnor i andra länder också.

Nu har socialstyrelsen fått i uppdrag att utvärdera denna verksamhet. Så pass mycket vet vi väl ändå att det står fullt klart att detta är en mycket viktig verksamhet med växande uppgifter. Vi borde redan nu klart kunna uttala att verksamheten behöver ökat stöd. Nu kryper alltså utskottsmajoriteten i stället bakom den utvärdering som skall vara klar före den 1 juni 1990. Detta är ett sätt att slippa anvisa medel till kommande budgetproposition, eftersom utvärderingen blir klar efter det att budgetpropositionen har framlagts. Jag skulle därför vilja få ett besked från Göran Magnusson om att budgetpropositionen verkligen kommer att anvisa ökade medel.

GÖRAN MAGNUSSON (s):

Herr talman! När Marianne Andersson räknade upp motioner till förmån för en skärpning av besöksförbudslagen så kan det väl förtjänas sägas i sammanhanget att det finns åtminstone en socialdemokratisk motion i samma riktning.

När det gäller stödet till jourer är ju de i långa stycken en försöksverksamhet. Det som staten för närvarande stöttar är ju en försöksverksamhet på det här området. Kommuner och i flera fall även landsting ger också bidrag till denna viktiga verksamhet. På något sätt är det litet av överargumentering om vi försöker övertyga varandra om att dessa jourer har stor betydelse. Det är om detta som diskussionen skall föras. Om man studerar den reservation till förmån för jourer som finns i betänkandet, finner man att det t.o.m. i den reservationen sägs att pengar inte är allt. Det behövs en del annat stöd också. Det finns egentligen inte några större meningsskiljaktigheter i den frågan. Jag upplever att de delvis är konstruerade.

Herr talman! Får jag till Britta Bjelle säga att när det gäller användningen av videospelning från polisförhör med barn under förundersökningen skriver faktiskt folkpartiets egna representanter i reservationen följande: "Det kan visserligen anföras att en ändring av tilltrosparagrafen skulle få vittgående konsekvenser i processuellt hänseende." I reservationen sträcker de sig inte längre än till att säga att denna fråga bör övervägas.

Det är naturligtvis så som jag skrivit tidigare, nämligen att man skall behandla de barn som förhörs, kanske efter anmälan om incest, med mycket stor försiktighet, men man måste naturligtvis också upprätthålla god rättssäkerhet.

När det gäller målsägandebiträde och andra former av stöd så finns det väl inte heller i den frågan några avgörande skillnader mellan våra uppfattningar. Det finns också andra former av stöd till människor som har det svårt. Jag tänker främst på den kommunala socialtjänsten och andra former av biträde under själva rättsprocessen. Jag måste få tillåta mig att säga att när de insatser som nu görs för att vidga möjligheterna till målsägandebiträde sätts i relation till det brutala mordet på en kvinna i Stockholm tycker jag kanske att det är litet brist på perspektiv. Detta säger jag inte alls därför att jag på något sätt underskattar de problem som kvinnorna faktiskt har i dessa sammanhang. Jag tror också att det är angeläget att vi inte i kammaren försöker ge intryck av att ändringar på den ena eller den andra punkten i lagstiftningen på något avgörande sätt skulle kunna ändra förhållandena. Det finns en hel rad andra åtgärder som också måste vidtas.

Prot. 1989/90:42
8 december 1989

*Våldsbrott och
brottsoffer*

Jag vill säga samma sak beträffande besöksförbudslagen. Av flera anföranden här kunde man få intrycket att de flesta problem med besöksförbudslagen nu skulle vara lösta för de kvinnor som utsätts för olaga hot eller försök till olaga hot. Den lagen har fortfarande sina begränsningar. Som lagrådet sade är det ju inte i första hand en fråga om att häkta och anhålla dessa män. Straffet kommer att bli böter, och i de fallen är inte de här tvångsmedlen tillämpliga.

Så vill jag säga till Göran Ericsson att han ringaktar de pengar som regeringen ställt till förfogande. Han sade att det var blygsamma belopp. Det är ingen som har påstått något annat. Stödet till jourerna behöver byggas ut. Samtidigt finns det också ekonomiska realiteter att ta hänsyn till. Dessutom behöver man pröva sig fram på olika områden för att kunna ta ställning till hur det samhällliga stödet skall utformas och även vilken del av samhället som skall ha det ekonomiska ansvaret.

Allra sist vill jag säga några ord om bostadsinbrotten. Där är det speciella svårigheter då det gäller brottsoffren och det stöd, den hjälp och de insatser som polisen kan bistå med. Det är ju oftast polisen som först kommer i kontakt med offren för bostadsinbrott. Det är mycket viktigt att polisen och andra myndigheter har möjligheter att ge stöd och råd och hjälpa till att lösa uppkomna situationer. Det är också instruktionen till bl.a. polismyndigheten.

Britta Bjelle gav exempel på när detta inte hade fungerat. Jag skall inte uppehålla kammarens tid med att ge exempel på när det faktiskt har fungerat väl – det finns också sådana situationer. Därför finns det anledning att något nyansera den bild som gavs här.

MARIANNE ANDERSSON (c):

Herr talman! Göran Magnusson pekar på att de här jourerna utgör en försöksverksamhet. Vidare säger han att pengar inte är allt; detta står också i reservationen. Men pengar betyder faktiskt en hel del, särskilt när man arbetar under så oerhört knappa förhållanden som de här jourerna gör.

Jag skulle vilja ställa en liten fråga: Vad är det för bedömning som ligger bakom att man till mer än 100 kvinnojourer har ungefär samma anslag som till 7 mansjourer? Är det så att pengarna betyder mera för männen än för kvinnorna? I och för sig vet vi ju att det brukar vara så att vi kvinnor får klara oss med litet mindre resurser, men här tycker jag skillnaden är väldigt stor.

BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Det är väl riktigt att förbättrade resurser till målsägandebiträde, att man kan tillåta sig att förordna målsägandebiträde i misshandelsmål eller att vi får en besöksförbudslag inte löser alla problem. Det är självskrivet. Göran Magnusson!

För att börja med besöksförbudslagen, är det ju så att i och med att man kan anhålla så kan man på ett helt annat sätt än tidigare stötta kvinnor som trakasseras. Jag trodde av det särskilda yttrandet att socialdemokraterna faktiskt också tyckte likadant, nämligen att det blev en bättre situation i och med att man ändå gör den här förändringen.

Man kan väl ändå inte komma ifrån att när en man som har besöksförbud

kommer till kvinnans arbetsplats, avvisas av polisen, kommer dit igen och avvisas på nytt av polisen, som rent faktiskt inte har några verkliga resurser att lyfta den personen därifrån och se till att det inte direkt sker ett återupprepande, då är ett anhållande enda möjligheten. Det framgår också klart av en undersökning som BRÅ har låtit göra, att åklagarna anser att lagstiftningen som den är i dag är tandlös.

Så jag välkomnar en förändring. Den löser inte alla problem, men den för en bit på vägen.

När det gäller målsägandebiträde sade jag i mitt inledningsanförande att man i det exempel som jag använde kanske inte hade kunnat rädda kvinnans liv genom att utse ett målsägandebiträde, men jag tycker inte heller det skadar att vi här i kammaren till och från tar till oss det som händer ute i verkligheten. Att kvinnor utsätts för otroliga hemskheter måste vi också här kunna ta till oss och se vad vi skall göra för att försöka förhindra detta.

Til syvende og sidst kan denna kvinna uppleva en mycket obehaglig situation som hon har beskrivit för många. Det har ringt personer till mig som var närvarande vid rättegången och tyckte att det var en hemsk rättegång där mannen satt och trakasserade henne under rättegången genom att komma med lögnar om hennes person, och ingen försvarade henne – hon hade inte kraft själv att göra det. Där hade ett juridiskt biträde varit ett stöd. Det kanske också hade varit ett stöd i den meningen, att det juridiska biträdet hade kunnat hjälpa henne till ytterligare stöd via det sociala eller någonting sådant. Man skall inte underskatta den betydelse som ett målsägandebiträde kan ha för en sådan kvinna.

Det är klart att man kan få stöd av andra personer än en jurist vid en rättegång, men min uppfattning är – byggd på egen erfarenhet – att den som inte har erfarenhet av domstolsverksamhet har mycket svårt att göra sig gällande i en rättegång. Man vet inte när man får ställa frågor, vilka frågor man kan få ställa eller vilka tillrättavisanden man själv kan få göra när en kvinna utsätts för sådana obehagligheter.

Man skall inte tro att åklagaren kan lösa alla de här problemen, för åklagaren har en uppgift och det är att bevisa brott. I det läget räcker kanske inte tiden eller orken eller ens möjligheterna till för att tillvarata den misshandlade kvinnans situation i domstolen.

Jag tycker det är ett fantastiskt fint fall framåt att utskottet nu ändå föreslår att regeringen skall komma med en förbättrad lagstiftning på det här området.

När det gäller förhör med barn är det riktigt att man inte rakt av kan ändra reglerna, men om det nu är så att Göran Magnusson tycker att det är en så liten förändring att man borde överväga någon typ av förändring till förmån för barnen, så kunde väl socialdemokraterna ha ställt upp för det?

KENT LUNDGREN (mp):

Herr talman! Nej, Göran Magnusson, det är väl ingen som har sagt att besöksförbudslagen och målsägarbiträdet skulle lösa alla problem för kvinnorna. Hade det varit så enkelt, hade vi haft en mycket behaglig värld att leva i.

Det löser en del problem. Det är ett par, mycket viktiga steg på vägen.

Den grupp vi talar om är nämligen en av samhällets mest utsatta grupper.

Vi skall inte heller glömma bort i det här sammanhanget att den skärpning som kommer kommer trots regeringsrepresentanten, för hon var inte villig att skärpa besöksförbudslagen vid en frågedebatt här i kammaren.

Frågan om ombud vid rättegång är minst lika viktig. Det handlar om att människor skall få sin rättskänsla återupprättad. Blir de först manglade i en brottsprocess och sedan också blir misshandlade i en rättegångsprocess för att de inte kan, orkar eller vet hur de skall bära sig åt, behöver samhället ställa upp och se till att de får den hjälp de har rätt att kräva i humanitetens namn.

GÖRAN MAGNUSSON (s):

Herr talman! Även om det kanske upptar kammarens tid vill jag säga ett par saker.

Jag tycker det är bra att uppvärderingen av förändringen av besöksförbudslagen och tillkännagivandet beträffande målsägandebiträde nu har blivit något mera nyanserade. Det är naturligtvis på det sättet att man ibland i debatten om våld och våldsbrott kan få den uppfattningen, att om man bara ordnar ytterligare straffskärpningar på en rad områden, kommer man också att lösa problemen. Jag tycker det är angeläget att peka på att det fordras åtgärder på en hel rad olika områden för att man skall kunna komma till rätta med de mycket besvärliga och bekymmersamma problem som vi har diskuterat här i kväll i kammaren.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut skulle fattas den 12 december.)

11 § Beslut om fortsatt ärendebehandling den 12 december

Kammaren beslöt att ärendebehandlingen skulle fortsättas vid arbetsple-num tisdagen den 12 december.

12 § Bordläggning

Anmälades och bordlades

Konstitutionsutskottet betänkande

1989/90:KU25 Justering av kammarens protokoll

Finansutskottets betänkanden

1989/90:FiU8 Ändringar i allemanssparandet

1989/90:FiU9 Ny prisregleringslag

1989/90:FiU11 Tilläggsbudget I inom finansdepartementets område

Justitieutskottets betänkanden

1989/90:JuU13 Telefonavlyssning

1989/90:JuU14 Ungdomsbrottslighet m.m.

Socialutskottets betänkanden

1989/90:SoU12 Vissa frågor rörande dementa

1989/90:SoU13 Vissa frågor rörande äldre och handikappade

Trafikutskottets betänkanden

1989/90:TU9 Trafiksäkerhet och trafikföreskrifter m.m.

1989/90:TU10 Ändring i lagen (1972:435) om överlastavgift

1989/90:TU12 Tilläggsbudget I inom kommunikationsdepartementets verksamhetsområde

13 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställdes

den 7 december

1989/90:99 av *Ivar Franzén* (c) till finansministern om de framtida elkostnaderna:

Det finns en betydande osäkerhet och oro inom såväl svenskt näringsliv som bland enskilda konsumenter för att elpriset skall stiga mycket kraftigt i samband med förnyelsen av vårt energisystem.

Delvis beror denna oro på en sammanblandning av stigande kostnader för elproduktionen och effekterna av att övergå till ett nytt prissättningssystem på el. Hittills har elpriset i princip speglat genomsnittskostnad för all elproduktion. Det innebär att den äldre, billiga, vattenkraften i mycket betydande omfattning har subventionerat den väsentligt dyrare kärnkraften. Särskilt uttalat har detta förhållande varit avseende de två sista kärnkraftverken, Oskarshamn 3 och Forsmark 3. Om inte t.ex. Forsmark 3 fått denna subvention skulle förlusterna de första driftsåren uppgått till i storleksordningen 1 000 milj. kr. per år.

Avgörande för hur mycket genomsnittskostnaden stiger i elproduktionen är utvecklingen av den framtida elanvändningen. En optimal satsning på effektivare energianvändning och ersättning av el med andra energislag, där det är miljömässigt och samhällsekonomiskt fördelaktigt, kan begränsa den slutliga framtida elanvändningen till 100–110 TWh/år.

Detta innebär att någon satsning på dyr kondenskraft för att ersätta kärnkraften inte behövs, utan den framtida elproduktionen kan baseras på vattenkraft, bränsleeffektiv kraftvärme och mottrycksproduktion samt vindkraft. Detta ger en mycket lägre genomsnittlig elproduktionskostnad än om elanvändningen tillåts stiga till 150 TWh och en storsatsning på energislösande och dyr kondenskraft tvingas fram.

Statens energiverk driver med viss rätt uppfattningen att priset på all el skall vara lika med kostnaden för den el som produceras i det senast i bruk

tagna kraftverket. Hade denna princip tillämpats när Forsmark 3 togs i drift skulle elpriset i ett enda slag mer än fördubblats. Det skulle då blivit helt omöjligt att sälja elen eftersom andra bränslen eller effektivare elanvändning skulle varit ett väsentligt billigare alternativ. Det är uppenbart att statens energiverks prissättningssystem, tillämpat vid denna tidpunkt, skulle medfört att elanvändningen i dag varit väsentligt lägre.

I verkligheten blev det i stället så att en omfattande elrea måste tillgripas för att få såld all elström som producerades i samband med att Forsmark 3 och Oskarshamn 3 togs i drift. S.k. avkopplingsbar el säljs till rabatterat pris och därutöver tas det inte ut effektagift och inte heller skatt, dvs. priset är cirka hälften av normalpriset. Även elvärmestaxorna har marknadsanpassats och någon extra kostnad för de effekttoppar som elvärmen förorsakar beaktas inte. Följden har självklart blivit att elen ökat sin marknadsandel, trots att kostnaden för den ökade elproduktionen vida överstiger alternativkostnaden för andra bränslen eller effektivare energianvändning.

Statens energiverk har således rätt i sitt konstaterande att ett lägre pris än det som motsvarar den långsiktiga marginalkostnaden ger fel signaler till konsumenterna, och förnyelsen av vårt energisystem får en felaktig inriktning. Detta gäller under förutsättning att inga andra åtgärder vidtas för att bibehålla önskade styreffekter även vid ett lägre elpris.

En annan viktig effekt av en prissättning enligt långsiktig marginalkostnad – som talats mycket litet om – är de stora övervinster som uppstår. Skulle all elström i dag prissättas efter kostnaden i ett nytt kondenskraftverk, skulle övervinsterna hos kraftbolagen uppgå till i storleksordningen 20 000 milj. kr. per år. Det innebär att ungefär halva elpriset inte skulle motsvaras av någon direkt kostnad hos producenterna och därmed vara en fri resurs. Det skulle räcka till att finansiera ungefär en tredjedel av den föreslagna skattereformen.

Först finns det skäl att fundera över om det är rimligt att från industri och andra konsumenter överföra detta jättebelopp. Om man för att styra elanvändningen rätt bedömer detta vara nödvändigt, måste självklart noga övervägas hur dessa medel skall återföras till näringsliv och konsumenter, så att inte värdefull konkurrenskraft går förlorad och elvärmeabonnenterna drabbas oskäligt hårt. Elvärmeabonnenterna har gjort sitt val utifrån ett helt annat prissättningssystem och med en delvis subventionerad eltaxa. Det är inte rimligt att de skall bära hela bördan för en felaktig marknadsföring av el under 80-talet.

I verkligheten kommer sannolikt inte elmarknaden att tillåta en renodlad långsiktig marginalkostnadsprissättning utan troligen blir det en kombination av genomsnittskostnad och marginalkostnadsprissättning. Det är samtidigt viktigt att elpriset ger rätt styrsignaler när investeringar skall göras i förnyelsen av vårt energisystem.

Vad som är brådskande och ytterligt angeläget är att regeringen ger klara besked om hur de övervinster som genom ett nytt prissättningssystem kan uppstå hos kraftbolagen enligt regeringens mening skall hanteras. Kommer de att tas ut som skatt och utnyttjas för att sänka andra skatter och avgifter och därmed neutralisera de konkurrensnackdelar och de fördelningspolitiska negativa effekterna som de höga elpriserna annars innebär? Ett klart

besked från regeringen är mycket viktigt för att få mer balanserad och saklig debatt om elprisutvecklingen.

Mina frågor till finansministern är:

Avser regeringen lägga fram förslag om att elen bör prissättas med utgångspunkt från den långsiktiga marginalkostnaden?

Vilka åtgärder avser i så fall regeringen vidta för att neutralisera de negativa effekterna på bl.a. industrins konkurrenskraft och elvärmeabonnenter-
nas boendekostnader som en övergång till ett elpris baserat på långsiktig marginalkostnad innebär?

1989/90:100 av *Annika Åhnberg* (vpk) till jordbruksministern om kassava-
förgiftning:

Kassava (eller maniok) är ett av jordens viktigaste baslivsmedel för många fattiga befolkningsgrupper, bl.a. i södra Afrika, Indien och Sydamerika. Kassavan står för 30–40 % av kaloriintaget i Afrika. Portugiser förde den till Afrika från Sydamerika på 1500-talet.

Kassavan har flera goda egenskaper. Den ger bl.a. goda skördar i torra regioner och är relativt lättodlad. Dock har den två stora nackdelar. Dels har den lågt protein- och vitamininnehåll, dels innehåller kassavan hälsofarliga halter av giftet cyanid (CN). Halterna varierar mellan olika sorter av kassava.

Cyaniden är i växtcellerna bunden till en sockermolekyl (linamarin). Vid yttre påverkan frigörs cyaniden av enzymer. Sker detta i t.ex. en människas tarmar tas cyaniden upp av kroppen, och man drabbas av cyanidförgiftning. Motgift är svavel, t.ex. i form av svavelrika livsmedel såsom protein. Cyanidhalten kan nedbringas till ofarlig nivå före konsumtion genom korrekta beredningsformer: torkning, jäsning m.m. Cyaniden avgår då i gasform.

I svältdrabbade regioner i framför allt Afrika har befolkningen ej alltid kunnat eller haft kunskap om kassavans farlighet vid otillräcklig beredning, eftersom den icke är inhemsk. Många har då drabbats av cyanidförgiftning, vilket yttrar sig bl.a. som förlamningar, i värsta fall med dödsfall. Barn drabbas värst. Både cyanid-, protein-, och vitaminhalter i kassavan går att förändra med bl.a. växtförädling som Sverige delvis är världsledande inom.

Vpk finner att detta är ett oerhört viktigt område att satsa resurser på, där Sverige har en stor möjlighet att bidra med både kunskap och ekonomiska medel.

Med anledning av det anförda vill jag fråga:

Vad tänker regeringen göra för att främja forskning och kunskapsuppbyggnad rörande kassavan i de länder där det föreligger ett stort behov av detta?

14 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 7 december

1989/90:318 av *Lars De Geer* (fp) till finansministern om fyllnadsinbetalningen av preliminärskatt:

Genom i år fattat beslut skall skattebetalare, som anser sig ha betalat för litet i källskatt under kalenderåret, senast den 18 januari året efter göra fyllnadsinbetalning för att utan extra avgift täcka förväntad brist i källskattebetalningen för det gångna året. Den 18 januari saknar vederbörande viktig information om den egna ekonomin under det gångna året. Förut har vederbörande haft tid på sig till den 30 april med denna fyllnadsinbetalning.

Kan finansministern tänka sig att lägga fram förslag om att ändra datumet den 18 januari till sådant senare datum, då skattebetalaren dels fått in alla inkomstuppgifter från arbetsgivarna, dels avgivit egen självdeklaration?

den 8 december

1989/90:319 av *Alf Wennerfors* (m) till bostadsministern om handläggningen av låneärenden i länsbostadsnämnderna:

Behovet av bostäder är mycket stort i Stockholmsregionen. Dessvärre kommer inte det uppställda målet för antalet färdigställda lägenheter under innevarande år att nås. Orsakerna till detta är många. Bl.a. är tydligen resurserna för handläggningen av låneärenden i länsbostadsnämnden antingen för små eller fel utnyttjade.

Med hänvisning till det anförda vill jag ställa följande fråga till bostadsministern:

Vilka åtgärder vill bostadsministern vidta för att minska de långa handläggningstiderna i länsbostadsnämnden?

1989/90:320 av *Görel Thurdin* (c) till miljö- och energiministern om skyddet för Moälvens vattenområde:

Vid bedömningen av mål och ärenden avseende kraftverksprojekt som anhängiggjorts innan naturresurslagen trädde i kraft skall enligt riksdagens beslut äldre bestämmelser tillämpas. Ett sådant ärende är en ansökan som rör Gottne kraftverk i Moälven.

Vid riksdagens behandling av naturresurslagen konstaterades att Moälven tillhör de vattenområden som är av betydande skyddsvärde.

Det aktuella projektet är ur energiförsörjningssynpunkt enligt Örnsköldsviks kommun t.o.m. av marginell betydelse ur det lokala perspektivet. Kommunen har också kritiserat hållbarheten i de lönsamhetsbedömningar som statens energiverk gjort. Ansökan avser vidare en "om- och tillbyggnad" av kraftverket. I realiteten är det enligt kommunen dock fråga om en nybyggnad och rubriceringen av ansökan endast ett försök att kringgå förbudet om

att nya vattenkraftverk inte får byggas i Moälven.

Med hänvisning till vad som anförts vill jag fråga statsrådet:

Prot. 1989/90:42
8 december 1989

Är regeringen beredd att vidta sådana åtgärder att naturresurslagens stadgande om skydd för Moälvens vattenområde efterlevs?

1989/90:321 av *Annika Åhnberg* (vpk) till miljö- och energiministern om skydd för naturmiljön vid Torhamns udde:

Torhamns udde är klassat som ett område av riksintresse för naturvård och friluftsliv. Sådana områden skall skyddas mot åtgärder som påtagligt kan skada naturmiljön. Trots detta har koncessionsnämnden beslutat bevilja fortsatt tillstånd för försvarets materielverk att använda del av området för provskjutningar och utbildningsverksamhet.

Detta innebär också buller- och vibrationsstörningar för de boende och för djurlivet i Torhamn-Sandhamnsområdet samt minskad tillgänglighet för yrkesfiske och turism.

Jag vill mot bakgrund av ovanstående fråga miljö- och energiministern:

Vad avser regeringen göra för att skydda Torhamns udde mot dessa åtgärder som skadar naturmiljön?

1989/90:322 av *Ingvar Eriksson* (m) till jordbruksministern om stöd till kallblodshästaveln:

Riksdagen beslutade våren 1989 om visst stöd till bl.a. kallblodsaveln.

Stor oro råder i dag bland hästägare som sysslar med kallblodsavel, dels därför att kostnadsökningarna under senare år ökat så kraftigt, dels också därför att ännu inga besked kommit angående aviserat stöd efter riksdagens beslut.

Det föreligger för närvarande stor risk att antalet kallblodshästar minskar vilket av flera skäl skulle vara djupt beklagligt.

Jag vill i anledning av det ovan anförda fråga jordbruksministern:

När kommer besked om angivet stöd och hur kommer det att utformas?

1989/90:323 av *Ingvar Eriksson* (m) till jordbruksministern om rågveteimporten:

Under hösten har betydande kvantiteter rågvete importerats till Sverige. Denna import är inte belagd med införselavgift, varför följden blir att importören gör ekonomiska förtjänster till skillnad från vad som gäller för import av vanliga spannmålslag. Importen är också ur det samlade jordbrukets och också statens synpunkt en svår belastning då landet tvingats exportera ytterligare kvantiteter svensk spannmål till låga priser på en världsmarknad där priserna redan är dumpade. Det innebär en ytterligare press på lönsamheten inom svensk spannmålsproduktion.

Utöver de angivna problemen har det framkommit att importerade rågvete-partier innehållit upp till tio gånger fler flyghavrekärnor än vad som enligt lag kan godtas för spannmål som skall gå till foder. Dessutom har mögel-svampar konstaterats i spannmålen.

Det råder hårda krav på den svenska spannmålsodlaren i vad gäller bekämpningen av ogräset, flyghavre samt också att produkten är sund och frisk. Därför framstår nuvarande import som stötande.

När avser jordbruksministern att vidta åtgärder med anledning av de påtalade problemen, och vilka kommer de att bli?

1989/90:324 av *Ingrid Ronne-Björkqvist* (fp) till socialministern om lärarsituationen vid § 12-hemmen:

Sedan § 12-hemmen övergick till kommunalt huvudmannaskap har ca två tredjedelar av den undervisande personalen lämnat sina tjänster. Nio av tjugo arbetsledare har varit anställda 0–1 år. 40 % av arbetsledarna, 44 % av yrkeslärarna och 46 % av teorilärarna är obehöriga.

Detta framgår av en enkätundersökning som gjorts under september 1989. 19 skolor deltog i undersökningen och enkäten besvarades av 88 personer.

Lärarna vid § 12-hemmen arbetar med landets svåraste ungdomar, som varken den vanliga skolan eller samhället klarar av. Det är därför viktigt att de besitter hög kompetens och stor erfarenhet. Lärarsituationen på skolhem som drivs för vård enligt 12 § är därför mycket oroande.

Med anledning av det anförda vill jag ställa följande fråga:

Vad har regeringen för avsikt att vidta för åtgärder med anledning av den rådande lärarsituationen vid § 12-hemmen?

1989/90:325 av *Ragnhild Pohanka* (mp) till utrikesministern om åtgärder för att hjälpa i Frankrike häktad svensk medborgare:

I Frankrike tog sig 200 tungt beväpnade poliser in i ett kooperativ Longo Mai som CEDRI har. Detta skedde den 29 november kl. 7.30 på morgonen.

De tog en kurd och tre unga människor från Mali till fånga. Kurden är advokat och heter Hüseijin Yildirim och har uppehållstillstånd i Sverige. Detta skedde under förevändning att Gassemlores mördare fanns i kooperativet.

Dagen efter meddelades att allt var ett misstag, men Yildirim hölls kvar i häkte. Han bör som svensk medborgare ha skydd av svensk diplomatisk tjänst.

Är utrikesministern beredd att göra ett uttalande i positiv riktning för advokat Hüseijin Yildirim?

1989/90:326 av *Ragnhild Pohanka* (mp) till statsrådet Maj-Lis Löw om flyktingförläggningen i Olofsfors:

Med anledning av förra fredagens fråga om Olofsfors flyktingförläggning vill jag ställa följande fråga till statsrådet Maj-Lis Löw:

Det är ju inte så, att alla problem är ur världen efter bara en överläggning. Enligt uppgifter från förläggningen föreligger andra stora missförhållanden.

Eftersom många av de ca 200 kurderna väntat upp till två år på besked om uppehållstillstånd blir förhållandena på flyktingförläggningen ännu, mer betydelsefulla.

Prot. 1989/90:42
8 december 1989

Har man tillräckligt med ekonomiska medel att driva anläggningen och se till att materiella behov såsom kläder blir tillgodosedda?

15 § Kammaren åtskildes kl. 18.29.

In fidem

OLOF MARCUSSON

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Fredagen den 8 december

1 § Justering av protokoll	1
2 § Hänvisning av ärende till utskott	1
3 § Kommunalt huvudmannaskap för lärare m.fl. på skolområdet	1
Utbildningsutskottets betänkande UbU9	
Debatt	
Ann-Cathrine Haglund (m)	
Lars Leijonborg (fp)	
Lars Johansson (c)	
Claes Roxbergh (mp)	
Lars Gustafsson (s)	
Ylva Johansson (vpk)	
Carl Bildt (m)	
Förste vice talmannen (om otillåtna meningsyttringar)	
Bengt Westerberg (fp)	
Olof Johansson (c)	
Eva Goës (mp)	
Statsrådet Göran Persson	
Förste vice talmannen (om otillåtna meningsyttringar)	
Björn Samuelson (vpk)	
Carl-Johan Wilson (fp)	
Margit Gennser (m)	
Bengt Hurtig (vpk)	
Andre vice talmannen (om otillåtna meningsyttringar)	
Ragnhild Pohanka (mp)	
Beslut	84
4 § Godkännande av kväveoxidprotokoll	84
Jordbruksutskottets betänkande JoU7	
Forskning m.m.	84
Jordbruksutskottets betänkande JoU10	
Beslut	84
5 § Beslut om uppskjuten votering av kvällsärenden	84
6 § Sjömanspensioneringen	85
Trafikutskottets betänkande TU7	
Debatt	
Viola Claesson (vpk)	
Roy Ottosson (mp)	
Birger Rosqvist (s)	
Kommunikationsminister Georg Andersson	
<i>Beslut skulle fattas den 12 december</i>	
7 § Lag om tillstånd till överlåtelse av skepp, m.m.	98
Trafikutskottets betänkande TU8	
Debatt	

Hugo Bergdahl (fp)	
Ingrid Burman (vpk)	
Birger Rosqvist (s)	
Roy Ottosson (mp)	
<i>Beslut skulle fattas den 12 december</i>	
8 § Beslutanderätten i fråga om luftfartstaxorna	104
Trafikutskottets betänkande TU11	
Debatt	
Roy Ottosson (mp)	
Sven-Gösta Signell (s)	
Ingrid Burman (vpk)	
<i>Beslut skulle fattas den 12 december</i>	
9 § Försvarsvallarna vid Vadstena slott	105
Kulturutskottets betänkande KrU9	
Debatt	
Lola Björkquist (fp)	
Birger Hagård (m)	
Sylvia Pettersson (s)	
Kaj Nilsson (mp)	
<i>Beslut skulle fattas den 12 december</i>	
10 § Våldsbrott och brottsoffer	112
Justitieutskottets betänkande JuU5	
Debatt	
Britta Bjelle (fp)	
Göran Ericsson (m)	
Marianne Andersson (c)	
Ingrid Burman (vpk)	
Kent Lundgren (mp)	
Göran Magnusson (s)	
<i>Beslut skulle fattas den 12 december</i>	
11 § Beslut om fortsatt ärendehan- d-ling den 12 december	132
12 § Bordläggning	132
13 § Meddelande om interpellationer	
1989/90:99 av Ivar Franzén (c) om de framtida elkostnaderna	133
1989/90:100 av Annika Åhnberg (vpk) om kassavaförgiftning	135
14 § Meddelande om frågor	
1989/90:318 av Lars De Geer (fp) om fyllnadsinbetalningen av preliminärskatt	136
1989/90:319 av Alf Wennerfors (m) om handläggningen av lå- neärenden i länsbostadsnämnderna	136
1989/90:320 av Görel Thurdin (c) om skyddet för Moälvens vat- tenområde	136
1989/90:321 av Annika Åhnberg (vpk) om skydd för naturmil- jön vid Torhamns udde	137
1989/90:322 av Ingvar Eriksson (m) om stöd till kallblodshäst- aveln	137
1989/90:323 av Ingvar Eriksson (m) om rågveteimporten	137

Prot. 1989/90:42
8 december 1989

1989/90:324 av Ingrid Ronne-Björkqvist (fp) om lärarsituationen vid § 12-hemmen	138
1989/90:325 av Ragnhild Pohanka (mp) om åtgärder för att hjälpa i Frankrike häktad svensk medborgare	138
1989/90:326 av Ragnhild Pohanka (mp) om flyktingförläggningen i Olofsfors	138